

Studia Wesprimiensa

TANULMÁNYOK
A TEOLÓGIA ÉS SZOCIÁLIS MUNKA
TERÜLETEIRŐL

A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola
folyóirata

XIII. évfolyam, 2011. I-II. szám

ISSN 1585-5754

Tanulmányok a teológia és szociális munka területeiről

A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola folyóirata

Megjelenik 2000-től évente egy alkalommal

Felelős kiadó:

Varga István rektor

Rovatszerkesztők:

Teológia: *Birher Nándor*

Szociális munka: *Albert József*

Szerkesztőbizottság:

Birher Nándor, Albert József, Baranya Péter, Trosits András

Cím:

8200 Veszprém, Jutasi út 18/2.

Tel.: 88/542-700; Fax: 88/542-726

Címlapkép:

A veszprémi püspöki vár a 19. században.

(Festmény. Emlékalbum Ranolder János veszprémi püspök 25 éves püspöki jubileuma alkalmából. Veszprém, 1875)
(Veszprémi Érseki Könyvtár)

Készült a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola megbízásából

a Viza Kft. nyomdájában

8200 Veszprém, Hajlat u. 31.

Tel.: 88/429-936

E-mail: info@vizastudio.hu

www.vizastudio.hu

Tartalom

TEOLÓGIA

DR. BALÁZS PÁL PhD

Kulcsfogalmak II. János Pál pápa:

Családi közösségek kezdetű apostoli buzdításában.....7

BIRHER NÁNDOR – SZABÓ ADRIENN

Az idő, mint a hálózatok szerveződésének új aspektusa..... 16

DR. MONICA WEIS SSJ

Loving Creation Around Us: Thomas Merton's Spiritual Legacy 28

SEBŐ JÓZSEF - TROSITS ANDRÁS

A hittanár-nevelőtanár jellemnevelése 39

PIOTR STEFANIAK

IV. Béla magyar király házának politikai történetéből..... 65

SZOCIÁLIS MUNKA

TAKÁTS ISTVÁN ünnepi köszöntője

a szociális munkások napján, Veszprémben 85

Szociotábor Városlődön..... 87

BODÓ GERGELY, LACÓ KLAUDIA, SZABÓ BEÁTA

Nemzetiségi lét Városlődön 89

HUSZTINÉ FARKAS KATALIN

Városlődi szociotábor, 2011. szeptember 6-9..... 98

Magvas Mária

„A szociális munkát lélekkel kell végezni.” 107

HÁROMSZÉKI KITTI

Kortárs hatások a drogfogyasztás kialakulásában

és a kortárssegítés 124

DOVIGYEL BARBARA

Út az absztinencia felé

A változás nyomon követése kábítószerfüggők körében 151

DR. HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR PhD

Atipikus munkavégzési formák jelentősége

a munkaerőpiac rugalmassá tétele szempontjából..... 183

TEOLÓGIA

Dr. Balázs Pál PhD

Kulcsfogalmak II. János Pál pápa: Családi közösségek kezdetű apostoli buzdításában

TÉMAVÁLASZTÁS

A család témaköréről beszélni mindig és minden körülmények között aktuális dolog. Amennyiben a jelen helyzetben sikerül hiteles és világos képet alkotni a családok társadalomba ágyazott életéről, és azt összevetjük a családról alkotott legteljesebb és legtisztább fogalmakkal, akkor ez az eszmélődés utat nyit egy reményteljesebb életállapot felé.

A család-téma különleges aktualitását a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia azon döntése adja, hogy 2011. évet a családok évének nyilvánította.

Ehhez az egész éves programhoz hatalmas szellemi segítségül és háttérül kínálkozik II. János Pál pápa: Familiáris consortio kezdetű apostoli buzdítása, amely mögött a világ püspökeinek szinódusa áll.¹ Tehát a pápa műve a családokról szóló világméretű elemző és útkereső szellemi erőfeszítés összegzése és letisztult tanítása. Maga a dokumentum mindenki számára hozzáférhető egyedi kiadványok formájában, továbbá egy gyűjteményes kiadvány részeként, valamint az interneten is elolvasható, illetve letölthető. Ezek után fölöslegesnek tartanánk tatalmi ismertetést írni, mert az inkább csak gyengítené a pápai dokumentum veretes, precíz és megrázóan igaz témakifejtését. Ezért többszöri átolvasás után azt kerestük a dokumentumban, hogy melyek azok a kulcs-fogalmak, vagyis a legmélyebb és legszilárdabb alapok, amelyeknél meg kell állnunk, azok tartalmát ki kell merítenünk, vagyis azok lényegét nekünk magunknak is át kell szűrniünk saját tudatunkon, hitünkön, s miután már asszimiláltuk magunkba, mintegy megszilárdultunk bennük, azután hozzáláthatunk a “felépítmények” újraserkesztéséhez.

---

1 VI. Püspöki Szinódus, Róma, 1980. szeptember 26-tól október 25-ig

KULCSFOGALMAK KERESÉSE

A dokumentum olvasása közben kettős érzése van az embernek. Egyrészt olyan valaki fejtegeti a családi élet megjelenési formáit és mélységes titkait, aki látja annak összefüggéseit. Ezért olvasva sorait az igazság és a jószág vonzásába kerülve, szinte vitetjük magunkat témáról témára, mondanivalóról mondanivalóra. Ha azonban megállunk olvasás közben, akkor jön a “másrészt”, vagyis a legvégső okokra való rákérdezés: Miért olyan világos ez az okfejtés? Mi az az erő, amitől olyan bátor, szókimondó és mégis tiszteletet ébresztő a megfogalmazás? Miért nem relativizálódnak a családi élet szereplői és az élethelyzetek? Miért alkot valamennyi kérdés harmonikus egységet? Miért hasonlít az egész dokumentum magára az emberre? A testre, mint szervezetre, amelyben minden tagnak megvan a sajátos funkciója, és ami a többivel együttműködve pótolhatatlan, egymást kiegészítő szerepet tölt be;² valamint a végtelenre nyitott lélekre. És végezetül mi miatt érezhető az igazság ereje, ami azonban nem lesúlytó, hanem felszabadító³ hatású.

Igen, a kulcsfogalmak keresése közben úgy véljük, hogy többre is rátalálunk; szinte minden fontos fejezetnek meglelni véljük a magáét. Így például:

a./ A családok helyzetének hiteles, valóságos és a teljességet szem előtt tartó korpépe mögött⁴ követelményként kirajzolódik a **“racionális tisztánlátás, mely lehetővé teszi a természetes ésszel fellelhető valós helyzet”**.

b./ A kinyilatkoztatott házasság- és családkép mögött hatalmas távlatok válnak felfedezhetővé, de úgy, hogy azok nem lenyomtak, szinte hanyányivá zsugorítanak, hanem megnövelnek, szinte óriássá tesznek.⁵ Ennek a résznek a kulcsfogalmát körülírászerűen így adhatjuk meg: **“eredet és végcél; a gyökerektől a végső kiteljesedésig; Isten terve, amit a családról kinyilatkoztat; természetfeletti látásmód”**.

c./ A továbbiakban a dokumentum úgy beszél a családokról, mint személyek közösségéről. A kifejezés lényege itt a **“családi közösség önazonosságának sajátosságaira”** irányul, illetve **“minden más emberi közösségtől való különbözőségét”** fejtegeti.⁶ Ez a két fogalom tűnik a leg-

2 Vö. 1 Kor 12,8-31

3 Vö. Jn 8,32

4 Vö. Familiaris consortio (a továbbiakban FC) I. rész: 4-10. pontok

5 FC 2. rész: 11-16. pontok

6 Vö. FC 3. rész: I. 18-27. pontok

lényegesebbnek: **“önazonosság (identitás)”** és a teljesség szempontjából minden más emberi közösséget felülmúló **“különbözőség”**.

d./ A család kizárólagos sajátossága - normál körülmények között - ki-súcúszódik az élet szolgálatában, úgy is, mint az élet továbbadása,⁷ és úgy is, mint a nevelés⁸ egzisztenciális lehetősége. Tehát **“a család élet-szolgálatára lényegét tekintve különbözik minden más élet-szolgálatától”**, mert belőle fakad az új élet és kibontakoztatásában is pótolhatatlan szerepet tölt be.

e./ Az általános közfelfogás szerint újra meg újra születnek sikeres közösségformáló eszmék, melyek közül társadalmi, vallási, kulturális vagy egyesületi formációk jönnek létre. Mintha ezek csak az egyedek sokaságát vonzanák, s a családok, mint olyanok megmaradnának a magánélet kis-sé elzárkózott intim szférájában. Ez a közfelfogás csak a felületet tükrözi, mert valójában érzéketlen az emberi közösség szilárd alapjait illetően. A dokumentum igen szerényen csak **“részesedésről”** beszél,⁹ amikor a nagy (az egész) emberi közösség dinamizmusáról van szó.

f./ Végezetül kulcsfogalomként fedezhető fel a család, mint a nagy (az egész) emberi közösség sok-sok relációjában párbeszédben lévő egység. Ezt úgy kell érteni, hogy a család, mint közösség (mint **“zárt”** egység) párbeszédet folytat mindennel és mindenkivel, amivel vagy akikkel kapcsolatba kerül. Ezek a kifejezések, hogy **“párbeszédben lévő”**, vagy **“párbeszédet folytat mindennel”** jelzik, hogy nemcsak szavakkal folyik az egymásra hatás, hanem magával a létezéssel is. Ezért kulcsfogalmat látunk **“a család, mint a párbeszéd partnere”** kifejezésben.¹⁰

A KULCSFOGALOM

A kutató ember fontos eszköze, és egyben szerencsés talentuma a megkülönböztetés képessége; aminek segítségével szét tudja választani a nem összetartozó, de egymásra a megtévesztésig hasonlító, és amúgy összegabalyodott dolgokat, fogalmakat, tanításokat vagy eszméket. Tehát a fentiekben is ez a megkülönböztetéshez való ragaszkodásunk segített bennünket néhány kulcsfogalom kiemeléséhez. Olyan élményben volt részünk, mint mikor a drágakő napfényre kerül, és maga igazi valóságát megmutatva ragyog. A család megtisztított igazsága lenyűgöző fényben képes

7 Vö. FC 3. rész: II. A. 28-35. pontok

8 Vö. FC 3. rész: II. B. 36-41. pontok

9 Vö. FC 3. rész: III-IV. 42-64. pontok

10 Ugyanaz mint a 9. jegyzetpont

tündökölni. A kép költői, de azért használjuk, mert szimbolikájának ereje képes jelezni valódi és egyedülálló értékeit.

Mindezek ellenére hiányérzetünk támadt; mintha a felfedezett kulcsfogalmak nem az alapot jelentenék, hanem csak az alapra épülő oszlopokat. Talán nem is lehet öt kulcsfogalom, hanem csak egy. De hát melyik az? Tovább folytattuk a keresést, most már "hátról előre", s a legelején meg is találtuk. A végső alapot jelentő kulcsfogalom, amelyre minden ráépül a **"családi közösség"**. Tehát nem egyszerűen valamilyen emberi közösség, hanem családi közösség, amelyben benne van a férfi és a nő szabad egymásra találása, elvállalt és megélt életközössége, és valami hatalmas plusz, amit egyszerre mondhatunk a természet és az Isten ajándékának. Ez a közösség adja az ember kezébe a kulcsot mind a családi élethez, mind annak megértéséhez.

Gyanítjuk, hogy a színódusi atyák, de még inkább maga a pápa is ezt a felfedező utat járta be, és közrebocsátott dokumentumának első két szavában magát a kulcsot akarta átadni a mi kezünkbe is.

Vizsgáljuk meg tehát a consortio szó fogalmi körét, hogy birtokba vehessük a "kulcsot"! A latin szó jelentése: közösség. A consortium forma úgy értelmezi a közösséget, mint abban részesnek lenni, abban részességgel bírni.¹¹ A konzorcium szót a közgazdaság világa is használja, és valamilyen nagyobb szabású pénzügyi műveletre irányuló ideiglenes szövetkezést, tőkebefektetést ért rajta.¹² A latin eredetű szó magyarra fordításából és értelmezéséből két dolog következik:

a./ Az egyik a közösség természete, struktúrája és működésére vonatkozik. Ez röviden így írható le: Két vagy több személy a maguk autonóm mivoltának teljes birtokában - egy közösen megvalósítandó cél érdekében - szövetséget kötnek egymással. A szövetségkötésre azért van szükségük, mert a megoldandó feladat nagyobb, vagy összetettebb, esetleg könnyebben vagy sikeresebben megoldható így, mint magányosan. Ugyanakkor a szövetségre lépők egymás viszonylatában megőrzik személyi szabadságukat (identitásukat) és autonómiájukat; de a feladat megvalósítása során minden résztvevő a reá háruló szerepet igyekszik pontosan betölteni, s ezáltal válik élő, működőképes és hatékony a közösségük. A cél irányában, és általában a külvilág felé a tagok nem egyedekként mutatkoznak meg, hanem elsősorban közösségként, mert nem egyénileg, hanem most közösségben halad minden egyes tagja is a cél felé. A külvilág felé az egyes tagok elsősorban nem önmagukat, hanem

11 Vö. Györkösy Alajos: Latin-Magyar Szótár, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

12 Vö. Idegen Szavak és Kifejezések Szótára, Akadémiai kiadó, Budapest, 1978.

a közösséget képviselik (elvallalt közösségi dimenziójukban jelennek meg).

b./ A másik következmény az időbeliség, vagyis meddig tart a közösség. Nyilvánvaló, hogy van kezdete: az a felismerés, hogy egy konkrét célt ezekkel a társakkal "mi" látjuk megvalósíthatónak. Az időtatum pedig a cél eléréséig tart.

Ezek után az a kérdés merül fel, hogy a consortium, közösség szó fogalmilag alkalmazható-e a házasságra és a családra? Azt kell mondanunk, hogy igen. Annak ellenére mondjuk ezt ilyen határozottan, hogy társadalmi, gazdasági, politikai és még más területeken is gyakorlatilag csak rövidebb-hosszabb együttműködésről van szó consortium égisze alatt. Ha azonban figyelmesen megvizsgáljuk a házasság és a család természetét, akkor fogalmilag is helytállónak találjuk a közösség szó használatát. Az első követelmény: a csak együtt megvalósítható közös cél. A házasságban és a családban mi a megvalósítandó cél? Nem más, mint a teljes közös élet. Vagyis a házassági közösségbe nem valamit (pénzt, tudást, vállalkozást, stb. visz be az ember megegyezés szerint), hanem az egész életét minden relációjával együtt. Ezért a házasság megkötésével egy egészen különleges közösség jön létre, melynek már az első pillanatában megvalósul a cél is, de paradox módon ennek a pillanatnak a kibontakozása egy életen át tart. Ebből következik, hogy a családi közösségnek nincs vége. A családi közösség második paradoxona pedig az, hogy ha felbomlik, akkor soha se éri el a célját, mert fogalmilag az első pillanat célbaérkezése is kipukkad, azaz megsemmisül. (Itt a családi közösség fogalmi körét írtuk le, és nem a tönkrement családi életek "melléktermékével" foglalkoztunk, melyek egy-egy személy pozitív vagy negatív tapasztalatai, szellemi vagy anyagi termékei, tulajdona vagy értéke. Továbbá, a családi közösség természetét kutatva nem kívántunk beszélni a tönkrement családi közösségek gyermek tagjairól, akik a sebeken túl sok-sok értéket is magukba gyűjthetnek szüleiktől felnövekedésük során.)

A KULCSFOGALOM ÉRTELMEZÉSE ÉS HASZNÁLATA

A férfi és a nő számára a családi közösség akkor kezd valósággá válni, amikor szabad döntésükből házasságra lépnek egymással; ugyanez a gyermekek számára ontológiai valóság: beleszületnek. A családi közösségben a létrendi relációknak egy olyan jól rendezett szövevénye jön létre, amely semmilyen más közösséghez nem hasonlítható; viszont minden valódi családi közösség hasonlítható a többihez. A strukturális hasonlósággal azonban ki is merült a közelítések lehetősége; ugyanis az egyes személyek belső családi relációja eleve kizárja más családok tagjaival való teljes

életközösség megvalósulását. Fontos megjegyeznünk, hogy nem tágítható a kör az elvált és újraraházasodott személyek esetére, akiknek előző életközössége tönkrement, az új kapcsolatba pedig ismételten visszaköszön a korábbi élethelyzet töredéke, amely személyi, jogi, anyagi, érzelmi, stb. érintettségben fejeződik ki. Az elválást követően létrejött együttélés fogalmilag nem azonosítható az eredeti családi közösséggel. Ugyanakkor az ilyen helyzetbe került embereknek minden erőfeszítése értékesnek tekinthető, amely a családi közösség megvalósítására irányul. Fontosnak tartjuk mind a megkülönböztetést, mind a méltányos értékelést megemlíteni, mert nagyon bonyolult család-szerkezeti környezetben élünk, és a családi közösség kristály-tiszta fogalmának leírása során nem lehet célunk jó-szándékú, esetleg sok tekintetben vétlen emberek megsértése. Mivel fogalmi tisztázást végzünk, senki se kérje számon rajtunk - az amúgy jogos - moralizáló mérlegelést.

Tehát visszatérve a családi élet-közösség lényegéhez, megállapítható, hogy minden egyes családi közösség a saját tagjainak a családjukra jellemző színezetű karaktert ad. Először is úgy tagja mindenki a maga családjának, mint valakinek a férje és apa, mint valakinek a felesége és anyja, vagy mint az apám és az anyám fia vagy lánya, illetve testvérének bátyja vagy öccse, testvérének nővére vagy húga; továbbá a családhoz tartozó egyéb relációk viselője és megélője. Mindebből következik, hogy minden egyes családnak egyéni miliője van, s mivel hogy személyekből állnak, valamennyien egyéni személyes szint képviselnek a családon belül (és természetesen kifelé is). A családi közösség életállapota karakterisztikus vonásként jellemzi minden tag egyéniségét, gondolkodását, cselekedeteit, vagyis egy konkrét családi közösség tagjaként éli meg külső és belső relációit.

Ezen a ponton át kell térnünk a családi közösségi mivoltból származó eredményekre, vagy haszonra. El kell ismernünk, hogy a családi közösség fogalma olyan totális képet és lehetőséget jelent, amelynek kimerítésére alig vagyunk képesek. (Óceán, amelyben a kis halacszkák fürdenek, mindentől benne vannak, de fogalmuk sincs hogy mekkora a tenger.) A családi közösség hatalmas lehetősége nemcsak tény, hanem erkölcsi feladat is. Vagyis a családi - és vele együtt a külső - relációk gyors egymásutánban felkínálkozó lehetőségei egyben erkölcsi kihívásként, illetve feladatként jelennek meg, melyre mindenkinek külön-külön személyes erkölcsi választ kell adnia. Az erkölcsi válasz azt jelenti, hogy tudatom ismeretében, lelkiismereti döntésemnek megfelelően, és akaratom reális segítő erejével összhangban, és nem abszolút (maximális) mértékben válaszolunk a kihívásra. Tehát a jó erkölcsi válaszban is eleve benne van egy bizonyos időbe-

li "késlekedés", míg a fenti pályán átfut a dolog (vagyis a kihívástól a teljesítésig), valamint a tudati és az akarati szint fejlettsége és ereje is mérsékeli az elméletileg maximális teljesítményt, noha szubjektíve a tőle telhető legjobb teljesítményt mutatta fel a cselekvő családtag. Természetesen további értékvesztés következik be, ha a szubjektív tényezők személyes felelőtlenségével éli meg az illető a rá váró élethelyzeteket.

Tehát arra a kérdésre, hogy a családi közösségnek milyen mérhető (érzékelhető) eredménye lehet, annak valójában csak a lehetőségét írhatjuk körül, mert az egyedi (illetve csoportos) szubjektív tényezők oly nagymértékben befolyásolják az eredményt, hogy az eszményi lelki gazdagságtól a lesúlytó lelki szegénységig szinte minden fokozata megtalálható. Azt azonban világosan látnunk kell, hogy a családi közösség sajátos jellege kimeríthetetlenül gazdag segítséget nyújt az azt elfogadni kész embernek és családnak. Vagyis a családi közösséget valóban megélni szándékozók kreativitásához saját családjuk közössége kimeríthetetlen forrást és gyümölcsök sokaságát jelenti, míg a felületes szemléletűek a házasságot "szabadidő programnak", a családot pedig "kényelmes hátországnak" tekintik magánéletük perifériáján.

A CSALÁDI KÖZÖSSÉG TERMÉSZETFELETTI DIMENZIÓJA

A családi közösség bármennyire is a természetben született és tevékenykedő közösség, mégis magában hord egy olyan talentumot, amely túlmutat a természet keretein.¹³ Vagyis az egyes ember is, meg a család is sokszoros kapcsolatban van a természetfeletti teremtő Istennel. Ennek ontológiai eredete a teremtés művében van. A természet rendjében megtapasztalt tulajdonságokat a kinyilatkoztatás világítja meg: Isten az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette, férfinak és nőnek teremtette, a természetükbe írta a szaporodás és a világ birtoklásának késztetését, amit a kinyilatkoztatás parancs formájában értelmez.¹⁴ Tehát az úgynevezett természet rendjébe tartozó képességek már eredetüket tekintve is természetfeletti indíttatásúak; létüket tekintve Istentől származnak. Magának az embernek különleges kapcsolata van Istennel, mert az ő képére lett teremtve. De hát ki az Isten, milyen az Isten, akinek a hasonlatosságát hordozza az ember? Természetfeletti, egyetlen háromszemélyű valóság,¹⁵ akinek fogalmi megközelítése kirajzolódik már a görögök taní-

13 A Familiaris consortio a második fejezetet szenteli a családok természetfeletti dimenziójának megvilágítására (a 11-16. pontokat).

14 Vö. Ter 1,26-31

15 Vö. az apostoli hitvallással, mely a legrövidebb és legveretesebb "meghatározást" adja Is-

tásában is az Igazról, a Jóról, a Szépről és a Szentről, melynek személyes teljességét Bölcsességnek lehet nevezni. Az ember lelki struktúrája nem egyszerűen Isten képe, hanem a Szentháromság képe. Tovább bonyolódik a helyzet, amikor az embert férfinak és nőnek jelenti ki a kinyilatkoztató szó, s ezzel egymáshoz is rendeli őket. A természetes tapasztalataink értelmét megvilágosító kinyilatkoztató szó kitágítja a ember szemléletét, és természetfeletti dimenziót ad önértelmezésének.¹⁶

Az ontológiai eredet markáns üzenete csak a kezdet; mivel a kinyilatkoztatás Isten és az ember párbeszéde, amelyben fokozatosan többet és többet tár fel Isten önmagáról és az emberről is. Így az eredeti kép sok-sok részlet megismerése által bővül. Ilyen a kinyilatkoztatott szövetség. Azt is mondhatjuk, hogy Isten és az ember kapcsolata a szövetségben születik, és az új élethelyzetek a szövetség tartalmának bővülését fedik fel. Ennek a szövetségnek a mintája képeződik le a férfi és a nő szövetségére. Mindketten Isten képét hordozzák, vagyis hordozói az Isten - ember szövetségének. Ezzel a háttérrel, mint „istenképű” emberek egymással is szövetségre lépnek. Ez a szövetségi rendszer kimondhatatlanul erős védelmet biztosít számukra, s ugyanakkor felszabadítja őket a jóra, az abszolút Jóra.¹⁷

A család természetfeletti dimenziója világos tanítást és szentségi jegyet kap, amelyben a családi közösség szilárdságához kapcsolódik a szentségi (természetfeletti) kegyelem (segítsége).¹⁸

A családba a gyermek érkezése nemcsak újjászervezi a férfi és a nő közösségét, hanem új hivatást is ad. A szülővé válás részesedés Isten teremtő és gondviselő művében. A szülő ugyanis nemcsak evilágra, hanem az örök életre is szüli gyermekét. Gondoskodása nemcsak a földi boldogulásra kell hogy irányuljon, hanem az örök boldogságra is. Ezért a szülő gyermekének (és ezáltal magának is) “üdvözítője”, vagyis részt vesz Isten üdvözítő művében.¹⁹

A családi közösség természetfeletti dimenziójának csak néhány sarkalatos pontját soroltuk fel. Ez itt most azért elegendő, mert átfogja az egészet; vagyis Isten egyetemes éltető és üdvözítő szándékát, és az ember egész életének, főleg családi életében megvalósítandó természetfeletti dimenzióját. A valóságban ez úgy működik, hogy ha az ember, a házaspár,

---

tenről!

16 Vö. FC 11. pont

17 Vö. FC 12. pont

18 Vö. FC 13. pont

19 Vö. FC 14. pont

a család tisztában van és tudatosan meg akarja élni természetfeletti dimenzióban is a természetes életét (ez bennük egy állandósult habituális szándék), akkor ennek a szándéknak az erejével az egyes élethelyzetekben ténylegesen cselekszik, máskor pedig mintegy ténylegesen rákoncentrálva egészen tudatosan éli át természetfeletti dimenzióját.

ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányunk megfogalmazása során az az általános tapasztalt vezetett bennünket, hogy minden kérdés megválaszolása csak akkor lehet kimerítő és eredményes, ha a legvégső alapnak felel meg a válasz, és nem egy-egy - még oly fontos - részletkérdésnek. A pápai dokumentum a családi élet minden fontos kérdésére válaszol, mi mégis azt kerestük, hogy az egyes okfejtések mögött mi az az egyetlen vezérmotívum, vagy kulcsfogalom amit mi is magunkévá tehetünk, mert a legalapvetőbb kifejező dokumentum sem "éli meg" az én életemet, s a jó-tanácsok is "kívülről" jönnek, az embernek pedig "belülről" kell magáévá tennie életének legfontosabb értékét, saját életének célját, a hozzá vezető "utat", vagyis azt a "modus vivendi-t", amelyben értékévé válik minden, még a rossz is, ami leküzdendő, vagy megalkuvás nélkül elszenvedhető (mert ez az egyik legnagyobb érték, a mártíromság áldozatvállalása).

A megtalált kulcsfogalom a **családi közösség**, amely úgy természetes közösség, hogy már eredetében és minden relációjában a szentháromságos isten-közösséget tükrözi. Ennek tudata hatalmas alkotóerővel és az erények²⁰ gazdagságával ajándékozzák meg azt, aki fölfedezi, és élni kíván benne és vele.

Akkor leszáll a mennyből ez a város – még nem a fenti, hanem az evilági -, a küzdő város, amely annyira hasonlít a diadalmas városhoz, amennyire ebben az életben lehetséges. A várost felépítik és újra olyanná teszik, amilyen kezdetben volt, s akkor fog a béke uralkodni. Isten tudja, mennyi ideig tart e béke²¹.

20 Virtus est habitus operativus bonus.

21 Bonaventura, Collat. in Hexameron XVI. 20-30.

Birher Nándor – Szabó Adrienn

Az idő, mint a hálózatok szerveződésének új aspektusa

Az idő és a történelem fogalmai még soha nem voltak olyan sokféleképpen értelmezettek mint napjainkban. A nagy álmok véget értek, ahogy a nagy semmit-mondások sem váltak maradandókká.

A világban a kapcsolatok elméletileg szimultánná váltak, hatalmas adatmennyiség juttatható el a fény sebességével bármikor bárkihez. Az idő a gazdasági kapcsolatok ideje lett²².

Az ember már túljutott azon, hogy az időt objektív adottságként értelmezze. Az idő leginkább erőforrás, ami a gazdasági teljesítményt ill. az önmegvalósítást szolgálja. Az idő nem Kronosz, nem úr, mindössze egyszerű adottság. És pontosan így falja fel gyermekeit ez az idő. Az egyéni teljesítőképeség az élet előrehaladtával csökken, az egyén ideje elfogy, mint egy videojátékban.

Game Ower.

Persze nincs is ezzel semmi baj, azonban az egyén minden porcikája tiltakozik ezellen a múlandóság ellen. Kétségebeesésében harcolni kezd az idővel, kezeli, menedzseli, szervezi, aktívabbá válik, és még inkább felgyorsítja annak múlását.

A kollektív időértelmezés egyik útja a történelem. Ahhoz, hogy az idő elpusztítható legyen a történelmet is el kell pusztítani. Vagy egyszerűen nem szabad foglalkozni vele, vagy olyan tárgyasulttá kell tenni, hogy már teljesen érdektelen legyen. A történelmi anatómia unalmas és bűdös, ráadásul rettentő élettelen.

Divatossá vált az ahistorikus magatartás, a gyökerek elfűrészelése, vagy éppen a történelmi interpretációk sokaságának megalkotása. Minden okos embernek fontos volt, hogy végre valami újat és meghökkentőt mondjon, bizonyítson, és ezzel impakt faktort szerezzen. Nem voltak kivételek a történészek sem.

---

22 Castells, M., A hálózati társadalom kialakulása, Gondolat-Infonia 2005, Vol. I. 592-597.

De ez sem hozott semmi újat a bizonytalanságon kívül. Úgy tűnik, mint ha már ezt is megelégette volna az ember. Valami újon töri a fejét – valami hálózatos, info, vagy valami hasonló elnevezésű önértelmezésen. Ebbe az irányba lépegetünk, mert tényleg nagyon gyors lett a kommunikáció, tényleg össze vagyunk kötve. Egyelőre azonban csak az eszköz változott, az új magatartás, identitás körülírása még nem történt meg. Léteznek ugyan egyre fokozódó törekvések, de ez még inkább a posztmodernnek nevezett időszak végső küzdelmének, semmint egy új eon kezdetének tűnik. Az informatikai kapcsolódásnak azon túlmenően, hogy megnőtt a kommunikációs mennyiség, azt köszönhetjük, (ami az igazi lényege), hogy a kapcsolódások tematizálttá váltak. Végre kapcsolatokról beszél mindenki, igaz, még senki nem érti ennek az igazi jelentőségét.

Az ember mindig is hálózati (kapcsolati) létezőként jelent meg, ezt az aspektusát azonban csak látens módon értelmezték. Most jött el az idő eről az aspektusról való nyílt beszédnek.

A természettudomány és az informatika egyértelművé tette, a világunk a kapcsolataink rendszere. A világ nem én, nem is valami homályos cogito, vagy éppen merev társadalom, a világ, az ember világa folyamatosan formálódó élő szövetek. Az idegrendszer sem csak egyszerűen a sejtek kapcsolata, hanem annak élő működése. Ezt az eleveniséget kell kimondani. Ezt kellene megérteni.

Persze magukról a rendszerekről, a kapcsolódási módokról is nagyon sokat megtudhatunk. A sok új információ tovább színesíti ismereteinket. Megtudhatjuk, kik fogják eldönteni a következő politikai választások eredményét, kik azok akik a világgazdaságot mozzgatják, hogyan működnek a terrorista csoportok, vagy éppen merre mozog a nyálkagomba.

Mindez azonban még kevés. Arra vagyunk kíváncsiak, mi az a végső értelem ami felé a rendszer tart. Lehet, hogy a válasz egyszerűen csak 42²³, azonban egy másik opció szerint ennél hasznosabb választ is kaphatunk.

Idő van arra, hogy a történelmi gondolkodásban is számba vegyük a hálózati aspektust. Mindenek előtt meg kell vizsgálni azokat a technikákat, amelyekkel az emberi együttélés időbeli dimenzió hatékonyabban értel-

---

23 Douglas Adams, *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*, válasz „Az élet, a világmindenség, meg minden kérdésére”.

mezzethetők, és amelyek lehetővé teszik a jövőnk kiszámíthatóbb tervezését.

Ezt követően második lépésben meg kell vizsgálni, hogy meghatározható-e egy olyan egységes telosz, értelem amelyiket a hálózati történelemértelmezés fel tud tárni?

Az első világháborút követően Martin Buber filozófiáját a találkozások köre építi. Nagyjából ebben az időben²⁴ ír Karinthy Frigyes arról, hogy néhány kézfogáson keresztül bárki a világon elérhető (kisvilág), kicsit később megjelennek a kapcsolódó kombinatorikai modellek (gráfelmélet), tekintélyes részben Közép-európai tudósok hatására²⁵. Közép-európa hatalmas adománya, hogy itt született a hálózati gondolkodás leírása. Az élet, a sokféleség, a változatosság jellemezte ezt a térséget. Innen a kreativitás, amelyik új gondolkodási modellek alapja lehet, és közelebb vezethet az igazsághoz.

A hálózatokban való gondolkodás ugyanakkora veszély, mint amekkorára lehetőség is. A hálózatokban rejlő erő semmivel sem kisebb, mint az atombombában rejlő. Sőt, nagy valószínűséggel a hálózatokon múlik, hogy az atombomba tényleges eszközzé válik-e? A gazdaság és a politika már az 1800-as évek vége felé kimondatlanul is felismerte, a klasszikus hierarchiák helyett a kapcsolatok „kisértete” hatékonyabban működik. Ösztönösen megérezte, hogy az internacionalitás, az összefogások, a szövetségek, testvériségek komoly erőt jelentenek, és ezt az erőt használni is lehet. Az ember nem én, hanem én és a kapcsolatai. Viszonyban állás és birtoklás. Az elsődleges a birtoklás funkciója, a szerzés és használat, a birtoklás és a hatalom, a gazdaság és a politika világa. A kapcsolatok első értelmezési horizontja ez a gazdasági és politikai. Birtoklás és hatalom. Ebben a horizontban rendezett világok építhetők. Ez azonban nem lehet sohasem a világrend. A rendezett világ az ember bírvágyának mesterséges konstrukciója, a világrend ellenben a természet egészének a megfelelő és jó működése. A rendezett világ fontos ahhoz, hogy az ember életben maradjon, a világrend megértése pedig ahhoz, hogy az ember ember maradjon.

Buber megfogalmazásában az ember a kapcsolatai világát annak átélése helyett intézményekké és érzésekké merevíti, rendezett világot alkot, azonban elveszíti a világrend életét. Az intézmények csak a merev és ha-

²⁴ Az Én és te 1923-ban, a Láncszemek 1929-ben jelent meg.

²⁵ Rényi Alfréd, Erdős Pál

lott múltat, az érzések pedig csak az elmúlt pillanatot ismerik. Az életem legnagyobb bulija utáni hányás érzése ez.

A hálózatokban (találkozások) való élet ilyen módon pusztá működésé preparálható. Mindez pedig rémisztő veszélyeket rejt magában. Elvesznek az igazi közösségek, miközben azok építésére törekszünk. Ismerjük az összes szexuális technikát, csak magát a szerelmet nem. Egyre pontosabban előre tudjuk jelezni az emberi kapcsolatok rendszerét, csak annak lényegét, a találkozást felejtjük el, az én-te viszonyt. Sőt, elfelejtjük a legfontosabbat is: „Az igazi közösség nem azáltal jön létre, hogy az emberek érzelmekkel viseltetnek egymás iránt ... hanem a következő két dolog által: hogy mindannyian eleven kölcsönviszonyban állnak egy eleven közép-ponttal és hogy mindannyian eleven kölcsönviszonyban állnak egymással.²⁶” Mindenféle számító birtoklásra irányuló viszony figyelmen kívül hagyja, a hálózat mindent megjegyez és felerősít. Nem cselekedhet senki sem büntetlenül, minden tette millió másikat indít útjára. És mindez az Élő Találkozás előtt zajlik.

A mindezt figyelmen kívül hagyó, számító gazdaság szemléletből és politikából született a modern ember világa. Ebben a világban mindenki teljesítmény és törekvés-középpont. Ezek módszeres, mérnöki megtervezésével egy szép új világ építhető. Mossuk ki az egyéniségeket, formáljuk egyformára az egyént, rakjuk őket össze rendszerré, és már kész is a leg-hatékonyabb hálózat. Építsük fel ezeknek az embereknek az intézményeket, este pedig engedjük őket haza az érzelmeikbe. Történelmet ne adjunk nekik. Időt se. A jelent sose éljék meg, a jövőt pedig csak vágyják. Kapjanak mindig múltat. Ők csak erőforrások.

Az így kialakított világot úgy írja le Buber, mint aki már tudja ki is igazából Adolf Hitler, Sztálin, Lady Gaga, vagy valaki más akinél a jellegtelen-ség és a butaság fordított arányban áll a sikerességükkel.

„... én is látom, hogy az államot már nem vezeti senki, a fűtők még rakják a szenet, de a vezetők már csak látszólag irányítják a tovarobogó gépeket. És ebben a pillanatban ... hallom, hogy a gazdaság emelentyűi szokatlanul surrogni kezdenek, a gépmesterek fölényesen mosolyognak, de halál ül a szemükben. ... Szószólóik kioktatnak: a gazdaság veszi át az állam örökét, te pedig tudod, hogy nincs mit örökölni, csak a vadul burjánzó Az zsarnokságát, amelynek súlya alatt az Én, amely uralkodni egyre kevésbé képes, még mindig azt álmodja, hogy ő parancsol.²⁷” A világnak ebből a birtokolni akarásából nincs visszaút, nincs visszafordulás, nem lehet egy kicsit hát-

---

26 Buber, M., *Én és te*, Budapest, 1999, 54.

27 Buber, 58.

rőbb lépni. Amit feltaláltunk, azt feltaláltuk, amit elpusztítottunk, azt elpusztítottuk. Csak megtérni lehet. Paradigmát váltani. Ez a váltás lehet a hálózati társadalom második értelmezési horizontja.

Egyelőre azonban megmaradva a hálózati társadalom történelemfogalmánál, az élettelen, ám ettől függetlenül fontos Az világánál, vizsgáljuk meg, milyen módszereket alkalmazhat a történelemtudomány a múlt új értelmezéseiben.

A hálózatok nem a semmiből jöttek és nem is oda tartanak. A kapcsolati rendszereknek lényegi, és eddig még fel nem dolgozott eleme, hogy a múltra épülnek, és a jövőbe tartanak. A kapcsolatok pillanatnyi állapotát viszonylag egyszerű mérni. Az alapkérdések: kik a szereplők, illetve melyikük között van kapcsolat? Az így kapott kép azonban csak annyit mond a valóságról, mint amennyit egy fénykép a valódi napraforgóról. Utal az igazságra, de ennél többet és pontosabban is lehet mondani. A biológiában ennek egy példája, amikor ekológiai modellt próbáltak alkotni arról, hogyan változik egy tengeröböl szénáramlása (táplálkozási lánc) nyáron ill. télen²⁸. Ebből a modelltől azután a gazdaság működésére vonatkozó egyszerű következtetéseket vontak le. A modellezés alapjánál az állt, hogy időbe helyezve tudják értelmezni a hálózati kapcsolatok változását.

A történelem feladata is (amennyiben elfogadjuk azt a hipotézist, hogy az ember azért vizsgálja a jelenében a múltját, hogy abból a jövőre vonatkozó következtetéseket tudjon levonni), hogy a múltat úgy próbálja meg értelmezni, hogy abból a jövőre vonatkozóan nagy valószínűséggel igaz kijelentéseket tehessen.

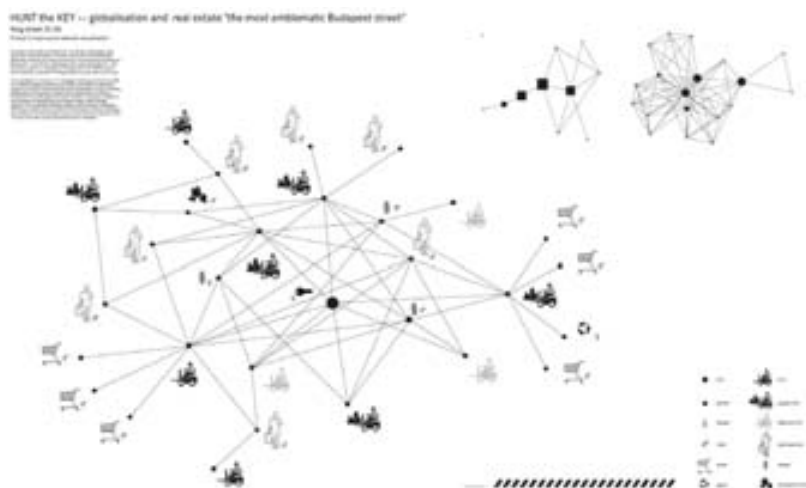
Gyakran a történelem fordítva gondolkodik: ahogy az értelmezési áramlatok diktálják, úgy értelmezik a történészek a tényeket.

Természetesen a helyzet ennél jóval komplexebb. Már az értelmezési környezet (értelmezési áramlatok) is történeti hálózatokban születnek. Ez az értelmezési környezet formálja, hogyan értelmez az adott történész, aki részben visszahat az értelmezési közegére, részben pedig ténylegesen formálja a jövőt.

A hálózati történelem „nullpontja” a főbb történelem értelmezési irányzatok azonosítása a közelmúltban (jelenben). Itt és most, ki, milyen isko-

---

28 Johnson, J., C., et. Alii, Using social network analysis tools in ecology: Markov process transition models applied to the seasonal trophic network dynamics of Chesapeake Bay, in: Ecological Modelling 220 (2009) 3133-3140.

lát képvisel, mik a fő értelmezési áramlatok, illetve ezek milyen személyeken keresztül kapcsolódnak hálózattá. Ebből az elemzésből nagy valószínűséggel kiderülne, hogy néhány személy optikáján keresztül alakul a teljes értelmezési horizont. Innentől kezdődne a történelmi munka: hogyan alakult ki ez az értelmezési horizont a történelemben? Majd ezt követően: Lehet-e más értelmezési horizontokban úgy értelmezni a történelem tényeit, hogy azok a jövőre nézve nagyobb valószínűséggel adjanak igaz kijelentéseket?

De ha egyelőre még ez is csak távoli cél, legyen mindig elvárás, hogy a történelem értelmezése során megvizsgáljuk, az egyes tények milyen kapcsolati hálóban értelmezhetőek.

A történelem tipikusan csak az utolsó láncszemeket, egy-egy látványos szereplőt mutat fel. A valóság azonban ennél sokkal árnyaltabb. Egy budapesti ingatlanpanama egy-két szereplőjét jegyzi csak a történetírás, és a csak néhányan töltik megérdemelt pihenőidejüket különböző bv intézetekben. Az igazi történet azonban sokkal, de sokkal izgalmasabb volt. Erőről készült a fenti műalkotás²⁹:

29 Albert Ádám: **Megy a gyűrű vándorútra: ingatlanpanama a "legpestibb" budapesti utcában**

(Király utca 25-29.)

A kapcsolathálózat vizualizációja

Az ábra két Budapest szívében található, műemlékké nyilvánított lakóház adásvételi folyamatának hálózati topográfiáját mutatja be. Az oknyomozó újságírói cikkek alapján összeállított adatokat hálózatelemzési módszerekkel dolgoztuk fel.

Az elemzés során készített hálózati térkép egy rendkívül összetett, komplex folyama-

Az új értelmezés és annak kidolgozása is csak csapatban történhet. Az igazán jó gondolat gondolója már egyre kevésbé az egyén, sokkal inkább egy csoport. Kérdése, hogyan tud a történész tudatosan csoportban dolgozni. Ahogy már említettük, az, hogy kinek az elméletét fogadta el a szakmai közösség, egyfajta spontán szűrőként működött. Hogyan lehet ezt a spontaneitást tudatossá tenni?

A néhány szavas tények mögött hogyan lehet azok születését, életét, azok komplexitását valóban bemutatni?

Ha a társadalom valóban csak saját történelmének ismeretén keresztül ismerheti meg saját magát³⁰, hogyan tudjuk a lehető legjobban garantálni, hogy a történelme ne egy érdekcsoport által - valószínűleg tudattalanul - torzított kép legyen?

Mindez még egyszerűbben is megragadható. A történelem nem csak a „nagy emberek” és „nagy tények” története, hanem legalább annyira a hétköznapi emberi kapcsolati rendszerek jel-erősítő hatásának megnyilvánulása. Jézus prédikációi nem csak azért határozzák meg a világtörténelmet, mert Jézus ennek a történelemnek központi szereplője volt, és nem is csak azért, mert az apostolok jó helyen jó időben adták tovább az örömhírt, hanem azért is, mert a „tömeg” értő fülekkel hallgatta, felerősítette, továbbadta. A történelemtudomány ez ideig vajmi keveset foglalkozott ezzel a „tömeggel”, azonban igazából pontosan itt él a történelem³¹.

Néhány gyakorlati kísérlet történt már az iménti állítások igazolására³². Elsőként talán Marx fogalmazta ezt meg: „az emberiség mindig csak

tot tár élénk, amelynek lényege, hogy egy egyszerű adásvételi folyamat során mobilizált kapcsolatokat teszi átláthatóvá. A szereplők között feszülő viszonyrendszer meg-rajzolása révén aprólékosan kidolgozott korrupciós hálózat tárul elénk, melynek különlegessége, hogy az elmúlt 6 évben Budapest világörökségi területén végbement adásvételi ügyletek közül 13 lényegében ugyanezen tranzakciós mechanizmuson keresztül valósult meg.

A Király utca 25-29. hálózati elemzése tehát egy olyan gazdasági modellt fed fel, amely sablonként szolgált tucatnyi budapesti ingatlan privatizációjához, jelentősen hozzájárulva ahhoz, hogy a magyar főváros fontos építészeti emlékeket veszítsen el az önkormányzatok legcsekélyebb haszna nélkül.

30 Marwick, A., *The Nature of History*, London and Basingstoke, 1970, 13.

31 Az általam egyébként nem ismert barátom barátjának a hogyléte a saját hogylétemre is szignifikáns hatással van. Egyáltalán nem mindegy milyen emberek vesznek körül, akár három lépés távolságból is.

32 Szemléltetésként idézzük fel három chicagói szociológus, Roger V. Gould, valamint John F. Padgett és Christopher K. Ansell egy-egy kutatásának főbb tanulságait. Mindhárman a politikai mobilizáció, illetve a kollektív cselekvés szerveződésében közreműködő személyes kapcsolathálózatok szerepét vetik fel kiélezett formában. Padgett és

Ansell a XV. századi Firenze száztizenhat elit családjából a legjelentősebb tizenhatnak a házassági, üzleti és pártfogói hálózatait elemzi, és arra keres választ, hogy a Mediciek hogyan emelkedtek fel a kormányzati hatalomért – elsősorban a Strozziakkal – folytatott küzdelem során. A korábbi történeti kutatások a Mediciek és az oligarchák harcát, az elit családok pártállásának magyarázatát a gazdasági vagy társadalmi osztály, olykor pedig a szomszédság kategóriái mentén jelenítették meg. Padgett ezen attribútum típusú változók (nettó jövedelem 1427-ben, vagyonszerzés időpontja, politikai státusz avagy előjárói helyek száma a városi tanácsban 1282–1344 között) megoszlása alapján nem talált köztük különbséget. Az elit családokon belüli házasságok, kölcsönök, hitelek, üzleti partnerkapcsolatok dinamikáját feltárva azonban arra a következtetésre jutott, hogy a házassági és üzleti kapcsolathálón belüli pozíció jól magyarázta a frakcióhoz való tartozást és a politikai stílust, vagyis a hálózati pozíció jobb magyarázó elvnek bizonyult, mint a korábbi attribútum típusú változók bármelyike. A Medici-párt valójában a szomszédság és a presztízs dimenziója mentén épült fel: az oligarchák és a Medici-pártiak lenézték egymást, és csak a Medicieken keresztül találkoztak. A Mediciek támogatói egyedül a Mediciek révén kapcsolódtak az elitezhez, sőt még egymáshoz is, és ez jelentette a Mediciek pozíciójának erősségét. Vagyis a Medici család a patriciusok és a homo novusok közötti strukturális lyukat hidalta át, s ezen keresztül tudott centralizált ellenőrzést biztosítani követői felett.

Roger V. Gould kutatása a párizsi kommun felkelőinek kapcsolathálózatát tanulmányozza, és azt vizsgálja, miként hatottak a felkelői viselkedésre, attitűdökre a korábban meglévő szomszédsági kapcsolatok. Azt a tényt, hogy a városi zavargások a munkások minden rétegét érintették, a történészek és a szociológusok egyaránt előszeretettel magyarázzák úgy, hogy ez volt a döntő pillanat, amikor a munkásság osztályöntudatra ébredt. Gould cikkében – a tárgyalási jegyzőkönyvekből, illetve a háborús minisztériumnak küldött napi jelentésekből nyert adatok elemzésével – ezzel szemben arra a megdöbbentő következtetésre jut, hogy a munkások a párizsi kommun idején nem szakmai szinten, szakszervezetek szerint, hanem valójában a szomszédsági kapcsolataik mentén szerveződtek. A kevésbé szervezett szakmák munkásai vettek részt leginkább a kommun eseményeiben, a legjobban szervezett iparágak kifejezetten alulreprezentáltak voltak. Mindezek fényében az a tény, hogy a felkelés alatt elhomályosultak a szakmai-szervezeti határok nem úgy magyarázható, hogy a magában való munkásságból magáért való lett, hanem inkább úgy, hogy az ellenállás, a mobilizáció, a kollektív cselekvés szervezeti kerete a szomszédságra tolódtott át. A Nemzeti Gárda rekrutációja lakóhely szerint történt, így egy-egy zászlóalj tagjai nem pusztán szervezeti tagságuk, hanem szomszédság alapján is egymáshoz kapcsolódtak. A korábbi szomszédsági kapcsolathálók pedig élénkítő hatással voltak az új keletű formális szervezeti kapcsolatokra. A „benszüllött” szomszédsági struktúrák és a Nemzeti Gárda sorozóegységei végül is együttesen alakították ki a szolidaritás és az ellenállás gócait. Mindez azzal járt, hogy az átfedő besorozás révén kialakuló kapcsolathálók növelték az eltérő kerületek felkelőinek forradalmi elkötelezettségét. Például az V. kerület forradalmi ellenállását növelte az a tény, hogy sok lakója a tizenháromas légőba volt besorozva, s ily módon erősebben elkötelezte magát a forradalom mellett. A többféle átfedő network kölcsönhatása jobban magyarázta az ellenállás mértékét egy-egy kerületben, mint lakóinak jövedelmi átlaga vagy az átlagos kerületi lakásminőség, amelyek semmiféle összefüggésben nem voltak a forradalmi hevülettel.

Miért hasznos tehát a kapcsolathálózati elemzés módszere a történeti kutatásban? Amint az idézett példák is mutatják, elsősorban azért, mert az eseményekben részt vevők kapcsolatmintázata a történetek hihető, oksági magyarázatát nyújthatja. Vagyis a kapcsolathálózati kutatások olyan újfajta módszertant hoznak a történeti vizsgálatba, amelyekkel történetileg változó struktúrák kialakulását, átalakulását követhetjük nyo-

olyan feladatokat tűz maga elé, amelyeket meg is tud oldani, mert ha pontosabban megvizsgáljuk, mindig azt látjuk, hogy a feladat maga is csak ott merül fel, ahol a megoldásnak anyagi feltételei már megvannak, vagy legalábbis keletkezőben vannak³³. A paradigmaváltás csak akkor következhet be, ha a „tömeg” is érdekesnek találja az új szemléletet. Az érdekes szónak itt fokozottan érvényesül az „érdek” jelentéstartalma. Kapcsolatok ugyanis csak érdekek mentén jönnek létre. Ezeknek az érdekeknek az azonosítása és leírása a történettudomány olyan feladata lehetne, amely fokozottan alkalmassá tenné, hogy a jövő vonatkozásában is nagy valószínűséggel igaz kijelentéseket tehesen.

Ahogy már többször kiderült, az emberek, a „tömeg” fogékonyak az „örömhírre”. Ez állt a Názáreti Jézus, vagy éppen Marx kommunikációjának a középpontjában. Az „örömhír” azonban gyakran torzul. Ebből születtek a rövid huszadik század válogatott brutalitásai. Vigyáznunk kell hát az „örömhír” tisztaságára, nehogy igaza legyen Derridának: „akik a liberális kapitalizmus diadalát és a liberális demokráciával kötött szükségszerű szövetségét pusztán azért ünnepelték, hogy elrejtsek – elsősorban maguk előtt – azt, hogy ez a diadal még soha nem volt ilyen kritikus, törékeny, fenyegetett, bizonyos szempontból katasztrofális, és végső soron gyászos³⁴.”

Jórészt emiatt is kérdéses a „történelem végének” gondolata. Érdekes azonban magának a gondolatnak a születése is. Kollektív vergődés az optimizmus és a pesszimizmus között, majd pillanatnyi öröm az ideológiák pusztulása felett³⁵, ezt követően pedig az interpretáci-

---

mon. A networkkutatók logikáját kölcsönözve azt állíthatjuk, hogy a nagy történeti változások idején (vagyis politikai-társadalmi megmozdulások, forradalmak, mozgalmak kialakulásánál, átalakulásánál, elhalásánál, elfojtásánál) valójában nem intézmények, váratlan események, emberi érzések stb., hanem a társadalmilag beágyazott szereplők háttérben működő kapcsolatait „veszik át az irányítást”. A kapcsolathálózatok kialakulása, újratermelődése, átalakulása jelenti azt az összefüggést, amelyből az egyéni és kollektív cselekedetek, végső soron az események kimenetele magyarázható. In: Albert F., - Dávid B., Kőrösi Zs., kísérleti életútinterjúk kapcsolathálózati elemzése, <http://www.socialnetwork.hu/>.

33 Marx, K., „Előszó” A politikai gazdaságtan bírálatához, in Marx és Engels Válogatott művek, vol. I., 367. (Itt azonban meg kell jegyezni, hogy már Vico is leírja: az ember csak azt ismerheti meg, amit ő hozott létre. Ezért lehet az egyetlen igazi tudomány a történelem.)

Egyértelmű, hogy a hálózati problémához az elmúlt évtized(ek)ben született meg a szükséges informatikai képesség.

34 Derrida, J., *Specters of Marx, The State of the Debt, the Work of Mourning, and the new International*, New York 1994, 13.

35 Fukuyama, F., *The End of History and the Last Man*, 1992, Fukuyama, „The End of

ók kétségbeesett sokasága. Csak azért születhetett meg a „történelem vége” gondolat, mert az emberek erről akartak beszélni, ez volt érdekese. Minden nagy gondolkodó úgy születhet, hogy az emberek róla akarnak beszélni, életében, vagy akár halála után. Annak az embernek az életműve akiről az emberek nem akarnak beszélni – legyen bármilyen halhatatlan elme – egy íróasztal fiókjában, ezt követően pedig a szeméttelenen végzi.

Fukuyama maga is módszeresen építi fel azt az érdeklődési rendszert³⁶, amiben igazságait elhelyezheti, és ami ezeket az igazságokat felerősíti. Valószínűleg a Fukuyamát ismerők csak néhány mondatot tudnának róla, műveiről mondani. És ez így van a történelem, gondolattörténet más szereplőivel is. Mit tudnak az emberek Napóleontól, Kantról, Jézusról? Egyesével talán csak egy-egy mondatot. Mégis együttesen már nagyon alapos és részletes ismereteink vannak. Ennek a megtestesülése például a Wikipédia. A legfontosabb azonban az a néhány mondat, ami az egyének sokaságában kerül kimondásra. Ezek a mondatok ugyanis azok, amelyek a történelemnek mint élő szövedéknek az alapvető irányát megadják³⁷. A történelemnek ettől a jövőt meghatározó kollektív erejétől retten meg Baudrillard, aki a történelmet az emberiség problémáinak forrásaként nem pedig annak színtereként jelöli meg. A megoldást azonban fordítottan határozza meg: ha elhagyjuk a történelmet, az elidegenedettséget is elhagyjuk³⁸. A téves követ-

---

History,” in: *The National Interest*, 1989, II. János Pál, Centesimus annus.

36 1989-es cikke után a kritikai észrevételek hatására finomítja a történelem végére vonatkozó kijelentéseit, viszont megállapítja: a történelem egyetlen, koherens evolúívós folyamat. Történelemfelfogásában egyszerre kapcsolódik Hegelhez, Marxhoz és a liberális demokráciához. Elméletét olyan erősítő közegben helyezi el, ahol szinte szükségszerű, hogy beszéljenek róla. Spontán zsenialitással hasonlót művel az alapvetően átlagos Lady Gaga, (Stefani Joanne Angelina Germanotta) aki pusztán azzal, hogy önmagát a virtuális térben jól helyezte el kiérdemelte a világ egyik legbefolyásosabb embere címet. (Forbes Magazin, 2011 – 32 millió rajongó, több mint egy milliárd kattintás a youtuberon) Más kérdés, hogy ez a megtiszteltetés mennyire lesz „történelmi”, illetve milyen új tudatíságot készít elő.

37 A részletezések az interpretációk sokaságát adják. Minél pontosabban igyekszünk megragadni a részleteket annál inkább elveszünk a semmitmondó szavak sokaságában, annál több értelmezési horizontba bonyolóduk, miközben kiváló ebédjévé válunk a semmi pókjának. Persze ezekre a hősökre is szükség van. De az erő abban a közösen, monoton és buta módon ismételtetett néhány kollektív mondatban van. Mert ez az alapja a legnagyobb erőnek, a tett-nek. A rejtező ...” Nem azt akarja, hogy megfejtsük, erre nem vagyunk képesek, csupán azt akarja, hogy tegyük.” Buber, *Én és te*, 135.

38 Baudrillard, *The Year 2000 Will Not Take Place*, in Grosz et alii, *Futur Fall: Excursions into Postmodernity*, Sydney, 1986, 23.

keztetés (mármint a lehetetlenre való vállalkozás) egyik oka lehetett, hogy a történelmet és a politikát Baudrillard nagymértékben azonosítja. A történelemből való kilépés nála a politikából való kilépést jelenti³⁹. Mindez amiatt a téves történelemfelfogás miatt történhetett meg, amely külön halmazokként kezeli a gazdaság, politika, szociológia és millió más dolog történelmét (történetét). Esetenként ezeket a halmazokat összevonja, részleges vagy teljes átfedésbe helyezi, de semmiképpen sem gondolkodik egyetlen, átfogó történelemben, ami nem más mint az emberi kapcsolatok folyama, gazdasági, politikai, szociológiai és millió más egyéb csomóponttal. A történelem nem más mint az időben elhelyezett hálózatok vizsgálata.

A rendelkezésre álló történeti módszereinkkel ebből a komplexitásból egy-egy metszetet készíthetünk, ahogy a computer tomográf teszi ezt például az agyvelővel, de tudnunk kell, hogy az így kapott kép még nem maga a teljes működés visszatükrözése. Csak utalás arra, hogyan is működhet a komplexitás. A történelem nem szövet, ahogy azt gondolják, Nem valami zsákvászon, ami folyamatosan bomlik fel és amire foltként rávarrható Marx⁴⁰, vagy bárki más. A történelem térbe és időbe helyett élet, találkozások hálózata, amelynek szerves része, esetleg csomópontja Marx, vagy bárki más.

El kell fogadnunk, hogy az emberi tudat és társadalom a kozmosz szerveződési folyamatainak még csak egy közbülső fokán áll⁴¹. Fontos lenne, hogy a jelenlegi kritikus korszakban, amikor eljutottunk a bunkótól az atombombáig, az erkölcs területén azonban nem sokat fejlődtünk, a hálózati kapcsolatok vonatkozásában szerzett felismeréseket a fejlődés és ne az önpusztítás irányába fordítsuk. A tudományok közti érdek artikulálása és ügyes hálózatba való illesztése esélyt adhat mindannyiunk számára, hiszen az univerzum még „befejezetlen”. Mindegy, hogy a végén ki kapja meg az elismerést, a lényeg az a kapcsolati rendszer, annak a sok embernek az együttműködése, akik végül elérik, hogy legyen „örömhír”.

---

39 Sim, S., Derrida és a történelem vége, hn, én, Alexandra, 19-20.

40 Derrida, J., *Positions*, London, 1981, 63. Derridának igaza van abban, hogy szükségünk van Marxra. Egész pontosan arra a „kísértetszerű” hálózati összefogásra, amit Marx írt le, mondott ki először. A kísértet azonban csak azért kísértet, mert még nem ismertük annak igazi lényegét: a „találkozást”. Az emberi kapcsolatokat. „Akarja, vagy nem akarja ... de minden nő és férfi szerte a világon egy bizonyos fokig Marx és a marxizmus örököse ... nem lehetünk nem az örökösei.” Derrida, *Specters*, 91.

41 Davies, P., *The Cosmic Blueprint: Order and Complexity at the Edge of Chaos*, Penguin, 1995, 196.

„De a pálya nem kör. A pálya az út ... közeledik az országhoz, amely közöttünk, a között-ben rejtezik. Útjának minden kanyarulata mélyebb romlásba és ugyanakkor mélyebb megfordulásba vezet bennünket.⁴²”

---

42 Buber, *Én és te*, 146.

Dr. Monica Weis SSJ

Loving Creation Around Us: Thomas Merton's Spiritual Legacy⁴³

When we talk about spirituality, we are talking about something distinct from (but not necessarily separate from) religion. Spirituality means our worldview, our sense of relationship to everything in this universe. Spirituality is less about theology and more about ontology: being. As theologian Tom Stella has phrased it: "Spirituality refers to the sacredness that lies at the heart of creation."⁴⁴

Christians have a rich tradition of spirituality reaching back to the Desert Fathers and Mothers who moved to the edge of the city to witness to another set of values and to seek the Immanence of God in their quiet prayer. Benedict, in his Rule, emphasized the importance of listening for the voice of God and greeting each person with the hospitality of Christ Himself; Francis of Assisi discovered God in the face of the poor; Teresa of Avila and John of the Cross show us the importance of contemplation and the value of being absolutely *nada*, nothing, before our God who gives us *toda*, everything. Each of these luminaries has provided the Christian Church with a unique gift—each of them offers us a path to discover the rich and lavish Love of our ever-present God.

Thomas Merton, a convert to Roman Catholicism and a Trappist monk, was, by study and close reading, no stranger to this rich tradition in the Church. And in his own contemplative experience, he added yet another unique gift to this legacy of spirituality. In addition to his published writings on prayer and contemplation--especially his book, *New Seeds*

---

43 Sections of this paper can be found in a more developed form in Monica Weis SSJ, *The Environmental Vision of Thomas Merton* (Lexington KY: University Press of Kentucky, 2011).

44 Tom Stella, *The God Instinct: Heeding Your Heart's Unrest* (Notre Dame, Sorin Books, 2001) 41, 44,

of *Contemplation*, which has been translated into Hungarian—Merton's journals reveal his deepening awareness of God—an awareness that is nurtured by his love of and interaction with nature.

Yet Merton's recognition of the power of nature to influence his prayer did not just happen. He had to become more aware of his surroundings, to discover not only his outer landscape, but his inner landscape as well. From his birth in Prades, France in 1915 to his untimely death at age 53 in 1968 in Bangkok, Thailand, Merton was a seeker—a person alert to possibilities of life around him. Orphaned by the age of 16, Merton had little guidance during his adolescence and no real religious background to support his searching. His early schooling was acquired in both France and England, with one disastrous year at Cambridge University. His subsequent study for B.A and M.A. degrees in English literature at Columbia University in New York City was a blessing in disguise. There Merton developed a close circle of friends who challenged his wild ideas—and contributed a few of their own, I might add—yet provided an anchor for his intellectual and emotional development. At the same time, Merton was reading challenging books: Aldous Huxley's tract on war, religion, nationalism, and ethics, entitled *Ends and Means* and a biography of Gerard Manley Hopkins, the poet who converted to Catholicism and later became a Jesuit priest. Hopkins' story of his spiritual journey awakened something within Merton, and after seeking instruction in the Catholic faith, he was baptized on November 16, 1938. He then taught literature for 3 semesters at St. Bonaventure University in western New York State—yet Merton was still seeking. Although he was reciting the prayers of the Divine Office every day—the Breviary as it was called then—his spirit was restless. After a Holy Week retreat at the Trappist Abbey of Our Lady of Gethsemani in Kentucky, Merton felt drawn to this rigorous monastic lifestyle and sought entrance to the monastery.⁴⁵ But he was reluctant to abandon a love of nature that his artist parents had instilled in him as an infant. To be sure, Merton was caught in our dualistic thinking inherited from the Greeks: that matter was one thing and spirit another, that matter was less good—and sometimes not good at all—and spirit was what was really important.

---

45 See Merton's autobiography, *The Seven Storey Mountain* (New York, Harcourt, Brace, 1948); the official biography by Michael Mott, *The Seven Mountains of Thomas Merton* (Boston: Houghton Mifflin, 1984); or the excellent biography by William H. Shannon, *Thomas Merton: An Introduction* (Cincinnati: St Anthony Messenger Press, 2005).

Following his heart, Merton entered the monastery on December 10, 1941. A few years later, a passage from his journal indicates just how much formation and transformation was occurring in his spiritual development. In this journal passage, Merton comments first about the beauty of the liturgical ceremonies the previous evening, then about the scenery as he gazes beyond the refectory door. Listen to this description of nature: “The low-slanting rays picked out the foliage of the trees and high-lighted a new wheatfield against the dark curtain of woods on the knobs that were in shadow. It was very beautiful. Deep peace. Sheep on the slopes behind the sheep barn....I looked at all this in great tranquility, with my soul and spirit quiet. For me landscape seems to be important for contemplation....anyway, I have no scruples about loving it.”⁴⁶

No scruples about loving it. Landscape important for prayer. These two comments indicate that change—more precisely, a deepening awareness—is taking place in Merton. Some of his early contradictory viewpoints are dissolving, and the monastic ideal of unifying all aspects of one’s life is beginning to take hold in his spiritual consciousness. Now Merton is not only *looking* at the tranquility of nature, but also beginning to *recognize, respond to* and *articulate* the silence of the place. And then, a remarkable event occurs on June 27, 1949: the Abbot gives Merton permission to read and pray beyond the cloister boundaries of the monastery.

This one small permission propels Merton into sharper levels of awareness that not only transform and deepen his spiritual life, but also summon him to greater silence and his final years of solitude in the hermitage. Indeed, writing about that first day wandering the hills and fields beyond the cloister wall, Merton delights in the power of the experience: “First I stopped under an oak tree on top of the hill behind Nally’s and sat there looking out at the wide sweep of the valley and the miles of flat woods over toward the straight-line of the horizon where Rohan’s knob is. As soon as I get away from people the Presence of God invades me” (ES 328).

Invaded by God? Quite a startling verb choice, yet one that captures

---

46 Thomas Merton, *Entering the Silence: Becoming a Monk and Writer. The Journals of Thoams Merton*, vol 2, 1941-1952, edited by Jonathan Montaldo (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1996) 215-16; subsequent references will be cited as ES parenthetically in the text.

the intensity of Merton's spiritual experience and his willingness to risk transformation. A few years later in his journal, edited for publication as *Conjectures of a Guilty Bystander*, he writes: "I belong to this parcel of land with rocky rills around it, with pine trees on it. These are the woods and fields that I have worked in, and walked in, and in which I have encountered the deepest mystery of my own life. And in a sense I never chose this place for myself, it was chosen for me."⁴⁷

How did Merton come to these profound spiritual insights? How did he build on the awareness instilled by his parents, nurtured by his love for the precise word, and fed by his daily spiritual exercises? According to his monastic *horarium*, Merton seven times a day chanted praise to God, praise often cast in nature metaphors. He celebrated the God who feeds us with the finest of the wheat (Psalm 81), who leads us to green pastures (Psalm 23), for whom even the sparrow finds a home and the swallow a nest (Psalm 84); about whom the psalmist is moved to exclaim: "Let everything that has breath praise the Lord" (Psalm 150). Over the course of a week, all one hundred fifty psalms are chanted. Multiply that by months and years, and this poetry of praise becomes ingrained in a monk's interior life. In the opening lines of a 1949 poem entitled "A Psalm," Merton lyrically expresses this ongoing transformation: "When psalms surprise me with their music / And antiphons turn to rum / The Spirit sings; the bottom drops out of my soul...New eyes awaken...And I am drunk with the great wilderness / Of the sixth day in Genesis."⁴⁸

In addition to regularly praying the Psalms, and steeping himself in the writings of the Fathers and Doctors of the Church such as Augustine, Aquinas, and Bernard, Merton studied the medieval mystics. He read, for example, Meister Eckhart who extols the creative juiciness of God and treasures the Divine Spark residing within us, Hildegard of Bingen who counsels us to become a feather on the breath of God, and Julian of Norwich who celebrates a maternal God of ongoing birthing. Thus, in formal community prayer and in private meditation Merton was discovering the immanence of the Divine—what we might call the "Energy of the present moment."

---

47 Thomas Merton, *Conjectures of a Guilty Bystander* (Garden City NY: Doubleday, 1966) 257.

48 Thomas Merton, *The Collected Poems of Thomas Merton* (New York: New Directions, 1977) 220-21.

I want to share with you in some detail one special experience in nature that illustrates how open Merton was to the spiritual influence of nature and how readily he could connect the natural rhythms of nature with lessons for his own prayer life. We can consider this experience as one of Merton's spiritual epiphanies. Theologians and spiritual directors might refer to such epiphanies as *kairos* moments after which nothing about life or our understanding of it is the same; psychologists might label them 'touchstone' moments that take root in a personality and become a yardstick by which the validity of subsequent events and experiences is measured. Linguistic labels aside, such deep experiences become seeds that germinate and erupt into spiritual insight, challenge, and affirmation precisely because the individual is alert to the action of God. As Merton himself has written: "Every moment and every event of every man's life on earth plants something in his soul."⁴⁹ And sometimes, those seeds blossom forth in a rush of spiritual energy.

So—February 10, 1950. While praying one evening in the attic of the garden house that served as a kind of hermitage in those early days, Merton became aware of excitement among the many starlings singing in the nearby trees. An eagle soaring overhead suddenly attacked a tree full of starlings. Merton writes, "before he was near them, the whole cloud of them left the tree and avoided him and he came nowhere near them." When peace had returned and the starlings were moving about the ground, once more singing, "like lightning, it happened.... from behind the house and from over my roof, a hawk came down like a bullet, and shot straight into the middle of the starlings just as they were getting off the ground. They rose into the air and there was a slight scuffle on the ground as the hawk got his talons into the one bird he had nailed. It was a terrible and yet beautiful thing, that lightning flight, straight as an arrow, that killed the slowest starling." Merton tries to resume his prayer, but the hawk, enjoying his prey in the adjacent meadow, distracts him. Merton's thoughts turn to medieval falconry, Arabian princes, and the way some people love war. "But in the end," writes Merton—and this is the significance of this experience—"I think that hawk is to be studied by saints and contemplatives because he knows his business. I wish I knew my business as well as he does his" (ES 407-8).

---

49 Thomas Merton, *New Seeds of Contemplation* (New York: New Directions, 1962)14; subsequent references will be cited as NSC parenthetically in the text.

In this common experience of prey and predator, Merton learns a spiritual lesson: Practice. Practice. Practice. That hawk had honed his hunting skill over weeks, months, (years, perhaps) and Merton's awe at the bird's focus is a poignant reminder of the need to sharpen his own skills of solitude and contemplation. This graced moment is more than an experience of the normal events of nature; rather, by *seeing* what is really there before him, Merton is moved to meditate on the *significance* of this experience. In his journal he even addresses the hawk as a fellow artist, reveling in his craft, and wonders "if there will ever be something connatural between us, between your flight and my heart ... as you, soldier, serve your nature. And God's love a thousand times more terrible! I am going back to the attic and the shovels and the broken window and the trains in the valley and the prayer of Jesus" (ES 408). Practice. Practice. Practice.

Notice that Merton readily understands how important being faithful to a spiritual discipline is. It seems to me there is wisdom here for us. We don't need to be startled into spiritual awareness by some catastrophic event or life-threatening challenge. The ordinary rhythm of nature—if we are awake to really see what is around us—holds lessons for our spiritual growth. Yet we must admit that Merton's description of his experience with the hawk is a rather special—perhaps even exotic—moment of realization, not something that happens to everyday folks like us—usually. Therefore, I think it is more useful for us to examine how ordinary interaction with nature contributed to Merton's spiritual development because then we can learn from his experience and perhaps even discover our own rhythm of prayer in nature.

Having read all seven volumes of Merton's journals in which his references to nature increase in number and intensity as he spends more time out of doors and in his hermitage in the woods, I want to sketch out three movements of grace that illustrate how nature was influencing Merton's prayer. These movements are: 1) praise of nature that overflows naturally into prayer; 2) prayer or meditative thoughts that evolve into a celebration of nature; and 3) times when both outer and inner landscapes merge.

Celebration of nature that overflows into prayer. On the feast of St. Bernard 1947, for example, Merton comments on the limitations of his evening meditation then continues: "After Night Office I stood in the door by the kitchen and looked at the stars and the sky paling out behind

Rohan's knob, and the barns and the water tower. How fierce and efficient that tank makes this place look—geared for battle. My God, lock me in Your will, imprison me in Your Love and Your Wisdom, and draw me to Yourself. I will belong to You. I will not be afraid of anything for I shall remain in Your hands and never leave You" (ES 101). Notice that Merton offers precise details of the evening landscape, then slips easily into an earnest and somewhat formal prayer imploring God to use every means available to bring about union of monk with the Divine. In return, Merton abandons himself totally to being possessed by that Divinity. What begins as a bit of verbal wandering, of enumerating the points of nature in the twilight landscape, becomes grist for his fierce desire to be completely possessed by God.

This same movement from celebrating nature to praising God occurs in numerous journal passages. Here is a second example. Notice the subtle slip into prayerful reflection in this short passage: "The sun is rising. All the green trees are full of birds, and their song comes up out of the wet bowers of the orchard. Crows swear pleasantly in the distance, and in the depths of my soul sits God."⁵⁰

Prayer evolving into praise of the natural world. But let's look at the reverse motion: prayer evolving into praise of the natural world. Sometimes Merton's inner reflection, spiritual reading, or sustained contemplation is not *distracted* by nature, but erupts into a celebration of it. Here are a couple of examples. Barely two months after Merton has been given permission to pray outside the cloistered area of the monastery grounds, he records in his journal the fruits of a day of recollection spent mulling over the book of Ecclesiasticus, even setting down in six points his spiritual insights, but then shifts into a reflection on the power of Scripture for him and by extension the power of nature. He writes: "By the reading of Scripture I am so renewed that all nature seems renewed round me and with me. The sky seems to be more pure, a cooler blue, the trees a deeper green, light is sharper on the outlines of the forest and the hills and the whole world is charged with the glory of God and I feel fire and music in the earth under my feet" (ES 348-50). Most of us recognize the profound impact Scripture can have on our lives when we allow the words to sink deeply into our hearts, but notice how, for Merton, all of nature is also transformed: more intense colors, sharper outlines, and an exuberant

---

50 Thomas Merton, *The Sign of Jonas* (New York: Harcourt Brace, 1953) 188.

echo of poet Gerard Manley Hopkins' famous lines: "The world is charged with the grandeur of God. It will flame out like shining from shook foil"⁵¹

With a note of humor, this same movement from prayer to praise of nature occurs during the Christmas season of 1952. Merton is not only meditating on the liturgical texts but also rehearsing his duties as deacon for High Mass. He practices singing the ancient chants while pacing back and forth in the woods and notes in his journal: "So this week I sing the Epiphany Gospel, and, as I sing it, the trees of the woods come before me... The questions of the Magi and the plot of Herod. *Ubi est qui natus est rex Judaeorum?* [Where is he that is born King of the Jews (Matthew 2:2)?] I know where He is. He and I live in the trees" (ES 464). With a clever comment, Merton is moving beyond simple meditation on the mystery of the Incarnation to savor the unity he experiences with God Incarnate in the woods. In the words of theologian Sallie McFague, Merton is discovering that "The world is our meeting place with God...as the body of God it is wondrously awesomely divinely, mysterious."⁵²

Merging inner and outer landscapes. But let's take a look at some journal passages in which Merton's inner and outer landscapes merge. Here Merton's writing reveals not a sequential or linear movement between prayer and attention to his surroundings, but an integrated experience of life as unity. For example, early in his monastic life he writes: "All the hills and woods are red and brown and copper, and the sky is clear with one or two very small clouds. And a buzzard comes by and investigates me, but I am not dead yet. This landscape is getting so saturated with my prayers and psalms and the books I read that it is becoming incomparably rich for me" (ES 124). That wonderful saturation of the woods with prayer and Merton's unity with nature is not a one-time occurrence. The experience is again beautifully expressed in a July 9, 1961 journal entry:

Down at the hermitage. I slept until 3 and came up here to say the office—the long way round by the road. Very thin end of a moon in the morning

---

51 Gerard Manley Hopkins, "God's Grandeur," *The Poetry of Gerard Manley Hopkins*, 4th ed, edited by W. H. Gardner and N. H. MacKenzie (New York: Oxford University Press, 1988) 31.

52 Sallie McFague, *The Body of God: An Ecological Theology* (Minneapolis: Fortress, 1993)

sky. Crows bothering an owl. Once again—the office is entirely different in its proper (natural) setting, out from under the fluorescent lights. There Lauds is torpor and vacuum. Here it is in harmony with all the singing birds under the bright sky. Everything you have on your lips in praising God is there before you—hills, dew, light, birds, growing things... Nothing in the liturgy of light is lost. I saw in the middle of the *Benedicite* the great presence of the sun that had just risen behind the cedars ... And now under the pines the sun has made a great golden basilica of fire and water”⁵³

What an awesome experience: the liturgy of light. In comparison with a more formal, and perhaps stodgy celebration of this early monastic Hour, usually chanted at daybreak in a chapel, Merton experiences a unique blending of inner and outer reality with his voice joining all creation in praise.

Although Merton originally came to the monastery to find himself, to acquire a monastic perspective and then practice living out of it (as he writes in March 3, 1951), he becomes increasingly aware of how important it is to be fully human, that is, fully cognizant of being *humus*—earth, part of the very stuff of creation. The ideal for each of us is to discover, as Merton does when praying in nature, one essential truth: that we live humbly in communion with the cosmos. This spiritual insight is not restricted to monks or vowed religious. As MacArthur honoree Susan Griffin has phrased it: “We know ourselves to be made from this earth. We know this earth is made from our bodies. For we see ourselves. And we are nature. We are nature seeing nature. We are nature with a concept of nature. Nature weeping. Nature speaking of nature to nature.”⁵⁴ A few months before he moves to the hermitage permanently in 1965, Merton writes: “Peace and beauty of Easter morning sunrise: deep green grass, soft winds, the woods turning green on the hills across the valley (and here too). I got up and said the old office of Lauds, and there was a wood thrush singing fourth-tone mysteries in the deep ringing pine wood (the “unconscious” wood) behind the hermitage.”⁵⁵

---

53 Thomas Merton, *Turning Toward the World: The Pivotal Years. The Journals of Thomas Merton, vol 4 1960-1963*, edited by Victor Kramer. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1996, 140.

54 Susan Griffin, *Woman and Nature: the Roaring Inside Her* (New York: Harper and Row, 1978) 226.

55 Thomas Merton, *Dancing in the Water of Life: Seeking Peace in the Hermitage. The Journals of Thomas Merton, vol 5 1963-1965*, edited by Robert E. Daggy (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1977) 231.

Paradoxically, the increased solitude of the hermitage enables Merton to realize that finding himself in God means also finding others in God. Attention to nature awakens in him deeper insights, compassion, and broader vision. He acknowledges that solitude in the hermitage is making him see that “the universe is my home and I am nothing if not part of it... Only as part of the world’s fabric and dynamism can I find my true being in God...This, I discover here in the hermitage, not mentally only but in depth and wholeness, especially, for instance, in the ability to sleep. At the monastery, frogs kept me awake. There are frogs here but they do not keep me awake. They are a comfort, an extension of my own being.”⁵⁶

By being true to his Benedictine heritage to listen with the ear of the heart, and by learning to see differently and study carefully the spirituality of Cistercian luminaries and other spiritual writers, Merton came to incorporate into his own life St. Bernard of Clairvaux’s wisdom: “You will find something more in woods than in books. Trees and stones will teach you that which you can never learn from masters.”⁵⁷

While I could continue to quote illustrative passages from Merton’s journals that reveal his deepening awareness of God’s immanence—what we can validly identify as Merton’s incarnational vision-- I want finally to toss the ball to you, to me, to each of us. I mentioned earlier a few of the famous figures in Church history who have offered unique gifts to the Church. One of Merton’s gifts, I would propose, is his ability to pray in nature, to allow nature to support and deepen his contemplation, and to experience God in the landscape surrounding him. Merton is not just a cute nature boy, escaping his monastic duties to enjoy leisure time in the woods. He is a deeply committed monk, serious about discovering God’s path for him. His search can be instructive for us.

Each of us lives in a landscape, a personal geography of city center apartment, neighborhood lakótelop, college dormitory, hillside villa, seminary residential hall. We are surrounded—if not by flowers and birds—by wind, trees, sun, sky, stars, rain, and the daily routes that take us to school or work. How aware are we of these landscapes? How often

---

56 Thomas Merton, *A Vow of Conversation: Journals 1964-1965*, edited by Naomi Burton Stone (Farrar, Straus and Giroux, 1988) 156.

57 Bernard of Clairvaux, *The Letters of St. Bernard of Clairvaux*. translated by Bruno Scott James (Chicago: Henry Regnery, 1953) Epistle 106.

do we notice the changes in the light as the seasons change? How often do we allow the outer landscape to influence our inner landscape? To acknowledge the Creator who is keeping all these beings in existence and surrounded by unconditional love? I could perhaps create some more questions for personal reflection, but I think you get the idea. Thomas Merton's life challenges us to become more aware, to wake up to the life surging around us and in us. His legacy is both an inspiration and a challenge: an inspiration to incorporate some spiritual discipline into our lives, and a challenge to discover the creative Love of God surrounding us.

Yet I want Merton to have the last word. In *New Seeds of Contemplation* he deftly describes the kind of prayer he invites us to experience. He writes: "Contemplation is life itself, fully awake, fully active, fully aware that it is alive. It is spiritual wonder, It is spontaneous awe at the sacredness of life, of being. It is gratitude for life, for awareness, and for being..." (NSC 1-4).

Sebő József - Trosits András

A hittanár-nevelőtanár jellemnevelése

„Sorsunk nálunk nagyobb hatalmak kezében van.

De jellemünk a magunkéban”

Keresztury Dezső

Beszélhetünk-e ma jellemnevelésről?

A jellem valójában egész egyéniségünk akik, és amik vagyunk, így a nevelésnek az egész emberre kell irányulnia. A nevelés egészének tanítványaink lelki gazdagodását is kell szolgálnia. Korunk iskolája, az iskolai nevelés a jellemnevelésről mélyen hallgat. Napjaink fogyasztói társadalmában sokkal inkább a talmi értékek villódzása, a fogyasztás fetisizálása jelenti a „*trendit*”, amely már most is láthatóan komoly veszélyeket rejt magában. Súlyos problémának látjuk azt, hogy a „*külső értékek*” kontroll nélküli átvétele a felnövekvő nemzedék gondolkodásmódját erősen befolyásolja. Mindez általános labilitáshoz és „*tulajdonságnélküliséghez*” vezethet. Mindennapjaink egyik legfontosabb parancsa: „*carpe diem*”, szákdtsd le minden nap gyümölcset, fogyassz és dobd el! Milyen felnőtté válhat az olyan gyermek, aki ebben az „*élettérben*” nő fel, akinek nincs erkölcsi irányítje? Így, ha a szocializációs folyamatban nem kikristályosodik ki jelleme, akkor élete vergődés lehet.

Az ember létlényegénél fogva társas lény, az ember erkölcsi lény. Legértékesebb tulajdonságai erkölcsiek. A tanulási folyamatok csak erkölcsi alapokon kell, hogy nyugodjanak. Az otthonról, a közösségekből hozott és kapott muníciók meghatározók, s a motivációktól függ a gyermeki tanulás hatékonysága. A hitre nevelés alapja a munka szeretetére való nevelés, velejárója az önfegyelem, az önzetlen segítőkészség. Mindezek a tanulók önmagukhoz és társaikhoz való kapcsolatának is egyik meghatározó eleme kell, hogy legyen. Az ember sorsát a genetikai tényezők, életlehetőségei, szociális körülményei határozzák meg. Ugyanakkor a gyermek felnőtté válásának folyamatában ugyanolyan rendű és rangú a jellem formálása is. Szent feladata ez a hitre nevelőnek, a családnak és a társadalomnak egyaránt. Emberi kötelesség, mert tanítványainkat arra neveljük, hogy egy élet „*sikeressége*” döntően nem a külső dolgokon múlik, hanem a lélek nyugalalmán. Társadalmunk gyökeres megújításra szorul. A hitre nevelés so-

rán ma legyen már végre kötelező érvényű a jellem neveléséről is beszélni, ne hallgassunk már erről. Miért? Kötődéseink, gyökereink miatt. Az erkölcsi nevelés tekintetében meghatározóak az ember elé állított eszményképek. Kétezer év egyháztörténelme, a szentek élete, a példaadás, ezek kialakítása, megismertetése is e feladatok közé tartozik.

A jellem fejlődésének meghatározó tényezője az életkor. Különösen a közösségi életben tapasztalható, hogy az osztálytársak hatása sokkal erősebbnek bizonyul, mint a hittanaré. Meglátásunk, hogy a kamasz fiúkat semmi áron sem lehet rávenni a nekik nem tetsző munkák lelkes elvégzésére. Válasszuk ki a közösségben lévő hangadókat, akik legyenek a jól teljesítő gyerekek. Itt a hittanár mindenképpen járjon elől, legyen élő példakép: legyen mérce, mutasson példát, járjon elől az igazságosság bajnokaként. Gyermekünk jellemformálása csak a tudatos, szilárdan bensővé vált – interiorizált – erkölcsi elvek mentén hatékony. A szürke hétköznapiok kudarcait, nehézségeit, fájdalmait csak szilárd belső értéktartással lehet kivédeni. Arra kell törekedni, hogy az ember nemes erkölcsi tulajdonságai – jóság, segítőkészség, felelősségtudat, kötelességérzet... meggyökeresedjenek, a szokások által meggyőződéssé váljanak, s az önnevelés által szilárduljanak is meg. Az önnevelés ebben az esetben egyet jelent: a külső élet romboló hatásait tudatosan ki kell szorítani. Így a fiatal mindennapjait saját lelkiismerete, kötelességtudata és felelősségtudata vezérelje, s ha a külvilág erői időnként látszólagos győzelmet is aratnak, legyen belső tartalék, mely átsegíti őt a nehézségeken. Hogyan kell mindezt előkészíteni? A fejlett erkölcsi érzék kialakításával.

A hittanár-nevelőtánár jelleme

A keresztény nevelés középpontjában Jézus Krisztus áll, aki személy. Két évezred óta több milliárd hívő ember számára Ő az út, az igazság és az élet. Irány, aki kinyilatkoztatásával sajátos egységbe kovácsolta környezetét. A hitre nevelői pálya iránt elkötelezett nevelő lelkiismerete, kötelesség- és felelősségtudata a megtestesülés általi Krisztus-eseményre épül. Krisztus-esemény: maga a feltámadás. Magán hordozza az időben beteljesült megváltói tett vonásait. Tény, hogy a történelem szövetét „*át-szövi*”, s az üdvösség minden korban „*időszerű*”, vagyis – hic et nunc – itt és most a jelenkor történései is benne teljesednek ki. Jellemzője a már nem és a még nem kettősség. Ez a keresztény hitre nevelésben úgy nyilvánul meg, hogy ennek fundamentuma a Krisztusban már megjelent üdvösség kézzelfogható. Ugyanakkor a Krisztustól felajánlott üdvösségre szóló személyes meghívás ugyanúgy szól korunk emberéhez is, mint az eljövendő nemzedékhez.

Hogyan jut el e meghívás a mai kor mai emberéhez? Elsősorban a szülők, aztán a nevelők, valamint az iskola és esetleg a média megfelelő csatornáin keresztül. Ennek a hívásnak sajátos megnyilvánulását *Jean Vanier* így fogalmazza meg:

Jézus „azt kívánja, hogy mi emberek, valamennyien – „kicsik” és „nagyok” egyaránt – kiteljesedjünk és elteljünk életörömmel.

Arra vágyik, hogy széttörje a láncokat, amelyek a bűntudat és az önzés miatt gúzsba kötnek, és megakadályoznak abban, hogy a belső szabadulás és növekedés útjára lépjünk.”⁵⁸

A XXI. századi posztmodern társadalmunkban önkéntelenül is fel kell tennünk a kérdést: szükséges-e a következő generációkat is jellemes emberré nevelni? Szüksége van-e a mai embernek a jellemes emberre? S még egy újabb is ide kívánczodik, ki a jó hitre nevelő „nevelő”?

Úgy gondoljuk, mindenképpen különbséget kell tennünk aközött, hogy valaki „jó” hitre nevelő, avagy csupán „rokonszenves”, a környezete igényeit, elvárásait figyelembe vevő nevelő. Ahhoz, hogy mi magunk jó nevelők lehessünk, bensőleg azonosulnunk kell a krisztusi értékrenddel. Ennek során számos esetben konfrontálódni kell tanítványainkkal, több esetben gyermekeink szemében ez által ellenszenvesekké válhatunk. Számos alkalommal előfordulhat, hogy adott szituációk mérlegelése után meg kell, hogy tiltsunk valamit a hivatás gyakorlása közben.

A hittanár-nevelőtanár személyisége

A keresztény hitre nevelés mintája Jézus Krisztus, a Jó Pásztor. Ő az igazodási pont, Ő az alfa és Ő az ómega. A hittanár-nevelőtanár magatartásában, jellemében hozzá kell, hogy igazodjunk. Ő a sarokpont, Ő a szegletkő, mert igazi értékeket közvetít, azaz bensőleg azonosul Vele, azonosul ezzel az értékrenddel. A keresztény nevelő nem a saját gondolatait tanítja, nem magát ajánlja, mert nem önmagához akarja kötni növendékét, hanem hitvallásának elkötelezett célja az, hogy tanítványa érett személyiséggé, felnőtt keresztény emberré váljon úgy, hogy a benne kialakult felelősség- és kötelességtudattal, tehát személyes döntéssel kapcsolódik Mesteréhez, Jézus Krisztushoz.

---

58 Vanier, Jean: *Jézus, a szeretet ajándéka*, Harmat Kiadó, Budapest, 1995., 5. o.

Melyek lehetnek e jellemvonások (a teljesség igénye nélkül)

Az igazságosságra való törekvés:

Az igazságot Krisztus a maga teljességében tárja elénk: „széles az út, amely romlásba visz.”⁵⁹ A krisztusi üzenetet teljes egészében kell továbbadni. Az igazság kimondása kiállítás az igazságról való tanítás mellett. Fellelősség, mert aki az igazságról akar tanítani, annak a mérték maga az isteni kinyilatkoztatás. „*Ne féljetek hát tőlük! Hiszen semmi sincs elrejtve, ami nyilvánosságra ne kerülne, s olyan titok sincs, ami ki ne tudódnék. Amit sötétben mondok nektek, azt mondjátok el fényes nappal, és amit a fületekbe súgnak, azt hirdessétek a háztetőkről! Ne féljetek azoktól, akik a testet megölik, a lelket azonban nem tudják megölni! Inkább attól féljetek, aki a kárhozatba vetve a testet is, a lelket is el tudja pusztítani! Ugye két verebet adnak egy filléren? S Atyátok tudta nélkül egy sem esik le a földre. Nektek minden szál hajatok számon tartják. Ne féljetek hát! Sokkal többet értek a verebeknél. Azokat, akik megvallanak engem az emberek előtt, én is megvallom majd mennyei Atyám előtt. De aki megtagad az emberek előtt, azt én is megtagadom mennyei Atyám előtt.*”⁶⁰ Ugyanakkor párhuzamot vonhatunk a Krisztus korabeli farizeusi magatartás és a mai farizeusi álvallásosság között: „*Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti képmutatók! Bezárjátok a mennyek országát az emberek előtt. Magatok nem mentek be, s akik be szeretnének jutni, azokat meg nem engeditek be. Jaj nektek, írástudók és képmutató farizeusok, mert felemésztitek az özvegyek és árvák vagyonát. Közben nagyokat imádkoztok, ezért nagyobb ítélet vár rátok. Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti képmutatók! Bejártok tengert és szárazföldet, hogy egyetlen áttérőt szerezzetek, s ha sikerül, a kárhozat fiává teszitek, kétszerte inkább magatoknál.*”⁶¹ Tudomásul kell venni, hogy a hit nem eszköz mások félrevezetésére, vele nem lehet vele visszaélni: „*Ti igaznak mondjátok magatokat az emberek előtt, az Isten azonban belélát szívetekbe. Ami az emberek szemében nagy érték, az Isten előtt megvetést érdemel.*”⁶² Az igazságra törekvő ember csak a másik ember szolgálatával válhat igazán nagygyá Isten szemében, lásd nagycsütörtök, a lábmosás szertartása. Igazságos az Isten, mert a „bűnös” iránt megértő, de a bűnt elítéli. Ennek ismert története a házasságtörő asszony példázata: „*Asszony, hova lettek?*

59 BIBLIA Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Szent István Társulat, Budapest 2006.; Mt 7,23

60 BIBLIA Mt 10,26-33

61 BIBLIA Mt 23,13-15

62 BIBLIA Lk 16,15

Senki sem ítélte el?” Senki, Uram - felelte az asszony. Erre Jézus azt mondta neki: Én sem ítéllek el. Menj, de többé ne vétkezzél!”⁶³ Az igazságnak nem alternatívája az irgalom, az igaz bünbánatot tartó ember mindig kap esélyt az újrakezdésre, amint azt Zakeus, a vámos esete is példázza: „Aztán odaért Jerikóba és végigment rajta. Élt ott egy Zakeus nevű tehetős ember, a vámosok feje. Szerette volna látni Jézust szemtől szemben, de a tömeg miatt nem tudta, mert alacsony termetű volt. Így hát előrefutott, felmászott egy vadfügefára, hogy láthassa, mert arra kellett elhaladnia. Amikor Jézus odaért, felnézett és megszólította: Zakeus, gyere le hamar! Ma a te házában kell megszállnom. Erre az gyorsan lemászott, és boldogan fogadta. Akik ezt látták, méltatlankodva megjegyezték, hogy bűnös emberhez tér be megpihenni. Zakeus azonban odaállt az Úr elé, és így szólt: Íme, Uram, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcsaltam, négyannyit adok helyette. Jézus ezt felelte neki: “Ma üdvösség köszöntött erre a házra, hiszen ő is Ábrahám fia. Az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentse azt, ami elveszett.”⁶⁴

A másik ember tiszteletben tartása:

Ahogy Jézus Krisztus tanításában tiszteletben tartja környezete, hallgatósa gondolkodását, úgy tartsa ezt tiszteletben a hittanár is. Krisztus jelképeket használ, példázatokot, egyszerű hasonlatokkal fejezi tanítását, amelyek önmagukban elegendők, hogy megérintsék a hallgatók lelkét. A krisztusi tanítás célja környezetének gondolati megmozgatása, felhívás a jócselekedetekre: „*Ügyeljete, hogy a jót ne az emberek szeme láttára tegyétek, azért, hogy lássanak benneteket. Így semmi jutalom nem vár rátok mennyei Atyátoknál. Amikor tehát alamizsnát adsz, ne kürtöltess magad előtt, mint a képmutatók teszik a zsinagógában és az utcán, hogy dicsérvék őket az emberek! Bizony mondom nektek, megkapták jutalmukat. Te úgy adj alamizsnát, hogy ne tudja a bal kezed, mit tesz a jobb. Így alamizsnád titokban marad, és Atyád, aki a rejtekben is lát, megjutalmaz*”⁶⁵

Szolidaritás és megértés:

Krisztus számos tanújelét adta a kiszolgáltatott, a bajba jutott ember iránti megértő, együttérző magatartásának.

A gyengék iránt különösen érzékeny volt:

---

63 BIBLIA Jn 8,12

64 BIBLIA Lk 19,1-10

65 BIBLIA *Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, Szent István Társulat, Budapest 2006.; Mt 6,1-4

a.) a szorongató tömegben is észreveszi a ruháját érintő beteget: *„Az egész tömeg arra törekedett, hogy megérinthesse, mert erő áradt belőle, és mindenkit meggyógyított.”*⁶⁶

b.) számon tartja az elkóborolt bárányt: *„Mit gondoltok? Ha egy embernek száz juha van és egy eltéved közülük, nem hagyja ott a hegyen a kilencvenkilencet, és nem megy el, hogy megkeresse az egy elveszettet? Ha aztán sikerül neki megtalálnia, bizony mondom nektek, annak jobban örül, mint az el nem tévedt kilencvenkilencnek. Éppen így mennyei Atyátok sem akarja, hogy csak egy is elveszzen e kicsik közül.”*⁶⁷

c.) Jézus lábának megkenése: elfogadja az emberi szeretet érdek nélküli megnyilvánulásait: *„A vendégek összesúgtak: Ki ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja? De ő ismét az asszonyhoz fordult: A hited megmentett. Menj békével!”*⁶⁸

d.) elutasít minden fellengzős lelkesedést, áldicséretet: *„Jézus észrevette, hogy körül akarják venni, erőszakkal meg akarják tenni királynak, azért visszament a hegyre, egyedül.”*⁶⁹

d.) gondoskodik róluk - kenyérszaporítások, gyógyítások, vigasztalások
-....

Jézus Krisztus minden egyes gondolatával, szavával, cselekedetében a Mennyei Atya követését mutatja be, azokért van, akikhez szól. Miért is fontos e néhány kiragadott példa? Mert mai erkölcsi válsággal küszködő korunkban a Krisztust követő embernek, köztük is a hitre nevelőnek Őt kell megjelenítenie. Nem epigon magatartásról van szó, hanem arról, amit Jézus mond: *„Aki titeket hallgat, engem hallgat, aki titeket elutasít, engem utasít el, aki pedig engem elutasít, azt utasítja el, aki küldött.”*⁷⁰ A krisztusi küldetés egyet jelent: azonosulni kell Jézusban a Lélek által, mert a Szentlélek az Igazság Lelke: *„Hanem, amikor eljön az Igazság Lelke, ő majd elvezet benneteket a teljes igazságra. Nem magától fog beszélni, hanem azt mondja el, amit hall, és a jövődőt fogja hirdetni nektek. Megdicsőít engem, mert az enyémből kapja, amit majd hirdet nektek.”*⁷¹ (Jn 16,13).

Hogyan kell mindezt megvalósítani? A hitre nevelő érett személyiségén keresztül, a „*bonus pater familiae*”, a jó gazda gondosságával elv alapján, a

66 BIBLIA Lk 6,19

67 BIBLIA Mt 18,12-14

68 BIBLIA Lk 7,49-50

69 BIBLIA Jn 6,15

70 BIBLIA Lk 10,16

71 BIBLIA Jn 16,13-14

gondolkodás, gondoskodás, a törődés alapján. Közöm van a másik emberhez, közöm van embertársamhoz!

A hittanár-nevelőtanár nevelői személyisége

„A személyiség (gör. *Proszópon*, 'színészi maszk, álarc'; lat. *persona*, a *personare*, 'hangzani' szóból): értelemmel és szabad akarattal rendelkező egyedi létező.”⁷² Szent Ágoston szerint a személyiség szellemi létező, egyes tetteivel önmagában a maga teljes egészét fejezi ki és megismételhetetlen valóság.

Mi jellemzi a nevelői személyiségvonásokat:

Szaktudás:

„Szaktudás, szakismeret, vagyis az a tudás, amelyet a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helynek megfelelő munkatevékenységben használnak fel az emberek, s amely tudás minőségileg is és mélységében is rendkívül differenciált.”⁷³

Megfelelő teológiai és pedagógiai képzés nélkül nem létezik igazi hitre nevelés. Az ember szellemi, lelki, jellembéli és erkölcsi fejlődéshez a nevelőnek rendelkeznie kell magas szakképzettséggel, a szakterületén felmerülő kérdések megoldásában alapvető kompetenciákkal is. Itt elsősorban nemcsak a már megszerzett tudásról kell szót ejteni, hanem a lelki affiliációról, jóakarató hozzáállásról. S ez egyértelműen azt jelenti, hogy a „jó pap is holtig tanul” mondás nemcsak szlogen, hanem öntudatos nevelői magatartás: egész életen át tartó lelki és szakmai metanoia, elmélyülés és önképzés. Fontos szerep jut az évenkénti rekollekciós lelki és szakmai továbbképzéseknek, a keteketikai kongresszusokon és konferenciákon való részvételnek is. E hozzáállás önnevelés, benne megjelenik a nevelő felelőssége, mert e „magvetői tevékenységében” felelősséggel tartozik neveltejei haladásáért. Miközben a hittanár hitre nevel és tanít, maga is tanul, nevelteitől. Ezt nem szégyen bevallani. Ugyanakkor, ha növendékei észreveszik, hogy elmarad ismereteiben, saját maga „képzésében”, kisebb tekintélyvesztés léphet fel. Persze nem tragédia, ha adott kérdésre nem tud azonnal kimerítő választ adni. Van megoldás: a következő alkalomra utánanézés, s erről tájékoztatást ad. Ugyanakkor korunk gyermeke – néha jó szándékkal, néha kíméletlenül – igazságra törekvő: a személyválogatás, a részrehajlás sebet üthet a gyermek lelkében. Embert próbáló feladat, hogy

⁷² *Magyar Katolikus Lexikon XII. köt.*; Szent István Társulat, Budapest, 2007, 772.

⁷³ NAHALKA István, *Az oktatás tartalma.*; FALUS Iván: *Didaktika*, Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1998., 195.

a gyermeki tudás teljesítményi mérésében mindenkivel szemben ugyanazt a mércét használjuk (objektívizmus, szubjektívizmus). Embert próbáló feladat, hogy a gyengébb képességű tanulókat igazi paideagogoszi törődéssel milyen mértékben segítjük. Ugyanakkor a gyermekek értékelése során a hasonló teljesítményt felmutatók hasonló elismerésben kell, hogy részesüljenek. E gondolatnak szentírási alapja: „*Ne kedvez a szegénynek azért, mert szegény, de a gazdag iránt se legyél elnéző gazdagsága és hatalma miatt*”. A gyermek igazi sikerre vágyódik, örülni akar annak, hogy ő jól szerepelt és meg is dicsérték. A szerényebb képességű nem szereti, ha kedvezünk neki, meg nem érdemelt dicséretekkel lelkiismeretét ne „*altasuk el*”. Segítsünk neki, hogy a munkában örömeiket leljék, kreatív gondolkodásukkal rátaláljanak saját önnön magukra, felfedezzék saját képességeiket. Követendő példa, ha saját erejükből érnek el jó eredményt, s ennek hatása a lelki megnyugvás, a megelégedettség, a jól végzett munka öröme. A gyermek lelkében tisztán él az igazság iránti vágy, az igazság szeretete. Fájdalmas megaláztatás számára, ha kivételezünk vele, ez bántóbb lehet számára, mint ha rossz jegyet kapott volna: szégyelli magát társai és ön-maga előtt.

Az igazság keresése, a teljesítmény mérése:

„*Az igazságosság Isten tevékeny sajátossága, mellyel minden teremtményének megadja az ontológiai igazsághoz szükséges feltételeket, és az erkölcsi életet élő teremtményeket igaz ítélet alapján jutalmazza és bünteti.*”⁷⁴

Az Isten dolga az ember feletti ítélkezés, a nevelő kötelessége a tanítvány teljesítményének mérése. Az ember sem nem mindentudó, sem nem mindenható! Vállalnunk kell korlátainkat. Mi van akkor, ha nem jól döntünk? Előfordulhat! S ha ez kiderül, korrektül vállaljuk ennek ódiumát? Megoldás, amely nehéz: legyen bennünk annyi betyárbecsület, ha tévedünk, kérjünk bocsánatot, esetleg orvosoljuk téves döntéseink következményeit. Senki nem várhatja el tőlünk az elvtelenséget, a lelkiismeretünkkel való szembefordulást.

Dönteni a gyerekekről - nap, mint nap - nem is oly egyszerű. A nevelő nem önmagáért van, hanem a gyermekért, felel az egész közösség lelki-testi fejlődéséért. A döntésekben benne van a gyermek iránt érzett felelősség: véleményt kell mondania a pubertás viselkedéséről, teljesítményről. Meg kell mérni őt. Ez bizony konfliktusokkal is járhat. A hitre nevelőnek mindig a maga lelkiismerete, meggyőződése szerint kell döntenie, hi-

⁷⁴ *Magyar Katolikus Lexikon V. köt.*; Szent István Társulat, Budapest, 2007, 193.

szen egy cél lebeg előtte: a gyermek lelki fejlődése. Vannak az ember életében jó döntések és léteznek kellemetlenek is. Ha dönt, vállalja annak következményeit, mindenképpen az igazság szellemében tegye, mértéke pedig legyen a szeretet. Csak ennek szemüvegén keresztül fog jól dönteni. Döntését ugyanakkor meg is kell indokolnia. Vannak kényes szituációk, melyekben hezitálhat; nehéz a-t, vagy b-t mondani. Sok esetben hasznos lehet, ha kikéri mások véleményét. Nehéz döntések meghozatala előtt vegye a fáradságot, magával az érintett személlyel is beszélgessen el. A döntést soha ne a harag vezérelje! Nem lehet mindig mindenkit meggyőzni az ember igazáról, de a cselekedeteket csak az igazságosság és a méltányosság vezérelheti. Vannak olyan döntések, melyet a közösség érdekében kell megtenni, ez esetleg hátrányos lehet az egyén oldaláról nézve, ugyanakkor meg kell hozni azért, hogy feltétlenül az igazság érvényesüljön.

A lelki erősség, az őszinte odafordulás:

*„A Szentlélek hét ajándékának egyike, a bérmálás szentségének sajátos kegyeleme. A Szentírásban az Isten erejébe és segítségébe vetett hit és remény gyümölcse.”*⁷⁵. Korunkban a nevelőnek tisztában kell lennie szellemi képességeivel, adottságaival, önmaga adottságaival. Nem vagyunk szentek, a szentté válás útját járhatjuk. Nem vagyunk tökéletesek, és nem is szabad ilyennek mutatkoznunk! Érett, felnőtt, egészséges személyiség tisztában van hivatásának kereteivel, tisztában kell lennie azzal, hogy mire vállalkozik. Csak így tud igent mondani önmagára, elfogadni saját magát, igent mondani a teljes nevelés folyamatára. Ezáltal legyen képes neveltjei életkori sajátosságaihoz alkalmazkodni. Az alkalmazkodás jele a másik iránti tiszteletnek, alapja az ember élethivatása, amit az Istentől kapott. E konstellációban a nevelő feladata a gyermek karizmáinak felfedezése, kibontakoztatása. A gyermeknek meg kell hagyni gyermekkorát, komolyan kell venni szándékait, kibontakoztatni képességeit. Mi módon érhetjük el? Konzekvens magatartással, következetesen. Megbecsülni, tisztelni és mérhetetlenül szeretni őt, kegyeletességgel fordulni hozzá. Bizalommal lenni a gyermek iránt, mert e nélkül nem lehet eredményesen hitre nevelni. A paideagogoszi alap beállítottság: hinnie kell abban, hogy minden tanítványában vannak értékek, jó tulajdonságok, erényes életre való törekvés, melyek felszínre hozhatók, erősíthetők. Bízni kell abban is, hogy a kudarcok, a „kis ördög” jelenléte a gyermeki cselekedetekben tán kevesebb, mint a jóra való törekvés, s az így megbecsült gyermek ráébred arra, jó betartani az elvárt követelményeket, mert ennek eredménye lehet igye-

---

⁷⁵ *Magyar Katolikus Lexikon VII. köt.*; Szent István Társulat, Budapest, 2002, 746.

kezetének dicsérete, értékelése. Így a gyermek jellemének nevelésével alkalom nyílhat arra, hogy a felmerülő problémákat őszintén, a feltárt hiányosságok pótlásával, a félreértések őszinte megbeszélésével tisztázhatók lesznek.

A meghitt légkör megteremtése:

„Az eszesek ajkain bölcsesség találtatik... Bölcsesség által építtetik a ház, és értelemmel erősíttetik meg. És tudás által telnek meg a kamrák minden drága és gyönyörűséges vagyonnal.”⁷⁶ A jókedv, a humor soha nem lehet öncélú: nem jelentheti mások kigúnyolását, nevetségessé tételét. Sajnos családjainkban ma sok a sérült gyermek, rájuk különösen figyeli kellene. A sérültek, a fogyatékosok másképpen reagálnak a vidámságra és a humoros viselkedésre! Nehogy e magatartás a visszájára forduljon. Erre mindenkor figyelni kell, még akkor is, ha környezetünkben nincs jelen ilyen személy. Senkit nem lehet kigúnyolni! Senki sem válhat egy közösség céltáblájává. A humor forrása legyen a magunk gyengeségeinek felismerése, az együttlét öröme, a közös játék... Mert ebben rá lehet lelteni embertársunkra. A bizalmi légkör, az őszinte kapcsolatteremtés ennek kitűnő eszköze. Ha a nevelő képes a gyermeket megtisztelni, vele együttműködni, hovatovább gondjait őszintén meghallgatni, a gyermek válaszolni fog és partner lesz. Rohanó korunk egyik átka: nem vagyunk képesek a gyermeket meghallgatni. Pedig legyen képes erre egy hitre nevelő is, legyen egy nyugodt, kiegyensúlyozott, alkotó munkára berendezkedett gondolkodásmód kötelezőnyelve embertársam meghallgatásának képessége. Meghallgatni a gyermeket kötelesség, a tisztelethez tartozik. A növendék éppoly személyiség, mint mi vagyunk. Hogyan adjuk meg embertársunknak a tiszteletet? Nézzünk a gyermekre, a gyermek szemébe, ha hozzá beszélünk és fordítva, legyen türelmünk és akarjunk megérteni gondolatait. Hallgassuk meg mondandóját! Ha a gyermek szavába vágunk, tiszteletlenek vagyunk vele szemben, úgy gondolja, hogy nem érdekeli minket sem ő, sem az ő mondanivalója. Ez a későbbiek során sajnos kölcsönössé válhat.

A gyermek iránti szeretet és a szakmai tudás kapcsolata:

II. János Pál: *a családban, mint személyek közösségében igen nagy gondot kell fordítani a gyermekre azáltal, hogy tiszteletben tartják személyi méltóságát, nagyra becsülik és nemes akarattal oltalmazzák jogait... Amikor az Egyház minden világra jött gyermek gondozásával törődik, illetve sürgeti*

76 BIBLIA *Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, Szent István Társulat, Budapest 2006.; Péld 10,13.

ezt, egyik alapvető feladatát teljesíti; arra rendeltetett ugyanis, hogy története folyamán bemutassa és megismételje az Úr Krisztus példáját és parancsát, aki a kicsinyeket Isten országának középpontjába állította: 'Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket..., mert ilyeneké az Isten országa'⁷⁷. A gyermek nem kis felnőtt. A gyermek, gyermek. A gyerek érzelmileg nagyon kiszolgáltatott: rohanó világunk következménye, hogy keveset van szüleivel, szinte alig kap szeretetet, igen kevés gyöngédség veszi körül, kevés bátorításban részesül. Pedig mindezek „pótlása” a nevelő szent kötelessége. A szeretet tudás nélkül tévútra visz, a tudás szeretet nélkül felfuvalkodottá tehet. A gyermekszerepet alapvető megnyilvánulási formája az, hogy a nevelő látható és érzékelhető módon a nevelt növekedéséért él. Látjuk társadalmunk „kulcsos” gyerekeinek súlyos problematikáját. Baj van az emberrel: baj van a társadalomban, baj van a családban. A gyermekek gyakran több időt töltenek az iskolában, s utána az utcán, mint szüleik jelenlétében. Látjuk, hogy a kisgyermek még kapaszkodik a nevelőbe, különösen azok, akik nem kapnak szeretetet. A mai gyerek szeretetétől szenved. Nem kap folyamatos sikerélményt sem szüleitől, sem környezetéből. Ugyanakkor tömeges elutasításban részesül, pedig ők szorulnak leginkább támaszra! Tudjuk, hogy a magzat az anyaméhben egyszerre a legvédelettebb, ugyanakkor a legkiszolgáltatottabb is. A gyermeki kiszolgáltatottság a növekedéssel ugyan oldódik, de ezzel visszaélni nem szabad, mivel a szeretet nem jutalom, hanem ajándék. A szeretet ingyenes ajándék, mert ezzel segíteni kell a gyermeket, hogy az esetleges kudarc okozta tehetetlenség érzésén túljuthasson. A probléma megoldásában a hitre nevelő ne magához kösse a gyermeket, hanem állítsa a maga lábára. A nevelői szeretet akkor az igazi, ha elkötelezetten felelős a gyermekért, ha mindenkor a gyermek jövőjét tartja szembe előtt. Igyekezzenek neveltjéből kihozni a maximumot, ami nem a másik gyermek által nyújtott teljesítményhez mérés, hanem a gyermek adottságai szerinti lehetőségek kiaknázása. Mert ez a szeretet az igazi szeretet, amely magába foglalja a megbocsátást és a vigasztalást is. A segítségnyújtásban a mérték a legfontosabb: ne oldja meg – a tanár, a szülő, a környezet – a gyermek problémáját, ne dolgozzon helyette, ne vegye át a gyermek keresztjét, mert az nem szeretet megnyilvánulása, hanem félrevezetés! Mindig csak annyit segítsünk, amennyit a feladat megoldása feltétlenül megkíván.

Melyek a jellemnevelés feladatai?

Mindenfajta erkölcsi jóra nevelés követeléssel kezdődik, majd a nevelő

---

⁷⁷ *Magyar Katolikus Lexikon IV. köt.*; Szent István Társulat, Budapest, 1998, 285.

példaadásával folytatódik. A nevelő becsülje meg a diákot, becsülje meg a környezetét! A megbecsülés kölcsönös tiszteletadással jár, mivel csak így felelhet meg a Mindenható által az ember elé állított törvényi és a lelkiismereti szónak. A Teremtő az embert megszólította, az emberrel szövetséget kötött. A szövetség az embert kötelezi a törvény megtartására, s benne a lelkiismeret szava a törvény bensővé válását jelzi. Milyen formában jelenjen ez meg?

1.) Pozitív hozzáállás

Legyen a gyermeknek saját erkölcsi érzéke, neveljük rá az egészséges kritikai képességének kialakítására. Például: a vallását gyakorló gyereket ráneveljük arra, ami adott szituációban például a *Tízparancsolatból* következik. Ez lehet az erkölcsi elvek gyakorlati alkalmazása. Vállalom ezt akkor is, ha ez a környezetemnek nem tetszik. Ha szükséges, a jó érvényesülése érdekében ütközöm. Ugyanakkor ne általánosítsunk: „*Lám-lám, a jó elnyeri méltó jutalmát, a rossz pedig méltó büntetését.*” A moralizáló, prédikáló hangnem visszatetszést válthat ki, inkább a mindennapi élet eseményei kerüljenek megvitatásra. Kerüljenek megfogalmazásra vonzó és elérhető célok: például egy-egy jobb jegy elérése megalapozhatja az év végi kirándulás sikerét. Nevelési célzattal legyenek kialakítva olyan eszményképek, melyek utalnak a szentek életének követendő példáira, ezeket állítsuk eléjük. Állítsuk a gyermeket olyan helyzetek elé, melyekben mód nyílik a nehézségek legyőzésére, mert erősíti és edzi a lelket is, testet is.

2.) Az ember negatív tulajdonságainak legyőzése

A mellébeszélés, a hazugság:

„*Mások tudatos félrevezetése, a tények, valóságnak nem megfelelő közlése, meggyőződésünk ellen való beszéd, bűn a nyolcadik parancsolat ellen.*”⁷⁸
A hazudozás alapja a félelem. Teher alatt nő a pálma, mondja az indiai közmondás. Vannak gyermekek, aki a terhelést nem bírják, ki akarnak alóla bújni. A hitre nevelő a gyermeki lélek „*gyomlálása*” során az okokat keresse meg. Tevékenységét sose a fegyelmezőssel kezdje. Számos alkalommal tapasztalható, hogy a nevelő hazugságon kapja a gyermeket. Ennek oka lehet többek között a túl szigorú otthoni nevelés. E téren fontos nevelői feladat a tettekért való felelősségvállalás kialakítása, még akkor is, ha ez át-

⁷⁸ *Magyar Katolikus Lexikon IV. köt.*; Szent István Társulat, Budapest, 1998, 704.

menetileg hátrányokkal is járhat. A hazugság problematikája rávilágít egy nagyon fontos kérdéskörre: meg kell tanulni együtt élni a kudarcokkal, már gyermekkortól kezdődően. Csak a nagy kudarcúró képességű ember tud úrrá lenni a nehézségeken. *„Csak a szenvedésen keresztülment ember képes az élet igenlésére”* – mondja Albert Schweitzer.

A lustaság:

*„Tág értelemben viciium, mely által az ember minden feladatot és tevékenységet elhárít magától, undorodik és viszolyog minden erőfeszítéstől, legszívesebben nem csinál semmit.”*⁷⁹ Korunk mai gyermekének gyakori jellemzője a kényelemszeretet, az akarat hiánya, ugyanakkor testi betegségek is vezethetnek a kötelező feladatok előli meneküléshez: szervi bajok, labilis idegállapot, enerváltság, melyek miatt a gyermek nem tud teljesíteni. De a lustaság mögött egy sokkal fontosabb „érv” húzódik: az otthoni nevelés teljes hiánya, a szülői nemtörődömség, a gyermeki motiválatlanság, a vonzó cél teljes hiánya. Mai kétkeresős szülők, a csonkacsaládot fenntartó szülő nem tud munkája mellett a gyermekre időt szakítani. Így a gyermek kallódik, csupán az őt érdeklő dolgokkal foglalkozik, például folyamatosan függővé válik a számítógép, internet, mobil telefon, és a televízió világával. Az akarathiánnyal küszködő gyermek képtelen munkája, feladata mellett hosszabban kitartani. Az első nehézségek elkedvetleníthetik, pánikba eshet, s ellenszegülhet a nevelői akaratnak. Van-e megoldás? Igen. A gyermek valós problémáival kell foglalkozni, a biztatás, a türelem, a sikerélményhez juttatás a megfelelő feladat kijelölése kiemelheti ezen állapotából. Fontos kell, hogy legyen a tudatos szülői, nevelői ráhatás a nehézségek leküzdésére, a rendszeres, kitartó, fegyelmezett munkára nevelés. S ha a gyermek mégsem akarja mindezt, önfejű magatartásával ragaszkodik saját elképzeléséhez, belép a „csak azért is” effektus. Ekkor saját belátása szerint cselekszik, ha igaza van, ha nincs. Ennek megoldása a lassú, türelmes munkával történő nevelés, figyelmeztetés, képessé tenni őt arra, hogy tudatosuljon benne: a másikat is meg kell tudni hallgatni.

Az önfegyelem hiánya, belső szétesettség:

Mennyiben nevelik rá a mai a még egészséges családi környezetben felnövekvő gyermeket szülei arra, hogy mit illik és mit nem illik tenni? Beszélgetnek-e velük egy hétköznapi vacsora keretében arról, hogy napi teendőiknek súlya volt, felelősséggel tartoznak érte? Ha a gyermekkel való törődés ilyen fokon sem valósul meg, ha a szülő nem tartja a felnövekvőt

---

79 *Magyar Katolikus Lexikon VIII. köt.*; Szent István Társulat, Budapest, 2003, 189.

semmilyen kontroll alatt, formálódó lelke sérül, annak belső harmóniája megbomolhat, mely előbb-utóbb fegyelmezetlenséghez vezethet. Mit jelenthet ez a gyakorlatban? Otthon és az iskolában is a közösséghez és az elvégzendő feladatokhoz való alkalmazkodás hiányát, enerváltságot, koordinálatlan és fegyelmezetlen viselkedést, az akaraterő gyengülését, a gondolkodás összevisszaságát, a másokra való odafigyelés hiányát, a nemtörődömséget.... Van-e megoldás? Igen. A folyamatos kontroll alatt tartás, a szokások tudatos begyakoroltatása a gyermek kötelező életrendjében.

Beárusítás, behízselés:

A gyermeki „*érdekérvényesítés*” egyik lehetséges útja. A gyermek rést talál akaratának érvényesítésére, kihasználva a felnőttek gyengeségeit, hiúságát. Kihhasználja mindazon „*lehetőségeket*”, melyek előnyszerzését szolgálják, s mindezt meg is lovagolja, s ennek segítségével el is érheti céljait. Az érvényesülés egy nem tisztességes útja. Mi legyen erre a nevelői válasz? A határozott fellépés, az erős személyiség, a minden ilyen elhajlást azonnal helyes mederbe terelő magatartás, amely nem ad táptalajt tanítványai illetően hajlamainak. Így remélhető, hogy a gyermekek megtanulják, ez az út nem járható.

Gyakorlati megoldások a jellemalakításban

Milyennek is kell lennie egy erős jellemű, erős akaratú nevelőnek? A mai szakirodalom külön a jellemnevelésről alig tesz említést, mint ahogy arról sem, hogyan is fegyelmezzük gyermekeinket. Súlyos hiánya ez a mai gyakorlati pedagógiának! Az erős akaratot sohase tévesszük össze az erőszakos, az önféjű és makacs nevelői magatartással. Nem erről van szó. Az erős jellem, a kiművelt jellem egyet jelent: a nevelőt tudatos személyiséggel jellemzi. Így őt az érett keresztény személyiségjegyei teszik egyéni és közösségi megnyilvánulásaiiban hitelessé és tekintélyes nevelővé. Így képes – mint egyén – környezetére pozitív hatással lenni, kialakított szokásai embertársai felé kisugározzák karakterisztikus gondolkodását, mely az ő személyes jegye, személyiségvonalásainak esszenciája, életstílusának megjelenítése. Ha életszentségének megvalósítása során törekszik a krisztusi értékrendi szemüvegen keresztül kiemelkedni környezetéből, akkor erkölcsi szempontból kiváló jellemű egyén válhat belőle. Viszont, ha megjelenése különösen vonzó jegyeket hordoz magán, akkor a „*similis simile gaudet*” elv alapján társasági emberről beszélhetünk. Adott nevelőtestületi környezetben a nevelő jelleméről hajlamos az ember értékítéletet mondani, pedig az ítékezés nem az ember dolga. A hittanár-nevelő pedagógusi gondolkodásmódja, a nevelés napi gyakorlatában egy a fontos:

a gyermekből érett felnőtt legyen. A jellemnevelésnek éppen ezt a felnőtté válási folyamat minden egyes elemét kell étellel megtölteni.

Hogyan lehet e jellemet alakítani? A teljesség igénye nélkül néhány szempont.

A felfelé való tekintés, a transzcendens:

„*Mint isteni tulajdonság azt jelenti, hogy Isten végtelenül felülmúlja a világot, és az összes véges valóságot. Ez Isten végtelen létteljességéből, a semmiből való teremtésből, a teremtményekkel szembeni szabadságából és személyes voltából következik.*”⁸⁰ Napi munkája során mer „átlépni” az immanens adta keretek határain, gondolkodásmódja és cselekedetei a végtelenre nyitottak, vallásossága kialakításánál ez a szempont meghatározó, éleletalakító erő, A transzcendens nem a mellékes kategória, nem csupán biztonsági tényező, hanem a távlat: a teljesség távlata. Életének váratlan eseményei nem töltik el félelemmel, nem ijed meg, gondolkodásmódját nem a félelem vezérli, nem menekül egy sündisznóállásba. Vállaja a felfelé tekintést, vállalja ennek ódiúmat is. Ez magatartásforma: természetessé teheti önmaga, mások és környezetének elfogadását. Mer nyitni a világra, mer újat kezdeményezni, a járatlan utat a járttal felcserélni, bátornak, elszántnak lenni. Jellemzője a mindenkor új felvállalásának képessége, azaz már nem csak magával foglalkozik, hanem a mindig megoldandó problémával.

Törődés a másikkal:

A hitre nevelő legyen képes arra, hogy tiszta szívből, érdek nélkül ragaszkodjon és szeressen, legyen környezetének meghatározója. Valóban tartozzon igazi családi, plébániai, munkahelyi közösséghez. Legyen benne kollegiális gondolkodás, s ez baráti kapcsolatot jelentsen. Úgy kapcsolódjon mások életéhez, hogy céljai megvalósítása érdekében ne használja ki őket, érdek- és értékérvényesítésével ne gyűrje maga alá környezetét. Magatartását jellemezze az érzelmi nyitottság, gondolkodásmódját sugározza a biztonság. Érett személyiségjegyei óvják meg attól, hogy a valóságot saját szükségleteihez és fantáziájához igazítsák. Tudatosítsa önmagában, hogy önismerete soha sem lehet teljes, de szellemi értékeinek folyamatos művelése és mások visszajelzése segíthet ebben. Önmaga ismerete segítheti, hogy hiányosságait, életének esetleges fonákságait belássa. Saját gyengeségein nem keseredik, nem játszik szerepet, hanem derűt és bi-

---

80 SCHÜTZ, Chirstian: *A keresztény szellemiség lexikona*, Budapest, 1993; Szent István Társulat, 396.

zalmat áraszt, ugyanakkor képes távolságot tartani, mely biztosítja magánéleti szuverenitását úgy, hogy másokat nem akar birtokolni, vagy eszközként céljai eléréséhez felhasználni. Döntésének, véleményének mozgatórugója a függetlensége: sem a hízelgés, sem a fenyegetés, vagy a divat véleményének nem gondolatbefolyásoló tényezője.

Szociális érzékenység, érzék:

*Tágabb értelemben a társadalom szervezetének és életének általános problémái; szoros értelemben az a kérdés, miként lehetséges a szegények kiszolgáltatottságát megszüntetni és társadalmi elismerését biztosítani.*⁸¹

A megnyílás képessége mások lelki és testi kibontakozása felé, az emberi létegyensúly megteremtése. A családra támaszkodik, kitágítja az együvé tartozás horizontját, kibontakoztatja a mások iránti nyitottságot. Empatikus képességgel rendelkezik, tud azonosulni a szenvedőkkel, kész a gondok megoldásában a tevékeny részvételre, képes az emberi nehézségeken felülemelkedni. Életének szerves része benső gazdagodásának és gazdagításának igénye, a mindig új tapasztalatokra való nyitottság. Tud távolságot tartani, de képes létrehozni és irányítani bensőséges kapcsolatban álló emberközösséget. Szociális érzékenységgel nem téveszti össze a célt és az eszközt, hiszen nem csupán részvétellel van mások nyomora iránt – az irgalmas szamaritánus példázata – hanem másokkal együtt vállal felelősséget. Ez a magatartás a nevelő részéről komoly odaadást kíván, melyben megmutatja a lelki és testi tisztaság értékeit, a tiszta lelkiismeret békéjét.

Nyíltság, átláthatóság:

A mester-tanítvány viszony számos esetben azt jelentheti, hogy „belekeveredünk a neveltjeink gondjaiba”. A hitre nevelő néha kettős játékot „kénytelen” játszani: mindenáron megfelelni a környezeti kihívásoknak, ugyanakkor nem kompromittálódni. Hogyan, őszintén, vagy képmutatással? Az emberi képmutatás egyik oka lehet, hogy a tanár elkötelezve érezheti magát: mindenáron el kell fogadnia tanítványa viselkedését, mert az életkényszer ezt diktálja.... El kell fogadnia? Ki kötelezi erre? A körülmények? Az érdekek? Ha ezt teszi, akkor a színlelés csapdájába eshet. Ezzel tulajdonképpen azt mondhatja: a gyerekeknek teljes szabadságot kell adni, a gyerekeket mások előtt soha nem szabad fegyelmezni, leteremteni. Ez hamis engedelményre vezet, miközben a hittanár kedvesen, elfogadóan mosolyog, bólogat és teszi a dolgát, míg belül görcsöl. Ugyanakkor ennek ellenkezője is előfordulhat: a tanár színlelésből helyteleníti a tanítvány

81 *Magyar Katolikus Lexikon*, Bp., 2008, Szent István Társulat, 2008, 363.

viselkedését, mert „külső erő”-t várják el tőle, pedig ő nem így érez. A diák pedig mindent lát: a nevelő arcizmának rándulásait, érzi ugyanúgy a levegőben vibráló feszültséget. Ha nem is mondják ki, de bensőjükben kialakul egy érzet: a felnőttek nem mondanak igazat! Ennek következtében nem kell rájuk hallgatni. Így e viselkedés nem tiszta, hanem zavaros. E zavar másik oka, napjaink gyakori „játéka” a kettős mérce használata. Ennek alapja, hogy a felnőtteknek más erkölcsi norma jár, mint a gyermeknek. Pedig ez nemcsak, hogy helytelen, hanem távlatokban igen veszélyes is.

A pozitív érzelmi kapcsolatok:

A nevelő-nevelt viszony mindig aszimmetrikus elhelyezkedésű, a személyek kétoldalú kapcsolatában fejlődik. A párbeszédben - két különböző élethelyzetű személyről van szó - a felnőtt magán viseli a tanári szerep sajátosságait, s a gyermek pedig az övét. A hitre nevelő soha nem mondhat le és nem is kell lemondania sajátosan vállalt szerepéről, feladatáról. Nem az által lesz jó nevelő, ha feloldódik a diákszerepben, ha „észre sem lehet venni”, mert a hitre nevelő mindig jel, mindig vonatkozási pont kell, hogy legyen a diák, a nevelt számára. Ez hivatása lényege. Ezt a fölé- és alárendeltségi viszonyt mindig jó irányba lehet és kell fejleszteni, illetve érvényesíteni. A pozitív érzelmi kapcsolatok kialakítása erre szolgál, melynek kiindulópontja az igazán bensőséges szeretet, az érdek nélküli ragaszkodás. Normál körülmények között a gyermek nem várja el a hittanártól, hogy helyette tegyen meg mindent. A kapcsolati folyamatban nagyon fontos, hogy a törődés nem helyettesítést jelent, hanem készség: *veled vagyok, segíték, érted vagyok*. A törődés nem babusgatást jelent, nem elnézősít, vagy ehhez hasonlókat éreztet. Ha a nevelői jellem egyenes, döntései következőek, vállalja önmagát, egyértelmű és értékes személyiség mer lenni, akkor a diák számára ez a legnagyobb segítség. A diák számára ez a fogódzópont, s ez legyen a hitre-nevelés folyamatában a gondolkodás és a viselkedés korrelációja. Hogyan valósítható meg e szemléletmód? Ha a hittanár a saját gátlásain úrrá tud lenni, ha a nem bújik el a Biblia lapjai mögé, ha képes az asztaltól felkelni és a padok közé bemenni... ha beszélget a gyerekekkel, akkor a gyerek igazán partner, s a diák távolságtartása így láthatóan csökken. Ugyanakkor a törődés preventív tevékenység: előrelátást kíván a hitre nevelőtől. Ha a hittanár igazán ismeri növendékeit, előre tudni fogja, mennyire terhelheti diákjait. Sokszor elegendő egy egyszerű bátorítás, egy jó szó, máskor konkrét segítség kell. A törődés idegmunka, fáradságos tevékenység, de feltétlenül személyre szabott. Életre szóló élmény akkor ad a gyermeknek, ha ezt kellő pillanatban kapta a hittanártól - ha igazán a lelkéhez szóltak - egy számára felülmúlhatatlan feladat megoldásához segítették hozzá.

A megbecsülés

„A megbecsülés a személy kifejezett értékelése emberi méltósága, vagy erkölcsi tulajdonságai miatt. Minden embernek joga van a megbecsüléshez és személyi méltóságát önmagának és másoknak is el kell ismerni.”⁸²

Abszolút pozitív emberi kapcsolat. Azzal kezdődik, hogy a hittanár a gyermek iránt tisztelettel van, szereti a neveltjét. A megbecsüléshez tartozik a szeretetteljes törődés és megértés, amelyben biztosságot ad a növendékének. Ha a hittanár belép az osztályterembe, a diák álljon fel, adja meg a tanárnak a tiszteletet. A megbecsülés kifejezése történhet szóban (verbális) és tettekben (non verbális). A non verbális lehet például: a türelem, a tolerancia, a segítség.... A hittanár pusztá jelenléte „üzenetet” hordoz a gyermek számára: milyen légkört teremt maga körül. A kisgyermek ragaszkodik a felnőtt emberhez: szeretne benne tökéletesen és maradéktalanul megbízni. Sajnos azonban a fejlődéssel kialakulnak a gyermek tanárral szembeni félelmei, fenntartásai. Előfordul, hogy a növendék saját rossz tapasztalata is hozzájárul, hogy előítéllettel közelítsen a nevelőhöz, fenntartással fogadja szavait. Ugyanakkor a gyermek ösztönyszerűen észreveszi, milyen szívvvel vannak iránta. A gyermek fejlődésére jellemző: kipróbálja a felnőttet, meddig mehet el nála. A serdülőknél, fiataloknál komoly traumát okozhat, ha észreveszik, hogy a nevelő esetlegesen a hátuk mögött minősítgeti őket, vagy társaikat. Kritikusan viselik, ha gondjaikról, nehézségeikről közönségesen beszélnek a felnőttek egymás között: a fölényeskedés, elítélő, gúnyos megjegyzések arról győzik meg őket, hogy velünk semmit nem szabad közölniük! Súlyosan vét az a tanár, aki kifecsegi a személyesen rábízott dolgokat. Ezt még akkor sem ajánlatos megtenni, ha „nem nagy dolgokról van szó”. Ne legyen a felnőttek, a nevelők üres időtöltésének, fecsegésének tárgya a fiatalokról összeszedett információ. Ekkor a gyermek szemében a felnőtt megbízhatatlanná válhat!

Mai világunkban nem is sejtjük, hány gyermek rászorulhat rá a hitre nevelő segítségére. Korunk embere segítségért kiállt, gondjait, problémáit látható módon nem képes egyedül megoldani. A tanítvány megbecsülésével kapcsolatban minden nevelőnek őrizkednie kell a gúnytól, mert veszélyes fegyver lehet: a tehetségben gyengébb, szellemileg szerényebb adottságú növendék még nem gonosz, még nem aljas... De a nevelő azzá teheti, ha megalázza a növendéket, belegázol annak lelki világába. A gyermeknek, a fiatalnak elegendő egy gúnyoros arckife-

82 SCHÜTZ, Chirstian: *A keresztény szellemiség lexikona*, Budapest, Szent István Társulat, 1993., 253.

jezés, hogy összetörjön, megrendüljön a felnőttbe vetett bizalma. Tudjuk, a hittanár is ember, s óhatatlan, hogy ne hibázzon. Az elkövetett hibát otthagyni: bűn, de ebből van kiút, a jóvátétel, a bocsánatkérés. Élni kell vele, ha őszintén belátja tévedéseit. De soha ne tegye meg csak azért, hogy „lássa” a gyermek, most aztán leereszkedett hozzá, mert ez megalázó.

A hitre nevelő legyen képes kifejezni a másik ember iránti megbecsülését kifejezni. Ez az emberi kapcsolatokban elemi követelmény, azaz, hogy a hittanár emberi módon tudjon viszonyulni a másikhöz. Ha találkozik valakivel, köszönjön neki, előre. Nézzen a másik szemébe: keresse tekintetét, s ha vele foglalkozik, akkor csak vele foglalkozzon. Ez elemi elvárás, tegye ezt őszintén. Az osztályba lépve köszöntse a bent lévőket: a gyermekek álljanak fel, fogadják őt fegyelmezetten, csendben. Ez is elemi követelmény. Köszöntse őket, néhány pillanatra nézzen végig rajtuk: lássák a tekintetét, arcát és viszont. Ha beszél a gyerekekkel, legyen iránta tisztelettel, segítő és megértő magatartást tanúsítson vele szemben. Ez a magatartás segíti a fegyelmezett munkavégzést, érezze a gyermek, hogy a bizalmi kapcsolat lényege, ha valamiért elmarasztalják, ezt akkor is segítő szándékkal teszik, s nem a bosszú, vagy pillanatnyi szeszély vezeti a fegyelmezőt.

A hittanár megjelenése legyen tiszteletet parancsoló, öltözéke nem kirívó, nem hivalkodó, külseje legyen ápolt. A józan mértékletesség a viselkedésben fontos tanári erény. Vannak divatos ruhák, amelyek bármennyire is praktikusak, nem valók a hittanórához. Ilyen a farmerruha, ilyen a fiatal hölgyeknél a miniszoknya. Ez lehet otthoni, szabadóra, munkára alkalmas, de nem az iskolába. Miért? A hitre nevelés légköre legyen mindig egyfajta ünnepélyességgel átitatott, van bizonyos szakralitása. Ez nem azt jelenti, hogy valamiféle ál-szertartásokkal, ceremóniákkal kell misztikusá tenni... Nem lesz a hittanár közvetlenebb, vonzóbb, ha közönségesen jelenik meg tanítványai előtt. A rendezett, gondozott külső jel a növendékek: gondoltak rá, készültek a vele való találkozásra, megtisztelték őt. A hitre nevelő beszéde, nyelvi kifejezőkészsége, fejezze ki világnézetét, s azt is, hogy milyen értéket képvisel, melyet növendékeinek is ajánl. Képtelenség viccek, vagy közönséges kiszólások és beszélőások nem méltók, mert a gyereket félrevezethetik. A gyermekek sokszor jót nevetnek a sületlen beszéden, de ez sok gyermekben csak „kötelező” nevetés: nem meri megmondani a tanárnak, hogy faragatlan, közönséges volt. Különösen az intim, kényes kérdésekről beszéljen a tanár választékosan, megfelelő diszkrécióval.

A hallgatás, a meghallgatás képessége:

„Az igazságosság csendet teremt” (Iz 32,17). A gyermek sokszor nem tud, vagy nem lehet őszinte. Érezhető, hogy valami nyomja a lelkét. Társadalmunk jellemzője, a mai serdülő sajnos ideje korán megtanul „mellébeszélni”. Rejtőzködik. Számosan ezt tapasztalják a felnőttek világából. Így nincs bátorságuk feltárni valódi gondolataikat. Mellébeszélnek, hovatovább azt kommunikálják, amit a felnőttek hallani szeretnének. Ugyanakkor a csend szerepe a kommunikációban igencsak fontos, a csendben maradásal feltárulhat a gyermeki lélek igazi mélysége. Mit jelent a hallgatás, mit is jelent az aktív hallgatás? Elmélyülést, gondolattisztázást, a partner valóban jelen van az ő számára. Az „*együttérzés*” – az együtt szenvedés képessége – azt jelenti, lélekben megértem a másik problémáját. Ugyanakkor a beszéd tartalma szigorú titoktartásra kötelezik a résztvevőket. Még akkor sem illik, nem tanácsos erről beszélni, ha az illető erre engedélyt ad rá. Ez a viszony így válik igazán baráttá, mert a nevelt megérzi, hogy a hittanár nem fölötte áll, hanem vele van.

Lelket megerősítő reagálások:

A hittanár kifejezi, hogy valóban figyel a másokra. A másik emberre figyelés nemes gesztus, mellyel a másik fél értésére adja: igen, érdekel, amit mondasz, hallgatlak, értelek, figyelek rád. A gyermeket ezáltal hitében, gondolkodásában, meggyőződésében megerősíti. Kérdéseket tesz fel, amelyek nem erőszakosak, a segítséget váróra bízza, hogy valóban akar-e válaszolni. Türelem kell hozzá, kitartás kell hozzá.

A másik embertől való függés:

A hittanár nem felette áll növendékének, hanem vele együtt halad. A nevelt nem eszköz a nevelő kezében, hogy céljait elérje. A nevelő lelki élménye, ha képes a krisztusi értékrendre, a helyes ítéletalkotásra ránevelni. Ugyanakkor a kölcsönös függés lényege a „*nem szabadulhatok nélküled*” érzése: ez a diák lelkében úgy csapódik le, hogy mindketten egy célért küzdenek. A gyermek meggyőződik arról, hogy a tanári igyekezete őerte van, hogy teljesebb emberré válhasson. Néha azonban minden jószándékú igyekezet ellenére a szívét-lelkét kitevő hittanár kudarcot vallhat. Miért? Talán azért, mert nem tudja elgondolását keresztülvinni, avagy mert gyermeki elutasításban részesül. A jellemnevelésben e területe kényes, de kikerülni e problémakört nem illik, sőt nem is szabad, a mester-tanítvány kapcsolatban ellenségkép, fenyegetettség, félelem, pszichés torzulások... és még ki tudja, mi minden tönkre teheti a hitre nevelést.

A jellemalakítás terepe

„A jellem (görög karakter) a személy gondolkodását, viselkedését, tetteit meghatározó, örökölt vagy szerzett jellemjegyek összessége.”⁸³

A katolikus nevelés intézményeiben, a plébániákon folyó hitre nevelés során minden, e tevékenységet végző szakember felelőssége a gyermeki jellem alakítása, formálása. Ez komoly odaadást és áldozatot kíván a benne résztvevőktől. Ugyanakkor a serdülő jellemének nevelése csak önnelveléssel párosulva lehet hatékony. Ebben a nevelési folyamatban a gyermeknek elengedhetetlenül szükséges, hogy példaképe legyen. Főiskolánk teológus és katekéta lelkipásztori munkatárs képzésében erre is komoly gondot fordítottunk eddig is, s tesszük ezt a jövőben is. A plébániai gyakorlat során az elméletben megszerzett tudást olyan közösségi rendezvények megszervezésében és lebonyolításában hasznosíttatjuk hallgatóinkkal, ahol életre válthatják az elméletet. A hittantáborok, a cserkész táborok, a plébániai hétvégi közösségi rendezvények, egy plébániai lelkigyakorlat, egy adventi készüllet.... mind-mind olyan esemény, ahol a résztvevők jellemnevelése aprópénzre váltható. Ennek során kialakítható a gyermekben a másik ember felé megnyílás képessége, a szolidaritás érzése, a feladatokra szabott rátermettség tapasztalata (képesnek érzi magát a nemesre, a jóra, igaz értékek létrehozására, a szépre és fokozatosan törekszik a szenté válás útján járni). A közösségben eltöltött idő alatt ténylegesen kötődik a „kis és nagy” családjához, támaszkodik a másik emberre, ugyanakkor az együtt gondolkodás kitágítja az együvé tartozás, a mások iránti nyitottság lelki ablakait. Így fokozatosan kialakul benne az együtt növekedés öröme, életre szóló barátságok szövődhetnek, így a másokkal való kapcsolat segítheti az önnevelés, az önvizsgálat egészséges gyakorlatát. Fentiek alapján úgy készül választott hivatására, hogy tudatosan vállalja saját szellemi életének alakítását, melyben alkalmassá kell, hogy váljon egy teljesebb értékű segítségnyújtásra, egy önálló vezetésre. Ezt a folyamatot segíti és támasztja alá a hallgató gyakorlatának értékelése. Az első táblázatban összesítjük a hallgató adott táborban végzett pedagógiai munkája alapján az értékelési szempontokban fellelhető jellemfejlődését. A második táblázatban rögzítettek pedig iránymutatásul szolgálhatnak a hallgatói teljesítmények értékelése tekintetében.

---

83 *Magyar Katolikus Lexikon* V. köt., szerk.: DIÓS István; Szent István Társulat, Budapest, 2000. 730.

**I. sz. táblázat: értékelés, reflexió
a hallgató jellemének fejlődéséről**

Értékelési szempontok	Folyamat elemei	Érdemjegy
1. Munkája, aktivitása a gyakorlat előkészítésében, szervezésében		
2. Munkához való hozzáállása a gyakorlat során		
3. Fegyelmezés, aktivitás, kapcsolat a gyerekekkel		
4. Kapcsolatépítés: szervezőképesség, irányítás		
5. Kapcsolat a plébánossal		
6. Kapcsolat a gyerekekkel		
7. Határozottság		
8. Kapott feladatok végrehajtása		
9. Megbízhatóság		
10. Önállóság		
11. Fegyelmezés		
12. Játéktanítás, vezetés		
13. Munkabírása adott tevékenységek során		
14. Vezetési stílusa: határozott, félénk, diktatórikus		
15. Magatartása váratlan szituációban		
16. Terhelhetősége		
17. Aktivitása lelki programok alkalmával		
18. Lelki affinitás		
19. Törődés a másikkal		
20. Szociális érzékenység		
21. Nyíltság, átláthatóság		
22. Megbecsülés		
23. A meghallgatás képessége		

II. sz. táblázat: hallgatói teljesítmény értékelése, tanári oldalról**a.) Személyiségjegyek alapján**

Szemponatok	Szöveges értékelés	Pontszám (1-5 pont)
1. Elkötelezettség		
2. Felelősség		
3. Becsületesség		
4. Nyitottság		
5. Valóságérzék		
6. Igazságosság		
7. Mértéktartás		
8. Határozottság		
9. Érzelmi egyensúly		
10. Optimizmus, derű		
ÖSSZE G Z É S (szöveges és összpontszám)		

b.) Pedagógiai alapbeállítódás tekintetében

Szemponatok	Szöveges értékelés	Pontszám (1-5 pont)
1. Szereti-e a gyerekeket?		
2. Szereti-e a környezetét?		
3. Empátia		
4. Van-e tekintélye?		
5. Tud-e fegyelmet tartani?		
6. Szereti-e a tantárgyát?		
7. Van-e meggyőző ereje?		
8. Következetesség		
9. Türelem		
10. Értékelő képesség		
ÖSSZE G Z É S (szöveges és összpontszám)		

c.) Nevelői készségek megléte

Szemponatok	Szöveges értékelés	Pontszám (1-5 pont)
1. Tudományos felkészültség		
2. Módszertani felkészültség		
3. Motiválókészség		
4. Előadókészség		
5. Kérdéskultúra		
6. Érvelési készség		
7. Rendszerező készség		
8. Asszociációs készség		
9. Elvont dolgok érthetővé tétele		
10. Humor, önironia		
ÖSSZE G Z É S (szöveges és összpontszám)		

d.) Résztétel a gyakorlat előkészítésében és lebonyolításában

Szemponatok	Szöveges értékelés	Pontszám (1-5 pont)
1. Gyakorlat megtervezése		
2. Arányos időbeosztás		
3. Foglalkozások tervezése, reális méretezése		
4. Módszerek változatossága		
5. Súlypontozás helyessége		
6. Életkori sajátosságok figyelembevétele		
7. Kapcsolódás a gyermek közvetlen tapasztalataihoz		
8. Elmélet-gyakorlat: integráció		
9. Elsajátított információk beépítése		
10. A tanultak továbbfejlesztése		

ÖSSZEGZÉS (szöveges és összpontszám)		
e.) Részvétel a gyakorlat irányításában		
Szemponatok	Szöveges értékelés	Pontszám (1-5 pont)
1. A megjelenés kultúrája		
2. A figyelem ébrentartása		
3. Motiválás		
4. A hangnem		
5. Varietas delectat		
6. Tudatos ismétlések, rendszerezések		
7. Önállóságra nevelés		
8. Váratlan helyzetek megoldása		
9. Játékok, eszközök		
10. Nevelési cél		
ÖSSZEGZÉS (szöveges és összpontszám)		

A VÉGZETT TELJESÍTMÉNY ÖSSZEGZÉSE

SZEMPONTOK	SZÖVEGES ÉRTÉKELÉS	ÁTHOZOTT PONTSZÁMOK
1. Személyiségjegyek		
2. Pedagógiai alapbeállítódás		
3. Nevelői készségek		
4. Gyakorlat előkészítése		
5. Gyakorlat irányítása		
ÖSSZEGZÉS		

Irodalomjegyzék:

1. *Magyar Katolikus Lexikon I–XV. köt.*, szerk.: DIÓS István; Szent István Társulat, Budapest.
2. NAHALKA István, *Az oktatás tartalma*; FALUS Iván: *Didaktika*, Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1998.
3. SCHÜTZ, Christian: *A keresztény szellemiség lexikona*, Budapest, Szent István Társulat, 1993.
4. A II. Vatikáni Zsinat tanítása, Szent István Társulat, Bp., 1986.
5. CSANÁD Béla, *Keresztény valláspedagógia*, Bp., Jel 1996.
6. CSANÁD Béla, *Neveléstan Jegyzet - Pázmány Péter Kat. Egy., Bp.*, 1995.
7. FALUS Iván, *Didaktika*, Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1998.
8. KORRHER, Edgar Josef, *A valláspedagógia fejlődéslélektani alapjai*, Jel Kiadó, 2001.

Piotr Stefaniak

IV. Béla magyar király házának politikai történetéből

Bevezető.

A XIII. századi Európa felénk eső részének egyik legkiválóbb uralkodója volt IV⁸⁴ Béla magyar király. Politikáját egy nagy, fejlett civilizációjú

---

84 **IV Béla** 1206 novemberében született Pozsony várában, II. András és annak első felesége, Andechs-Merániai Gertrúd elsőszülött fiaként (második gyermek). 1213-ban édesanyját meggyilkolták. Apja meg próbálta bosszulni feleségét és megölni a gyilkost, ez azonban nem sikerült – Gertrúd királyné megbosszulása így Bélára hárult, aki a bosszút 1236-ban végre is hajtotta.

Apja halála után IV. Bélát 29 éves korában Magyarország királyává koronázták. Megpróbálta a II. András idején meggyengült királyi hatalmat megerősíteni. Uralkodását apja híveinek eltávolításával és egy bizottság felállításával kezdte, melynek a célja az elvesztett ill. elzalogosított királyi birtokok visszaszerzését szolgáló terv kidolgozása volt.

Visszaállította az udvar és az udvari kancellária jelentőségét, ami sem a mágnások, sem a szolganép körében nem okozott osztatlan tetszést. IV. Béla az elveszített területek visszaszerzésével is kevés sikerrel próbálta meg visszaállítani az ország régi tündöklését. Tevékenysége és a királyi hatalm megerősítése nem tetszett a magyar főuraknak és mágnásoknak.

1238-ban IV. Béla engedélyével Magyarországon bujkált a tatárok elől menekülő kunok (polovácok) nemzetsége. Szövetségre lépett a polovác törzsszel, és megparancsolta nekik, hogy vegyék fel a kereszténységet.

A tatárok ugyanakkor Európát jobbra akarták szorítani. A tatár fenyegetettséggel kapcsolatban IV. Béla megparancsolta a mágnásoknak, hogy egyesítsék erőiket, és készüljenek Magyarország védelmére. Jgyzéket intézett IX. Gergely pápához és II. Frigyes német császárhoz is segítségért és támogatásért, de mégcsak választ sem kapott.

1241 kora tavaszán, Oroszország elfoglalása után a mongolok Magyarországon kalandoztak, s hogy megfossszák az északról jövő segítségtől, lerohanták Lengyelországot. IV. Béla seregével rögtön hadba indult ellenük. 1241. április 11-én (két nappal Jámbor Henrik herceg és a lengyel lovagság legnicai veresége után) IV. Béla és bátyja, Kálmán horvát-szlavóniai herceg serege a Sajó mentén megmérkőztek a muhi csatában a Szubotáj vezérése alatt itt maradt mongolokkal. A betolakodók győztek, s ez nagy hatással volt európai inváziójuk további kimenetelét illetően. A csata előtt a magyar mágnások meggyilkolták Kutan polovác kánt. IV. Béla a nagy fenyegetettség elől előbb Ausztriába, majd Dalmáciába menekült, ahol végül az egyik dalmát szigeten felvő Trogir városában bujkált. A mongolok ezalatt elűzték a magyar lakosság csaknem felét, és a városok többségét a földdel tették egyenlővé. Több mint egy évig voltak Magyarországon, amikor 1242-ben megtudták, hogy Mongóliában meghalt vezérük, Ugedej (Ogataj). Váratlanul kivonultak hát Magyarországról, mert Batu kán az elhunyt örökrészére pályázott. A tatárok távozása után IV. Béla hazatért az országba, s rögtön hozzálátott az ország újjáépítéséhez. Az elnéptelenedett országba német telepeseket telepített, akik se-

védelmi blokk megteremtésének kialakítására irányította, részint középkeleti ellenségtől tartva, mint amilyenek a tatárok voltak, ill. nyugati követelések elől, melyek az elnémetesedett cseh és osztrák uralkodókban fogalmazódtak meg. Országáról gondoskodva a király sikeres középeurópai koalíciót alapított Magyarország vezérlete alatt. A tervekben egy olyan, intenzív gazdasági és civilizációs felvirágoztatás szerepelt, mely a Balti tenger partjaitól Kislengyelországon, Halicsi Rutén-

gítségével újjáépítette a városokat. Ebben az időszakban sok új város keletkezett, köztük az 1242-ben fővárossá tett Buda, s előre tört egy új társadalmi réteg, a polgárság. A király a tanyavilágot is újjáépítette. A német telepések mellé újra letelepítette a kunokat Magyarországon. A király rendeletére alapvetően megváltoztatták az ország védelmi rendszerének alapjait. A keleti határövezetben igen jól szervezett erőd-és várrendszert alakított ki. Ugyanis – mint állították – csak a nagy erődítmények képesek eredményesen ellenállni a tatárok támadásainak, akik nem tudják bevenni azokat. Nagy, harcra kész hadsereget hozott létre a mongolok visszítérte esetére.

A külpolitika iránya is változást szenvedett – Halicsi Ruténfölddel megállapodást írtak alá, délről pedig alárendelt államokkal volt körülveve. Visszaszerzte a Frigyes osztrák császár által elrabolt területeket is, ám mindezek a sikerek nem voltak jelentős hatással a királyi hatalom megerősödésére Magyarországon.

Uralkodóként Magyarországra hívta a kartauzi és ferences rendet, melynek később feleségével együtt harmadrendi tagja lett, valamint az Ágoston rendieket. Támogatta a domonkosok missziós vállalkozását. Ők az evangelizációt zárandók kongregáció keretei között végezték Halics-Vlodimir területén. Finanszírozta Julianus barát politikai színezetű kalandját, amikor expedícióra indult, hogy megkeresse a mítikus Nagymagyarországot az ázsiai földrész mélyén.

A tatár háború befejezése után IV. Béla kétszer viselt még hadat. 1242-ben az osztrák II. Frigyes herceggel került nézeteltérésbe. A magyar-babenberg háború, melyet Béla a litvai győztes ütközettel fejezett be, 1246-ig tartott. Ekkor szerezte vissza Béla az osztrákok által elfoglalt területeket. A másik háborút 1252-ben kezdte II. Přemysl Ottokar cseh királlyal Stájerországért és Ausztriáért, melyet urallni kívánt. Ezt a háborút IV. Béla elvesztette, amikor 1253-ban Kroissenburgnál legyőzték. Ennek ellenére 1254-1260 a Babenbergek trónjáért vívott háborúban az Árpádház uralka Stájerországot. 1269-ben IV. Béla a II. Přemysl Ottokárral folytatott harcban elfoglalta Karintiát és Krajnát.

1261-ben, amikor 55 éves volt, a mongolok ismét feltűntek Európában. Azonban a nagyon jól szervezett hadsereg és védelmi rendszer azonnal eltérítette őket Magyarországról. Béla utolsó éveit azonban fia lázadása zavarta meg, aki azt követelte apjától, hogy Magyarországot ossza két királyságra, s az egyiket adja neki. Béla, kényszer alatt így is tett; ő és István két állam fölött uralkodott, más-más fővárossal és politikával.

1267-ben IV. Béla fiával, V. Istvánnal *aranybullát* adott ki, mely Magyarországon új törvényt rendelt el, melyben elkülönítette a főurakat a nemességtől. A nemesség sok kiváltságot szerzett ekkor, különösen az, aki engedelmességet fogadott az uralkodónak. IV. Béla király 1270. május 3-án, 64 éves korában halt meg a Nyulak szigetén (ma Margitsziget) lévő birtokán. Az esztergomi ferences templomban temették el. Utóda a magyar trónon fia, V. István lett. Azért, hogy IV. Béla a magyar államiság megújítója volt, Magyarországot a tatárjárás után és a teljes pusztulás után újjáépítette, a történetírás a *Nagy* előnevet adományozta neki. Ld. G. Balazs, K. Szelenyi, *Die Magyaren. Geburt einer Nation*, Budapest, 76–87. o., I. Lazar, *Kleine Geschichte Ungarns*, Wien 1990, 75. o.

földön, Magyarországon át délen Szlavóniáig és Macsóig (Szerbia), nyugaton Alsó-Bajorországig nyúlik. A nagy uralkodó egyedülálló elképzelése csaknem teljesült, hiszen IV. Béla ügyesen ültette lányait a környező trónokra, vejeit pedig eredményesen győzte meg politikai irányvonaláról. Legnagyobb s egyben leghívebb szövetségeseivé lettek: Anna férje, Rostislav, Konscancia férje, Dániel, Kinga férje, Boleszló, és Jolán házastársa, Boleszló. IV. Béla három vejével is mongolelles koalíciót épített ki, mely oda vezetett, hogy mind Jámbor Boleszló nagylengyel, majd úgy is, mint pomerániai herceg, mind Szemérmes Boleszló, Krakko és Sandomierz ura, valamint Dániel, halicsi rutén herceg öröksége a politikai együttműködés és együttélés harmonikus és gyümölcsöző területévé vált akkor, amikor az Ázsia belsejéből jövő nomád invázió fel akarta égetni a nyugateurópai civilizációt.

Többi veje, a macsói és bajor hercegek is a király politikai pályájára léptek. Fia, Béla azonban fiatalon halt meg, s nem volt ideje a messzeható dinasztikus terveket végrehajtani. Ami pedig IV. Béla másik fiát, V. Istvánt illeti, az ő személye külön fejezetet érdemel, mert apjával homlokegyenest ellenkező politikát folytatott, s cselekedetei az ország gyengülését, sőt, két részre szakadását vonták maguk után.

Az ismert adatok tükrében nyomon követjük tehát az utat, amelyet IV. Béla utódai bejártak akár az egyetemes, akár a szűkebb történelem folyamán. Meglátjuk, hogy az egyes személyek hogyan teljesítették a beléjük vetett reményeket azokon helyeken és szituációkban, amelyekbe kerültek. Azt is megpróbáljuk kideríteni, mennyire sikerült IV. Béla dinasztia-politikája gyermekeit illetően, ill. mennyire vallott kudarcot. Mit sikerült az uralkodónak elérnie országa javára, s mit az országokéra, ahová lányait, mint az ottani dinasztiai asszonyait küldte. Némileg külön kezeljük a két fiával kapcsolatos viszonyát, elvárásait és reményét.

A király utódlása és dinasztikus elképzelései

IV. Béla utódlása imponáló méreteket öltött tíz gyermekével: két fiával és nyolc lányával. Az Árpádház tábláján IV. Béla és Laszkarisz Mária⁸⁵ házassá-

---

85 **Laszkarisz Mária**, I. Laszkarisz Theodor (1174-1222) bizánci császár (a kis-ázsiai Nikaia császára és Angela Anna (megh. 1212), III. Alexiosz Angelosz leányának a lánya, született 1206-ban a niceai Bursában. 1217-ben keresztes háború indult, melynek célja a Szentföld felszabadítása volt a muzulmán uralom alól. A keresztes háborúban részt vett II. András magyar király, akinek tervei közt szerepelt a bizánci korona megszerzése. Ebből semmi nem lett, de elhatározta, hogy fiához a nikaiai Theodore császár lányát, Máriát adja feleségül. Az esküvő 1218-ban volt, együttélésük pedig 1220-ban kezdődött. Mária, mikor férjhez ment, 14 éves volt, a királyfival egyidős.

Rögtön IV. Béla és Mária esküvője után házastársi kapcsolatukra árnyékként nehe-

ga bizonyult a legtermékenyebbnek. S amennyire megegyeznek a történések a gyerekek számában, annyira különböznek születésük sorrendjét illetően.

Az elérhető adatok összességének⁸⁶ kritikai összevetéséből eredő jelen munja lehetővé teszi IV. Béla és Laszkarisz Mária gyermekei születésének sorba rakását úgy, hogy az a további vizsgálatok során legfeljebb apró módosításokat szenvedhessen. Elsőként született tehát Anna, 1226-ban, amikor az ifjú párnak a II. András király intrikái következtében fennálló átmeneti válság után sikerült összeköltöznie, midőn IV. Béla hazaérkezett ausztriai bujdosásából. A trónörökös második lánya az 1231-ben született Margit (az idősebbik). Ezután IV. Bélának, mint erdélyi fejedelem, 1234. március 4-én megszületett Kinga lánya. Az immár megkoronázott Béla királynak 1236-ban született következő, negyedik lánya, Erzsébet, majd Katalin (1237), aki után 1238-ban jött a világra Konstancia. 1239-ben első ízben örülhetett a

---

zedett II. András ügyetlen uralkodása, aki görcsösen ragaszkodva trónjához, fia házasságát válságba sodorta: IV. Béla, feleségét Magyarországon hagyva, életét féltvén Ausztriába szökött. Akkor 1226-ban kenyértörésre került sor. A válás tény lett. II. András intrikái csak III. Honorius pápa közbenjárására oszlottak el, aki így megmentette IV. Béla és Laszkarisz Mária politikai okokból kötött házasságát. A konfliktus elhárítása után IV. Béla kibékült feleségével, II. András pedig őt és Kálmánt, Béla öccsét, társuralkodóként hatalomra juttatta. Béla Erdélyt kapta hatalmába, Kálmán meg Horvátországot, Szlavóniát és Dalmáciát.

A pravoszláv neveltetésű, szép vonású és erős jellemű császárlány soha nem feledte származását. Urhatnám és dőlyfős természetű volt. A pompát és ragyogást szintén szerette. 1261-től 1267-ig Mária ténylegesen is Dalmácia és Horvátország úrnője volt. Köz tudomású, hogy a királynő, noha katolizált, megőrizte pravoszláv örökségének egy részét, azt ápolta, majd utódainak átadta. IV. Béla utódai viszont imponáló mennyiséget értek el a tiz gyerek, vagyis két fiú és nyolc lány: Anna (1226, Margit (idősebb) (1231), Kinga (1234), Erzsébet (1236), Katalin (1237), Konstancia (1238), István (1238) Margit (1242), Jolán (1244) és Béla (1245) személyében. Az Árpád-házi dinasztia skáláján a IV. Béla-Laszkarisz Mária pár bizonyult a legtermékenyebbnek.

Laszkarisz Mária, az egyik kétségkívül legkiválóbb királyné, 1270 júliusában halt meg, és férje, valamint fia, Béla mellé helyezték el az Esztergomi ferences templom szentélyének szarkofágjába. Elfogadhatjuk, hogy a fő jegy, amit lányai genetikailag így-úgy Máriától örököltek, az erős, hajthatatlansággal teli és megalkuvást nem tűrő jellem. Ehhez járult még a görög árnyalatú szépséges báj és intelligencia. Ld. J. Dobraczynski, *Doba krucjat. Szkice historyczne z XI-XIII w.*, Warszawa 1968, s. 268; J. Reychman, *Dzieje Węgier*, Łódź–Warszawa 1963, s. 14. *Diplomaticus Hungariae, ecclesiasticus et civilis*, wyd. G. Feyer, Budapest 1839.

86 W. Dworaczek, *Genealogia. Tablice*, Warszawa 1959, I. rész *Rodziny panujce w Polsce i w krajach sąsiednich*, 85. tábla. *Królowie węgierscy z domów: Arpadów, Anjou, Humyady i Zapolya*; K. Bóle, *Życiorys bł. Małgorzaty (królowy–dominikanki)*, Lwów 1932, 13. o.; *Żywoł świętej Kingi Księżnej Krakowskiej. Vita Sanctae Kyngae Ducissae Cracoviensis*, ford. B. Przybyszewski, Tarnów 1997, I. fej. *O jej rodowodzie i uspaniałości pochodzenia*; C. Niezgoda, *Błogostawiona Jolanta wpośród Arpadów i Piastów*, Kraków 2002, 21. o.; Uő.: *Bł. Salomea, św. Kinga i bł. Jolanta – związki rodzinne i duchowość*. (in:) *Studia Franciszkańskie* 11: 2001, Gdańsk, 248. o.

királyfiú örökösnek: Mária királyné megszülte V. Istvánt. A királyfi után született még: 1242. június 27-én Margit, 1244-ben Jolán, s 1245-ben utolsó gyermeke, egyben második fia, aki apja után a Béla nevet kapta.

IV. Béla és Laszkarisz Mária első gyermeke, aki megvetette házasságuk alapját, az az 1226-ban (egyes történészek szerint 1227-ben) született kislány, aki anyai császári nagyanyja, Anna Angéla tiszteletére az **Anna**⁸⁷ nevet kapta. Gyermekkorát előbb Erdélyben töltötte, ahol 1226-tól apja uralkodott II. András haláláig, 1235-ig, minekutána Magyarország királyává koronázták. A tatárjárás alatt szüleivel Trogir várában tartózkodott.

1243-ban férjhez adták Szlavónia és Macsó bánjához, Rurik Rostiszlav (1225-1262) herceghez, Mihály csernigovi herceg és Romanov Mária⁸⁸ fiához, aki a tatárok ellen csatát veszítve szövetséget kötött IV. Bélával, és Magyarországon keresett menedéket. IV Béla – amint ez a pápának írt 1254-es levélből kiderül, – hogy információkat szerezzen az esetleges mongol támadásról, elhatározta, hogy Annát őhozá adja feleségül. A házasság, jóllehet a magyar király számára rangon aluli volt, azért kötöttet, hogy IV Béla idejében tudomást szerezzen a mongolok közelgő nyugat-európai kalandjáról, mely akkoriban Magyarországot is állandóan fenyegette⁸⁹. Rostiszlav előbb Halics hercege volt, majd apósa tévén Szlavónián is uralkodott. Azután, ugyancsak az Árpád-háziak protekciójával Macsó, a mai Szerbia észak-nyugati részén fekvő országrészének bánja lett.

Árpád-házi Anna hercegnisasszony Rostiszlavnak hét gyermeket szült: Bélát, Macsó majdani bánját, akit 1272 novemberében meggyilkoltak; Mihályt, az 1270-ben megölt bosnyák bánt; egy ismeretlen nevű leányt, aki I. Aszen Mihály bolgár cár, majd annak halála után II. Aszan Kalimán, az új uralkodó felesége lett; Erzsébetet, a magyar Darói Mojs nádor (megh. 1281) feleségét; Kunigundát (1245–1285)⁹⁰, II. Přemysl Ottokár (1233–1278) cseh király, majd régi szeretője, Zawisza von Falkenstein–Rosenberg (zm. 1290) feleségét; Margit budai domonkos apácát; és Gryfinát (Agrippinát) (1245/51–1303/09), aki 1265-től a Fekete Leszek (1240/42–1288) krakkói herceg felesége, majd annak halála után Szandec Úrnője⁹¹, valamint Vencel, a cseh király követője a lengyel trónon..

87 Egyes történészek az 1227-es évet hozzák. Ld.. M. Dimnik, *The Dynasty of Chernigov 1146–1246*, Cambridge 2003.

88 Dworaczek, id. m.; *Vita...*id. m..

89 B. Ulanowski, *Drugi napad Tatarów na Polskę*, Kraków 1884, 6. o.

90 *Poczet królów polskich*, pod red. A. Garlickiego, Warszawa 1987, 198, 222. o.

91 Ld.J. Fine, *The Late Medieval Balkans*, Ann Arbor 1987; H. Samsonowicz, *Leszek Czarny*, (in:) *Poczet królów i książąt polskich*, id. m., 196–202. o.

1263-ban meghalt Rostiszlav herceg, s a harminchétéves Árpád-házi Anna hercegnő özvegyen maradt. Azonnal visszatért apja udvarába. A hetvenes években IV. Béla és idősebbik fia, István herceg viszonya elmérgesedett, később véres polgárháborúba torkollott. Anna nem szerette öccsét, talán azért, mert István a maga idejében elvette tőle Füzér várát, ahol később az Istvánnak be nem hódoló, IV. Bélához hű udvaroncok élére állt. A hercegnő *csatlakozott csládja azon tagjaihoz, akik megértőek és engedelmesek maradtak az idősebbik királyhoz, és tisztelték őt*⁹². 1266-ban lányaival elment Budára arra a találkozóra, melynek célja a perlekedők, apja és öccse kibékítése volt.

IV. Bélának lánya személyében támogatója volt a II. Přemysl Ottokár cseh királlyal való viszonyában is, különösen abban az időben, amikor az uralkodók megegyezésre jutottak. Abban is oroszlánrésze volt, hogy IV. Béla megbízott Anna vejében, II. Přemysl Ottokárban, akivel korábban hadat viselt a babenbergi örökségért, s melynek befejeztével a szerződés értelmében unokáját, Anna lányát, Kunigundát hozzá adta feleségül.

IV. Béla a halála előtt Ottokár gondjaira bízta Annát: *...legédesebb lányunkat, az Ön kedves anyját ölelje át atyailag [...], ha önhöz menekülne, gondoljon rá a szép idők tanácsával és segítségével*⁹³. Amikor pedig 1270. május 3-án meghalt, Árpád-házi Anna a kincstár legértékesebb darabjaival elment a Přemysl uralkodó és felesége, valamint lánya, Kunigunda oltalma alá. Utánamentek az elhunyt magyar király követői is, mert féltek az új uralokodó, V. István bosszújától, aki hamarosan megegyezett a cseh királlyal. Az ingóságok, amiket Anna magával hozott, ezért is maradhattak II. Přemysl Ottokárnál. Amaz cserébe megígérte, hogy nem nyújt segítséget a Csehországba menekülő báróknak. Úgyszintén Anna is, miután István nővére, kibékült vele, sőt 1275-ben maga vállalta magára a király beteg fiának ápolását. 1273-ban visszatért Magyarországra, s a testvéri támogatásnak köszönhetően 1274-1275-ban Macsó uralkodója volt.

Maga Anna 1285 után halt meg, nem tudni, hol és mikor. Annak ellenére, hogy csaknem hatvan évig élt, nem maradt meg különösebben az utókor emlékezetében, jóllehet hűgának életrajza, a *Szent Kinga élete*⁹⁴ is tesz róla említés. Ám a magyar hegemonia megőrzésében előbb ruténföldön, majd a mai Szerbia területén betöltött szerepéhez nem fér kétség⁹⁵.

92 T. Almási, *A tizeharmadik század története*, Szeged 2000, 146. o.

93 G. Kristó, *Az Árpád-kor háborúi*, Debrecen 1986.

94 *Żywot Świątej Kingi Księżnej Krakowskiej Vita Sanctae Kyngae Ducissae Cracoviensis*, tł. B. Przybyszewski, Tarnów 1997, 34. o.

95 T. Almási, *A tizeharmadik század története*, Szeged 2000, 146. o.; uő, *A tizeharmadik*

Magyarország *fiatalabbik királyának* második lánya **Margit** volt. 1231-ben született, szintén Erdélyben. A hercegkisasszonyt Wilhelma von St. Omer/Theben herceg feleségének szemelték ki. 1242 decemberében bekövetkezett hirtelen halálából kifolyólag alakja kimarad a család-feldolgozásokból. Tudjuk, hogy halála előtt anyjával és testvéreivel a tatárjárással kapcsolatban dalmát várakban rekedt. Ott Klis erődjében, Split mellett halt meg nélkülözésben 1242 telén, 11 éves korában⁹⁶. Margit személye testvéreinek, Kingának és Margitnak a szenttéavatási vizsgálati jegyzőkönyveivel vonult be a történetírásba. Kornel Bóle OP tudósít Margit Dalmáciában bekövetkezett haláláról⁹⁷. Cecylian Niezgoda, OFMconv. pontosít: *tizenegy éves kislányként meghalt*⁹⁸, Dworaczek pedig 1242-re datálja. Margit meghalt, mielőtt IV. Béla király nemzetközi politikájának alkut képező tárgya lett volna.

A trónörökös harmadik, 1234. március 5-én Erdélyben született lánya volt **Szent Kinga**, későbbi krakkó-sandomierzi hercegnő, 1279-es megözvegyülése után Szandec Úrnője, s 1288-tól a Szt. Klára Rend apácája az általa alapított ószandeci kolostorban⁹⁹. Ő, amint kiderült, a legteljesebb és legnagyobb mértékben megvalósította apja akaratát, s merült el leginkább annak szellemében. Európa innenső részének és a csatolt részek boldogulásának letéteményese lett a Kárpátok mindkét oldalán. S noha pusztán azért került a sandomierzi herceg udvarába 1239-ben, mert Magyarországnak felderítőre és katonai támogatásra volt szüksége részint a mongolok ellen, részint az ifjabbik magyar uralkodó, Kálmán felesége, Szemérmes Boleszló sandomierzi herceg testvére, Szalóme politikai törekvései ellen, idővel ő lett fő láncszeme apja terveinek - ami a jószomszédi együttműködést illeti - a Kárpátok két oldalán. Kinga, mint (1246-tól) Szemérmes Boleszló - aki Krakkó hercege lett - felesége kulcsszerepet játszott férje udvarában¹⁰⁰. Férjénél erősebb jellemével és ragyogó intelligenciájával a magyar-lengyel politikai és gazdasági szövetség erős bástyája lett. A politikai szövetség eredményeiről még lesz szó, gazdasági szempontból pedig ki kell emelni, hogy Kislengyelország a magyar bányászoknak köszönhetően tudta iparát fejleszteni, mely a bochniai és wieliczki sóbá-

---

század története, Szeged, 2000; G. Kristó, *Az Árpád-kor háborúi*, Debrecen 1986.

96 I. Borkiewicz, *Święta Kinga w świetle legend i historii*, Stary Sącz 1999, 12. 2

97 Bóle, id. m., 13. o.

98 C. Niezgoda, *Blogostawiona Jolanta wpośród Arpadów i Piastów*, Kraków 2002, 21. o.

99 P. Stefaniak, *Święta Kinga Arpadówna, mniszka zakonu Świętej Klary (1234-1292)*, (in) *Quo vadis*, különkiadás, Budapest 2005, 34. o.

100 *Joannis Dlugossi Senioris. Opera omnia*, kiad.. A. Przeździecki, Cracoviae 1887, passim.

nyák kialakulásában nyilvánult meg¹⁰¹. Kislengyelország fejlődését és új-
jáépítését szolgálta a 1241-es tatárjárás után az a hozomány is, amit Kinga
hozott férjének, s ami egészen mutatós összeget tett ki (40.000 gerezna)¹⁰².

Szt. Kinga már 1239-ben, amikor megérkezett, közvetlenül is részt vál-
lalt a magyar érdekek érvényesítésében új hazájában, Lengyelországban.
Immár nagykorúként, 1247-ben viszont, amikor egy látogatás alkalmával
a szülői udvarban tartózkodott, megakadályozott egy apja, IV. Béla király
elleni merényletet, melyet a vele ellenzékben maradtak akartak elkövetni,
főleg Pál lovag.¹⁰³ Azt is meg kell említeni, hogy férje, Szemeremes Boleszló
krakkói herceg Dániellel, Halicsi Leóval és Opolei Ulászlóval egyetemben
1253 júniusától júliusáig támogatta a magyar királyt, aki nekiment a cseh
fennhatóság alatt maradt Ausztriának. E hercegek ekkor megtámadták,
s mint a *Nagylengyel Krónika* hozza: *tűzzel-vassal pusztították az opawai
földet, melyet azelőtt Csehország királya, az Ottokárnak nevezett Přemysl
foglalt el.*¹⁰⁴ Maga Kinga pedig később részt vett huga házasságának elő-
készítésében, aki 1256-ban nagylengyel úrnő lett, míg férje ugyanekkor
feltűnt a magyar égbolton. Bizonyára Kinga volt hatással a krakkói her-
ceg 1260. júliusában meghozott döntésére, miszerint katonai segítséget
nyújt a csehekkel küzdő magyaroknak. Ekkor, július 12-én IV. Béla veresé-
get szenvedett Kroissenbrunnnál. Két évvel később Kinga csakúgy, mint
egyéb királyi leányok és unokák, részt vett a IV. Béla és V. István közötti
konfliktus megoldásában, s e célból Budára érkezett.

Kinga mindhaláláig sem feledkezett meg magyar származásáról.
1279-ben történt megözvegyülése után Szandec földjére költözött, s ott
klarissza kolostort alapítván, 1288-ban apácájává lett. Ószandecben is
halt meg, 1292. július 24-én.

Kinga után, IV. Béla és Laszkarisz Mária negyedik gyermekeként látta
meg a napvilágot 1236-ban **szentéletű Erzsébet**¹⁰⁵. Magyar hazájában
helyileg és időszakosan boldogként tisztelték, holott soha meg nem kísé-
relték boldoggá avatni¹⁰⁶.

101 L. Walczy, *Kult bł. Kingi w małopolskich ośrodkach górnictwa solnego*, (in:) *Studia i materiały do dziejów żup solnych w Polsce*, Wieliczka 1994, 28. köt., 27-35. o.

102 J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, kiad. A. Przeździecki, Cracoviae 1864, III. köt, 356-358. o.

103 Borkiewicz, id. m., 21. o.

104 *Kronika Wielkopolska*, ford.. K. Abgarowicz, Warszawa 1965.

105 Dworzaczek, id.m. 85. tábla *Królowie węgierscy z domów: Arpadów, Anjou, Hunyady i Zapolya*.

106 M. Puskely, *Virágos kert vala híres Pannónia... Példaképek a magyar múltból X-XVII.*

Erzsébet 1250-ben (egyések szerint 1247-ben, ám ez kevésbé valószínű) házasságra lépett XIII. (Wittelsbach) Henrikkel (1235–1290. II. 3.), II (Bajor) Ottó (megh. 1253) és Palatynat Ágnes (megh. 1267) fiával¹⁰⁷. A hercegi pár előbb Bajorországban és Palatynatban, majd Alsó-Bajorországban is székel¹⁰⁸. Henrik hercegnek szent emlékü Árpádházi Erzsébet tíz gyermeket szült: I. Ágnest (1254–1315); II. Ágnest (1255–1260); III. Ágnest (1256–1260); Erzsébetet (1258–1314), a Landshut melletti Seligenthal cisztercita apátság apácáját; I. (III.) Ottót (1261–1312), aki Habsburg Katalint, majd a glogowieci Piast Annát vette feleségül. Ottót 1305-ben magyar királlyá koronázták, s formálisan 1308-ig tartotta meg a trónt. Szent István trónjáért azonban mások is harcoltak: a cseh II. Vencel (Ottó a nagynénje révén nagybátyja volt), és az Anjou Károly Róbert. Erzsébet és XIII. Henrik további gyermekei voltak: V. Henrik (1262–1280); Zsófia (1264–1282), Poppone, graf von Henneberg felesége; Katalin (1267–1310), Miśni és Landsberg hercegének felesége; III. Lajos (1269–1298) és I. István (1271–1310), aki Piast Juttát (Juditot) (1285/87–1320), a jaworsk-swidnicai I. Bolko lányát vette feleségül. Nemsokkal István születése után Erzsébet, akit mint *erényes, minden jóval megáldott asszonyt* jellemeztek, szentként halt meg 1271 október 24-én, élt 35 évet¹⁰⁹. A Wittelsbach mazóleumban pihent a Landshut környéki Seligenthal cisztercita apátságában. Férje, Henrik 1290 február 3-án halt meg, és ugyanabban az apátságban nyugodott¹¹⁰. Erzsébet német hercegnőként halt meg 1291. október 24-én, s nem játszott különösebb szerepet Bajorország történetében. Apja azonban azzal, hogy Bajorországba küldte, számított némi haszonra. Először is a Wittelsbachok támogatására a babenbergi örökségért vívott harcban. Másodsorban valamiféle, az osztrák és cseh királyokat sakkban tartó érveket akart szerezni a magyarok velük való háborúskodásához. Évek múlva Erzsébet fia, Ottó lett a III. (Velencei) András halála után megüresedő trón egyik várományosa, s a Szt. István trónjára ugyancsak igényt tartó II. Přemysl Vencel ellenfele. IV. Béla reményein kívül tehát Erzsébet bajor házassága sem Magyarország sorsára, sem uralkodójának politikájára nem bírt befolyással. Mégis Alsó-Bajorország és Palatynat, elis-

---

század, Budapest 1994, 192. o.

107 *Catalogus fontium historiae Hungariae*, kiad. A. Gombos, Budapestini 1937, 167, 168. o.; M. Wertner, *Az Árpádok családi története*, Nagybecskerek 1892, 481–483. o.

108 Uo.

109 Gombos, id. m., 167. o.; Wertner, id. m., 481–483. o.

110 L. Cohn, *Stammtafeln zur Geschichte der deutschen Staaten und Niederlanden*, Braunschweig 1871, I. köt., 45. tábla.

merhetjük, kedvezően viszonyultak a Magyarország égisze alatt egymással együttműködő közép-európai országok blokkjához, mely a tatár invázió, valamint a német és cseh törekvések ellen volt hivatva kiállni.

Az örökös királyi gyermek **Katalin** volt, aki 1237-ben született, azonban a magyarországi tatárjárás okozta bűjdosás nehézségeibe 1242 telén, Klis várában, ötévesen belehalt¹¹¹. Semmilyen szerepet nem játszott, még – ellentétben ugyanekkor meghalt nővérével, Margittal – odáig sem jutott, hogy kijelöljék majdani házastársát.

Egy évvel Katalin után Laszkarisz Máriának megszületett következő, immáron hatodik leánya, **Boldog Konstancia**. Az 1238-ban született királylány fontos fejezetévé vált apja alkupolitikájának, s a nyugati civilizáció oroszországi expanziójának garanciája lett. Szerepe akkor kezdődött, amikor 1251-ben Rurik Dánielnek, a Halics-Vladimiri Ruténföld hercegének adták a kezét. Két évvel később férje királyi koronát kapott Opizon pápai legátustól. Ekkor került pecsét a chełmi és a budai udvarok közötti széleskörű együttműködésre is. Magyarország haszna a tatár seregek mozgásáról kapott folytonos információban, a magyar kereskedők kiváltságos gazdasági helyzetében, valamint a Konstancia által hón szorgalmazott, a domonkos és ferences rendekből érkező peregrinus barátok által megvalósított ruténföldi latinosítási programból fakadó felemelkedésben rejlett. IV. Béla ezen felül mindig számíthatott a rutén fegyveres erőkre, különösen, amikor 1253-ban Ausztriára támadt, a Babenberg örökség ügyébe beleavatkozandó. Ekkor – krakkói veje mellett – Dániel is támogatta, aki 1253 júniusában és júliusában feldúlta a II. Přemysl Ottokár király földjét képező Morvaországot, hogy meggyengítse a királyt a IV. Bélával való összeütközés során, aki bevonult Ausztriába és Stájereországba. Dániel pedig Magyarországon talált támogatót: előbb a hazai ellenzéki orosz bojárokkal, majd a tatárokkal szemben. IV. Béla segítségével Dániel feltűnt a nyugat-európai porondon, és fia, Román, a XIII. sz. közepén (1252 után) elvehette Gertrúd osztrák herceggisasszonyt, s mint annak férje, magához vehette Délkelet- Ausztria kormányzóságát¹¹². Dániel újra szövetségre lépett Magyarországgal, amikor támogatta IV. Bélát az újabb babenbergi örökösödési háborúban, s részt vett a bécsi békeszerződés aláírásán 1261. március 30-án azon alkalomból, hogy a rutén el akarta intézni unokájának, Máriának, Román lányának dolgát, aki any-

111 Borkiewicz, id. m., 12. o.

112 A. Huber, *Geschichte Österreichs*, Gotha 1885, 2. köt., 534. old.; M. Hruszewskij, *Istoriya Ukrainy – Rusy*, Lwiv 1905, 3. köt., 75-76, 518-519.o.

ja, Gertrúd után a Babenberg-ház örökösnevévé lett¹¹³. Dániel, mint a magyar király veje, mindig is számíthatott menedékre a Duna partján, ahogy 1259-ben történt, amikor feleségével együtt a tatárok elől Magyarországra jött¹¹⁴.

Amíg tehát Koncancia az orosz herceg felesége volt, reális befolyása volt férje külpolitikai döntéseit illetően, különösen Magyarország felé, ill. dinasztialis ügyekben. Később, hogy megözvegyült, szerepe véget ért. Apja azonban meg lehetett elégedve lányával, aki a lehető legnagyobb mértékben beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Amikor pedig már nem jelentett annyit, mint korábban, egy rövid krakkói tartózkodás után, 1270-ben visszatért Ruténföldre és Lembergben telepedett le mostohafiánál, Leó halicsi hercegnél. A Keresztelő Szt. János templom alapításával foglalkozkodott, ahová peregrinus kongregációbeli domonkosokat telepített le. Később pedig, a tatár vész elmúltával, melyet az ószandeci kolostorban élt át nővérénél, Kingánál, megalapította a domonkos harmadrendi apácák házát, s azok főnöknőjeként halt meg, 1301. április 9-én¹¹⁵.

Eközben a hat lány után a magyar uralkodónak, IV. Bélának végre megszületett feleségétől, Máriától a hón óhajtott és Magyarország-szerete várva várt fia. **V. István** 1239-ben vagy 1240-ben látta meg a napvilágot. Mint elsőszülött királyfi, a magyar trón várományosa lett. Kora gyermekségét anyjával és nővéreivel bujdosásban töltötte a tatárjárás elől. Az – ahogyan a régi hagyomány sugallja – elég nehéz jellemű királyfi 1253 körül, tizennégy évesen feleségül vette Kun Erzsébetet (megh. 1290 után), Kuten kun vezér (kán) lányát. A kunokat a tatárok úzték el 1239-ben, és Magyarországon találtak vendégszeretetre, miután megtelepültek a Duna-Tisza közén. V. István e kapcsolatból született utódai: Katalin (szül. 1256/57), 1269-től Dragutin István (megh. 1317) szerb király felesége; Mária (1257/58–1323), 1270-től II. Anjou Károly nápolyi kirány (megh. 1307) felesége, Toulouse-i Szt. Lajos püspök anyja és Szt. Hedvig lengyel királynő (1374–1399) apai dédanyja; Anna (kb. 1260– kb. 1281), 1274-től II. Andronicus Paleologus bizánci császár (megh. 1332) felesége; szentéletű

---

113 N. Mika, *Czy król Rusi Halickiej Daniel był obecny przy zawieraniu pokoju wiedeńskiego w 1261 roku? Z dziejów stosunków rusko-austriackich w średniowieczu*, (in:) *Kwartalnik Historyczny*, CV. évfolyam, 1998, 6. o.

114 P. Stefaniak, *Bł. Konstancja Arpadówna OP, Księżna Halicka (1238-1301)*, (in:) *Quo vadis*, különkiadás, Budapest 2005, 21. o.; uő, *Árpád-házi Boldog Konstancia OP, (1238-1301) magyar királylány és halicsi hercegnő*, Budapest 2009, 18. o.; uő., *Konstancja Arpadówna, księżna halicka, zapomniana dominikanka ze Lwowa*, (in:) *Semper Fidelis*, 1: 2001 Wrocław, 48-51. o.; 2: 2001, 26-30. o.

115 Uo., Passim.

Erzsébet (1260-1320), 1287-től Rózsahegyzi Zawisza (megh. 1290) felesége; IV. (Kun) László (1262-1290), Magyarország királya 1272-1290, 1272-ben feleségül vette Anjou Izabellát, I. Károly, Nápoly és Szicília királyának (megh. 1290) lányát; és András (1268-1278), Szlavónia hercege¹¹⁶.

A királyfi nagykorúságának elérésekor megkapta az erdélyi fejedelemséget, de az ellenzéki főuraktól felheccelt ambíciózus Istvánnak ez nem volt elég. Fegyveres összetűzésbe keveredett tehát apjával. Az 1262-1263-as polgárháború után, mely az Árpádházi Szt. Margit közvetítésének köszönhető megegyezéssel ért véget, Magyarország két részre szakadt. A keleti részt István foglalta el, aki felvette ekkor a Magyarország ifjú királya – *iunior rex Hungariae* – címet¹¹⁷. Itt önállóan uralkodott, saját politikát folytatott. Külön udvara és nádora volt, külön pénzt vert. A politikai helyzet polarizáltságával elégedetlen főurak azonban fegyveres összetűzésre törekedtek, mely helyzet a Csák- vagy Kőszegi-frakció győzelmével volt hivatott megoldódni. A háború 1264-ben kezdődött, melyet IV. Béla pártja indított. A királyi seregek bevonultak Erdélybe. Ugyanakkor az észak-magyarországi Sárospatakon öt gyerekével együtt rabságba vetették István feleségét, Kun Erzsébetet. E rendkívül véres és testvérgyilkos, a királyfi számára győztes ütközet 1265 márciusában játszódott le Isaszegnél. Az apa és fia közötti békeszerződést 1266-ban írták alá ünnepélyesen a dunai Nyulak Szigetén Szt. Margit királylány-apáca jelenlétében. A szerződést megelőzte IV. Béla közvetítő szerepet vállaló lányainak és unokáinak budai találkozója, melyben felvállalták, hogy apjukat kibékítik testvérükkel.

Az egyezséget kötött Árpádháziak a következő évben kiadták az ország történetének második *Aranybulláját*, mely hivatalosan megerősíti a magyar hatalom hanyatlását a legtekintélyesebb feudális nemzetségek (a Csákok és kibékíthetetlen ellenfeleik, a Kőszegiek) oligarchiája javára. 1269-ben V. István, mint az ifjabbik magyar király, az ország további sorsát súlyosbító dinasztialis szerződést kötött a nápolyi Anjoukkal, utat nyitván a Szt. István koronája iránti igényüknek. A szövetség, mely az Árpádháziakat volt hivatott támogatni a cseh Přemyslökkel való konfliktusban, a következő évben két házassággal erősödött: V. István lánya, Mária feleségül ment a nápolyi II. Károlyhoz, akinek nővére, Izabella, IV. (Kun) Lászlónak, Mária bátyjának adta oda kezét. Alig valamivel ez előtt, 1270. május 3-án meghalt IV. Béla király, aki feleségét, Laszkarisz Máriát II. Přemysl Ottokár cseh királynak, unokája férjének oltalma alá he-

116 Dworzaczek, id. m.. 85. tábla *Królowie...*, id. m.

117 S. Sroka, *Historia Węgier do 1526 roku w zarysie*, Bydgoszcz 2000, 45. o.

lyezte¹¹⁸. A Přemysl szárnyai alatt letek védelemre az elhunyt király hívei is, Magyarország nyugati erődjeit átadva a cseh uralkodónak. E szituációban, koronázása után V. István Krakkóba érkezett, ahol nővéreinek két urvarában, a krakkói és a nagylengyel hercegnőknél támogatást lelt pozíciója számára. A következő évben II. Přemysl Ottokár hadat üzent az Árpádházinak, de ez kaland nem bizonyult sikeresnek számára, tehát 1271. július 2-án Pozsonyban (ma Bratislava) aláírták a IV. Béla korabeli Magyarország békéjét visszaállító *status quo*-t.

A főurak érdekcsoportja tovább folytatta sajátos politikai játékát, mely 1272-ben felkelést robbantott ki Magyarországon V. István ellen, mely során a harmincéves király 1272. augusztus 1-én meghalt¹¹⁹. A Nyulak Szigetén lévő kolostorában temették el nővére, Margit sírjánál, akinek 1270-ben a szentté avatásáért folyamodott, amikor is lánya, szent nagynénje okán felgyógyult betegségéből. V. István halála után Szt. István koronája a tíz éves IV. (Kun) László fejét ékesítette, aki 18 évig uralkodott (1290-ig). Az uralkodó nagykorúságának eléréseig az özvegy királyné, Kun Erzsébet regnált.

IV. Béla nyolcadik gyermeke (hetedik lánya) az 1242. január 27-én, tatárok előli menekülés közben született **Szent Margit**, akit még mielőtt a világra jött volna, a királyi pár Istennek ajánlott fel engesztelésül Magyarország felszabadításáért a megszállás alól. Fogadalmát teljesítendő terhát, melyet IV. Béla mintegy feltételül szabott lelki beállítottságát és országa sorsáról való gondoskodását illetően, a három és fél éves királylányt beadta a veszprémi domonkos nővérekhez. E szeretett királyi gyermek pedig olyan erős jellemet örökölt mindkét szülőjétől, hogy képes volt apja valamennyi politikai tervének ellenállni, amelyek nem fértek össze az ő választott életútjával. S bár gyakran mondott nemet a királynak, azonban igencsak érdeklődött országának sorsa felől, és bözbelépett, ha a politikai forogtag úgy kívánta. Először akkor állt ki magáért, amikor kilenc éves volt, és apja férjez akarta adni a nagylengyel herceghez, Boleszlóhoz, aki végül Margit hugát, Jolánt vette el. Lehetséges, hogy a fejedelem, aki úgymond ezt a lányt szerette a legjobban, nem erősködött, és Margit a zárdában maradt. A királylány viszont 1252-ben otthagyta Veszprémet, és egy csapat apácával az új domonkos kolostorba költözött, amit IV. Béla és Laszkarisz Mária rendeltek el építeni a Duna szigetén Budánál. Úgyancsak ebben a kolostorban tette le szerzetesi fogadalmát 1254-ben a domonkos tartományfőnök, Boldog Humbert de Romans

---

118 Uo., 46. o.

119 Dworzaczek, id. m. 85. tábla. *Królowie*.

kezébe. Hamarosan azonban újabb kérője akadt, s IV. Béla férjhez szeretne volna adni, ezúttal II. Přemysl Ottokár cseh királyhoz. Ez az esküvő lett volna hivatva megpecsételni a babenbergi örökségért folyó magyar-cseh háborút befejező egyezményt¹²⁰. Margit azonban erősen ellenállt apjának, aki arra kényszerült, hogy ha ne a lánya, hanem az unokája, Rurik Kinga, Árpádházi Anna és a czernichowi Rurik Rostislav, Macsó bánja leányának kezét adja a Přemyslnek¹²¹. Biztosítani akarván magát apja további politikai tervei alól, aki többször is Rómába akart küldeni, hogy a pápa oldja fel szerzetesi fogadalma alól, elhatározta, hogy 1261. június 14-én az esztergomi érsek, Magyarország primása kezéből, Vác és Nyitra püspökei közreműködésével felveszi a szűtesség szentelményét, noha a domonkos nővéreknél ez nem volt szokásban¹²². Ez sem védte meg az utolsó házassági ajánlattól, mely kegyvesztettséget hozott apjánál, és üldöztetésben volt része a főurak, sőt a kolostor részéről is, akik Margit ellenállását szándékos állam elleni csínynek vélték. Nos IV. Béla lányát Anjou Károlyhoz akarta adni, mert dinasztikus szerződést kötött Nápoly uraival. És ismét Margit volt az, aki nem volt hajlandó ebben részt venni, és apja kénytelen volt a szerződést más családi összetételben érvényesíteni. Károly IV. Béla unokáját, fiának, Istvánnak a lányát, Máriát vette el¹²³.

Ezek az ellenemondások azt sugallják, mintha IV. Béla szeretett lánya ellenállást tanúsítana apja politikai szándékával szemben. Mégsem volt közömbös az hazájának dolgai és előmenetele iránt. Politikai tevékenysége egészen mást mutat. Margit a kolostorban királyi származása ellenére egyszerű apáca volt, s annak ellenére, hogy a klauzúra árnyékában élt, nem volt idegen számára Magyarország sorsa. A politikai válságokban közvetíteni igyekezett, nem törődve azzal, hogy milyen kellemetlenségek érhetik személyét.¹²⁴ Még fenyegetésre is sor került több húzódozó főúr részéről, akiknek Margit fejükre olvasta hibáikat, hogy elmozdítják a zárdát. Imádságos és penitenciatartó élettel 1266-ban kikönyörögte Istennél

120 P. Stefaniak, *Dekretał papieża Piusa XII źródłem do dziejów życia św. Małgorzaty Węgierskiej OP*, (in:) *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 91: 2009, 329. o.

121 K. Jörg, *Přemysl Ottokar II. von Böhmen. Der goldene König*, Graz-Wien-Köln 1989, 120. o.

122 *Vita Latina Anonyma, alias Ioanni de Vercelli Magistro Generali Ordinis Praedicatorum tributa, e saecundo XIII exuente*, (w:) *Inquisitio iussu Sanctissimi Domini Nostri Pii Papae XII peracta De Vita beatae Margaritae ab Hungariae sanctimonialis ordinis praedicatorum deque cultu ei praestito*, Roma 1944, 162. o.

123 Stefaniak, *Dekretał papieża Piusa XII*, id. m., 331. o.

124 Bölle, id. m., Lwów 1932, 130. o.

IV. Béla és fia, Margit báltja, István kiegyezését. A békeszerződés ünnepelesen írták alá a budai Nyulak Szigetén a Nagyboldogasszony kolostorban¹²⁵. Tudjuk, hogy a Magyar Királyság javáról való gondoskodás számos beszélgetésre vezette Margitit apjával, bátyjával és a főurakkal. Még többet használt azonban az ima és a bűnbánat. Ez az igen jellemerős királylány egy hirtelen és rövid betegségben (történészek állítják, hogy vérhasban) halt meg, 1270. január 18-án., 28 éves korában¹²⁶.

Margit születése után közel két évvel, 1244-ben Laszkarisz Mária világra hozta utolsó, nyolcadik lányát, **Boldog Jolánt**, aki a királyi pár immár kilencedik csemetéje¹²⁷. Gyermekként nővére, Kinga krakkói udvarába küldték. Él az a hagyomány, miszerint Kinga, apjánál tett látogatása alkalmával arra kérte őt, hogy hadd vihesse hugát magával. Némileg pragmatikusabban szemlélve a krakkói és a budai udvart, e manőverben dinasztiai és politikai hasznot láttak. IV. Béla a soron következő lányával befolyásának kiterjesztését akarta szolgálni a környező államokban, ahol a magyar hegemoniát akarta kihangsúlyozni. A krakkói hercegek pedig jó szomszédi viszonyokat akartak, melyre a magyar királylány, Jolán lehetett a garancia. 12 évesen tehát, 1256-ban a nagylengyel herceg, Jám-bor Boleszló felesége lett¹²⁸. Nagylengyelország ekkor fűzte szorosabbá kapcsolatát Kislengyelországgal, és számíthatott Magyarországi támogatására. A Piastok számára főként az volt fontos, hogy megállítsák a Brandenburgi Őrgrófság keleti befolyását, idővel pedig, hogy a Gryfiták halála után hatalmába vegye Gdański Pomerániát. Nagylengyel hercegnőként Boldog Jolán teljesítette dinasztiai kötelezettségét, ahogyan csak tudta: három lányt szült Boleszló hercegnek: Hedviget, Erzsébetet és Annát. Az első idővel hozzáment Łokietek Ulászló kujáviai herceghez, aki saját elszántságának, konokságának és a politikai tényezők egybeesésének köszönhetően Lengyelország királya lett, miután 1230-ban a waweli székesegyházban megkapta a királyi koronát. A magyarok támogatták, s Erzsébet, az ő és Hedvig lánya, fontos alku részese lett a magyar trón betöltésében az Árpádház kihalása után, mint a dinasztia örököse és Anjou Károly nápolyi herceg hitvese, aki végülis elfoglalta a magyar trónt. Boldog Jolán

---

125 Stefaniak, *Dekretai papieża Piusa XII*, i. m., 331. o.

126 Uo., 334. o.

127 O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, 233, 235. o.

128 *Kronika Wielkopolska*, Monumenta Poloniae Historica (továbbiakban MPH), IV. köt., 582. o.; *Rocznik Traski*, MPH, II. köt., 838, 1256. o.; *Rocznik Lubiąski*, MPH, 774–776. o.; *Roczniki Wielkopolskie*, II. sor., VI. köt., 114. o. (1256), *Roczniki Kapituły Poznańskiej*, MPH, II. sor., VI. köt., 43. o.

második lánya hozzáment Kövér Henrik boroszlói herceghez, a harmadik, Anna viszont a gnieznói klarisszák kolostorába vonult apácának.

Annak köszönhetően, hogy Jolán a nagylengyel herceg, Jámbor Boleszló hitvese volt, amaz híven állt a magyar szövetség élére. E szövetség konkrét nyomát találjuk, amikor a szövetséges Piastok 1253-ban büntető expedícióval Opawai Sziléziára támadtak, amikor IV. Béla a cseh II. Přemysl Ottokárral háborúzott. Boleszló, feleségére tekintettel akkor sem változtatta meg a magyarok iránti szemléletét, amikor a brandenburgok megtortlásképpen felégették neki Poznańt, és 1262-ben a fejedelmek találkozásán Dankówban Opolei Ulászló herceg rá akarta bírni, hogy koalícióra lépjen a csehekkel¹²⁹. Immár IV. Béla halála után a hercegi pár 1270-ben Krakkóban találkozott az új magyar királlyal, V. Istvánnal.

Jámbor Boleszló 1279-ben bekövetkezett halála után a megözvegyült Jolánnak már nem volt akkora befolyása a nagylengyel-magyar szövetségre, ami meg is szűnt. Ő maga pedig 1284 előtt apáca lett az ő, és nevelt fia, II. Przemysł herceg által felszerelt gnieznói klarissza kolostorban. Ott is halt meg 1304. június 15/16-án.¹³⁰

Apja szempontjából Jolán a maga mértékével beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Férje mindig támogatta a magyar udvar törekvéseit még tevőlegesen, fegyverrel a kézben is. Másrészről viszont a Magyarországgal való együttműködés mind Nagylengyelországban, mind Gdański Pomerániában meghozta gyümölcsét, amikor Jámbor Boleszló ott uralkodott¹³¹.

IV. Béla utódaihoz visszatérve, 1245-ben szülte felesége a második fiút, az utolsó, tizedik gyermeküket, aki apja után a **Béla** nevet örökölte. A legkisebb királyfinak nem volt kilátása a trónra, így IV. Béla apja mintájára neki adta a királyság nyugati és déli részét, s a tizenhat éves Béla Horvátország, Szlavónia és Dalmácia hercege lett. Ott, a Szent István Koronája területén élő horvátok és egyéb délszlávok között IV. Béla király politikájának szószólójává és végrehajtójává vált. Nem tudjuk, hogyan látta el e feladatát, de tekintettel arra, hogy nyoma sincs bárminő apa-fiú konfliktusnak, feltételez-

129 B. Włodarski, *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII wieku i początkach XIV wieku (1250–1306)*, Lwów 1931, 44. o.

130 *Jubileusz 700-lecia śmierci bł. Jolenty*, (in:) *Wiadomości z Prowincji Św. Maksymiliana Marii Kolbeego Ojców Franciszkanów w Polsce*, 2: 2000, Gdańsk, 141–143. o.

131 *Bolesław poprzez swe życie był księciem wielkopolskim w latach 1239–1247* (néhány történész szerint 1239–1241 csak Ujście hercege), 1247–1249 Kalisz, 1249–1250 Gniezno hercege, 1250–1253-ban bátyja, I. Przemysł elmozdította, majd 1253–1257 gnieznói és kaliszi herceg, 1257–1273 egész Nagylengyelország fejedelme, 1261-től Łąd ura, 1262–1264 Mazóvia, 1268–1273 Bydgoszcz, 1271–1273 Inowrocław régenshercege, 1273-tól gnieznói-kaliszi herceg (II. Przemysł önállósítása után). Ld. K. Jasiński, *Uzupelnienia do genealogii Piastów*, (in:) *Studia Źródłoznawcze*, 5: 1960, 100. o.

hetjük, hogy feladatának magasán állt. A királyfi 1264. október 5-én elvette III. Ottó brandenburgi őrgróf látnyát, Kunigundát (megh. 1292. június 8-án), aki megözvegyülése után, 1278-ban kezét IV. Walram limburgi hercegnek adta¹³². Ez a házasság volt az alapja annak a békeszerződésnek, amit IV. Béla 1261. október 25-én, a kroissenbrunni csata után kötött II. Přemysl Ottokárral. A cseh király ekkor elért, hogy IV. Béla, mint vesztes fél a békét kettős házassággal pecsételje meg: Ottó brandenburgi őrgróf lánya, Kunigunda 1264. október 5-én megesküdött az ifjabbik magyar királyfival, Bélával, II. Přemysl Ottokár pedig IV. Béla unokájának, lánya, Anna és Rurik Rostislav Macsó bánjának leányának, Kunigundának a kezét kapta meg¹³³. Hamarosan azonban a huszonnégy éves Béla királyfi 1269-ben meghalt, s az esztergomi ferences templom kórusában lévő szarkofágban nyugodott, ahová a következő évben apját, majd anyját is temették¹³⁴.

Befejezés

Ily számos utóddal IV. Béla szélekkörű dinasztialis kül- és belpolitikát tervezett. Két lánya gyermekkorban meghalt, így semmiféle szerepük nem lehetett ebben, többi lánya azonban jól kiaknázta a lehetőségeket. A legidősebb, Anna, férjével, Rostislavval együtt előbb a magyarokkal való szövetséget tolta előtérbe Csernyihovi Ruténföldön, majd természetes összekötő volt apja udvarával, amikor férje a neki nyújtott segítségért Béla közbenjárásával a szerbiai Macsó bánja, ill. apósának politikai szövetségese lett, főként annak a babenbergi örökségért folyó háborúskodásában. Harmadik lánya pedig, Kinga, az apja és a Krakko ill. Nagylengyelország, valamint a Halics-Vladimiri Ruténföld lengyel fejedelmek közötti szoros együttműködés öre lett. Helyesnek tűnik az az állítás, hogy ez a lány játszotta a legfőbb szerepet IV. Béla király dinasztialis és politikai szándékaiban. Következő lányának, Erzsébetnek barátságos hangulatot volt feladata teremteni férje, az alsó-bajor herceg udvarában és megtartani e birodalmi herceget Magyarország oldalán az akkori Przemysłökkel, korábbal a babenbergekkel folytatott háborúban. A következő királylány, Konstancia keleti, orosz területen gondoskodott apja elképzelésének megvalósításáról, ahol Európa azon részének együttműködéséről volt szó, ahonnan a tatár veszedelem jött. Úgyszintén az ő szerepe volt a Ruténföld nyugati modell alapján való működésének kierőszoalására való összpön-

---

132 *Kosmova letopisu českého pokračovatelé*, wyd. J. Emler, *Fontes rerum Bohemicarum*, Praha 1874, 2. köt., 319-320. o.

133 Mika, id. m., 4. o.

134 Dworzaczek, id. m., 85. tábla *Królowie węgierscy...*

tosítás úgy politikai, mint társadalmi és vallási téren. Ezzel jelesül beírta nevét apja programjába, akit a pápa főkeresztény királynak nevezett. Másképpen alakult V. István királyfi sorsa, aki saját ambíciójából kifolyólag nemcsak semmibe vette apja terveit, hanem állandó feszültséget okozott az országban, mely átmenetileg polgárháborús helyzetbe is torkollott. Csak egyben teljesítette apja terveit, nevezetesen hogy feleségül vette Kuten kun kán lányát, Erzsébetet, ily módon e duna-menti nép jelet kapott a magyarokkal való fokozatos egybeolvadásra. István, az engedetlen után tűnt fel IV. Béla következő lánya, az markáns vonású Margit, aki apját dinasztialis házassági terveinek revíziójára kényszerítette, mégis erősen támogatta annak belpolitikáját, és intenzív közvetítést végzett Béla és István polgárháborúja alatt. Az utolsó lány, Jolán, egész életét apja dinasztikus törekvéseinek és terveinek letéteményeseként élte le, aki Jolán házasságában segítséget, különösen katonai segítséget látott a csehek ellen a babenbergi örökségért folytatott játszmában. A legifjabb királyi fiúnak nem túl sok esélye volt teljesíteni apja elvárásait, mert hamar meghalt. Mégis hamarabb sikerült megnősülnie, amivel megpecsételte apja és II. Přemysl Ottokár egyezményét. Úgy látszik tehát, hogy az uralkodó elérte céljait, noha terveit olykor módosítani kellett.

Összefoglalva IV. Béla dinasztikus döntéseit, aki utódait a szomszédos trónokra juttatta, s fiai feleségeit a magyar állam belső tekintélyét erősítő szerződések alapjaként tekintette, meg kell állapítanunk, hogy nagyon jól átgontolt elképzelése volt Magyarország és a szomszédos országok egymás mellett élését illetően. És bár e konszolidáció fő oka az örökös mongol veszedelem volt, sikerült erős politikai és gazdasági blokkot alkotni az Árpádok oltalma alatt, mely a XIII. sz. negyvenes éveitől a század végéig tartott, s több nemzet sorsát előrevetítette a következő évszázadokra. Ennek ékes példája, hogy a lengyel állam 1320-as egységesítése a Piastok jogára alatt, a IV. Béla és szövetségesei által kidolgozott egyezményben gyökeredzik. Azt is alá kell húznunk, hogy ez a politikai egyezmény rányomta a bélyegét a XIII. és XIV. századforduló Csehországnak és Ausztriájának történelmére, Magyarország pedig ekkor érte el legnagyobb befolyását a szomszédos népekre, olyan befolyást, amit soha nem sikerült megismételni ily mértékben, s amely befolyás egy gazdagabb állam és szegényebb szomszédai közötti jószomszédi és letisztult politikai, társadalmi és gazdasági egyezmény mintájául szolgálhat partneri alapon, ingerlő hegemonia nélkül, amit a kiváló magyar uralkodónak, IV. Bélának a legteljesebb mértékben sikerült elérni.

SZOCIÁLIS MUNKA

Takáts István ünnepi köszöntője a szociális munkások napján, Veszprémben

Kedves Érsek atya, tisztelt Polgármester úr,
tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Római tanulmányaim során gyakran hallottam azt a kegyes mondást miszerint: „az Egyház szíve Rómában dobog”. Értettem és tudtam, hogyan és miként értik ezt, akik mondják, mégis volt bennem egy belső, ösztönös tiltakozás az egész kijelentéssel kapcsolatban... Ezt a tiltakozást –bár nem beszélünk össze-, egyik barátom öntötte végül szavakba mikor azt mondta: az Egyház szíve az elfekvőkben, a hajléktalanszállásokon, Dél-Amerika és India nyomortelepein „dobog”! ... Mindenhol, ahol a szolgáló szeretet megnyitja az önzés, a közöny, a reménytelenség börtönét és éltető és újjáteremtő erejével Isten mindenkit átölelő Szeretetét teszi láthatóvá! A szolgáló szeretet ugyanis nem vesztesekre és nyertesekre osztja fel a világot, nem süti a feleslegesség bélyegét senki homlokára, nem az anyagi siker mértékével méri meg és súlyozza az emberi életet, hanem a már több mint kétezer éve világba lépő Szeretet nagyvonalúságával közelít MINDEN emberhez!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A szociális munka napja alkalmából tartott díjátadó ünnepségünk számomra leginkább erről a szolgáló szeretetről szól! Egyben alkalom arra is, hogy a jó hírverése legyen! Fontos ünnep! Hiszen, ha nem is tudatosul bennünk, mégis oly gyakran beszűkül a világunk: amikor a hírek folyama csak az erőszak világát, az érdek és a számítás szürke, szeretetellen valóságát hozza el hozzánk, gyakran észre sem vesszük, hogy a jónak is van világformáló ereje! Ez a mai nap nemcsak alkalom az elismerésre és a jutalmazásra, hanem egyben bátorítás is sokunk számára a jót megtenni, másokért élni!

Alkalom arra, hogy megnyissa a szemünket, hogy észrevegyük, nemcsak a tettek alól fölmentő közöny, vagy a gúzsba kötő reménytelenség,

vagy a kívülálló sajnálkozása lehet válasz az emberi nyomorúságra, hanem lehet azt szeretet alkalomként, életet beteljesítő lehetőségként megélni!

Egy keresztény, egy hívő ember életét és munkáját leginkább az hitelesíti, hogy általa mennyire lesz látható Krisztus maga! Hogy tetteiben, életén keresztül mennyire lesz látható az a Szeretet, aki az utolsó vacsorán tanítványai lábát megmosta, aki a kenyérben és a borban önmagát osztotta szét!

A díj névadója, Hornig Károly püspök munkássága is erre figyelmeztet minket! Az ő életét hitelesíti a szeretetházakra, óvodákra, iskolákra, szegény tanítók segélyezésére, árvaházakra, szegényházakra, beteg papokra fordított figyelme és anyagi áldozatvállalása. Élt azzal az örökséggel, amit Krisztus hagyott ránk: amely nem aranyrudakat, gyógyító csodabalzsamot, gondűző varázsigét jelent, hanem a részvét erejét! Jézus gyógyításaiból ugyanis csak érintésének emléke maradt ránk! Ő megérintette a vakot, a leprást, a bénát, a bűnöst! Gyógyíthatott volna enélkül is, mégis számára az érintés fontos volt! Ennek az érintésnek az emléke, a részvét, amelyet válaszul adott az emberi nyomorúságra, ez a mi örökségünk! Nem vagyunk hát eszköztelenek! Krisztusiként részt kell vennünk az emberi fájdalmakban, meg kell merítkeznünk a reménytelenségben, hogy a részt-vevő, szolgáló szeretet által, amit adni képesek vagyunk, gyógyulni tudjon a világ!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Milyen jó, hogy újra és újra példát kapunk a részvét erejéről, a szeretet vakmerőségéből! Hogy nemcsak emlékeink vannak, hanem jelenünket is átszövi annak ünnepe, hogy általunk ez a világ gyógyulni tud!

Legyen a mai ünnep egy „érintés”: a valóság pulzusát kitapintva érezzük meg az Egyház szívdobbanását, a Szeretet életlúktetését!

Köszönöm, hogy együtt ünnepelhetünk!

Köszönöm, hogy megtiszteltek figyelmükkel!

Takáts István atya

Szociotábor Városlődön

A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola harmadéves szociális munkás hallgatói 14 év óta minden évben szociotáboron vesznek részt. A korábbi egy hetes időtartam az évek során anyagi okok miatt 4 napra zsugorodott, de még így is fontos szerepet tölt be gyakorlati képzésünkben. Arra törekszünk, hogy hallgatóink ismerjék meg a kiválasztott település életét, elsősorban a társadalmi, szociális problémákat, szerezzenek gyakorlati jártasságot, készségeket a helyi társadalom megismerésében, a kutatómódszertan kipróbálásában, kommunikációban. A táborokban részt vesznek főállású oktatóink is, a szerveződéi kutatási team-ek vezetői, segítői. Városlődön tíz éve voltunk először, ez a mostani a második alkalom volt, kíváncsiak voltunk, hogy azóta milyen változások történtek. Az idei évben is több témát ajánlottunk feldolgozásra.

1. Városlőd szociálpolitikai, szociális helyzete
2. Foglalkoztatottság, munkanélküliség Városlődön
3. Német nemzetiségiek és a betelepített felvidéki magyarok viszonya, nemzetiségi kultúra ápolása
4. Cigányok és a többségi társadalom tagjainak együttélése
5. Egészség, betegség, devianciák Városlődön

A szerveződő teamek kutatásuk napi eseményeit esténként közös fórumon ismertetik, a felmerült problémákat megbeszéljük.

Végül a csoportok írásban összegzik tapasztalataikat. Azt is kérjük, hogy egyéni benyomásaikat, véleményüket is foglalják össze, írják le.

A következőkben az egyik team összegző írásából adunk közre részleteket (3. téma, teamvezető: Magvas Mária) és egy szokásosnál hosszabb egyéni beszámolót a cigányok és többségiek viszonyáról.

Albert József
tanszékvezető

Bodó Gergely, Lacó Klaudia, Szabó Beáta

Nemzetiségi lét Városlődön

A betelepítés

A 150 éves török hódoltság ideje alatt a település elnéptelenedett. Buda visszafoglalása (1686) után a törökök fokozatosan kiszorultak Magyarországról. 1710-15 körül Városlőd környékén megjelentek az első „üvegányászok”, üvegkészítők. A betelepítési hullám azonban csak Mária Terézia uralkodásának idején (1740-80) indult meg. Frankok és bajorok érkeztek a túlnépesedett vidékekről és telepedtek le a környéken. 1747-50 között templomot építettek. Érdekes, hogy a templomot nem magaslatra, hanem a völgybe építették, valamint az épület alapja jóval a talajszint alá került. A lépcsők a mélybe vezetnek, akárcsak az egykori lakóházak esetében, amelyek 1-1,5 méterrel a talajszint alá épültek. A kolostornak külső munkásai is voltak, akik nem lakhattak a kolostorban. A mai üveghuta-téren lehettek az ő lakásaik. Ez volt az a része a falunak, amely először benépesült. Pillének nevezték a települést a nevet a cseh „bila” (deszkametsző) szóból eredeztetik, ez magyarosodhatott „Pillé”-re.

A Bakonyban az első üveghuta egyébként Pillén épült. E munkához témérdek fára volt szükség, ugyanis az üveggyártáshoz szükséges lúgot a bükk- és gyertyánfákból nyerték. Idővel megfogyatkoztak az erdők, így a munkások mindig továbbálltak (Csehbánya, majd utoljára Ajka). A halastavak 100-150 évig nem voltak gondozva, így azok elmocsarasodtak. A lápokat lecsapolták, majd megindult az építkezés. Először a templomtól északra, magasabb területeken épültek házak, melyet a frankok, az alsó területeket pedig a bajorok népesítették be. Voltaképpen két falu jött létre, kétféle nyelvjárással. A betelepítés püspöki kezdeményezésre történt. Ebben Padányi Bíró Mártonnak volt erős hatása. Azt akarta, hogy katolikusok lakják a falut, amely teljesült is, mivel az ott élő evangélikusok, reformátusok nem maradtak sokáig katolikus környezetben, a közeli Szentgálra költöztek.

Mélypontok a falu életében

1945 márciusában német katonák tartózkodtak a faluban, az elromlott harci járműveket ott javították, illetve a betegeket ott látták el. Ez kitudódott, így március 26-án szőnyegbombázást hajtottak végre a szövetséges

alakulatok. Kb. 150 ember vesztette életét a vérengzésben, köztük több tucat civil. A tragédiáról minden évben megemlékeznek.

A második csapás a falu életében az 1948-as kitelepítés volt. Az ott élő német nemzetiségűek közül 452 embert marhavagonokba zsúfolva Városlőd-Kislőd vasútállomásról az egykori NDK-ba indítottak. Az itthon maradtak egy részét Fenyőfőre szállították, állampolgárságuktól megfosztották őket. Az ok: a németek kollektív bűnössége. Ezek az események minden területen visszavetették a települést (nyelvhasználat, kultúra, hagyományok, stb.). Közterületen tilos volt németül beszélni, a német nyelv fokozatosan „elhalt”. Ehhez hozzájárult az is, hogy a fiatalabb generációk azt már nem tanulták meg, illetve a fiatalok egy része elköltözött a településről. A téeszek megalakulása „nyomásra”, kényszerítéssel történt, azokba kötelező volt belépni. A sors fintora, hogy azokkal építették fel a szocialista gazdaságot, akikkel ilyen csúnyán elbántak. Azonban az embereknek nem volt választásuk, élniük, tehát egyúttal dolgozniuk is kellett, máshol pedig nem lehetett, csak a téeszben. Vagy elmehettek, sokan el is mentek a környező városokba, Ajkára, Veszprémbe. (...).Az 1960-as években változások történtek a közösség életében. 1964-ben német nemzetiségi táncsoport indult Rozmaring néven (ma Pergő Rozmaring). 1965-ben vegyeskar alakult, 1967-től pedig sváb bál színesíti a városlődiek életét. 1986-ban falumúzeumot hoznak létre, amely azóta is folyamatosan bővül.

Falumúzeum

A falu lakossága 1397 fő volt 2010-ben. Mivel a sváb/németajkú nemzetiségiek aránya meghaladja a 20%-ot, nemzetiségi iskolát tartanak fenn, amely többek közt azt is jelenti, hogy a diákok után magasabb összegű normatíva hívható le. A település sokat lobbizott, hogy a közeli helységek diákjai ne Pápára, hanem Városlődre járjanak iskolába.

Városlődi Német Nemzetiségi Általános Iskola

Így, mint azt Holczer Gábor igazgatótól megtudtuk, 168 gyermek jár a városlődi általános iskolába. Ebből 18 fő roma származású, de a Holczer Úr által elmondottakból kiviláglik, hogy ez a 3. iskola, amelyben tanít, de itt a legproblémamentesebbek a cigány diákok. Az iskolában nincsen „cigányozás”, diszkrimináció, szegregáció. Többen járnak szakkörökre is. Az iskolában összesen 17 szakkör van. A gyerekeket elsősorban a zene és a foci érdekli jobban, a lányok közül is többen fociznak. A lógás nem jellemző, jelen van a közösségi szellem, a falu lakói is odafigyelnek az iskola-időben esetleg az utcán kóborló diákokra. Az iskolában 17 sajátos nevelési igényű tanuló van, ebből 3 roma. 2010-ben 19 diák ment továbbtanulni, gimnáziumba 6-an (ebből 1 roma), szakközépiskolába 5-en, szakmunkásképzőbe 8-an (ebből 2 roma tanuló).

Mitől nemzetiségi az iskola?

Egyrészt attól, hogy emelt szinten folyik a német nyelv oktatása, heti 5 órában. A diákok a 8. osztály elvégzését követően szinte készen állhatnak egy középfokú nyelvvizsgára. Másrészt nemzetiségi, mert hagyomány-

őrzés, -ápolás folyik az iskola falai közt és azon túl is. A gyerekek szakörök keretében megismerkedhetnek a népi hagyományokkal, szokásokkal, énekarba, tánccsoportba járhatnak. Az iskolának van saját himnusa, zászlója és pólója. 2011 nyarától saját iskolamúzeummal is rendelkezik. Minden évben nemzetiségi Ki mit tud?-ot tartanak, melyre más sváb iskolák diákjait is meghívják. Idén 16-ik alkalommal rendezik meg. Az iskolában helyi versenyek is vannak, valamint iskola bulik minden hónapban. Minden évben van sváb bál, melyen a diákok is szívesen részt vesznek. Az iskola pedagógiai programjában nagyon sok nemzetiségi program szerepel.

Emlékezés

Munkánk legszebb és legértékesebb részét az interjúk képezték. Alakították, formálták személyiségünket, gondolkodásunkat. A Felvidékről elszármazott és a sváb családokkal folytatott beszélgetések olykor derűt, máskor könnyeket csaltak az elbeszélők arcára. A ki- és betelepítést megélt emberek a mai napig hordozzák magukban a fájdalmat, a dühöt, az indulatokat, amelyeket nem tudtak elfelejteni, de megtanultak velük együtt élni. Egy ilyen traumát, tragédiát nem lehet teljesen feldolgozni. Amikor ezek a sebek 60 év után felszakadnak, még bizony ugyanúgy tudnak vérezni, mint egykor, legfeljebb már tudják, hogy ezt a vidéket is otthonuknak érezhetik, és befogadták őket.

Az interjúkban többek közt arra kerestük a választ, mit is jelent, illetve jelentett „nemzetiséginek” lenni; hogy éli meg az egyén ezt a kettősséget?

Egy 3 generációs családdal folytatott beszélgetés alapján arra jutottunk, hogy a nagymama (vagyis már dédnagymama), Mari néni volt az, aki a legnehezebben birkózott meg a sváb származásából fakadó hátrányokkal. Történetéből aztán kiviláglott, miért is. A háború utáni kitelepítés érzékenyen érintette őt és családját, noha nekik nem kellett elhagyniuk Városlődöt, mert édesapja az Iglauer-féle gyárban dolgozott. Viszont tanúja volt, ahogy másokat távozásra kényszerítettek: egy asszony fájdalmas könyörgésének, ahogy sírt, üvöltött, ragaszkodott otthonához, hazájához. Nem tudott rajta segíteni... Emellett folyton jelen volt bennük a félelem, hiszen garanciát nem adott arra nézve senki, hogy ők nem lesznek deportálva. Életük a továbbiakban korlátok közé lett szorítva, anyanyelvüket közterületen nem használhatták, a német nyelvű iskola megszűnt létezni. Bizalmatlanság és félelem uralta a községet. Kérdésünkre, hogy a népszámlálásokon bevallotta-e sváb származását (nemzetiségi voltát) azt felelte, hogy nem. Ennek elsősorban a félelem volt az oka. Az idej népszámlálásán talán már kiáll a származása mellett, de mindannyian úgy éreztük, hogy a bizalmatlanság még mindig

munkál benne. Nem is csoda, hiszen Oszvald Úr előadásából kiderült, hogy a háború utáni kitelepítést a 20-as években készített népszámlálás alapján bonyolították le. Amikor a felvidékről betelepítettekéről érdeklődtünk, hogy milyen is volt a fogadtatásuk, hogyan viszonyultak hozzájuk a városlődiek, Mari néni elmondta, hogy csak kezdetben volt némi ellenségeskedés és elsősorban nem is a Felvidékről betelepítettekre haragudtak, hanem a „telepesekre”. Hamar rájöttek ugyanis, hogy a felvidékiek szintén áldozatok, kitelepítettek, akik kényszerből hagyták el otthonukat a Benes-dekrétumok értelmében. Többnyire „vagyonnal” érkeztek, amiért korábbi hazájukban megdolgoztak és amit kemény munkával Városlődön is gyarapítottak. A telepesek ezzel szemben afféle házfoglaló, dologtalan emberek voltak, akik önkényesen elfoglalták az üresen maradt házakat, felélték az ott hagyott javakat, majd továbbálltak. Tehát elmondhatjuk, hogy különösebb ellentét nem volt svábok és felvidékiek közt (ezt támasztja alá a többi interjú is). Vegyes házasságok születtek, amit a szülők persze nem mindig néztek jó szemmel, de, ahogy sokaktól hallottuk a néhány nap alatt, a szerelem nem ismert határokat. Mari néni fia József, már kevesebbet érzékelt a kitelepítésből adódó nehézségekből. Ő már egy másik generációt képvisel. Valójában nem is volt szokás a múlt kellemetlenségeiről különösebben beszélni, mindenki felejtetni akart. Természetesen az évek során megtudta, miféle titkokat rejt a múlt és ebből nagyon sokat tudott meríteni. Elkötelezett, büszke sváb, őrzi az egykori hagyományokat, énekarba és táncsoportba jár. Az ő fia ifj. József is aktívan őrzi a hagyományokat. Egy helyi zenekarban játszik, feladatát tekintve nagyon elhivatott. Amikor neki is feltettük a kérdést, hogy a népszavazás alkalmával vállalja-e származását, úgy felelt, mintha még ki is kérte volna magának a kérdés jogosultságát, hiszen, az csak természetes, hogy vállalja.

Felemelő érzés volt ilyen emberekkel találkozni. Manapság ritkaságszámba megy hazánkban, ha valaki büszke mer lenni származására. Érdekes volt megfigyelnünk azt, hogyan azonosul egy sváb ember a magyarságával úgy, hogy közben nem tagadja meg a gyökereit, nem asszimilálódik.

Másik interjúnkban egy Felvidékről kitelepített néni történetével ismerkedtünk meg. Éva néninek jelezte a Polgármester Úr, hogy érkezni fogunk. Kezdeti bizalmatlansága hamar elmúlt, és a ránk szánt 15 percből több mint egy órás meghitt beszélgetés kerekedett.

Éva néni ma 68 éves, 4 éves volt, amikor kitelepítették őket a mai Szlovákia területén lévő Perényből. Örült a költözésnek, a vonatozásnak, gyermekként nem sejtette, hogy miféle tragédiát él meg valójában. Azt sem értette, hogy a szülei miért sírnak oly keservesen, míg neki jó kedve van.

Városlődön egy romos épületet kaptak. Lett volna egy jó állapotban lévő ház is a szomszéd faluban, de az apukája képtelen volt elhagyni a barátait, akiket szintén Városlődön telepítettek le, így ott maradtak ők is. Az apuka ragaszkodott az ismerősökhöz, ami nem is csoda, hiszen egy teljesen új milióbe került, ahol másokra nem számíthatott volna. Másfelől mindenki abban a hitben volt, hogy a kitelepítés csak átmeneti és majd visszamehetnek eredeti lakhelyükre. Ez a fantazmagória 1956-ot követően teljesen elszállt. Valamikor, az 1950-es években a nagyszülők úgy határoztak, hogy Amerikába emigrálnak. Közös útjuk az óceán kikötőjéig vezetett, ugyanis a nagymama nem volt képes elmenni. A nagypapa elutazott, ő pedig visszatért Szlovákiába, majd hamarosan baleset következtében meghalt. A Magyarországra telepített családtagok átszöktek a határon, hogy eljussanak a temetésre, majd ugyanezen a módon tértek vissza. Éva néni is velük tartott, még kisgyerekként. Ahogy nőtt, cseperedett, kezdte felfogni, mi is történt velük. Kérdésünkre elmondta, hogy tapasztalt ellentéteket a faluban svábok és felvidékiek között, elsősorban az idősek részéről, de ez nem volt általános. Többen igazságtalannak tartották, hogy a felvidékiek hozzhatták ingóságait (lovat, gazdasági eszközeiket), míg a svábok egy 60 kilós batyuval voltak kénytelenek menni a bizonytalanba.(...)

Éva néni részt vett abban a kezdeményezésben, amely 2 éve indult újtárra. A sérelmekre pontot téve úgy döntöttek, hogy a falubeliek közösen összefognak és ellátogatnak Perénybe. Több tucat ember vállalkozott, hogy hazalátogat egykori szülőföldjére. Nagy volt a félelem, hogy vajon milyen lesz a fogadtatás, hiszen a médiából sok jót magyar ember nem hall a szlovákokról... Szerencsére a lehető legjobb kimenetele lett a látogatásnak, ugyanis a perényiek szeretettel fogadták az érkezőket. (Csekényi István, polgármester úr is elkísérte az utazókat és ő is csak pozitív élményekről tudott beszámolni.) Sokakat a könnyekig meghatott az esemény, Éva néni is könnybe lábadt szemmel idézte fel eme emlékeket. A szülői ház ugyanúgy áll, mint egykor, rokonok tulajdonában van.

Az 1960-as évektől már szabadon lehetett utazni a keleti blokkban, így Éva néniék is hazalátogattak már néhányszor. Számára nem volt nehéz látni a szülői házat, viszont édesanyja sokszor elérzékenyült, sírt, főleg a visszaúton. Amikor megkérdeztük, hogy visszaköltözne-e Perénybe, azt felelte, hogy két okból sem. Az egyik, hogy nem tud szlovákul, ebből pedig sok problémája adódna, a másik pedig, hogy Magyarországon élte le az életét, minden ide köti őt. A Felvidékről Éva néni családja sem érkezett „üres kézzel”. Javaikat magukkal hozhatták, emellett szokásaikat, hagyományait, emlékeiket is megőrizték. Édesanyja szőtt, szövőszékük is volt, emellett varrt, kézimunkázott. Az általa készített mintás terítők ma is

díszítik az asztalokat, nagy becsben tartják őket. Igazán szép, aprólékos munkák. Türelemről, hozzáértésről, önfegyelemről tanúskodnak.

Az idősebbek még jártak népviseletben, jellemző volt a bő szoknya, de a fiatalabbak már a kornak megfelelően öltözködtek. Mindannyian nagyon örültünk, amikor Éva néni elmondta, hogy az unokájának gyakran mesél az emlékeiről. Ez szerintünk azért is fontos, mert egyrészt megismeri a gyermek a letűnt korok „csodáit”, hozzájárul az egészséges szocializációjához azáltal, hogy mintát kap, valamint fejlesztheti a toleranciáját a társadalom többi tagja iránt, hiszen képes lesz felmérni, ha valakit igazságtalanság ér, illetve, hogy azt nem ellökni kell, hanem felkarolni. A személyes példa nagyon fontos. Éva néni nem a haragot, az ellenségeskedést, hanem a kölcsönös tiszteletet, a „másság” elfogadását tanítja az unokájának.

A Kléri családdal folytatott beszélgetés szintén nagyon érdekes volt. Kedvesen, szeretettel, bizalommal fogadtak minket. Pista bácsi szintén Perényből származik, 8 éves volt, amikor el kellett hagynia otthonát. Akkor még nem fogta fel tragédiaként a történeteket, már csak azért sem, mert, mint mindenki más, ők is egy átmeneti dolognak gondolták a költözést. Ők is abban a hitben voltak, hogy amint elcsitulnak a kedélyek, mehetnek haza. Nem így lett. Ma, ha visszagondol a történetekre, már nem a 8 éves gyermek eszével teszi. Elfogadja, ami történt, nem tehet ellene semmit, de azért lelkében nyomot hagyott ez a szégyenteljes esemény.

A városlódi letelepedés nem volt zökkenőmentes, hiszen eleve nem önszántukból költöztek, ez a feszültség pedig újabbakat generált. Bizalmatlanok voltak másokkal szemben és ez a bizalmatlanság velük is fennállt, főleg a kezdeti időkben, mert párhuzamot vontak köztük és a már említett telepések között (...) Pista bácsi elmondása szerint az ellentétek néhány év alatt elcsitulnak, már ami létezett, de ezek nem voltak kirívó dolgok, tehát tettlegességre nem emlékszik. Nem is nagyon tudta megfogalmazni, miben nyilvánultak meg ezek, de bizonyára Éva nénihez hasonlóan a provokáló elemekre gondolhatott. Visszaemlékezéséből kiderült, hogy Perényben szlovákul tanultak, írtak, noha magyarul beszéltek. Ezzel ellentétben Városlődön magyarul tanultak és írtak is, ami számukra nehéz volt, így többen osztályt ismételték.(...)

Csupán évekkel később tudta meg, hogy könyörtelen kitelepítések áldozatai voltak ők. Ellenszenvet, haragot emiatt senki iránt sem érez, de mint mondta, egy bocsánatkérés azért jól esne... Megkérdeztük, hogy visszavágyódik-e a Felvidékre? Elmesélte, hogy 3-szor járt „otthon” (még mindig így mondja). Szívélyesen fogadták és visszavárják őket, de nem vágyódik haza. Ott született, de itt van, itt kell élnie. Az élete jelentős részét Városlődön élte le, mit is kezdene Szlovákiában? Az ő példája az egyik bi-

zonyítéka annak, hogy a szerelem nem ismer akadályokat, ugyanis sváb leányt vett feleségül. Persze, volt, aki ezt nem nézte jó szemmel, de hát a fiatalok efféle dolgokkal nem szoktak foglalkozni. Ők már egy másik generáció voltak, az ő értékrendjük, gondolkodásmódjuk eltért a szüleikétől, nagyszüleikétől. Arra a kérdésünkre, hogy a vele történetek hatására elfogadóbb-e a kisebbségekkel szemben, igennel válaszolt. Mondott is néhány városi példát a tisztességes cigányokra, na, és azokra is, akik kevésbé tisztességesek, de sokakkal ellentétben nem azt kezdte el vázolni, hogy hogyan kellene szankcionálni azok „tétlenségét”, hanem azt, hogy hogyan lehetne rajtuk segíteni és bevezetni őket a munka világába. Szerinte sok múlik a példamutatáson, a jó mintán.

Összegzés

Az elkészült 8 interjú alapján arra jutottunk, hogy nem feltétlenül jelent az ember életében törést a nemzetiségi lét. Lehetséges egyszerre magyar-nak és svábnak lenni, a kettőnek nem kell kizárnia egymást. Ahhoz, hogy ezt az egyén megfelelően tudja kezelni, egyfelől kívülről érkező tolerancia, másrészt belülről fakadó érzelmi intelligencia szükséges. A toleranciát elő lehet segíteni példamutatással, az érzelmi intelligenciát pedig meg lehet alapozni egy jól működő családban. Tény, hogy tolerancia nélkül nehéz stressz - mentes környezetben élni, de a felvidékiek is ráeszméltek, hogy az életük megy tovább, csak egy másik környezetben. Ehhez kezdtek el alkalmazkodni, de nem lázadással, hanem alázattal. Ugyanazt tették, amit addig: a dolgukat. Dolgoztak, gazdálkodtak, gyermeket neveltek és tartózkodtak a deviáns viselkedéstől. Ezt a közösség elfogadással, befogadással jutalmazta, kezdeti bizalmatlansága szertefoszlott, helyét a megismerés, majd a kérdés iránti egészséges közömbösség vette át. (Tehát, bár mindenkiről tudták, hogy ki a sváb, ki a felvidéki, már nem jelentett ez akadályt a közösségi létezésben.)

Mindannyian örülünk, hogy részesei lehettünk a szociotábornak, ezáltal olyan embereket és életutakat ismerhettünk meg, amelyek segítségével gyakorolhattuk az empátiát, az odafigyelést, az értő hallgatást, a tapintatot. Személyiségünk fejlődött, szakmai tudásunk pedig gyarapodott.

Felhasznált források, irodalom:

Oszvald József Német Kisebbségi Önkormányzat vezetőjének előadása
Csekényi István polgármesterrel készült interjú

Holczer Gábor iskolaigazgatóval készült interjú

Simon Gábor plébánossal készült interjú

Kléri Istvánnal és Istvánnéval, továbbá Schneider Józsefnéval, Straub Józseffel, és ifj. Straub Józseffel, Szalay Gyulánéval (Éva) készült interjú

Koppányi István: Városlőd története

www.varoslod.hu

Husztiné Farkas Katalin

Városlódi szociotábor, 2011. szeptember 6-9.

A táborra való készülődésemmel saját magamat is megleptem. Tudtam, hogy iskolakezdés, tudtam, hogy kötelező, de mint egy kisdíák az őszi tanulmányi kirándulást, úgy vártam. Bevallom, izgalommal töltött el a ráhangolódás az ismeretlen feladatra, a helyre, a településre, a közösségre, ami vár, fogad, és arra a közösségre, ami a miénk. Az évfolyam, amellyel együtt töltöttünk az eltelt két év alatt sok-sok órát, akiknek egy részét a személyiségfejlesztő gyakorlatok alkalmával még inkább megismertem, azokkal most „lakva” éljük az előttünk álló napokat. A társakkal való találkozás, az utazás a buszon Városlódig már élményszámba ment.

Na, és a megérkezés is, mivel a busz minden körütekintő érdeklődésünk ellenére nem állt meg a „célállomáson”, hanem bevitt a központba, így aztán ugyanazt az utat - bőröndjeinket, táskáinkat cipelve - újra megtettük a tájházig.

A kedves, szeretetteljes fogadtatás feledtette velünk a megérkezés minden megpróbáltatását. A polgármester úr köszöntője után a tájházban bemutatta nekünk a falu küszködéseivel teli múltját, és persze jelenlegi helyzetét is. Nagyon érdekes volt az eredeti állapotában megőrzött épület belső képét, berendezési tárgyait szemlélve, a múlt idéző beszélgetés alatt bepillantani egy család, egy sváb család életébe. Használati tárgyaira rácsodálkozni, némelyeket felismerni saját múltam, környezetem régi használati tárgyaiban.

Számomra különösen érdekes volt a település sajátos szerkezete, a felvidékhez fűződő kapcsolata, hisz magam is kötődöm ahhoz a vidékhez. Szomorúan vettem tudomásul, hogy ennek a falunak az életében nem az enyémhez hasonló szépséges emlékek idéződhettek fel a felvidék hallatán, hanem több évtizednyi fájdalom, ellenségeskedés, gyűlölet, amelyet a kor történelmet formáló ereje ütött és lassan, nagyon lassan feledtetett... már ha feledtetett. Velünk viszont boldogult az ott töltött idő, mert szemmel láthatóan, érezhetően, mindenkit lekötött a faluház adta élmény. És ami tetézte, tetézni tudta még azt, az Rózsi néni, a faluház gondnok néni-jének házi rétese volt, amit a mi tiszteletünkre saját maga készített, nyújtott, sütött. FENSÉGES VOLT!!! A fogadtatással együtt a vendéglátást,

úgy gondoltuk, már nem lehet felülmúlni. Lehetett! A polgármester úr elmondta, hogy nem kell a cuccainkat cipelve megkeresni szálláshelyünket, elvisz bennünket oda. Amikor megláttuk a pirosra festett gyönyörű matuzsálem traktort, nem hittünk a szemünknek.

Ennek ellenére hamarosan mindnyájan az utánfutón ültünk és örömmel integettünk a falu utcáin ránk mosolygó embereknek. Amikor begördültek a traktor kerekei az Iglauer park bejáratához, amikor megláttuk a takaros portát, a kedves házikókat, örömmel nyugtáztuk: megérkeztünk! Miután elfoglaltuk a házainkat, felmértük a park adta lehetőségeket, a vizes blokkot, az ebédlőt, munka megbeszélésre gyűltünk össze. Érdeklődési körünknek megfelelően választhattunk az elkövetkező napokra kutatási terepet magunknak. Az alapellátások létéről, kapcsolatrendszeréről, a munkanélküliek helyzetéről, a deviánsviselkedés elterjedtségéről, a romák és nem romák (többségiek) viszonyáról, a nemzetiségi lét problémáiról és eredményeiről készíthettünk felmérést.

A kiscsoportok alakulása önmagában is meglepetést hordozott, hisz nem tudhattuk, kik azok akiket az általunk kiválasztott kutatási terület érdekel. Nagyon örültem Eszternek és Mariettának. Mindketten közel álltak eddig is hozzám, nem beszélve Albert Tanár úrról, aki hamar maga köré gyűjtött minket, a feladatainkkal kapcsolatos eligazítás végett.

Szociotáborunk első napjának délutánja máris nagyon izgalmasnak ígérkezett. Amikor kicsi csapatunk letelepedett a park egyik fája alatt, még nem tudtuk miféle élményekkel leszünk gazdagabbak pár óra elteltével. Csoportvezetőnk, bevezetésként egy régi, hasonló témában készült dolgozat tapasztalatait osztotta meg velünk, amelyen keresztül betekintést nyerhettünk a tíz évvel ezelőtti Városlőd roma lakóinak helyzetébe. Érdekes információkat nyertünk, és felvázolhattuk kutatási területünk „fő csapását”.

Elhatároztuk, hogy a dolgozatban szószólóként említett Horváth Mihály Elemér felkutatásával indítunk. Izgalmasnak tűnt a feladat hisz egy tőlünk távol álló, számunkra kevésbé ismert kultúrába való közvetlen bepillantást nyerhetünk, egy idegen környezetben, ismeretlen emberek között. Miközben az útelágazáshoz értünk, ahol a további irányról döntötünk, azon gondolkodtam, vajon társaimat mi indította ennek a kutatási témának a választására? Látva, érezve a lelkesedést, a feladat adta izgalmat, bíztam benne, mindannyian gazdagodunk az előttünk álló lehetőségek kapcsán. Bíztam abban, hogy minden, amit ez a pár nap nyújt nekünk, tanulmányaink sorába hasznosan beépül, s talán meghatározó élményekkel gazdagodunk, és gazdagíthatunk másokat is. Az útkereszteződésnél balra térve egy hangulatos faluszéli úton takaros házak között haladtunk egy ideig, aztán lassan elmaradtak a gondozott porták, és megpillantottuk azokat a házakat, azt a házsort, amelyeken a cigány életmód

jegyei megjelentek – a romos, omladozó vakolatú, hozzá nem értő módon hevenyészve toldozott-foltozott kicsi házak, kitárt, vagy hiányzóknak tűnő ajtók, ablakok, a környezetet minden szedett-vedett holmival tarkító rendezetlenség, a feltűnő rendetlenség. Tétovázva döntöttünk azelőtt a ház előtt, amelyből a kiszűrődő hangok nyomán feltételeztük, hogy találunk valakit, aki segítségünkre lehet.

Elképzelésünk beigazolódott. Az udvarra lépve kissé szorongva tettük meg az ajtóig vezető pár lépést. Az ajtófélfán való kopogtatás nyomán meglibbent előttünk az ajtóra akasztott elpiszkolódott függöny, és feltárlult előttünk az ismeretlen egy darabja. Az előszobának nevezhető kis helység padlózata frissen, de láthatóan hozzá nem értő módon való színt nyers betonozása alól kilátszott a vízzáró szigetelésnek tűnő fóliázás. Nagy és egyenetlen kő, illetve salak darabok meredeztek ki a sötét, vizes cementes habarcsból. A küszöbön tétován megállva vártuk a bentről szűrődő hangok tulajdonosának megjelenését. Egy idős, felkontyolt hajú asszony lépett elé, nem titkolt meglepetéssel az arcán. Érthető, ránk csodálkozásának jelei még akkor is látszottak miközben elmondta, hogy az idős Horváth Elemér már régen nem él, de ha a cigányönkormányzat helyi vezetőjét keressük, jó helyen járunk, az ő veje most annak a vezetője. Kérésünkre szívesen, felvillanyozódva segítette őt megtalálni Kedvesen vezetett bennünket a házacska melletti átjáró kiskapuján át, a szomszédok ajtója előtt egy másik kicsi ház lefüggönyözött bejáratáig. Ott már ő mutatott be bennünket.

Egy család nézett rá, csodálkozva, amíg előadtuk jöveteleink célját. A hallottak után nem haboztak sokáig, a családanya, - mint kiderült, az előzőleg megismert idős asszony lánya, - készségesen húzta el a család otthonát a külvilágtól elválasztó függönyét előttünk. Kicsit talán félve, szorongva, de nagy-nagy kíváncsisággal léptünk be a cigány család otthonába, és ami fogadott, az engem - de talán mondhatom mindnyájunkat - megérintett. A küszöböt átlépve egyből a konyhában találtuk magunkat. A kicsike helység bútorai szegényesek, kopottak, elhasználódottak voltak, de az asztalon lévő bevásárló szatyorból frissen vásárolt zömlék látszottak. A szobába lépve a kicsi helység tágassága volt feltűnő. A bútorokkal sűrűn keretezett tér üres közepe mintha valamiféle elválasztója és összetartója lett volna a szobának. A modernnek mondható szekrény sor dugig pakolt polcainak egyike „porcellán” nippekkal, a másik kozmetikai szerekkel, CD lemezekkel hívta fel magára a figyelmet, a zsúfoltság ellenére az elrendezésben volt valami rendszer. A másik oldalon ülőalkalmatosságálgalakított fekhelyek voltak, a felettük lévő falakon a gyerekek színes fotói és TANULMÁNYI OKLEVELEK. Az ablakon díszes függöny, a fa-

lak élénk kék színre festve, itt-ott a szegőlécekre maszatalva. A következő sarokban íróasztal, azon számítógép, körülötte sűrűn tárgyak, különlegese is, köztük egy sport teljesítményt elismerő aranyozott színű kupa. A világos színű mennyezetet egy vastag, sötét fagerenda felezte, tartotta meg. A szobába lépve váratlan kép fogadott. Egy kislány dolgozott elmerülve az alacsony dohányzó asztalka mögött, előtte tankönyvek, füzetek, kinyitott lexikon. Szinte fel sem emelte a fejét az érkezésünkre. Tanult, láthatóan, érzékelhetően belemerülve a dolgába. A család néhány tagja a számítógép körül csoportosult, egy tíz év körüli fiúcska az előtte lévő egyetlen széken ülve „dolgozott”, míg a többiek, köztük az anyai is állva figyelte, kísérelte figyelemmel a ténykedését, jöttünkig. Furcsa, számomra váratlan volt a kép. Az elmerülten, könyveket bújó kislány, a szülői felügyeletet gyakorló anya, az idősebb és kisebb testvér együttműködése a gép mellett, a tiszta, gyönyörű, mosolygós apróságok...Túl ideálisnak tűnt volna számomra még egy nem roma családban is, de itt, így váratlanul, „betolakodó” módjára érkezőként elgondolkodtatott. Szemben találtam magam az előítéleteimmel.

A háziasszony közben helyet kínált, és amíg végig hallgatott minket, láthatóan felengedett, egyre közvetlenebb lett a beszélgetés. Bemutatta a családot, a gyerekeket, beszélt a férjéről, aki – számomra váratlanul - hamarosan meg jelent. Szimpatikus család benyomását keltették, és bár váratlanul érkeztünk, nagyon könnyen elfogadtak minket, megnyíltak előt-

tünk. Horváth Iván a családfő, a helyi cigányönkormányzat vezetője, elmondta nekünk, hogy a falu cigány lakossága jó kapcsolatot tart fenn és ápol a település nem roma közösségével, kiveszi részét a falu életéből. Le legyen az társadalmi munka, polgárőri feladat, vagy ünnepek közös lebonyolítása, iskolában, óvodában, vagy bármilyen kulturális program esetén is. Nagyon jó az együttműködés a cigány önkormányzat és a települési önkormányzat között is.

Ahol lehet, igyekeznek egymást támogatni. A pályázatok megírásában az önkormányzat segít a romáknak, ők pedig kiveszik a részüket a gyermekintézmények helyzetének javításából. Például DVD lejátszó ajándékozása az óvodának; Mikulás ünnepségen édesség csomag adása a nem roma gyerekeknek is. Iván elmesélte, hogy a cigány önkormányzat segít a hátrányos sorsú iskoláskorúaknak a nem támogatott árú könyvek, iskolakezdő csomagok, teremcipők, bérletek megvásárlásával. Az iskola korszerűsítésében szintén szerepet vállalnak, társadalmi munkával, számítógéppark bővítésével. Megtudtuk, hogy a cigány önkormányzat vezetői havonta találkoznak egymással, élő a kapcsolatuk a megyében működő cigány művészeti csoportokkal is. A romák munkaügyi helyzetének vázolásakor Iván elmondta, hogy leginkább a közeli városokban van lehetőség munkát találni, aki akar, az tud is dolgozni. Ehhez nagy mértékben hozzájárul Városlőd polgármesteri hivatala is, mert az önkormányzat alkalmaz mindenkit, többnyire 4 órában. Kiderült hogy a roma fiatalok szinte mindegyikének van tanult szakmája, van akinek több is. Sok gyerek tanul most a környező városok középiskoláiban, főleg a veszprémi Jendrassikban, az ajkai Bercsényiben és a pápai Türr István Gimnáziumban.

A roma asszonyok helyzetéről is érdeklődtünk. Éva vette át a szót, és elmondta, hogy ami munka lenne számukra, az három műszakos, amit gyerekek mellett nem éri meg elvállalni, mert a pénz sem sok, de ami még inkább nehézséget okoz, a gyerekek felügyelet nélkül maradása. Látszott, hogy amit mond, komolyan is gondolja. Többször feltűnt beszélgetésünk során, hogy milyen odafigyeléssel nevelik a gyerekeket. Például a felnőttek beszélgetése közben a kisfiú a számítógépnél kicsit hangosabb volt, Éva, az anyuka a kisfiúhoz fordult ,kedvesen rendre intette : Ivánka, beszélgetnek! - erre a gyerek szófogadóan elcsendesült. De nagyon tetszett Éva egy másik megnyilvánulása is, amikor szemmel láthatóan több, számunkra ismeretlen fiatal érkezett és a gép körül csoportosultak. Odaszólt Józsikának, a nagy fiának: „Fütyülj át! Várják a netet. Megveszem holnap a rutert!” Milyen csoda mód jeleznek, füttyel, sorban állnak a netért ,talan alig várva hogy rájuk kerüljön a sor, anya pedig képből van. Aztán mesélt tovább, elmondta, hogy az önkormányzat és egy pályázati nyereség

jóvoltából sikerült a foglalkoztatási programba bekerülnie. A településen belül „roma személyi segítő” képesítést szerzett és látott el segítő munkatársi feladatokat.

Elmondta, hogy nagyon jó és bizalmi kapcsolata épült ki az önkormányzat alkalmazottaival, de az orvossal és a védőnővel is, minek eredményeképpen egy egészségügyi programban a 18 év alatti roma fiatalok hepatitisz elleni védőoltásban is részesülhettek, amelynek megszervezésében, lebonyolításában Éva nagy szerepet kapott. De nem csak a helyi romáknak, hanem a „magyaroknak” is segített. A beszélgetésünk alatt megtapasztalhattunk pár érdekes dolgot, például sajátságos közösségi, családi életüket. Ahogyan rövid időn belül benépesült a kis ház, jöttek-mentek számunkra szinte kibogozhatatlan szálon futó népes rokonok négy generációt átölelve. A tágabb család tagjai is meglepően közvetlenekké váltak jelenlétünkben is. A gyermekeik nevelésén is észrevehető volt a gondoskodás. A kislány dicsérő oklevelei a falon, a kisfiú sportban, fociban nyújtott teljesítményének hangoztatása, a gólkirályságot bizonyító kupa, az érmek...É szó esett a nagyfiú iskolai kudarca és annak hatása a családra.. Példaértékű lehet sokunk számára az iskolai előremenetel számon tartása, a figyelem, amely a gyerek fejlődését kíséri, a jó kapcsolat kiépítése és fenntartása az iskolával és a többi helyi intézménnyel.

Lakáshelyzetük javítását pályázati úton remélik megoldani, a gyerekeik kitörését a taníttatásukkal, ami érezhetően meghaladja erejüket, hisz nekik, mint kiderült nem elég jól tanulni, hogy egy új intézménybe betudjanak illeszkedni. A család legnagyobb gyereke, Józsi minden igyekezte és álma ellenére a Balatonfüredi szakközépiskolában kudarcot vallott. Nem tudott beilleszkedni, két hét elteltével feladta a küzdelmet. Hogy miért? Sajnos azt pontosan nem tudtam meg tőle. Amit a szülők elmondtak nem volt elég világos, a kamaszkor is problémákat okozhat. De nem mindenkinek kell szembenéznie származása, bőrszíne keltette előítéletekkel, kulturális hátrányaival. Korábban falujában védett módon, kicsit burokban élt a családban. A helyi iskolában sikeres volt tanulmányi és sportterületen egyaránt. Az új közegben magára maradt, védtelennek érezhette magát. Onnét elmenekült egy biztonságosabbnak látszó szakiskolába, Ajkára, ahol nem találja helyét. Egy olyan szakmát tanul, amit nem szeret. Nincs elegendő motivációja. Sikerélménye sincs. Megbuktam! - mondta egy szóval, számomra fájdalmasnak, dacosnak értelmezhető módon. Szerettem volna még többet megtudni tőle, róla, de nem nyílt rá lehetőségem. Ezt nagyon sajnálom. Viszont én megint tanultam!

Miközben elfogyasztottuk a kávé, amivel kínáltak, beszélgettünk még. Érdekes volt számomra ahogyan a cigányságon belüli megosztott-

ságról, kulturális különbségeikről maguk vallottak, de az is ahogy idéződtek a helyi doktornő szavai, a kis Livia sorsát illetően, akiről kiderült, hogy a továbbtanulást gimnáziumban szeretné folytatni, de az is, hogy Józsi kudarca után a szülők ezt az elképzelését kevésbé támogatják már. Éva tolmácsolásában a doktornő szavai:” Milyen jó, hogy a bőre világos, mert így el tud majd helyezkedni. A kislány mesélt a szavaló versenyekről, a fociról, amit nagyon szeret és űz is az iskola sikeres csapatában. Mesélt a roma táncköréről is, aminek tagja, ahol ő maga gyakran szerepel Nagyon kedves, szimpatikus gyerekeknek találtam és szurkolok neki, hogy teljesüljenek az álmai. Elválásunkkor engedélyt kértem, hogy másnap eljöhessek egy fotót készíteni róluk. Nem gondoltam, hogy a megyei lapunk, a Napló címlap fotója lesz pár napon belül.

Az Iglauer park felé tartva vidáman beszélgettünk izgalmas délutánunk élményeiről Útközben többek között, megtudtuk egy növényről, hogy se nem kapor, sem nem ánizs, hanem édeskömény! Az is kiderült, hogy a természetén összegyűlt sokadalom nem a halott beosztásának, „nagy ember” voltának szól, itt még szinte mindenki elmegy a falubelije, ismerőse temetésére. A további programok sem voltak kevésbé izgalmasak. Az esti közös beszámoló alkalmával sok-sok információt kaptunk a többiek kutatási területéről, és a kötetlen beszélgetések alkalmával egymásról. Emlékezetes volt az iskolaigazgatóval átbeszélgetett délelőtt, az óvodavezetővel

tővel való találkozás, a plébános tájékoztatója a helyi műemlék templomban, ahol hallottunk a híres karhausi kolostorról.

Találkoztunk és beszélgettünk a polgárőrök vezetőjével, az egyik bolti eladóval és az utcán járókelőkkel, időssekkel, fiatalokkal, akik segítettek abban, hogy átfogó képet kapjunk a falu életéről. Elgondolkodtató volt az előadás, amit a német kisebbségiek helyi egyesületének képviselője tartott. Elszomorított, mert még mindig mennyire erősen él a régi sérelem, a kitelepítés. A falu vezetői törekednek, a traumatikus élmény feloldására, ilyen céllal szerveztek kirándulást a Felvidékre, azokba a községekbe, ahonnan érkeztek a szintén kitelepítettek. Szívesen gondolok Lovasi Marika tanárnónk kedves figyelmességére, a felejthetetlen kislódi vacsorára, ahol egy igazi sváb ételt készítettek nekünk. Előtte megtekintettük a falumúzeumot, a híres egyháztörténeti kiállítást. Remélem, hogy még sokáig fogok emlékezni a jó hangulatra, a sok-sok beszélgetésre, vidámságra az esti „házi bulik” adta élményekre. Elmondhatom, hogy a Városlődön töltött idő alatt sokat láttam, hallottam, tapasztaltam, „túlzott idealizmus”-om ellenére, vagy hatására értem is. A helyi cigányság helyzetének tanulmányozása közben jó volt megtapasztalni, hogy van település ahol képesek a romákkal való együttműködésre, vannak változásra és változtatásra kész vezetők, szakemberek, emberek, közösségek. A pozitív változás mindenki részvételét igényli, egymást segítve, támogatva épül a közösség, fejlődik az emberek, a lakosság jólléte.

Magvas Mária

„A szociális munkát lélekkel kell végezni.”

Interjú Csóka Karola szociális testvérrel.

Mozaikok a Katolikus Női Szociális Képző életéből.

A Szociális Testvérek Társaságát Slachta Margit¹³⁵ alapította 1923-ban Budapesten. A Társaság tagjai az egyházközségi munkák mellett részt vettek a szociális munkában megyei, városi és járási szinten is. 1937-ben megalapították a Katolikus Női Szociális Képzőt. Ennek a Képzőnek volt hallgatója 1946-tól 1948-ig Csóka Karola szociális testvér, aki az idén töltötte be 82. életévét. Leánytestvérével 2 éve élnek a veszprémi Szent Ferenc Papi Otthonban. Elmondása szerint azért kerülhettek be a papi otthonba, mert hosszú évtizedek óta az Egyház szolgálatában állnak. A továbbiakban Csóka Karola szociális testvér Isten és az emberek szolgálatában eltöltött gazdag és termékeny életútját mutatom be¹³⁶, majd a Katolikus Női Szociális Képző életéből következnek szemelvények.

Karola testvér először a tanítónőképzőt végezte el, majd utána felvételt nyert a budapesti szociális és hitoktató képzőbe. A Szociális Képző után négy évet dolgozott egyházközségi szociális nővérként és egyúttal hitoktatóként Vál községben, Fejér megyében. Nagyon szerette ezt a munkát.

---

135 Slachta Margit (1884-1974) Kassai születésű, már az alapítás évében 1908-ban tagja lett a Farkas Edit által létrehozott Szociális Missziótársulatnak. A Missziótársulat hivatásos szociális munkások egyházi és társadalmi szervezeteként határozta meg magát. Egyháziként mert belfeljáró egyházi személyek, a nővérek voltak. Társadalmiként, mert világi/laikus tagokat is a soraiba fogadott. A szociális munkát katolikus alapon képzeltek el. Slachta Margit 1918-tól szerkesztette a Keresztény feminizmus c. lapot. Megalapította a Keresztény Női Tábor, a Keresztényszocialista Párt külön szárnyaként. Az első nő képviselő (1920-1922). Farkas Edit és Slachta Margit között komoly nézetkülönbség támadt a szociális munkát illetően, ezért útjaik szétváltak. 1923 májusában megalapította a Szociális Testvérek Társaságát. Margit testvér fontosnak tartotta, hogy a nővérek jelen legyenek a társadalmi élet minden területén, így a politikában is. Úgy gondolta, hogy a Társaságnak ne legyenek saját intézményei, hanem inkább adjanak munkásokat különböző szociális intézményekbe. Nagyon fontosnak tartotta a szociális területen dolgozók képzését.

136 Az interjú 2011. június 23-án készült a veszprémi Szent Ferenc Papi Otthonban.

Gyerekekkel foglalkozott, ekkor még volt iskolai hitoktatás. Elsőtől nyolc osztályig minden évfolyamon tartott hittanórákat. Ezen kívül a falu szociális helyzetével és az ifjúsággal is foglalkozott. Ekkor még működött a KALÁSZ, a Katolikus Lányok és Asszonyok Szövetsége. *„A KALÁSZ tagjaival foglalkoztam, lelki napokat szerveztem, ünnepségeket tartottunk, farsangot is. Ez egy komplex munka volt, a templomtól, az egyházközségen át az iskoláig. Négy évig dolgoztam itt, amíg ki nem tiltották a hitoktatást az iskolából. 1955-ben már nem kezdhettem el a hitoktatást.”* Ekkor Karola nővér már szerzetesjelölt volt, de nem a Szociális Testvéreknél, hanem a szegedi Szegény Iskolanővéreknél. Miután megismerte a Szociális Testvéreket mellettük kötelezte el magát.

1955 nyarán Vajtán, a volt Zichy kastélyban kapott munkát, ahol gyermeküdültesekkel foglalkoztak. Itt csecsemőkortól nyolc osztályig helyeztek el gyerekeket. Volt itt óvoda és iskola is. Egy nyárra vették fel, úgy tudta gondozónő lesz, de vezetői feladatokkal bízták meg ebben az állami intézményben. *„Nagyon érdekes az Úristen gondoskodása az emberekről, hogy nekem a hitoktatás, egyházközségi munka után nem kellett nagyon eltérnem attól a munkától, amit korábban végeztem. Sok szerzetesnővért a felosztatás után takarítónőnek, gyári munkásnak vettek csak fel.”*

1955 késő őszen vége lett az üdülteseknek, így Karola nővér munkájának is. Hogyan tovább, merült fel a kérdés. Időközben beiratkozott a Közgazdasági Egyetemre. Az első szemeszter után kiderült, mivel valaki besúgta, hogy *„templomba járó ember”*, nem volt *„igazi szocialista.”* Eltanácsolták, javasolták keressen munkát magának. Az elkövetkező két év embert próbáló időszakáról szóljon ő maga: *„Az Úristen útjai nagyon érdekesek, csodálatosak, bele kell mindenhová kalkulálni. Ahogy mentem az utcán láttam ki volt írva, hogy az építőiparba keresnek munkaerőt. El se tudtam képzelni, hogy milyen munkaerőt kereshetnek. Bementem, rákérdeztem, hogy van-e felvétel. Megkérdezték a személyzetin, hogy vallásos vagyok-e. Azt mondtam: Nézze én istenhívő, temploma járó ember vagyok, ha így jó leszek, akkor maradok, ha nem akkor... Maradjon- mondták. Olyan munkát adnak nekem, hogy ahhoz erő kell. Nem tudtam elképzelni, hogy milyen munka lehet ez. Ekkor voltak a kitelepítések. Kitelepítettek dolgoztak a Hatvan melletti táborban, nagyon rossz körülmények között. Ide küldtek ki irodavezetőnek. Magam köré gyűjtöttem ezeket az embereket. (Két évig voltam itt.) Nem volt kosztjuk, nem volt normális ellátásuk. Elintéztem a rendőrségen, hogy bejöhessenek Hatvanba, hogy ne az Isten szabad ege alatt legyenek sátorban, hanem adunk nekik munkásszállást. Olyan helyen laktam Hatvanban, ahol a tulajdonosnak volt egy istállója, de állatok nem voltak benne. Én ezt kimeszeltettem, rendbe tettem, ágyakat raktunk bele, úgy hogy kb.*

20-an elfértek. Nagyon becsületes, magyar emberek voltak a kitelepítettek, még egy gróf is volt köztük. Szociális munkát végeztem. Elrendeztem nekik az ebédjüket, vacsorájukat. Ez utóbbit közösen főztük, közösen elfogyasztottuk, én is ott ültem köztük. Ez olyan jó hatással volt rájuk, hogy amikor vége lett a kitelepítésnek és én bementem a központi irodába dolgozni, az első nap megjelentek és hoztak egy hatalmas csokor virágot, megköszönték, hogy én két évig ilyen jó voltam hozzájuk. Az úristen az ember lépéseit vezeti, hogy amire kiskoromban-lélekben felkészültem, azt úgy szépen végig tudtam vinni 82 éves koromig, napjainkig. Mondhatom ezt, mert most is az idős papokat segítem többféleképpen”

A következő évtizedek is nehezek voltak. *„Az 50-es, 60-as, 70-es évek nagyon nehéz időszak volt, talán a legnehezebb az életemben. Itt az észnek is a helyén kellett lenni, mert a rendőrség többször is behívatott. 1956 őszén mondtam az akkor (titkos) előjárómnak, hogy most hazamegyek a szüleimhez, akik Kékkúton laktak. Hazaköltöztem. Ekkor alakult meg a Kékkúti ásványvíztöltő állomás, ide mentem dolgozni, irodavezető voltam talán 1957-ig.*

1958-ban már Budapesten voltam, mert Endrei püspök úr telefonált, hogy menjek fel a Központi Szemináriumba. Azt mondta, hogy nagyon nagy szüksége lenne rám. Külföldről érkeztek hatalmas bálákban ruhanevelők, élelmiszerek. Ezek egy óriási raktárban voltak elhelyezve. Adott melém 11 - hivatásától eltiltott - Szalézi szervezetest, akik áldott jó emberek voltak, velük együtt készítettük a csomagokat rászoruló családoknak Budapestre és vidékre. A püspök úrtól mindig kaptunk egy listát, ahol rajta voltak a budapesti, vidéki családok, nagycsaládok, szegények, kitelepítettek címei. A szemináriumok, egyházközségek is kaptak ezekből a csomagokból. Itt dolgoztam 1960-ig, mert ezután már nem jöttek ezek a juttatások. A szociális munka tehát folytatódott.”

Ezt követően 10 évig dolgozott Budapesten a Kertészeti Kutató Intézetben. Itt sem titkolta el, hogy templomba járó ember, tisztelték és becsülték. Nővérekének becézték. Aktivitása, közösségi lényé itt is megmutatkozott. Országjárásokat, kirándulásokat szerveztek. Rátermettségét bizonyítja, hogy az Intézet vezetőjénél elintézte, hogy autóbust vásároljanak ezekre a kirándulásokra. Missziós hatása is volt ezeknek a közös kirándulásoknak, erről így vall: *„Érdekessége ezeknek a kirándulásoknak, hogy ugyan nem szóltunk egymásnak, de reggel a kirándulás előtt több munkatársammal és a családjukkal is találkoztam a budai Ferencsek templomában, a szentmisén. Később kiderült, hogy missziós munkát végeztünk, mert annyira összehoztuk a tisztességes embereket, hogy a végén már a kirándulásokkor mindig megkérdezték, hogy melyik templomba megyünk először. Még most is tartom ezzel a társasággal a kapcsolatot.”*

Időközben édesapja megbetegedett, édesanyja kérte, hogy segítsen be az ápolásba, mert ő már nem bírta. 1970-ben Kékkútról Veszprémbe költöztek az általuk épített családi házba. Az öccse ekkor a Veszprémi Vegyipari Egyetemen tanult. A húga egy plébánián dolgozott, ő ezért nem tudott segíteni, a másik leánytestvére férjhez ment, Kőszegen tanított, gyerekei voltak, ő sem tudta vállalni a betegápolást, ezért Karola testvér költözött haza.

1977-ben letette örökfogadalmát. *„Szép feladatokat mindennap megköszönöm a Jóistennek.”*

Az Idegenforgalmi Hivatalban kapott munkát és innen ment nyugdíjba 1984-ben.

Karola testvér életpályájának rendkívüliségét igazolja, hogy nyugdíjas évei alatt sem tétlenkedett, még 25 év aktív, munkában eltöltött időszak következett:

„Alighogy lélegzetet vettem nyugdíj után, telefonál utánam a Szendi érsek úr, hogy ha lennék, szíves jöjjenek el és segítsen a Múzeumban a Márton Antalnak (Hárskúton plébános volt), aki az Egyházmegyei Múzeumért felelt. 1984-1985 között Tóni atya hozta-vitte az anyagokat, tulajdonképpen a múzeumi anyagok rendezgetésével telt el ez a két év. 1986-tól nyílt meg a Gizella királyné Múzeum. 1995-ben halt meg a Tóni atya és ettől az időszaktól kezdve én lettem az igazgató, amíg be nem töltöttem a 80. életéveimet. Ekkor azt mondtam, hogy még a püspök is elmehet 75 évesen nyugdíjba, hadd menjek el most már én is. Ez 2009-ben volt. 2010 januárjától vette át tőlem a vezetést az új igazgató. 25 évig dolgoztam a nyugdíjam után a Gizella Múzeumban.”

Karola testvér a múzeumigazgatás mellett 1992-től a veszprémi egyházmegyei karitászs első igazgatója, aki már az 1980-as években aktívan szervezte az egyházmegyei lelki napokat. Erről az időszakra így emlékszik vissza:

A Központi Karitászs vezetője 1992-ben dr. Frankl Miklós atya volt. Lejött Veszprémbe Szendi érsek úrhoz és azt mondta, hogy meg kellene alapítani az egyházmegyei karitászt. Érsek úr azt mondta: - Jó, de adjatok hozzá embert. (...) Ezt nektek kell itt helyben megoldani. – mondta Miklós atya. Rám kérdezett az érsek úr, hogy mi lenne, ha én megszervezném a karitászt. Hát én valóban jó szervező vagyok, ezt Slachta Margit is elismerte. A Képzőtől elkezdve mindenhol jól tudtam szervezni. Ez nem az én dicsőségem, hanem az Úristen adománya. Az egyik embernek ilyen karizmát adott a másíknak meg olyant. Nekem talán olyant adott, hogy jó szervező vagyok. A veszprémi Máltai csoport ekkor már működött. Úgy gondoltam, hogy a máltaiak

is segítsenek be, és mi is besegítünk nekik, ha arra szükség van. 1992-ben jött létre az egyházmegyei Karitás Igazgatóság, de a karitás munka már előbb kezdődött. Szendi érsek úr 1982-ben jött Veszprémbe. 1983-tól már próbálkoztunk, lelkigyakorlatokat tartottunk évente három, négy alkalommal Hévízen, ebből alakult ki később az egyházközségi karitás. De ez csak „suba alatt”, hogy az összejövelekből ne legyen baj politikailag, erre akkor igen csak oda kellett figyelni. Ezeken a lelkigyakorlatokon az egyházközségekben megalakítottuk részben a régi KALÁSZ mozgalom asszonyaiból, valamint a plébániákon dolgozó fiatalabbakból az egyházközségi karitást. Ez még nagyon kezdetleges volt. Az összejöveleken minden alkalommal rákérdeztem az egyházközségi karitás tagoknál, hogy milyen munkát végeztek, mit csináltak. A következő válaszokat adták: a Pista bácsinak kimeszeltük a házat, tejet viszünk betegeknek, tolokocsis beteg sétálni viszünk. Ezekből a tevékenységekből alakult ki később a karitás munka, ami adódott abból, hogy begyűjtötték az adományokat, felmérték az egyházközségben a nagycsaládokat, szegényeket, egyedülállókat, akiket aztán látogatni kellett, akiknek karácsonykor, húsvétkor egy kis ajándékot kellett adni. Ez volt a karitás alapja. Mire aztán hivatalosan 1992-ben megalakult, addigra az egész egyházmegyére kiterjedt a hálózat. Amikor kezdetben itt Veszprémbe az egyházmegyei lelki napokat tartottuk, akkor már a karitás tagokból 100-120 ember összejött az egyházmegyéből. Ekkor még a zalai és a somogyi részen nem volt karitás, de közben 1993-tól érsekség lett Veszprém, az egyházmegye kisebb lett. Később már nemcsak Veszprémbe, hanem Tapolcán, Keszthelyen, Pápán, vidéken is voltak karitás lelki napok. Úgy adtam át az Áginak (Csatlós) a karitás igazgatóságot, hogy az egész egyházmegyében fel volt mérve az összes egyházközségnek a karitás csoportja, tagjai, a gondozottjai és minden egyházközségben önálló raktárral rendelkeztek. Ekkor ez már így meg volt szervezve. Ági 2004-től, egy évig gyakornok volt és egy év után kinevezték egyházmegyei karitás igazgatónak. Nem sokáig volt itt, nem is tudom pontosan, hogy meddig, az új karitás igazgató (Zagyva Richárd) már most több éve van itt, mint az Ági volt.”

Ezt követően Karola testvér a Szociális Képzőről kérdeztem, tanította-e Slachta Margit? „Margit testvér - őt személyesen ismertem, aranyos volt, szerettem nagyon- és több szociális testvér, az osztályfőnököm később a főnöknőm (szerzetes előljáró), Helga testvér, valamint világi tanárok tanítottak.”

Karola testvér az interjú során nem szólt az alábbiakról, de a Képző működéséről készített írásában megemlíti egyik órai szereplését, innen idézem a következőket:

„Margit testvérrrel 1946-1948 közötti képzős éveim alatt szinte naponta találkoztam. Nagyon szerettem, csendes, finom, kedves, de ugyanakkor határozott modorát. Megjelenése példakép volt számomra, tisztelettel és szeretettel tekintettem rá. Retorikát tanított. Örömmel vártuk az óráit. Néhányunkat a parlamenti beszédeire is meghívott, melyen örömmel vettem részt. Egyik retorika órán azt kérdezte, ki beszélne ő helyette most a magyar ifjúságról, főleg leányifjúságról, akik vidékről kerülnek föl a fővárosba dolgozni, cselédnek, munkásnak, tanulónak. Mit látunk a legfontosabbnak a lelkük megmentése érdekében? Várt, várt türelmesen, hogy valaki csak jelentkezik, de senki sem jelentkezett. Egyszer csak a tekintete rajtam maradt és csendesen megszólalt, talán te próbáld meg. Majd hideglelést kaptam, de nem mutattam, határozottan kimentem a katedrához és elkezdtem „parlamenti” beszédemet, hogy mit is kellene az otthonuktól távollevő fiatal lányokkal tenni Budapesten. Hogyan lehetne őket a zülléstől megmenteni, odavezeti a különböző egyesületekbe, az egyházközséget hogyan lehetne táplálni bennük, stb. Amikor befejeztem kissé remegve néztem Margit testvérré, no, most aztán jól megkritizál a tanárom. De nem így volt. Margit testvér megölelt és azt mondta, hogy ezt nyugodtan elmondhattad volna a legnagyobb publikum előtt is, olyan szép volt. Ezt a dicséretet soha nem fogom elfelejteni.”

A két év alatt különböző tantárgyakat tanultak: „Pszichológiát, emberismeretet, lélektant, szociális gondozást, egyházközségi nővéri szolgálatot, jogot, közjogot, magánjogot. Rengeteg tantárgyunk volt és, még ami a társadalmi életben szükséges. Ez egy bentlakásos intézet volt, én is bentlakó voltam.

A hallgatóknak gyakorlaton is részt kellett venniük és diplomamunkát írni a képzés végén.

„A gyakorlat az volt, hogy én például be voltam osztva a gyűjtőfogházba és a Kozma úti szociális telepre. Ez a köztemető mellett volt, a város szélén. A legszegényebb környék, nyomorúságos körülmények között éltek itt az emberek. Itt volt egy nagy élelmiszer és ruha raktár. A telepet az állam is és az egyház is támogatta. Innen látogattuk a családokat. Előfordult, hogy elzavartak bennünket, hogy be ne lépünk a házba, mert megölnék bennünket. Volt, hogy haldokló asszonyhoz mentünk. Egyedül soha, mindig ketten mentünk. Sőt a kapuig hárman, mert ha ránk uszították a kutyaikat, akkor valahogy meg kellett menekülni. A gyűjtőfogház is itt volt, a telep mellett. Borzalmas szegénység volt. Úgy alakult a helyzet, hogy amikor én a képzőbe jártam, minden évben mentem oda ki és már megismertek a családok, már ekkor szívesen fogadtak bennünket. Voltunk gyakorlati munkán bíróságon, gyermekbíróságon, egyházközségekbe is kiküldtek bennünket. Ez

mind nyáron volt. Amikor az iskolaévnek vége volt megmondták, hogy kit hova osztottak be nyári gyakorlatra. Nagyon okosan osztottak be bennünket, mert mindig egy aktív ember mellé egy kicsit félőset, hogy egymást neveljük is és erősítsük is. Voltam még – itt már egyedül – a Lipótmezei Elme-gyógyintézetben. Itt orvosok, ápolók mellé voltam beosztva, de jártam a zárt osztályon is. Nem választás kérdése volt, hogy hova megyek, hanem ahova vitt minket az orvos. Voltam a gyógyíthatatlan betegek kórházában, ahol olyanok voltak, akik ágyhoz voltak kötve, kezük, lábuk nem volt, kisgyerekek-forma, de negyven éves, hatalmas fejjel. Nagyon megedzettek bennünket. Ez egy edző iskola volt amellet, hogy a hitoktató képzésben is részesítettek bennünket. Küldtek iskolába hitoktatni. Ellenőriztek is bennünket. A könyvünkbe beírták, hogy hol volt a gyakorlat és hogy ki hogyan végezte a munkáját. Bélyegző, az intézmény igazgatójának aláírása. Én pozitív adottságaimnál fogva jó értékelést kaptam. Nem az én érdemem.”

Karolna testvér hálatalt szívvel beszélt életének elmúlt pár évről is és a mindennapjairól:

„A Jóisten öregségemre megadta, hogy a húgommal együtt, ő is elmúlt már 80 éves, itt vagyunk az otthonban. Édesapám 102 évesen, édesanyám 88 évesen halt meg. Édesapámat egy évtizedig ápoltuk, ez hosszú idő volt. A halálát követően el kellett adni a családi házat, mert már nem tudtuk fenntartani. Ezután költöztünk ide az otthonba. Kértük az Érsek urat, hogy fogadjon be bennünket. Ez pontosan két éve volt. A Jóisten megint megadta azt a lehetőséget, hogy ápoljuk egy kicsit az itt élő öreg papok lelki, testi világát. A kertet is egy kicsit szépítgetjük. Hála Isten jól érezzük magunkat, köszönet az érsek atyának és mindenkinek, aki hozzájárult, hogy itt lehetünk. Az idős, beteg papok segítése, amit itt végzek tulajdonképpen szociális munka. A húgom is segítségre szorul, neki is segítek, de ha nem ő lenne, akkor is segítenék.”

Karola testvér üzenete a szociális munkás hallgatóknak:

Nagyon kívánom, minden szociális munkásnak, akár ha itt a teológián tanulnak, hogy nem azért vannak, hogy dirigáljanak, hogy ezt csináld, vagy azt csináld, hanem ők maguk is legyenek ott mindenhol, maguk is irányítsák a saját lelkükkel, szívükkel azt, amit csinálnak.

Ezt kívánom minden szociális munkásnak, mert ha nem így csinálják, akkor bizony nem sokáig megy a munka, amiért tanultak. A szociális munkát lélekkel kell végezni.”

Az alábbiakban a Szociális Testvérek által létrehozott és működtetett Szociális Képző életéből következnek mozaikok. Ennek a Képzőnek volt hallgatója Karola testvér is.

Mozaikok a Katolikus Női Szociális Képző életéből¹³⁷

A Katolikus Női Szociális Képző működését Dr. Serédi Jusztinian bíboros hercegprímás, a Szociális Testvérek által betervezett szervezeti szabályzata alapján jóváhagyta. Érseki biztosul Dr. Mészáros János érseki általános helytartót nevezte ki.

1937 októberében elindított szociális képző kezdetben csak egy éves volt. Az indulást megelőzően megkezdődött a toborzás az ország különböző egyházi iskoláiban, egyházközségekben, a sajtóban. Az iskola fenntartása adományokból történt, vállalatok, egyházi intézmények és papok adakoztak. Az első hallgatók, akik jórészt a Szociális Testvérek Társaságából kerültek ki kilencen voltak. A Képző kezdetben a Testvérek anyaházában működött, majd Bajor Gizi színművész villájában, a háború alatt az Ajtósi Dürer soron, 1949-ig pedig a Thököly út 67-ben.

1939 áprilisában indult a következő új évfolyam, akik már 27-en voltak. A képző vidékről is várt lányokat, ezért gondoskodni kellett internátusról is. A Stefánia út 39. szám alatti villa adott helyet a kollégiumnak. 1939 júliusában Slachta Irén megérkezett Amerikából, akit testvére Slachta Margit – a Társaság alapítója – hívott haza, hogy átvegye a Képző vezetését. Az iskola működtetéséhez Slachta Irén által összegyűjtött amerikai adományok kevésnek bizonyultak, további támogatók segítségére volt szükség. A Slachta család, amikor az édesapa bankja tönkrement kivándorolt Amerikába. Ekkor már felnőtt leányuk Irén is kiutazott a családdal. Amerikában a Fordham Egyetemen elvégezte a szociális szakot. Szaktudásával, lelkesedésével, az amerikai tapasztalatok birtokában felvirágoztatva a Képző életét. Lelkesedésével másokat is magával ragadott. Új tantárgyakat vezetett be, új kapcsolatokat épített ki, vendégelőadókat hívott. Egyenként foglalkozott nem csak a hallgatókkal, de megkülönböztetett figyelemmel fordult a tanárok felé is. Csóka Karola nővér szavaival: „*ő maga volt szociális*”. 1946-ban hosszas töprengés után úgy döntött, hogy visszatér Amerikába. A nehéz időkben innen támogatta a Képzőt és a növendékeket. Idős korukban a Slachta testvérek új hazája Amerika lett.

Visszatérve a képző életére, 1939-től már 2 évfolyammal működött, így több előadóra, nagyobb termekre volt szükség. A tanulók tandíját és inter-

---

¹³⁷ Csóka Karola szociális testvér által összeállított kézirat alapján.

nátusi díjat is fizettek, de ez nem volt elegendő a fenntartáshoz, az iskola folyamatosan anyagi gondokkal küszködött. Fenntartásukat támogató-sokból kellett biztosítani. Óriási igény mutatkozott az itt végzettek munkájára. Az első évfolyam vizsgáit be se tudta fejezni, mert a tanév közepén munkába hívták őket. Az elméleti képzésen kívül volt gyakorlati oktatás is, amelyet különböző helyeken tölthettek a hallgatók, szegénytelepeken a Fővárosban - Augusztá-telep, Valéria-telep, Kozma úti-telep-, kerületi előljáróságokon, napközi otthonokban, népkonyhán, ideggondozó intézetben, gyermekbíróságokon, gyermeküdültetésben, gyárakban, mint gyárgondozók. A gyakorlati munka részét képezte a konyhakerti munkálatokba történő bekapcsolódás is. Szakszerű vezetés mellett, a Fővárostól bérelt zöldséges kertben dolgoztak a hallgatók, hogy aztán az iskolából kikerülve, tapasztalataik átadásával a falusi embereknek ezen a területen is segíteni tudjanak.

Az 1939-1940-es iskolaév már 2 tagozattal működött. Az alap-képző: 4 polgári előképzettséggel, a közép-képző: érettségi vagy egyéb - tanítónő, óvónő - oklevéllel rendelkezők számára. A tervek között szerepelt a Szociális Líceum létrehozása, amely a képző elvégzése után főiskolai szintű végzettséget biztosított volna. Sajnos ez a nagyszabású elgondolás nem tudott megvalósulni. A háború közeledte, a gazdasági válság, a nyomor még inkább indokolta szakképzett segítők képzését. A növendékek egyre többen jelentkeztek az ország különböző helyeiről, a Dunántúlról, az Alföldről, Kolozsvárról, Kassáról.

Az óraszámok alakulása a képzőben:

1938-1939 –es iskolaév		385 óra
1939-1940	alap-képző	1195 óra
	közép-képző	1134 óra
1940-1942	alap-képző	2459 óra
	közép-képző	2955 óra

1941-től már szakdolgozatot is kellett írni a hallgatóknak. 1942-től a Belügyminisztérium engedélyével működött a Képző. A végzős hallgatók vizsgabizottság előtt vizsgáztak, melynek tagjai sorában már ott volt a belügyminiszter által kinevezett miniszteri biztos is. A Belügyminisztérium előírta, hogy milyen társadalomtudománnyal kapcsolatos tantárgyakat kell még beilleszteni az órarendbe: Társadalombölcselet, Lélektan, Etika, Neveléstan, Alkotmány és jogtörténet, Társadalomtörténet, Ember földrajz és általános népismeret, Szociális közgazdaság, Könyvvitel, Társadalompolitika, Statisztika, Egészségtan, Német nyelv

A tanítás délelőtt és délután is folyt. A Képzőnek időközben saját nyomdája is lett, így a hallgatók számára könnyebbé vált a jegyzetekhez történő hozzáférés. 1941-től minden év decemberében megjelent az iskola lapja a „Híradó”, amely tudósított az iskola életéről, a végzetek elhelyezkedéséről és a képzőben tervezett fejlesztésekről.

1943-ban már az iskola életében is érződött a háború hatása. A Belügyminisztérium felé be kellett nyújtani a Képző tanárainak személyes adatait, ismertetni kellett eddigi tevékenységüket, a tanított tantárgyak tartalmát, részletes tanmenetet. Erre az időszakra a Belügyminisztérium elfogadta a Szociális Képzőt azon iskolák között, akiknek a kiadott diplomája szociális gondozói munkakör betöltésére is képesít.

Kik tanítottak a Képzőben?

A Szociális Testvérek Társaságának tagjai, vezetőjük Slachta Margit, Slachta Irén, szerzetes és paptanárok, a kor elismert szakemberei, egy-egy tudományterület szaktekintélye – Szekfű Gyula- jogászok, ügyvédek, rendőrfőtanácsos. Az 1938-43 közötti időszakban 29 fő oktatta a képzősöket, ebből 18 fő volt a nő. A Társaság szerzetesnővérei mellett a női oktatók sorában található például a Katolikus Leányok Országos Szövetségének a vezetője.

A Képzőben oktatott tantárgyak 1938-1943 között:

Általános alapismeretek: Társadalomtörténet, Lélektan, Neveléstan, Etika (általános, orvosi, egyesületi etika), Szervezéstan

Társadalompolitika: Munkáskérdés, Társadalombiztosítás, Szociális intézmények (történelmi háttér), Családgondozás, Szociológia

Szociális alapismeretek: Emberföldrajz (világ népei), Háziipar, Falu és város ismeret, Alkotmány és jogtörténet, Magánjog, Közjog, Szociális közigazgatás, Ügyvitel, Kertészet, Háztartástan, Statisztika

Társadalom egészségügy: Egészségvédelem, Egészségügyi gondozás, Házi betegápolás

Hittan tárgyak: Erkölcstan, Dogmatika, Liturgika, Szentírás, Gyakorlati lelkiélet, Egyháztörténet

Asszony és leánykörök: Háztartási alkalmazottak, KALÁSZ (Katolikus Asszonyok és Lányok Szövetsége), KLOSZ (Katolikus Lányok Országos Szövetsége), DL (Dolgozó Lányok Szövetsége), Gyárgondozás, Gyermekvédelem, Szociális gondozás az Egyházban, Házassági törvények

Közgazdasági alapismeretek: Közgazdaságtan, Pénzügytan

Egyéb: német, angol, ének-zene

Külön ismeret: Logika, Vázlatkészítés, Beszédművészet, Szociális irodalom, Díszítő-plakátírás

Gyakorlati terület:

Népművelési gyermekfoglalkoztatás (népdalok, néptáncok)
Egyházközségi gyermeküdültetés (Fonyód, Jankovics telep)
Anya és csecsemővédelem (Fővárosi – Csecsemőgondozó Intézet)
Előjárósági szegénygondozás (családlátogatás Augusztá-telepen, Kozma utcában, Valéria-telepen), Gyári munkásnő-gondozás (munkásszállók látogatása)

Házi betegápolás (Vöröskeresztes tanfolyam elvégzése)
Iskolanővérség (iskolák látogatása, foglalkozások)
Kerületi előjáróságokon szociális gondoskodások adminisztrációja
Orvosi rendelők, nyomorékok, vakok, siketek intézeteinek látogatása (Elbeszélgetés a betegekkel.)

Zöldséges kerti gyakorlat, szegvári gyakorlat (szilvalekvárfőzés)
1938 és 1943 között 103 hallgató végzett a Képzőben, közülük 5 fő férjezett volt.

Munkakörök, amelyet a Szociális Képzőt végzett hallgatók betöltöttek:

D.L. (Dolgozó Leány) otthonvezető, szociális gondozó, A.C. titkár (Actio Catholica titkár),

szociális megbízott, zöldkeresztes nővér, vármegyei szociális előadó, testvérszövetség-háziipar, egyházközségi nővér, József fiúárvaházi felügyelő, gyermekbíróság pártfogó, gyermekmenhelyi nővér, városi szociális gondozó, szegénygondozó, községi szociális gondozó, intézeti titkár, iskolanővér, KALÁSZ vezető, gazdasági titkár, tanítónő, óvónő, megyei gondozónő, gyárgondozó, kórházmisszió munkatárs, kalákavezető

Huszonhárom munkaterület, ahol a végzettségük megszerzése után, sokszor már előbb is azonnal el tudtak helyezkedni a végzett hallgatók. Óriási igény volt a munkájukra.

Közösségi élet a Képzőben:

Minden tanév októberében 3 napra leutaztak Szegvárra a képzősök, szilvalekvárt főzni. Karola nővér leírása szerint Szegvárra reggel szentmisével kezdődött a munkanap, ami 6 óraker volt. Félóránként váltották egymást a szilvalekvár főzések, egy csoport szilvát magozott, egy másik pedig dióval töltötte meg a szilvát, amit a karácsonyi vásáron finom édességként adtak el. 1939 októberében 53 mázsa szilvát magoztak ki és főztek meg a növendékek. A korábbiakban már említett Híradóban számolt be Slachta Irén a képző eltelt évéről, annak eseményeiről, amit karácsonyi üdvözlét kíséretében megküldött minden végzős hallgatójának. Csóka Karola nővér kéziratában az 1942-43-as tanév Híradójában lejegyzett eseményekről értesülhetünk.

A Híradót mindig így kezdte Slachta Irén a Képző igazgatója: „*Drága jó Lányok, a Katolikus Női Szociális Képző családjának régi és jelen tagjai!*”

Az 1943-as Híradó így folytatódott: „*Karácsonyt várunk, már fenyőillatos a ház, lassan elpihen az előkészületek feszült munkája, már mindenkinek elvitte az angyal a megemlékezéseket, rövid időn belül lágyan megkonduznak a karácsonyi harangok. ...*

Ezt követően beszámoló következik az elmúlt tanévről: „*...1942-43 fordulóján állította be Aliz testvér először az iskola életében a Dolgozó Leány mozgalom gyakorlati tanulmányát, úgy, hogy azt eredetileg elgondoltuk. Részt vettek növendékeink különböző vezető értekezleteken, maguk is levezettek egyszer részben, egyszer teljesen egy-egy értekezletet. Erre Aliz testvérrel készültek fel a Módszertani óra keretében. DL otthonokat is látogattak, az után egy-két félnap dolgoztak is, hogy gyakorlatban is lássák ezt a munkát. Hatvan órát fordítottak a Dolgozó Leány és Nő mozgalom tanulmányára. A mostani másodévesek már várakozással néznek elébe hasonló próbaszárnyalásaiknak.*

Kalota Júlia volt tanítványunk már Nagyatádon át is vette a DL vezetését, s mellette végzi az egyházközségi nővér teendőit.

Az 1943-as évben mentek növendékeink először gyárgondozási gyakorlatra. Két hétig, két gyárban voltak növendékeink alkalmazva közmegelegedéssel. ...

Május elején volt a másodévesek vizsgája és mindenki megelegedésére nagyon szépen sikerült. Ennek keretében mutatták be növendékeink a szépen kifejlesztett vitaminkeretet. Aliz testvér vezetésével vonultak ki végzős növendékeink kapával, gereblyével, énekszóval, a külső vendégeket Mészáros prelátus úr vezette körbe. A vitaminkertben mutattuk be a népi táncokat és népi játékokat is.

Az első évesek még július elejéig maradnak, s ki-ki a nyári gyakorlati munkájával foglakozik egy hónapon keresztül. Ugyancsak júliusban volt a „Gyakorlati Lelki Élet” először vizsga tárgya....

Karácsony előtti időben a képzősökkel járnak /a Szociális Líceum növendékei¹³⁸/ betlehemezni azoknál a családoknál, akik már az előző évben is szívesen vették a betlehemezést. Az adventi koszorú gyertyáit ünnepélyesen gyújtottuk meg az anyaházi kápolnában a diákmiséken.

Énekkart is alakítottunk ebben az évben, többször szerepelt is. Megtanultak növendékeink rendezni különböző műsorokat...

1943-as kezdő évfolyam Veni Sancte miséjén Margit testvér /Slachta/ szép beszéddel köszöntötte az újakat...

---

138 Ez a szociális líceum nem a főiskolai szintű, amiről korábban említést tettem, amelynek a létrehozása csak terv maradt.

Az idei karácsonyi vásárunk az Eszterházy utcában nagy élmény volt. Minden évben valami újdonsággal jelentkezőnk, az idén selyemmel bevont ruhaakasztót készítették növedékeink, valamint Márta néni által tökéletesített adventi koszorúkat. ...

Most szerdán a képzőbe jött a Jézuska. A fenyőfa szépen feldíszítve ezüstfonallal, rózsaszín szaloncukordíszekkel és mindenki egy kis tálon édességet kapott teával. Utána boldogan utaztak haza növedékeink, hogy a jövő évben, 1944. január 4-én újra elfoglalják helyüket az iskola asztalok mellett.

Az újévben Papp László tanár úr fogja előadni a történelmet és az alkotmány és jogtörténetet. ... Sára /Salkaházi/ testvér pedig 20 órát ígért a „Sajtó” előadásokra. ...

Ezt követően a Híradóban olvasni lehet személy szerint mindenkiről, akik már végeztek, elhelyezkedtek és erről levelükben beszámoltak volt igazgatójuknak, ebből idéznék még pár mondatot.

..... Tímea /szociális/ testvér a Szociális Testvérek Társaságának alkalmazottja, mint gép és gyorsíró. Dolgozó Lány csoportot vezet a periférián.

Farkas Aliz mosolygós egyéniségével a hadbavonultak családgondozását segíti megoldani. A magyar Vöröskereszt Polgári Tudósító Szolgálat irodájában dolgozik.

Katona Maura testvér Kassán dolgozik a kórház-misszióban. Sok a munka, fizikai, lelki megsegítésekre sok az alkalom.

Mona Ilona Magyaróváron tevékenykedik. Anyagi megsegítés lehetőségével foglalkozik, „Kisemberek Bankja” nevű pénzalappal. A Dolgozó Lány munkából is kiveszi a részét, előadások szervezését és bonyolítását végzi.

A gesztesi járás szociális szakelőadója Kőszegi Márta gazdag és változatos életprogramról számolt be. Szépen működteti a különböző tanfolyamokat. /menyasszonyok iskolája, fiatal anyák iskolája stb./

Takács Annuska a Vas megye körmendi és vasvári járás szociális előadója. Munkaterülete 79 község, van mit tennie. Most alakítja sorba a nyári napközi otthonokat, a helyi szociális szervezeteket, munkaközösségeket. Kevés idő jut a családlátogatásra, pedig nagy szükség lenne rá.

Orosházáról Szeri Mancsi a szociális munkának közmegebecsüléséről számolt be. A 9 községből álló orosházi járás szociális gondozását végzi. Előadásokat tart különböző gyűléseken a szociális problémák enyhítése érdekében.

Varga Irénke Gömör és Kishont vármegye tornaaljai járásában dolgozik, mint járási szociális gondozó. Megszervezte minden községben a Munkaközösséget, a „Nép és Családvédelmi Bizottságot”. Ezen a vidéken sokgyermekes családok élnek, sok a segítségre szoruló család. Igen nagy fáradtsággal kerékpározza be a 44 községet.

Még további 16 végzett növendék elhelyezkedéséről és napi munkavégzéséről tudósít a Híradó. Köztük többen a Szociális Testvérek Társasága által fenntartott intézményekben helyezkedtek el. Érdekeség talán, hogy ez idő tájt Budapesten a Testvérek működtettek egy eszpreszszót is. Hol dolgoztak még? Szociális gondozónőként, gyermekmenhelyen, zöldkerteszt nővérként, egyházközségi nővérként, szegénytelepeken, Országos Szociális felügyelőségen, mint szociális gondozó. Egy valaki helyezkedett el a Széchenyi családnál, mint gazdasági titkár.

Így zárul az 1943. december 23-ai keltezéssel ellátott Híradó:

„...Búcsút mondtunk most az 1943. esztendőnek, melyben volt öröm és bánat is, tanulás, szórakozás és imádságos lélekkel való készülődés a „nagy szociális útra”, amely várja növendékeinket.

Adja a jó Isten, hogy a jövő évben, 1944-ben szűnjön meg a háború, ne legyen annyi sírás, rettegés, keserűség, nehéz harc a mindennapi kenyérért. Legyen végre béke, nyugalom, sok-sok építő, életet szépítő munka s a képzőseink kint az életben végezhesék áldásos szociális munkájukat évtizedeken keresztül. A jövőben is jelentkezik a képzős „Híradó”.

Karola nővér beszámolója szerint 1944 decemberének végén gyászjelentés érkezett a távol lévő testvérekhez és a szabadságon otthontartózkodó képzősökhöz. *„Sára testvér meghalt!”* Salkaházi Sárát egy nővértársával együtt 1944. december 27-én nyilasok hurcolták el és sokadmagával belelőtték a jeges Dunába. Sára testvér 45 éves volt.¹³⁹

A Képzőben az élet a front, a háború ideje alatt szünetelt. 1946 tavaszától indult újra a képzés, ehhez az egyházi támogatást is megkapták. Slachta Irén a Képző igazgatója Amerikába utazott adománygyűjtő körútra, új igazgatója lett az intézménynek Gerstner Ida, Helga testvér sze-

139 Salkaházi Sára szociális testvér (1899-1944) Kassán született, 1929-ben jelentkezett a Szociális Testvérek Társaságába. Kassán átvette a karitás szervezését. 1932-től Komáromba helyezik, ahol szintén a karitás munka élére állt, gyermeknővérként és a szegények menhelyére felügyelt, családokat látogatott, emellett még heti huszonhat órában hitoktatott, szerkesztette a Katholikus Nő című folyóiratot és egy kegytárgyboltot is vezetett. 1938-ban Budapesten a Katholikus Háziaszonyok Országos Szövetségében dolgozik, háztartási alkalmazottakkal foglalkozik. Tanít 1939-től a Katolikus Női Szociális Képzőben. 1940-ben letette örökfogadalmát. 1941-től a Katolikus Dolgozó Nők és Leányok Szövetségének országos vezetője és a mozgalom lapjának szerkesztője. Három évig dolgozik itt, ez idő alatt öt új otthont alapít dolgozó leányoknak, közel háromszáz férőhellyel. A német megszállást követően a Társaság megnyitja budapesti és vidéki házát az üldözöttek előtt, Sára testvér is részt vesz a menekítésben. 1944. december 27-én a nyilasok elhurcolják és agyonlövik. Elhurcolását megelőző évben Sára testvér felajánlotta életét Istennek a Társaság tagjainak megmeneküléséért. 2006 áprilisában XVI. Benedek pápa aláírta Salkaházi Sára szociális testvér vértanúságát elismerő dokumentumot. 2006. szeptember 17-én, Budapesten Sára testvér a boldogok sorába emeltetett.

mélyében. Csóka Karola nővér nagy szeretettel emlékezett vissza Helga testvérré, akit Slachta Margit főnökasszony küldött ki Németországba, Freiburgba tanulni az ottani Szociális Iskolába. Később a Magyar a magyarért mozgalom keretében 1939-től 1946-ig ő volt Esztergom vármegye szociális előadója. Modern gondolkodásának egyik külső jele, hogy megtanult autót vezetni és ezzel járta a vármegye falvait, kereste fel a rászoruló családokat. Az autóvezetés „tudománya” ebben az időben meglehetősen ritka jelenségnek számított, főleg nem egy nő esetében, aki még szerzetes nővér is! Helga testvér feladata lett a Képző átszervezése, megújítása. 1948-tól Szociális és Hitoktató képzőként működött tovább az iskola. Új előadókra, elsősorban teológiai végzettséggel rendelkező papokra volt szükség. Ebben a munkában Helga testvérnek nagy segítségére volt lelki vezetője és tanácsadója Sík Sándor (pap, piarista szerzetes, költő) aki a Táraság jó barátja volt.

Átszervezés

Az 1948-as, iskolák államosításáról szóló rendelet, a kizárólag egyházi célokat szolgáló intézetek működését egyelőre még biztosította. Ennek értelmében a tervezett Katolikus Tudományos Intézet - főiskolai szintű képzés - felállítása is kivitelezhetőnek tűnt.

1948. május 1-én tartott Szociális Képző tanári értekezletének jegyzőkönyvéből kiderül, hogy az adott politikai helyzetben szükségessé vált a változtatás. Idézet a tanári értekezlet jegyzőkönyvéből:

„A testület általános véleménye, hogy egy új, célszerűbb, a jelen követelményeknek megfelelő tantervet kell kidolgozni. A főszempont a tanterv kidolgozásánál az legyen, hogy az valóban főiskolai, vagyis tudományos kiképzést érjen el. Sok gyakorlati követelmény mutatkozik a tanterv újja alakításánál, főleg a hitoktatói készségre való nevelés szempontjából. Egyházközségi nővéri beosztásban szükségessé válhat a hitoktatás feladata, ilyen esetben a végzett növendékek egy Ward Kollégiumi kiegészítő vizsgával nyerhessék el a hitoktatói képesítést. Nagy jelentősége lenne annak, hogy a növendékek jártasságot szerezzenek az irodakezelésben is, mert a falu vezetésében és a plébániákon végzendő tevékenységükben arra szükségük lesz.

Nagyon fontos lenne a kötés, varrás, háziipari, népművészeti munkák tudása is, mert a falu szociális munkásának hasznos ismereteket kell adnia a vezetésre bízottaknak, mivel a tudás továbbadása összefogó erő.

Jelenleg úgy látszik, hogy a szociális pálya elzárult a növendékek előtt. A jövő kilátásai olyanok, hogy a növendékek főleg egyházközségi keretben tudnak elhelyezkedni, ezért praktikus megoldás lenne a plébánosok felhívása arra nézve, hogy mit látnak szükségesnek a szociális munkás kiképzésénél. Rugalmasság-

nak kell jellemeznie a Katolikus Női Szociális Képzőt, ne teoretikusan képezzen, hanem a mai gyakorlati követelményeknek megfelelően.”

Felterjesztés készült a bíboros érsek úrhoz 1948. augusztus 9-én, hogy engedélyezze a Katolikus Tudományos Intézet felállítását. Székhelyül Esztergom illetve Budapest került szóba. Az intézmény fenntartásáról munkaközösség gondoskodott volna.

Az egyházzal, az egyházi intézményekkel és tagjaival egyre ellenségesebbé váló politikai hatalom felszámolja a Katolikus Képzőt, a Tudomány Intézet felállítása pedig csak terv maradt.

Kísérlet az iskola megmentésére

Az 1949-ben végzetek már csak egyházi területen tudtak elhelyezkedni, mint hitoktatók, egyházközségi nővérek. 1950 tavaszán a létszám 33 fő első éves és 16 fő másodéves, volt még 13 fő rendkívüli hallgató. 1950 áprilisára megérkezett engedély értelmében a jövőben a Képző érseki intézménnyé alakul át és Főegyházmegeyi Hitoktatók Képzőként működik tovább.

Az 1951/1952-es tanévben az első évesek már csak 4-en voltak, de ők se tudták folytatni tanulmányaikat, mert a Képző működését 1951. július 4-én bezüntették.

1948-ban a Képző vezetése a végzős Csóka Karola testvért bízta meg azzal, hogy a jövőben öt évente szervezze meg az évfolyam találkozót. Karola testvér e kötelezettségének eleget is tett. Az első találkozó 1953-ban volt, majd ezt követte számos képzőstálkozó, melyek megszervezését végig Karola testvér vállalta és fogta össze.

A Képző működéséről, az itt végzetek szociális és hitéleti tevékenységéről a szocialista időkben nem lehetett beszélni. Írni pedig főleg nem.

Ezúton szeretném megköszönni Csóka Karola szociális testvérnek, hogy vállalta az interjút és visszaemlékezésével gazdagította ismereteinket. A kézirat közreadásával pedig bepillantást nyerhettünk a Képző életébe.

Felhasznált irodalom:

CSÓKA KAROLA: A Katolikus Női Szociális Képző, a képzés programja, a képző élete, hogyan lettünk szociális munkások. Veszprém, 1990. május – kézirat-

MAGVAS MÁRIA: Salkaházi Sára szociális testvér (1899-1944) vértanú a boldogok között. In: Studia Wesprimiensia, A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola folyóirata, IX. évfolyam 2007.I-II. szám

A SZOCIÁLIS TESTVÉREK TÁRSASÁGA VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ
KATOLIKUS NŐI SZOCIÁLIS KÉPZŐ

Csóka Karolina

Zala 1929. évi június hó 29 napján **Diszel**
vármegyében született Kat. vallású, az 1946-47-48. ik
évi *szociális képzés* **Alapfokozatát** *elvégezte, a vizsgálatokból jeles*
jellettel vég. *szociális gyakorlatból jeles*
1939. évi II. t. értelmében a *Békes Megyei Népszociális Szociális Munkára*
bíralt *szociális foglalkoztatás* **Csóka Karolinát**

Általános Szociális Munkára

képzéseltérben nyitvánnyitok.
Ez a *bizottság* ezen *elvétele* a *szociális képzés* kiadott a *Katolikus Női*
szociális képzés *szociális képzés* *szociális képzés* *szociális képzés*

Budapest, 1948. évi, április hó 30 napján

Dr. ...

Háromszéki Kitti

Kortárs hatások a drogfogyasztás kialakulásában és a kortárssegítés

1. BEVEZETÉS

A szenvedélybetegség minden ember számára ismert jelenség. Mindenkinek van olyan ismerőse, családtagja, aki valamilyen formában szenvedélybeteg. Az addikciónak nagyon sokféle arca van. Lehet valaki alkoholfüggő, drogfüggő, viselkedésfüggő, társfüggő. Véleményem szerint ez egy olyan probléma, ami mellett nem szabad elmennünk, fel kell rá figyelnünk!

A droghasználat évről-évre elterjedtebb a fiatalok körében, a kábítószerfogyasztók száma nő. Sokan nincsenek tisztában a drogfogyasztás kockázataival, azzal, mennyire könnyen kialakulhat a függőség, nem tudják azt, hogy a drog mindenkire máshogy hat.

A szenvedélybetegség témakörét a főiskolán tartott 'szociális munka szenvedélybetegekkel' című kurzus során ismerhettem meg részletekben. Az előadássorozat alatt fogalmazódott meg bennem, hogy ez az a klienskör, mellyel szívesen dolgoznék. Ennek megfelelően választottam meg a nagygyakorlati terephelyemet, mely a Kecskeméti Rév Szendvedélybeteg-segítő Szolgálat volt. Az alatt a pár hónap alatt ebben az intézményben sok fiatal klienssel találkoztam. A legtöbben az úgynevezett „elterelésen” vettek részt, ami egy megelőző-, felvilágosító tevékenység, melynek során büntetés helyett személyre szabott segítséget kapnak a fiatalok. Sokan vannak közöttük 18 éven aluliak, ami szerintem egy kemény felhívás arra, hogy nemcsak a szakmának, de a kamasz környezetének is több figyelmet kell fordítania a prevencióra.

Szakdolgozatomban azzal foglalkozom, miként hatnak a kortársak a fiatalokra a drog-használat kialakulásában, illetve hogyan hatnak a megelőzésben, segítségben a korukbeliek tanácsai. Feltárom a droghasználat kialakulásának egyéb okait is, kitérek a kortárssegítés elméletére és gyakorlatára. Több fiatallal készítettem interjút, ebből egyet szeretnék kiemelni. Egy kortárssegítő képzés trénerével készített interjúm pedig bemutatja a kortárssegítés gyakorlatát.

2. A SZENVEDÉLYBETEGSÉGGEL KAPCSOLATOS ALAPFOGALMAK

2.1. A szenvedélybetegség és a drog

A szenvedélybetegséggel foglalkozó tudomány az **addiktológia**.

Az **addikció, szenvedélybetegség** az a viselkedésforma, mely fölött az embernek nincs kontrollja, újra és újra ismétli, végrehajtja azokat. A szenvedélybetegség az addikt személy és környezete számára is súlyos és káros következményekkel jár.

Az addikció kétféle lehet: **viselkedési addikció**, mely esetben a szenvedélybeteg egy bizonyos viselkedési formáról nem tud lemondani, szenvedélyesen ismétli azt, valamint beszélhetünk **kémiai addikcióról**, ebben az esetben kémiai szer alakít ki függőséget. (*Demetrovics 2007*).

A **drog** szónak több jelentése ismert, legáltalánosabb értelemben, olyan kémiai anyag, amely a szervezetbe kerülve megváltoztatja annak működését. Ez egy elég tág megfogalmazás, az orvostudományban például az angol 'drug' szó az összes gyógyszert jelöli. A magyar nyelvben egy sokkal szűkebb jelentése elfogadott: az illegális szereket nevezzük drognak.

A **kábítószer** jogi kifejezés, ez azon kémiai anyagok összessége, ami az illegális szerek listáján megtalálható. A jogi nézőponttól függetlenül a kábítószer elnevezés nem mindig hangzik szerencsésen, hiszen egy stimuláló hatású anyag nem kábító szer.

A magyar szóhasználatban a drog és a kábítószer szinonima szavak, az illegális szereket tekintik az emberek drognak/ kábítószernek. Ezek közé nem sorolják be az alkoholt, nikotint és koffeint.

A **pszichoaktív** (pszichotrop) **szerek** azok a kémiai anyagok, melyek a központi idegrendszerre kifejtett hatásuk révén hatnak a pszichére és a lélektani folyamatokra, tehát befolyásolják az észlelést, érzékelést, gondolkodásra (*Demetrovics, 2007*)

A **függőségnek, dependenciának** vannak különböző közös jellemzői, melyek a kémiai és viselkedési addikcióknál is megjelennek.

„A klinikai értelemben vett függőség diagnózisának kötelező kritériuma a mindennapi életvitelben, életminőségben megjelenő jelentős mértékű romlás. Egyszerűbben fogalmazva a függőség személyre és /vagy környezetére nézve ártalmas jelenség. Azoknak a függőségeknek, amelyek nem okoznak problémát az egyén és/vagy környezete számára klinikai (orvosi, pszichológiai) szempontból nem tulajdonítunk jelentőséget.”(*Demetrovics, 2007: 34*).

A **tolerancia**, vagyis a hozzászokás az a jelenség, melyben a szervezet hozzászokik egy adott kémiai anyaghoz, annak ismételt használata során. A tolerancia eredménye az, hogy a szervezet ugyanazon hatás elérése érde-

kében mindig nagyobb dózist kíván, vagy éppen fordítva, ugyanolyan dózis egyre gyengébb hatás kiváltásához vezet.

1.ábra A toleranciaszint emelkedése (Ferenczi, 2003)

Ahogy az ábrán is láthatjuk, a droghasználat elkezdésekor a kábítószert intenzív *eufóriát* okoz a használónak. Később, ugyanezen hatás elérése érdekében a *dózis növelésére* van szükség. Az idő előrehaladtával ha a szerhasználó nem kapja meg a kívánt drogmennyiséget, jelentkeznek a *megvonási tünetek*, mely csillapítására megoldás csak az újabb droghasználat lehet. Kialakul a *rekreációs drogfogyasztás*.

A **fordított tolerancia**, mikor egy szer használata során kevesebb mennyiség elég ugyanazon hatás kiváltásához. Erre egy nagyon jó példa a hosszantartó alkoholizmus, amikor a máj leromlott funkciója miatt már kisebb mennyiségű alkoholt sem tud a szervezet megfelelően lebontani.

Kereszttoleranciának nevezzük azt a jelenséget, mikor az embernél kialakul a tolerancia egy pszichoaktív szerrel szemben, azon módon, hogy egy hasonló szert használ, ami ugyanolyan neurobiológiai mechanizmuson keresztül hat. Ilyenkor úgy alakul ki tolerancia, hogy azt a konkrét anyagot az adott személy nem is használta.

2.2. A drogok típusai, csoportosításuk

1. táblázat. *Illegális drogok csoportosítása, típusai*

Stimulánsok	Depresszánsok	Hallucinogének	Cannabis-félék
<ul style="list-style-type: none"> • amfetamin-származékok • kokain • ecstasy 	<ul style="list-style-type: none"> • ópium és származékai <ul style="list-style-type: none"> - morfin - heroin - kodein - metadon 	<ul style="list-style-type: none"> • LSD • pszilocibin (mágikus gomba) • meszkalin • fencilidin (PCP, angyalpor) • szerves oldószerek 	<ul style="list-style-type: none"> • marihuána • hasis

Stimulánsoknak azokat a szereket nevezzük, melyek gyorsítják, stimulálják a központi idegrendszer működését. A stimuláns szerek izgatott, kellemes, eufórikus állapotot hoznak létre. Amikor valaki a szer hatása alatt van, könnyebben alakít ki kapcsolatot, nyitottabb, közlékenyebb, beszéde-sebb lesz. A hatás elmúltával depressziós hangulat a jellemző, levertség jelentkezik. a stimulánsok csökkentik az étvágyat, és álmatlanságot okoznak.

Hatásai a következők: vérnyomás emelkedés, izzadás, fogcsikorgatás, étvágytalanság, vízvesztés, álmatlanság, túlzott önbizalom, szexuális vágy növekedése.

A *depresszánsok* nyugtató hatású szerek. Oldják a gátlásokat, csökkentik a szorongást. A legnagyobb veszélye az, hogy a szerhasználó hozzászokik, hogy ezen típusú szer használata alatt könnyen túl jut a problémáin, és később már csak ezzel tudja mindennapjait elképzelni.

Hatásai: csökkent fájdalomérzet, pupillaszűkülés, szexuális vágy csökkenése, flash-érzet, eufória, túlzott önértékelés, báyadtság.

A *hallucinogének* azokat a szereket nevezzük, melyek megváltoztatják az észlelés, gondolkodás normális folyamatait, illetve olyan észleléseket tapasztalhatnak ezen szerek hatása alatt, melyek nem valóságosak. Ezeket az észleléseket nevezzük hallucinációknak.

A hallucinogének hatásai: vérnyomás-emelkedés, fokozott izgalmi szint,

látás- hallás- tapintás- érzékek megváltozása, kedélyállapot ingadozása, realitás-vesztés.

A *kannabisz-félék*nek ugyan enyhe hallucinogén-hatása van, azonban eltérő hatásmechanizmusa alapján külön csoportba szokták sorolni.

A marihuána és hasis hatásai: feldobottság, jókedv, érzékek felfokozottsága, logikai funkciók sérülése, gondolkodás megváltozása, csökkent reflexek, szájszárazság, éhségérzet csökkenése. (*Demetrovics- Balázs, 2004*)

2.3. A droghasználat kialakulásában szerepet játszó tényezők

A droghasználat kialakulását tekintve nagyon sok összetevőt figyelembe kell vennünk, nem csak a felismerés, hanem a prevenció és gyógyítás szempontjából is. A drogfogyasztás komplex hátterét csak úgy érthetjük meg, ha mindegyiket sorra vesszük.

A drogok sajátossága

A drogfogyasztó jellemzői

Családi háttér

Társadalmi, környezeti hatások

2.3.1. Ismeretek a szerekre és a szerfogyasztásra vonatkozóan

A fiatalok többsége a drogfogyasztást megelőzően nagyon keveset tud a drogokról és arról, hogyan szokták, hogyan kell azokat használni. Sokak szerint a „lány” drogok, mint például a marihuána ártalmatlan, azonban pszichikai függőséget kialakíthat, a lelki egyensúlyt felboríthatja, függőség alakulhat ki.

Vannak olyanok, akik azt gondolják, hogy az a szer nem lehet olyan veszélyes, amely csak pszichikai függőséget alakít ki. Azonban a kezelések tapasztalatai azt mutatják, hogy míg a fizikai függőséget kórházi körülmények között egy-két hét alatt megszüntetik, addig a lelki függőség hónapokig, akár évekig is fennmaradhat.

Az a megközelítés is hibás, mely a szer sajátosságaiból kiindulva ítéli meg a drogfogyasztás veszélyességét. Nem lehet megmondani, hogy kinél milyen hatást fog kiváltani egy szer, hiszen a kockázat nem a szerben, hanem a drog és az adott személy találkozásában van.

A legnagyobb hiedelem, ami a drogfogyasztók körében elterjedt, az az, hogy bármikor le tudnak állni a szerrel. A drogfogyasztás alatt pozitív élmények érik az embert, miéért akarna leállni annak fogyasztásával? Később pedig már – a drogfüggőség kialakulása után – nagyon nehéz nemet mondani. (*Ritter, 2001*)

2.3.2. Családi háttér

A család mint kiscsoport alapjaiban határozza meg személyiségünket és viselkedésünket. A hazai kutatások 5 fontos tényezőre koncentrálnak, ha az alkalmi fogyasztás családi hátterét vizsgálják. Ezek a következők:

2.4 Szülők iskolai végzettsége

2.5 Szülők egzisztenciális helyzete

2.6 Család összetétele

2.7 Családon belüli kapcsolatokkal való elégedettség

2.8 Devianciák a családon belül

A kutatások kimutatták, hogy az alacsony és magas iskolázottságú szülők gyerekeinél gyakoribb az illegális szerek kipróbálásának aránya, mint az átlagos képzettségűeknél. Az egzisztenciális helyzet vizsgálatakor is hasonló helyzettel találkozhatunk; az átlagnál jobb, illetve rosszabb körülmények között élőknel a fogyasztás valószínűsége nagyobb.

Ha a család összetételét nézzük, elmondhatjuk, hogy az illegális szerek használata azon fiatalok körében a legmagasabb, ahol a gyermek nevelésében egyik vérszerinti szülő sem vett részt. A használat kevésbé gyakori az egy-szülős, illetve újraraházasodott párok gyerekeinél. A droghasználat az ép családban, vérszerinti szülők által nevelt gyermekeknél a legritkább.

A családon belüli kapcsolatok egyértelműen meghatározzák azt, hogy melyik fiatal próbálja ki a drogokat. A drogfogyasztás előfordulásának aránya annál kisebb, minél kielégítőbb a fiatal kapcsolata a szüleivel.

A devianciák előfordulása a családon belül növelik az illegális szerek kipróbálásának arányát. Tehát ha a családban előfordul rendszeres alkoholfogyasztás, nyugtató-altató szedése, droghasználat, vagy akár pszichológiai kezelés, akkor valószínű, hogy a gyermek nagyobb aránnyal fog kábítószer-ekhez nyúlni. (Ritter, 2001)

A családon belül az érzelmi kapcsolatok minősége serdülőkorban jelentősen megváltozik. A gyerekkorban kialakított stabil érzelmi kötődés a serdülőkorban meggyengül, a serdülő kezd eltávolodni a családtól, és a kötődés egyre inkább kezd erősödni a kortársakkal.

2.3.3 Társadalmi hatások

A mai fogyasztói társadalom, melyben élünk nem tűr lemaradást, pihe-nést. Ahhoz, hogy az ember nap mint helyt tudjon állni, folyamatosan küzdenie kell, mely természetesen sok feszültséggel jár. Ennek csillapítására manapság sokan használnak kémiai szereket, melyektől megkönnyeb-bülést remélnek. Ha körülnézünk, mindenki használ valami szert ahhoz, hogy ezzel a rohanó világgal lépést tudjon tartani. Megiszik egy kávé-t, ha bágyadtnak érzi magát, ha ideges, bevesz egy-két nyugtatót vagy elszív egy

szál cigarettát, álmatlanság ellen pedig jól jön egy kis altató. Ezen szerek mind kábítószerként, a központi idegrendszerre hatnak, rendszeres használatuk hozzászokást eredményezhet.

A mai kor embere, mintha ki akarna minden diszkomfort érzetet zárni az életéből, ebben segítenek az ártalmatlannak tűnő, legális szerek. Az ilyen környezetben felnövő gyerekek megtapasztalják, hogy minden baj orvoslására ott van mindig egy kémiai szer, ami segítségére lehet. Nagyon kevés példa van manapság arra, hogyan lehet természetes módon önerőből, vagy mások támogatásával megbirkózni nehézségeinkkel. (Ritter, 2001:80)

2.3.4 Kortárs hatások

A serdülőkor sok szempontból fordulópont az ember életében. A személyiségfejlődésre ebben a korban nagyon nagy hangsúly tevődik. Ebben a korban kezdődik a fiatal életében az önállósodás, a kortárs- kapcsolatok is felértékelődnek. A kamasz számára a társak érték- és normarendszere, viselkedése, véleménye nagy arányban meghatározó. A csoport által támasztott elvárásoknak meg kell felelnie a fiatalnak, ha közéjük akar tartozni. Ha egy ilyen csoporton belül alapvető, mindennapi tevékenység a marihuána szívás, akkor nagyon nehéz a csoport tagjának maradni úgy, hogy ezt a tevékenységet a kamasz visszautasítja. Tehát belemegy, ő is drogozni fog azért, hogy valahova tartozhasson.

Azonban a társak befolyása az ellentétes irányban is működhet, a drog-fogyasztás visszaszorításában is szerepe lehet. Egy a drogozást elutasító, meggyerő és szimpatikus kortársnak nagyon nagy szerepe lehet a prevencióban. (Ritter, 2001:82)

3. A KORTÁRSSEGÍTÉS ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA

„A **kortárs segítés** (vagy kortárs tanácsadás, kortárs konzultáció, kortárs támogatás – peer helping, peer counseling, peer supporting) azonos vagy hasonló korcsoportba tartozó személyek (általában fiatalok) között megvalósuló segítség – és támogatás-nyújtás, illetve a másik személyre irányuló aktív figyelem” (Rácz – Szabó, 2002:444). A kortárssegítés a természetes segítségnyújtásból indul ki. A fiatalnak, aki segíteni akar kortársain, nem kell magasan képzettnek lenni. Ez egy olyan program, ahol a serdülők megtanulják, hogyan tudják egymást pozitívan támogatni, hiszen hasonlóan a professzionális segítségnyújtáshoz – ez esetben sem a kortárs segítő oldja meg a hozzá forduló fiatal problémáját, hanem segít neki, hogy megtalálja a megoldáshoz vezető utat.

Vannak speciális tevékenységek, amiknél különböző elnevezéseket használnak. A **kortárs oktató** az, aki az osztályokban előadásokat tart, példá-

ul felvilágosítást nyújt a droghasználatról és annak veszélyeiről, a biztonságos szexről. A **kortárs orientáció** célja a továbbtanulással, munkavállalással kapcsolatos nehézségek, kérdések megbeszélése. Ezt általában idősebb – főiskolás – tartja középfiskolásoknak. A **kortárs tutor** (*oktató*) főleg tanulási problémákban, beilleszkedésben nyújt segítséget.

A kortárs segítség folyamatosan változásokon megy keresztül. Kezdetben a képzésen azt modellezték, milyen a proszociális viselkedés, és ezt utánozva próbálták elsajátítani. Később azonban a kortárs segítség egy kapcsolati viszonyrendszerbe épült, a középpontba a két fél interakciója, viszonya került, az, hogy milyen érzelmek jönnek felszínre a segítség folyamán.

3.1. A kortárssegítés módszere

Ferguson szerint a kortárs segítő egy szerepmodellként van jelen a segítő kapcsolatban. „Konkrét tevékenységekkel kapcsolatos modellezésről” (*Rácz- Szabó, 2002:446*) beszél, például szexedukáció terén, hogy hogyan kell védekezni, illetve véleménye szerint készségfejlesztő szerepet is betöltenek a kortárs segítők.

A kortárs segítők képesek olyan üzeneteket tolmácsolni a fiataloknak, amiket a szakemberek nem tudnak. A fiatal segítőket azért engedik magukhoz közelebb a serdülők, mert tudják, hogy hasonló a kulturális és etnikai hátterük, érték-és normarendszerük közel áll az övékéhez, valamint, mivel azonos korcsoportba tartoznak, hasonló tapasztalatokkal rendelkeznek.

3.2. A kortárssegítés céljai és fajtái

❖ Pártfogás

Az angolszász irodalomban megjelenő kifejezés a „befriending” (pártfogás) nevezhető a kortárs segítség elődjének. Ennek lényege az volt, hogy az iskolában újonnan bekerülő fiatalnak egy tanuló segített beilleszkedni az iskola mindennapi életébe. A hasonló gondokkal küzdő fiatalok volt, hogy egy csoportba rendeződtek, így a pártfogó csoportokban próbáltak problémáikon túljutni, együtt, azonos korú társaikkal.

❖ Kortárs tanítás

Enright és Axelrod egy 1980-as évek óta működő programot vizsgáltak, melynek lényege, hogy a naponta 30 perces kortárs oktatásban az osztály összes tagja részt vesz. A fél óra első felében az egyik tanuló a tutor (oktató), a másik felében pedig szerepet cserélnek. Így lehetőségük nyílik a gyerekeknek mindkét szerepet megtapasztalni. A vizsgálatok azt mutatják, hogy a program hosszú távon nagy hatással van a gyerekek tanulmányi eredményeire, és a hiányzások száma is csökkent.

❖ **Tinédzser telefonos tanácsadás**

Ez esetben a kortársak nem személyesen, hanem telefonon adnak tanácsot, útmutatást iskolai, párkapcsolati, és egyéb kérdésekben.

❖ **Konfliktusmegoldás és mediáció**

A mediátorok két, egymással szemben álló személy között közvetítenek. Gyerekek esetében mediációra szükség lehet veszekedés, verekedés, csúfolódás miatt. A mediátor célja, hogy a felek közös megegyezésre jussanak. A vizsgálatok szerint a mediáló programok hatékonyak, hosszútávon csökkentek az erőszakos megnyilvánulások az iskolában.

❖ **Krízis, depresszió, öngyilkossági kísérlet és kortárssegítés**

D'Andrea és Salovey által bemutatott esetekben a segítők egyetemisták voltak, akiknek a fő feladatuk a professzionális segítő és kliens közötti kapcsolat kialakítása volt. Gray megállapítása az volt, hogy a gyász esetén a fiatalok 40%-a a barátaik, kortársaik segítségét kéri.

❖ **Etnikai vagy kulturális okok miatti kisebbségi helyzetben levő diákok és a kortárs segítés**

A kortárs segítőknél alapvetően ismerniük kell az adott kultúrában leggyakrabban előforduló sztereotípiákat, hiszen csak ezeket ismerve találhatják meg a megoldás útját. Mindez azért fontos, mert a sztereotípiák sokszor felelősek a problémák kialakulásáért.

❖ **Kortárs segítés és drogvédelem**

Egy amerikai iskola programjában a 13-14 éves gyerekek három napos tréning keretében elutaznak vidékre. A képzés alatt többet tudnak meg a droghasználat veszélyeiről, fejlesztik kommunikációs és döntéshozó készségeiket. Később az iskolában a gyerekek kortárs segítőként működnek tovább, valamint továbbképzésekre is járnak.

❖ **Kortárs segítő kapcsolatok**

Blain és Brusko két alapvető kortárs segítő modellt ír le. Az egyik a nyílt-modell, melynek során a gyerekek megtanulják, hogyan segíthetnek társaikon; a zárt-modellben pedig a problémás gyerekek elsajátítják, hogyan segíthetnek magukon.

Sturkie és Hanson amerikai egyetemeken szerveztek kortárs segítő csoportokat, melyeken olyan kortárs segítőket képeztek, akik megtanulták, hogyan segíthetnek másokon és magukon.

❖ Kortárs tanácsadás

Cowie és Sharp szerint a kortárs tanácsadás formáját alkalmazó programok célja lehet:

- Kiterjeszteni, erősíteni a konzultációs támogató szolgáltatásokat
- A fiatalokban kialakítani olyan készségeket, melyekkel társaik problémáját kezelni tudják
- Pszichoszociális készségek befolyásolása
- Jó közösség létrehozása (*Rácz-Szabó, 2002*)

3.3 A kortárssegítés gyakorlata

A kortárssegítés program alatt a diákok egyre jobban elsajátítják, hogyan tudnak kontrollt tartani szűkebb, illetve tágabb környezetük felett. Ezzel identitásuk és önállóságuk fejlődik.

Az első kortárssegítéssel kapcsolatos modellkísérlet Magyarországon a rendszerváltás előtti években, Vácon indult. 1988-ban megjelent az első magyar nyelven kiadott olyan könyv, ami a fiatalok számára nyújtott tanácsokat, hogyan segíthetnek kortársaikon. Ez volt a „*Tizenévesek kézikönyve a szenvedélyproblémák megoldására és megelőzésére*” című dokumentum. A kilencvenes évektől kezdve, ezek hatására a kortárssegítő programok egyre népszerűbbek lettek. A kortárssegítés fogalmát sokan, számos módon próbálták meghatározni, mely eredménye a mai napig érezhető dilettantizmus.

Van pár olyan hibája ennek a segítségi formának, aminek megemlítése elkerülhetetlen. Az első, hogy kezdetben sokan úgy vélekedtek, a kortárssegítés önállóan is alkalmazható, anélkül, hogy más preventív szakemberek beleszólnának abba. A következő probléma az, hogy az első időkben a kortárssegítő helyett a kortársvezető kifejezést használták. A magyar szóhasználatban a vezető kifejezés a főnök-beosztott viszonyt jelenti, ez azonban nem ragadja meg a kortárssegítés lényegét. A harmadik probléma, hogy olyan - például a rendőrség munkáját támogató kortárssegítés - kortárssegítés-értelmezések alakultak ki, melyek a nyugati típusú kortárssegítés fogalmával nem összeegyeztethető.

A hazai kortárssegítés, ahogyan a nemzetközi is, drog és alkohol prevencióra tette a hangsúlyt, azonban mára ez a profil fokozatosan kibővült, más segítő tevékenységeket is alkalmaznak. A váci *Egészséges Ifjúságért Alapítvány* sokban hozzájárult a kortárssegítés fejlődéséhez Magyarországon. Több városra kiterjedő programot alakítottak ki.

Ahhoz, hogy a kortárssegítés fejlődni tudjon, mindenképp szükség volt egy tréningközpont kialakítására. 1996-ban meg is nyitotta kapuit a balatonhenyei „*Henye Alkotó Udvarház*” (*Bácskai-Gerevich, 2000*).

„A kortárssegítés mai értelmezése szerint a tizenéves kortárssegítők fel-

nőtt, erre felkészített kortárstanácsadók segítségével végzik a munkájukat, átfogó megelőzési program keretében. A megelőzési programot, és ezen belül a kortárssegítő programot prevenció szakemberek koordinálják. Őket nevezük koordinátoroknak.” (*Bácskai – Gerevich, 2000: 142*).

A kortárssegítés helyszíne szinte bárhol lehet: lakóhely, utca, iskola, vagy más közösségi hely.

A program céljai

A célokat tekintve beszélhetünk általános és specifikus célokról, attól függően, hogy mennyire fejlesztik a személyiséget és a humán készségeket, illetve mennyire segítenek konkrét problémák megelőzésében.

Általános célok:

A humán értékeket tekintve megkülönböztethetünk befelé és kifelé irányuló készségeket. Kifelé irányuló készségek, például a proszociális viselkedés¹⁴⁰, problémamegoldás, szolidaritás, altruizmus¹⁴¹, kommunikációs készség.

Befelé irányuló értékek közül a legfontosabb az önbizalom – vagy ”szelf-éretet”, és az önismeret.

A kortárssegítő program egyik fontos célja, hogy a serdülőket bátorítsa az önállóság kialakításában, valamint abban, hogy felismerjék a felnőtt identitáskialakítás szükségét. Másik fontos célja, hogy a serdülők kritikai érzéke fejlődjön. A saját tapasztalat nagyon hangsúlyos az egész program folyamán. Lényeges, hogy a fiatalok aktívan részt vegyenek a programban, melynek során készségeiket és kompetenciájukat bővíthetik. A kamaszok megtanulják, hogy ők, mint egyének hogyan tudnak minél többet kiharozni az új helyzetekből.

A program további céljai között szerepel az is, hogy olyan projektek tervezésébe és megvalósításába vonja be a diákokat, melyek az iskola közösségi életére nagy hatással vannak.

Specifikus célok:

A kortárssegítés ideális eszköze az alkohol-és drogmegelőzésnek. A drogproblémák kezelésére a következő specifikus célok tűzhetők ki:

- Drogmentes életstílus kialakítása
- Magabiztosság és kompetencia kifejlesztése
- A drogokról, és annak ártalmairól pontos ismeretszerzés

A kortárssegítő programok leggyakoribb helyszíne az iskola. Ez azért

---

140 Mások megsegítésére irányuló viselkedés

141 „Önzetlen viselkedés: olyan viselkedés, mely nem az élőlény (ember, állat) saját érdekét, túlélését szolgálja, hanem egy másik fajtársét.” (*Jakab*)

megfelelő helyszín, mert mindenki számára kötelező. A kortárssegítés is pozitívan hathat az iskola diszfunkcióira, tehát az iskola számára is előnyös ez a program.

A kortárssegítő program előnyei

Az iskolán belül zajló kortárssegítő program növelheti a tanulók pozitív attitűdjét az iskola iránt. A tanárok és a diákok közötti viszony és információcsere javulhat. A program hatására a belső konfliktusok száma is csökkenhet. Az iskolán kívüli kortárssegítő programnak is lehetnek előnyei az iskola számára, például a külső segítő szolgáltatásokkal jobb kapcsolata alakulhat ki, javulhat a szülőkkal fenntartott kapcsolat.

A *tanulók* javíthatnak tanulmányi eredményeiken, megtanulnak közösségben dolgozni, illetve a csoportos problémamegoldáshoz hozzászoknak. A problémák felismerése iránt érzékenyebbek lesznek, és nem utolsósorban a pályaválasztási bizonytalanságuk is csökkenhet a program során. Azok a diákok, akik nem vesznek részt a programban, szintén sokat tanulhatnak a kortárssegítő csoport tagjainak pozitív példaadása, közvetett befolyása révén. Megtanulhatják kritikusabban szemlélni magukat és a környezetüket, illetve azt, hogy olyan problémáik, amik nekik vannak, másoknál is lehetnek, és hogy ezt megoszthatják a többiekkel.

Előny a *kortárssegítő csoport tagjai számára*, hogy önbizalmukban erősödhetnek, segítői önismeretük elmélyülhet, értékes képességekkel gazdagodhatnak, és pozitív emberi kapcsolatokat alakíthatnak ki. Önállóságuk és az önmagukért és másokért érzett felelősségük fejlődhet, vezetői képességük javulhat. A fiatalok megtanulják a program során, hogy anélkül kinyilváníthatják kritikájukat, hogy másokat megbántanának. Kijelenthetjük azt is, hogy azok a fiatalok, akik segítőként közreműködnek, többet profitálnak a másoknak nyújtott segítségből, mint azok, akiknek segítenek.

A *szülők számára* is van egyértelműen pozitív hatása a kortárssegítő programnak. A szülő-gyermek kommunikáció javulhat, a szülők konfliktuskezelése is fejlődhet, illetve empatikusabbá válhatnak, proszociális viselkedésük erősödhet, ha részt vesznek a program egyes részeiben.

A program a *lakókörnyezet számára* is jelenthet előnyöket. Láthatóvá tehet olyan elfojtott, elhárított problémákat (például fogyatékosok hátrányos helyzete, utcagyerekek, kisebbség helyzete), melyekkel egyébként foglalkozni kellene. Ha ezek a gondok előtérbe kerülnek, akkor ez már központi erőforrások mozgósítását vonhatja maga után, illetve a civilek, intézmények összefoghatnak ezen problémák megoldására.

SERDÜLŐKORI DROGFOGYASZTÁS EGY KAMASZ SZEMÉVEL

A szakirodalmi ismereteket szerettem volna kiegészíteni, ezért több fiatalal készítettem interjút, amelyben teljesen nyíltan, őszintén meséltek a drogokkal kapcsolatos élményeikről. Az interjúk közül egyet emelnék ki, amelyet egy olyan 17 éves fiatal fiúval, Balázssal készítettem, aki ennyi idősen nagyon sok kábítószerrel találkozott, sok mindenben ment már keresztül. Korához képest nagyon intelligens fiú, és nagyon érdekes, hogy ennek ellenére mégis mennyire rabja lehet a drogoknak. Tisztában van vele, hogy "drog" kifejezés alatt nem csak a cannabis, ecstasy, heroin és a többi kábítószer neve áll, hanem a mindennapi életünkben használt koffein, nikotin is az.

„Igazából szerintem már a cigaretta is drog, a kávé is drog, minden, amihez hozzá tud szokni az ember, meg, ami hiányzik utána. De drogok között is van különbség, kategóriák... kemény drogok, könnyű drogok...[...] Megmondom őszintén, hogy nekem az a véleményem, hogy lehet fogyasztani drogot, csak mértékkel meg ésszel. Aki tudja ezt felelősségteljesen csinálni, és nem örül meg vagy nem esik át a ló túlsó oldalára, az nyugodtan csinálja. Persze nem rendszeresen – bár kinek mi a rendszeres.

Azonban, ahogyan azt több fiattól is hallhattam, a marihuánát kevésbé tartják veszélyesnek, mint az alkoholt.

„Például én a füvet legalizálnám, az biztos! Mert nem tartom olyan veszélyesnek. Bár azért tény és való, hogy észrevettem az életemben a hatását. Motiválatlanná tesz... ez tényleg így van! Én erre rájöttem saját tapasztalatból. Amikor 2 hétig nem szívtam, olyan volt, mintha eltűnt volna a lila köd, vagy, mintha egy álomból ébredtem volna... tök durva volt. De amúgy már nem adja a fű ugyanazt az érzést, mint amit az első pár cigi után éreztem... Ugye kialakul a tolerancia, mint minden drognál. Ennél elég gyorsan egyébként.”

Ahogy a felmérések is mutatják, a legtöbb fiatal a kábítószerek közül a marihuánával találkozik először.

„14 évesen füves cigaretta formájában fogyasztottam először kábítószeret az osztálytársaimmal. Ők akkor már szívtak, és szerettem volna én is bent lenni a csapatban. Mondták, hogy ilyen jó, olyan jó, én is kíváncsi voltam rá. Akkor még úgy cigizgettünk, az is menő volt tudod, aki cigizett... Amikor először szívtam, az még úgy nem is volt olyan nagy szám. Nekem a második beszívás volt az, ami úgy beadta... és húú, de jó... Utána aztán vettem én is. Jött a harmadik, negyedik, utána rászoktam, aztán pár hónap múlva már szívtam minden nap. Akik körülöttem voltak, azok napi szinten szívtak, aztán így könnyen rákaptam én is, hogy napi szinten füvezzek. Ők, akikkel főleg szívtam, ők hasonló korúak voltak, mint én, meg közöttük volt a nagytesóm is...”

Ebből a pár mondatból is kiderült, hogy miként a legtöbb fiatal – Balázs is - először a barátaival, osztálytársaival próbálta ki a kábítószeret. A legna-

gyobb motiváló erő pedig a "valahová való tartozás élménye". Az, hogy ő is egy csapat, egy baráti kör tagja lehet, a kamaszok számára különösen fontos. Azonban az nem mindegy, hogy egy drogfogyasztó vagy egy drogellenes társaság az, ahol magára talál a fiatal.

„Mondjuk, ha én hétvégén elmegyek egy szórakozóhelyre, vagy valahova, akkor valószínű, hogy valamihez hozzányúlok. De ez mondjuk nem csak az én hibám, hanem a környezetem olyan, és befolyásol... (nevet) De hát lehet, hogy magamtól, hogyha egyedül lennék, vagy olyan társaságba lennék, ahol senki nem fogyaszt semmit, akkor én nem csinálnék semmit, meg lehet, hogy nem érezném jól magam, ha egyedül csinálnám. De hát olyan társaságban vagyok, ahol mindenki csinál valamit, vagy mindenki mindent, akkor ott meg már így tudom magam jól érezni. És mivel tudom, hogy ezek jó érzést váltanak ki vagy jó kedvem lesz tőle vagy sokkal felszabadultabb leszek, ezért fogyasztok szívesen, és nyúlok hozzá egy-két szerhez.”

A drogfogyasztás kialakulásának elején a legtöbben, csak akkor kábítószereznek, ha találkoznak barátaikkal, vagy valamilyen alkalomból. Azonban később, minél többször használja a szert, annál jobban kívánja majd, ezért akkor is használni fogja, amikor egyedül van; már nem keres alkalmat a szerfogyasztásra.

„Főleg a barátaimmal szoktam kábítószerezni... bárhol. Igazából nem az a lényeg, hogy hol vagy, hanem hogy kivel vagy! Szóval bárhol jól tudom magam érezni, hogyha a megfelelő emberekkel vagyok. Főleg hétvégente fordul ez elő... jó, néha hétköznap is beleszalad az ember... Ha én iszok, és berúgok, akkor automatikusan kapcsolódik hozzá a drog. Szoktam szívni egyedül is. Ezen kívül ketamint szoktam még egyedül fogyasztani...lónyugtatót. Nekem beadja... néha így tévészéshez tök jó, vagy megnézek egy filmet, vagy valami, és akkor párszor megszívom közben. De ezt tényleg elég ritkán használom, mert másnap kicsit tompa vagy tőle. Nem véletlenül lovakat szoktak vele nyugtatni, nem véletlen arra találták ki.”

A 2009-es országos droghelyzet jelentése alapján az ecstasy, amfetaminok, LSD és egyéb hallucinogének a drogfogyasztási népszerűségi lista közepén foglalnak helyet a 16 éves diákok körében (3. ábra). Balázs azonban említ egy olyan drogot is, amivel kevés szakirodalomban találkoztam, ez a salvia. Miután interneten kutatva több videót találtam¹⁴² ezen szer hatása alatt lévő fiatalokról, és mivel ezek számomra elég meghökkentőek voltak, csodálkozom, hogy a szakirodalom és a kutatások nem foglalkoznak ezzel a szerrel. Balázs így mesélt nekem arról, milyen a salvia:

---

142 Szörnyű salvia trip: http://www.metacafe.com/watch/1353955/horrible_salvia_trip/

„A salvia az egy legálisan megvehető növény, és annak bizonyos erősségű kivonatai vannak, 5-szörös, 25-szörös, 50-szeres. Olyasmi, mintha falevelek lennének összedarálva. Lehet kapni Chill Shop-ban, meg lehet rendelni internetről, és egy ilyen negyed órás kis flash-ed van tőle. Megtömöd a kispát jól, veszel, mondjuk egy grammot, attól hárman már jól beajultok egy negyedóra- húsz percre. De akkor az nagyon intenzív. Nekem olyanok voltak, hogy elcsúszott a szekrény, meg ilyenek... olyan flash-eim voltak, mint az LSD-től”.

Sok könyvben megtaláljuk leírva, melyik drog, milyen hatással van az idegrendszerre, érzelmekre, érzékekre, milyen előnyei és hátrányai vannak a fogyasztásának, azonban ez egy olyan fiatal szájából sokkal érdekesebb, aki át is élte ezeket.

Cannabis: „Élénkség és feldobottság, amelyet bágyadtság és aluszékonyság követ. Jó közérzet. Tér-idő torzulása. A szociális percepció megváltozása. Rosszabb mozgáskoordináció. Gyengébb emlékezet” (Atkinson-Hilgard, 2005:247).

„A főnek az előnyei mondjuk az elején azok voltak, hogy flash-eid vannak meg jókedved. Én mindenben tudtam röhögni, de tényleg, minden vicces volt. Meg így teljesen más világban voltam. Most már nincs ez, szóval most már nem olyan intenzív az érzés. Hátránya az, amit mondtam, hogy motiválatlanná tesz, és ezt észre is vettem. Tehát, amikor fölkelek az első, hogy beszívok. Az első gondolatom, hogy csinálni kéne egy cigit. Megcsinálom a cigit, utána már máshoz nincs is kedvem... amihez előtte esetleg lett volna... Onnantól kezdve, hogy beszívtam, onnantól kezdve nem érdekel, hogy előtte mit akartam csinálni esetleg. Csak be vagyok szívva, és tök jól elvagyok.. amit előtte gondoltam, azt meg leszarom onnantól kezdve”.

Stimulánok/ **Ecstasy:** „Feldobottság. Fokozódó élénkség. Elillanó fáradság és unalom” (Atkinson-Hilgard, 2005:247).

„A tableta (Ecstasy) az... hát, azt nem lehet így elmondani... Azt ki kell próbálni! Hihetetlen eufória, boldogságérzet... mindenki haver, minden tetszik, k*rva jó, nem vagy álmos, nem vagy fáradt. Pörögsz, mint az állat! Negatív hatásai... hát, káros, kib*szottul a szervezetedre, ezt másnap meg is érzed, ahogy kitisztultál. Meg hát, amikor lejjössz róla, azt a dopamin szintet, amit megnövelt, az hirtelen visszaesik, és jön a levertség, depresszió. Amikor pénteken elmegyek buliba, szombaton, vagy vasárnap kitisztulok, akkor az utána következő két nap az ilyen kissé depressziósan telik. Semmihez nincs kedvem, csak múltjon már el ez, már elegendem van mindemből. Szóval nem jó. Ugye visszaesik a dopamin szint, és akkor így nem tudsz örülni semminek, meg rossz kedved van, levert vagy, stb. De aztán következő hétvégén mégis-

csak kell, mert olyan élményeket kapsz tőle, ami megöli azt a kevés negatívumot. Legalábbis én így vettem észre”.

A **mefedron** a stimuláns pszichoaktív szerek közé sorolható. Az interneten növényvédő szerként árulják, sokan úgy gondolják, az ecstasy utódja lehet, főként az MDMA-szerű hatásai miatt.

„Ez az új drog, a „Kati”, Mefedron... ezt például kipróbáltam kétszer, háromszor, de ez nem az én világom... Nem is értem, sok fiatal nagyon rákapott egyébként. Boldog, boldogtalan ezt szívja... akárhova megyek. Ez egy növényvédő szernek az alapanyaga, nem arra találták ki, hogy te ezt orrba szívod. Iszonyatosan káros fizikailag, rongálja a májat, vesét, szívet, nagyon durván. Láttam olyan embert, aki három napig csak ezt szívta, és a harmadik napon már rossz volt ránézni. Bár, mondjuk, akárki akármit csinál három napig, már rossz ránézni... De ettől tényleg! Amikor felszív, akkor egyből megüt, elég intenzív hatása van, úgy 10-15 percig. De utána, amikor kitisztulsz, olyan szinten leesik a dopamintermelés, hogy iszonyatos depresszióba esel. Én teljesen le vagyok dőbbenve, hogy ezt szívják... Régen a jó bogyónál az volt a jó, tényleg, hogy egész éjszaka elváltál, sőt még másnap dél előtt is, jó, utána volt az a kis rossz, de nem volt ilyen intenzív, mint ennél. Tehát egyet felszívsz, 10 percig k*rrva jó, de utána több óráig olyan szar, hogy így hihetetlen... Tehát aki erre rászokott, az hülye... meg is érdemli valahol... Sokan ugye azért szívják, mert szívja a másik is. Meg ugye egy csomó ilyen legális dolog van mostanában, amit a netről lehet rendelni, de nem is tudom, mik ezek pontosan, de már annyi van! A mefedron ez másfél éve jött be, és már most tiltólistára fogják rakni. Nagyon hamar. Az egyik haverom – ő már idősebb 25/26 éves – ő hozta ezt be Kecskemétre másfél éve, amikor még azt sem tudták, hogy mi ez. Angliából jött ez a szer egyébként. Na, szóval ő koka-infüggő volt, de miután kipróbálta a „Katit”, azt mondta, ő már csak ezt fogja szívni... Eltelt másfél év, ő azóta is ezt szívja, teljesen leépült agyilag. Én látom rajta, hogy ilyen skizofréniaszerű tüneteket produkál a srác, hazudozik össze- vissza. Megmondom őszintén, nem nagyon vágyom már a társaságára, ritkán beszélek vele azóta. Szóval teljesen megőrült. Meg hát látszik rajta, hogy le van épülve, fogyott is... A „Kati” azért okoz amúgy ilyen könnyen függőséget, mert amikor jössz le róla, akkor olyan szar, hogy nem akarsz lejönni róla. Van egy másik ismerősöm, aki szintén szívja, és képes, hallod, egy hétig szívni! Mert ugye minél tovább vagy rajta, annál intenzívebb a negatív flash utána. Tehát ő is, mit tudom én, két napra bezárkózik, és folyamatosan csak tolja a mefedront. De hát ez lassan már öngyilkosságig fog fajulni, olyan durván csinálja. Egy hétig rajta van, utána már nem akar lejönni róla. De érted, már olyan szinten ki van, hogy muszáj neki, mert már a szervezete nem bírja egyszerűen. [...] Az egyik ismerősöm volt most kint bulizni Ibizán, és ho-

zott nekem két tabit, és az is full „Kati” volt! Az is! Már ott is abból csinálják. Mert ugye a mefedron az gusztustalanul olcsó, és olyan nagy pénzeket lehet ezen csinálni, hogy így nyomják mindenhol. A sok hülye meg rászokik egyből. És ráadásul a „Kati” még sokkal rosszabb, mint egy amfetamin, mert például én ismerek olyan amfetamin függőt, aki 4-5 éve kőkeményen függő, ami azt jelenti, hogy mondjuk, 7 napból négyet be van állva, és ezt 4-5 éve csinálja. Ő kezd leépülni, de van a másik barátom, aki ugye másfél éve szívja a „Katit” és meg van örülve, kész van, teljesen kivan a szervezete. Itt látszik, hogy az amfetamint arra találták, hogy szívja az ember, a mefedront meg arra, hogy a növényekre rászórják. Szóval nem mindegy.

Stimulánok/ **Speed:** „Feldobottság. Fokozódó élénkség. Elillanó fáradtság és unalom” (Atkinson- Hilgard, 2005:247).

„Akkor a speed... na, annál nagyon számít, hogy milyen a minősége. Most már több fajta van, ugye van a metamfetamin, a kristály alapú speed, meg a sima amfetamin alapú speed. Ez jókedvet, boldogságot ad, pörögsz tőle. Viszont ettől nem vagy fent olyan sokat. Amerikába, most a metamfetamin alapú speed a menő, most már itthon is olyanokat csinálnak. Nem olyan erős, mint a metamfetamin, de már tovább mész, tehát ettől 3-4 napig is tudsz menni. De hát fizikailag is sokkal jobban rongál. A jó a speedben, hogy nagyon sokat lehet rá inni, bárkit leiszol. De ennél nincs az az eufória, mint a tablettánál, mert ugye más a hatóanyag. Itt amfetamin a hatóanyag, a tablettának meg az MDMA a hatóanyaga.

Egyébként szívtam már ilyen MDMA kristályt is, ami konkrétan az Ecstasynek a hatóanyaga, tehát nincsen felütve semmivel, csak konkrétan maga a hatóanyag. Mondjuk abból 19.000 Ft 1 gramm, viszont abból öten beálltok egész éjszakára. Az elég intenzív flash. Tablettát nem is veszek mostanában. A határon elég nehéz lett most áthozni dolgokat, és nem hozzák el ide Hollandiából, vagy csak kevés jut el ide, és az gyorsan szétosztódik abban a körben, akiknek sikerült behozni. És most az megy, hogy Romániába, a környező országokban, meg itthon ilyen zuglaborokban összedobják abból, ami van. Most az is divat lett, hogy „Kativál” csinálják a tablettát, mert ugyanúgy megdob, viszont utána szarabbul vagy, mint az eki után. Simán át lehet verni az embereket”.

Pszilocibil= varázs gomba, LSD: „Hallucinációk. Misztikus élmények. Rossz utazások. Flashback.” (Atkinson- Hilgard, 2005:247).

„Akkor a gomba. Az hallucinogén, az idegrendszerre hat csak. Azért jó a gomba szerintem, mert lebontja a szervezet teljesen, tehát nem marad vissza semmi káros. Fizikailag egyáltalán nem káros a szervezetre. Az idegrendszeret kicsit befolyásolja, de a gombán nem maradsz rajta, mert nem olyan erős hallucinogéneket tartalmaz, mint mondjuk egy LSD, amit ugye labora-

tóriumi körülmények között állítanak elő. Tehát a gombában lévő hallucinogén az természetes, ugyanúgy, mint a Mescaline kaktuszban a Mescaline, ami mondjuk nagyon durva hallucinogén, tehát abból tényleg pár csepp a pohárba, és az úgy két napos trip. Az elég durva. A hallucinogének szerintem egy külön témakör, arról lehetne egy napot beszélni amúgy. Egy más világba kerülsz, kitágul a tudatod. Láttam az LSD-ről egy dokumentumfilmet, az a címe, hogy „Az LSD átok vagy áldás?”. Benne van, hogy Albert Hofmann szintetizálta először az LSD-t, mert valami étvágycsökkentő anyagot akart előállítani, és véletlen rácsöppent a kezére ez, és érezte, hogy valami van... és kipróbálta, hogy utána kicsit többet csöppentett rá a kezére, és hazafelé biciklizés közben az egyik oldalon azt látta, hogy süt a nap, a másikon meg éjszaka van. Ezt hallucinálta. Ezért van a Hofmann-os, biciklis bélyegen félig éjszaka, félig nappal, mert ez volt a világ első LSD tripje. Nagyon sokat kísérleteztek is az LSD-vel, például tudósokon. Meg tudtak oldani problémákat, amiket előtte nem, mert LSD-el sokkal kreatívabbak lettek. Más az, hogy elmész egy buliba és be LSD-ztek goa zenére, vagy összeül tíz tudós és mindegyik azon gondolkodik, hogy azt a valamit hogyan lehetne megoldani... tehát ez is környezetfüggő”.

A következőkben Balázs elmondja, milyen volt az első LSD élménye. Számomra nagyon sokat jelentett, hogy ennyire megnyílt nekem, és pontról pontra beszámolt arról, hogyan érezte magát, amikor a szer hatása alatt volt.

„A hallucinogének azok a drogok, amiknek tényleg attól függ a hatásuk, hogy hol vagy. Ha egy kellemes baráti társaságban vagy, akkor tök jó lesz a trip. Viszont, ha olyan rossz helyen vagy, akkor meg lehet örülni. Nekem hál' Istennek nem volt ilyen bad trip-em. Mondjuk az első az nagyon durva volt. Kocsmában voltunk, hozta haverom, egy kis szar papírdarab...hát, mondom ezt esszük meg ketten?... aztán mondta, hogy hozott még egyet. Mondom, ne viccelj már, nézd már meg, milyen kicsi... Jól van, megettük az egyiket, eltelik fél óra, semmi. Azt gondoltuk, tuti átb*sztak. Megettük a másikat is, eltelik még fél óra, semmi... Aztán jöttek még haverjaim, velük elmentünk inni. Ittam pár kancsó fröccsöt, elszívtunk egy jó nagy füves cigit, aztán visszamentünk a kocsmába. Akkor kezdődött valami... izzadt a tenyerem, de hát ennyi? ... nem ezt vártam. Akkor átmentünk egy másik kocsmába, leültünk, eltelt két perc, és kész... Ránéztem a haveromra, és amikor ő is rám nézett, akkor láttam, hogy vele is történt valami. A falon a kocsmában foszforeszkáló festékekkel voltak felfestve csillagok meg páva... hát olyan meséket láttam, ott minden mozgott. Eltelt egy negyed óra, és egyre durvább lett a trip, már kezdtem megijedni, hogy már így kicsit túlnőtt rajtam a dolog, és vártam a segítséget...hogy majd a haverom segít, de hát rá-

néztem, és a világról nem tudott. Láttam, hogy tőle nem kapok segítséget, inkább neki kell segíteni lassan... Olyan flash-eim voltak, hogy hallom az emberek gondolatait. Éreztem, hogy az információ az ő fejükből áramlik az enyémbe. És mindenhol áramlott a fejembe a sok információ, és éreztem, hogy szétfeszül, hogy szétrobban mindjárt a fejem. Körülöttem a többi ember mind be volt rúgva, azt sem tudták, mi van velünk. És bejött egy csaj ismerősöm, aki tudja milyen érzés be LSD-zve, kérdezte, hogy jól vagyunk-e, elkezdte masszírozni a nyakam, kicsit magamhoz tértem, és úgy jobb volt. Mondta, hogy ő lemegy a pincehelyiségbe a barátaihoz, ha készen állok rá, menjek én is. Én meg úgy megijedtem, hogy mi lesz ott a pincében... A következő, hogy felállok, lépek kettőt, visszafordulok, és ott ültem. És ez így megtörtént. Ez életem legdurvább flash-e. És akármit ezek össze, szerintem soha többet nem lesz ilyen. És volt annyi időm, volt pár másodperc, hogy elgondolkodjak rajta, hogy ez hogy lehet. Hát ott ülök, de itt állok... ott ülök, de itt állok... És arra eszméltem, hogy pofoznak, a részeg haverom kérdezte, hogy „jól vagy? Jól vagy? Ki volt akadva kicsit a szemed.” Hű, mondom, az nagyon kemény. A hideg kiráz még most is, mikor mesélem, mert b*szdmeg ez nagyon durva volt. A haverom mondta, hogy menjünk le a pincehelyiségbe, elindultunk. Odaértem, lenézek, nagy feketeség... lépcső... látom, hogy kint van egy tábla, hogy „Belépés csak saját felelősségre”. Hát én úgy megijedtem, hallod. Én menekülni akartam onnan. Engem ott megölnek, feldarabolnak... A haverom meg ugye rángatott lefelé, hogy „gyere már, gyere már”... mert ugye ő be volt rúgva. Én az életemért küzdöttem azon a tíz lépcsőfokon, komolyan mondom! Annyira nem féltem még, mint akkor. Leérünk, és össze kellett görnyedni, mikor leértünk, olyan alacsony volt egy részen a plafon. Fel akartam egyenesedni, és kajak lefejeltem a plafont. És utána esett le egy pár perccel, hogy azért volt kiírva, hogy „Belépés csak saját felelősségre”, mert alacsony a plafon. És mindenki lefejelte... És az az egyetlen egy szerencsénk, hogy ott volt az a csaj, és kibillentett ebből, tudta, hogy mi van. Leültünk hozzá, mondta, hogy mit csináljunk, beszélтетett, mondta, hogy ne agyaljunk hülyeségeken. Utána eljött velünk haza. Ha vele nem találkozunk, akkor lehet, hogy ott elvesztünk volna. Én ott beleőrültem volna a saját gondolataimba. Meg olyan flash-eim voltak, amikor mentünk haza, hogy én egy helyben állok, és körülöttem megy minden, én nem mozgok. Jött belém a világ, és így éreztem mindent. Suhantak belém a dolgok, és mindent megértettem. Rájöttem a világmindenségnek a dolgaira. Tényleg úgy éreztem, hogy kitágult a tudatom, mert olyan mennyiségű információ áramlott belém, hogy fel sem tudtam dolgozni. Büszke voltam magamra, hogy én vagyok az, aki megértett mindent! Elmentünk a haveromhoz, jött velünk a csaj is. Mondta, hogy ülünk le rajzolgatni. Másnap meg-

néztem a rajzokat... valami örület... labirintust, meg mindent... Én úgy éreztem, már jól vagyok, hazakísértem a csajt. A haverom felhívott később, hogy jól vagyok-e, már – én jól voltam -, de ő még nem volt jól. Magzatpózban reszketett a takaró alatt izzadva, nem mert kinézni, mert a tapétából kijöttek a minták. Aztán kiment a fürdőbe, hogy lelocsolja magát, és ott állt fehér ruhában, mellette meg saját maga, csak fekete ruhában. Aztán rámutatott a tükörre a fekete énje, aki ott állt mellette. Utána úgy megijedt, hogy felhívott, hogy most mi van. Mondtam, hogy próbáljon aludni... nem tudtam jobbat mondani. Meg van ez a flashback... Másnap ülök a gép előtt, zenét hallgatok, és azt vettem észre, hogy a Winamp vizualizációkat néztem, és így az asztalt kapirgáltam, mert kifolyt a Winamp vizualizációja a monitorból, és odacsöpögött az asztalomra. És nézem, színes az ujjam, de durva... Egyszer csak így eltűnt, és azon vettem magam észre, hogy asztalt kapirgálok... Azóta is csak fél papírt eszek!”

Arra a kérdésre, hogy van-e bármilyen hatással életére a kábítószer, így felelt:

„A tanulmányi eredményemre hatással van azért. Az első még úgy megyegetett, aztán ahogy egyre jobban belecsúsztam, leszartam ezeket a dolgokat. A családnál meg... hát... a titkolózás... Meg: „Kisflam, hogy nézel ki, fogadjunk, hogy füves cigit szívtál!” Ááá, anya, nem! Vannak azért negatív hatásai így nézve. Meg mondom, ez a motiválatlanság, ami tényleg... hogy leszarsz dolgokat. Meg a hétfő, kedd az kicsit így tompábban telik a hétvége után, ha buli volt, vagy valami volt. Bemegyek a suliba, csak nem vagyok ott teljesen”.

A többi fiatal, akikkel interjút készítettem, szintén ezt a két hátrányt említették: iskolai teljesítmény-romlás, és a szülők előtti titkolózás rossz élménye. Azonban annyira kell nekik a drog – legtöbb esetben a marihuána, hogy rövid idő alatt túlteszik magukat azon, hogy szüleiknek hazudnak, és az iskolában sem úgy teljesítenek, ahogyan azt elvárják tőlük.

Az általam készített interjúkból levont következtetésem alapján elmondható, hogy a fiatalok legfőképpen barátaik társasága miatt, azok unszolására kezdenek el drogot használni. Egy idő elteltével pedig főleg olyan emberekkel veszi körül magát, akik szintén droghasználók, ezért már nem is akar kilépni abból a körből, hiszen ott elfogadják, olyan, mint ők.

MIT TEHET A KORTÁRSSEGÍTŐ TRÉNER?

A kortárssegítő tréner- Szilvi-, akivel interjút készítettem, 5 éve foglalkozik kortárssegítő képzéssel. A Kecskeméti Rév Szenvedélybeteg-segítő Szolgálatnál dolgozik, ahol a feladata prevenciók órákat tartani iskolákban. A megelőző órákon számos olyan gyerekekkel találkozik, akiket érdekel a kortárssegítés. A prevenciók órák befejeztével az érdeklődőknek tart kortárssegítő képzést.

„Ez már az 5. évem, hogy kortárssegítő képzéssel foglalkozom, pályázatok keretében. Most „Kortárs Klub” néven futnak ezek a foglalkozások, mert csak 30 óra felett lehet kortársképzést tartani. Előtudásom annyi, hogy alapvetően óvó- és tanítónő vagyok, tehát négy éven keresztül tanultam gyerekekről, és ennek kapcsán fiatalokról is. Személyiséglélektant, pszichológiát, gyermekfejlődést, ezeket mind tanultam, tehát ilyen jellegű szakmai ismeretem van. Illetve a kortársképzést egy kolléganőmtől vetem át, neki számos foglalkozását megnéztem, mielőtt én is elkezdtem ilyen jellegű képzéseket tartani.”

Ahogy a szakirodalom is leírja, a kortárssegítő képzés lényege, hogy a gyerekek a saját tapasztalataik alapján tanuljanak a program során.

„Előny az, hogy ide már olyan gyerekek érkeznek a prevenciók programból, akik már motiváltak, tényleg segíteni szeretnének, érdekli a téma. Továbbá előny még, hogy célirányosan tartjuk nekik már az órákat, hiszen a prevenciók órákon nem sok lehetőség van arra, hogy arról is beszéljünk, hogy egymásnak hogyan tudnak segíteni. [...]Olyan feladatokat viszek általában, amik tapasztalatszerzésre adnak lehetőséget, tehát nem beszélünk ezekről, hanem átélnek helyzeteket. Ez lehet akár egy kiközösített gyerek helyzete, akár egy utcán sétáló sztereotípiá, egy alkoholistá, egy drogos. Ezeknek a szituációknak a következtében vonják le a tapasztalataikat, és ők maguk fogalmazzák meg azokat. Előnye még, hogy a fiatalok olyan dolgokat hoznak be, amik körülöttük történnek. Jó, hogy ilyen helyzeteket is meg tudunk beszélni, ami éppen adott probléma az iskolán belül.”

A drogprevenció, drogokkal kapcsolatos alapfogalmak azonban nem csak a prevenciók órákon jelennek meg, hanem a kortárssegítő képzés szerves részei is. Ezen a programon még részletesebben megismerhetik a fiatalok a drogokat, hatásmechanizmusukat és következményeiket.

„Ez után következik az a rész, amikor a drogokkal kicsit bővebben megismerkedhetnek. A drogtáskát szoktuk megnézni, csoportosítjuk a drogokat, például hatásuk alapján, hogyha találkoznak vele, akkor úgy nagyjából helyre tudják rakni, hogy melyik az a drog. Ilyenkor beszéljük meg a droggal kapcsolatos fogalmakat, amiket mi, segítő szakemberek is használunk. Jó, ha

ők is tisztában vannak azzal, mi az a függőség, mi az az eufória, mik a diszkódrogok, mi a különbség a kábítószer és drog között.”

Mivel a programon kortárs**segítő**ket képeznek, beszélni kell a segítőfolyamatokról, a kompetenciákról, arról, hogy nem a másik helyett kell megoldani a problémát, csupán útmutatást lehet adni.

„Elő szokott előjönni, hogy milyen a jó segítő, és a nem jó segítő. Ilyenkor körbeülünk, középre rakunk egy papírt, és nekik kell ötletelni, nekik kell felírni, majd elmondani, hogy miért azt írta. Ilyenkor a többiek bekapcsolják saját élményeiket, gondolataikat, ez nagyon hasznos rész szokott lenni, mert látják, mit várunk el, illetve le is tisztázunk dolgokat. Sokszor esnek abba hibába – amibe az emberek többsége – hogy azt gondolják, hogy nekik mindig mindent jól kell csinálni, és akkor most meg kell menteni a világot. Ilyenkor el kell mondani, hogy neki van egy élete, egy szokásrendszere, és segíteni kell, ha úgy látja, de azért nem minden áron.”

„A képzés végén szoktunk szerepjátékokat berakni, mikor konkrétan eljátszák, hogy mondjuk megtudják egy barátjukról, hogy rendszeresen füvezik, és valahogy ezt neki tálni kell. Egy színpadszerűre felmennek páran, a többiek pedig mint nézők, figyelik őket. Arra kell törekedni, hogy átélhető legyen, csend legyen, tényleg ők oldják meg a problémát. Utána beszélünk róla. A legvégén feldobhatnak témákat, amiről még szeretnének beszélni, vagy a képzés legelején általuk felírt témákból választunk.

Ha 2-3 napos képzést tartok, ahol marad idő, ott be szoktam még hozni a kommunikációt, nonverbális kommunikációt témának. Ezzel kapcsolatban is vannak játékok, például húznak egy kártyát, melyen van egyfajta testkommunikáció, amit elő kell adni, és a többieknek ki kell találni, hogy mi az”.

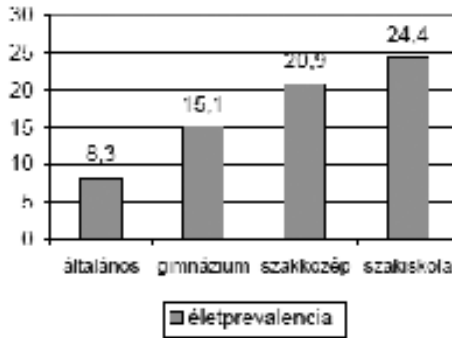
Sok fiatal nem tud róla, hogy egyáltalán létezik olyan, hogy kortárssegítés, vagy ilyen képzés. Vannak, akiknek a segítség belülről jön, és nem is tudják, mekkora felelősséget vesznek a nyakukba, mikor támogatnak valakit.

Szilvit arról kérdeztem, hogy szerinte azok a gyerekek, akik végigcsinálják a programot, érzik-e feladatuk jelentőségét.

„Szerintem érzik. Akik eljönnek ide, azok azért érzik ennek a súlyát. Szoktunk a kortársak hatásáról beszélni, hogy akkor tényleg mennyire is hatnak, mit tapasztalnak, kire figyelnek, kivel állnak szóba saját problémájukkal. Én azt szoktam látni, hogy akik itt vannak, azok tényleg próbálnak, törekednek rá, hogy segítsenek. Olyanra is volt példa, hogy valaki úgy jött, hogy már benne volt egy probléma. Egy srácot folyamatosan kirekesztettek az osztályból, és egy lány már a képzés előtt próbált vele erről beszélni. Tehát ő már próbált ezzel kapcsolatban lépni, csak hát nem nagyon jutott előre, ezért én adtam neki útmutatást.

Én azt látom, hogy érzik a feladatuk jelentőségét. Már csak abból is kiindulva, hogy szoktam mondani, hogy ha belegondolnak saját életükbe, sokszor kérnek egymástól segítséget, meg tényleg mindenhol jelen vannak a drogok. Ez egyéni vélemény, de nagyon sok iskola strucc politikát folytat, vagy, hogyha kiderül valakiről, akkor végletekben gondolkodik, tehát csak a legrosszabb dolog lehet, nem mérlegelnek, nem látják reálisan. Ezt a gyerekek nagyon érzik.”

A felmérések, kutatások azt mutatják, hogy a különböző iskolatípusokat tekintve a szakmunkásképzőkben/ szakiskolákban a legelterjedtebb a drogfogyasztás. Ezzel egyenes arányban, úgy gondolom, itt van a legnagyobb szükség is a kortárssegítők képzésére.

2. ábra. A tiltott szerek életprevalencia értéke iskolatípusonként a 8-10 évfolyamon tanulók között (Magyarországi Droghelyzet, 2009)

„Minden iskolában van probléma, drogprobléma, még a legkisebb falusi iskolákban is. Amit én eddig láttam, aszerint a legnagyobb szükség és a legveszélyeztetettebb gyerekek a szakmunkásképző iskolákban vannak. Ők alapból olyan gyerekek, akik vagy a képességeik, vagy a hozzáállásuk miatt már ilyen iskolába kerülnek. Általában ők csonka családból jönnek. Ezek a gyerekek annyira benne vannak a drogtémában, annyi mindent tanulunk tőlük, és sajnos olyan szinten nem értik ennek a felelősségét meg a fontosságát, hogy nagyon...”

Szilvi elmondta, hogy a legnagyobb érdeklődés Kecskemét egyik legproblémásabb szakiskolájában van a kortárssegítés iránt. Ez az iskola lehetőséget is ad arra, hogy 15 órás képzést tartsanak Szilviék, tehát gyakorlatilag 2-3 napos ekkor a program. Sokan szoktak jelentkezni innen, körülbelül 16-an.

A kortárssegítés hatékonyságának ellenőrzésére a segítő szakmában eddig nem fordítottak nagy hangsúlyt. A program külső elfogadtatásához mindenképp szükség van hatékonyság-ellenőrzésre. A programban résztvevők értékelése pedig nagyon fontos annak vizsgálatára, hogy a tevékenység mennyire volt sikeres (*Bácskai-Gerevich, 2000*).

Szilvit kérdeztem az eddigi tapasztalatairól a kortárssegítő képzéssel kapcsolatban.

„Egyik legnagyobb siker az volt, hogy amikor ennek a szakmunkásképzőnek volt itt képzés, három fiatal, miután végig csinálta itt a három napot, elkezdtek összegyűjteni a telefonszámokat, hogy akit érdekel, még legyen azoknak ilyen képzés. És az iskolát is próbálták meggyőzni, hogy nekik még kell ilyen képzés. Ebből a csoportból került ki valamilyen úton módon két srác meg egy lány, akik a Malom Társalgó¹⁴³ projektben végig, fél évig jelen voltak, minden pénteken és szombaton ott ültek ők is, önkéntesen. Beszélgettek a többiekkel, próbáltak ugye segíteni a fiataloknak. Annyira jól feldobták a társalgónak a hangulatát. Ebben a történetbe az érdekes az, hogy ők az iskolában feketebárányok voltak. Amikor elmeséltem a tanároknak, hogy ezek a gyerekek végigcsinálták a fél évet, le voltak döbbenve, hogy „azok a gyerekek?”... Tehát félelmetes, hogy milyen hatása lehet egy kortársképzésnek. A mai napig, ha önkéntesekre van szükségünk, és hívjuk őket, mindig segítenek elsőre. Mind a három fiatal egyébként rossz családi körülmények között nőttek fel. A lány nevelőszülőknél lakik. Az egyik fiú a nagymamájánál lakik, mert anyukája Spanyolországban, apukája Ausztráliában van. A másik fiút pedig az édesanyja kihasználja anyagilag, folyton elveszi a pénzét. Volt, hogy telefonja sem volt 3-4 hónapig, mert anyu elvette tőle. Neki kellett 16-17 évesen a kishúgára vigyáznia nagyon sokat. Nemrég találkoztam pont velük. Sajnos a lány lefelé csúszik, de a másik két fiú nagyon szépen boldogul. Az egyik srác szakács képzésre jár egy képző központba, sok sikerélménye van, és eldöntötte, hogy az érettségit is befejezi, aztán megy ki Spanyolországba dolgozni. Szépen elin-

---

143 Malom Társalgó: A Twist Olivér Egyesület pályázta meg a „Malom Társalgó”t mint pláza programot, és ebben a Rév, mint együttműködő partner vett részt. Minden péntek, szombaton volt ügyelet este 6 órától 10 óráig, fél éven keresztül. A program célja a Malom Plázában kallódó fiatalok összegyűjtése. Programok voltak: sakkozás, kézműveskedés, internetezési lehetőség, beszélgetés. A fél év leteltével a program „üzemeltetése” önkéntes volt, de most újra indult a Rév közreműködésével.

dult az útja, és törekszik. A másik srác pedig most nyitott egy gyorséttermet. Egész nyáron dolgozott 12-14 órát, hogy összejöjjön rá a pénz, most hajnali 3-kor kel, 4-től megcsinálják az előre rendelt ételeket, fél 8-ra megy a suliba, ott van 2-ig, aztán megy vissza. Így függetlenedik az édesanyjától is.

Úgy gondolom, hogy ebben azért van szerepe a kortársképzésnek is, és örülök, hogy rátaláltak az útjukra.

Nagyon jó tapasztalat még, hogy Cegléden van a Napraforgó Egyesület, ahol fiataloknak tartottam kortársképzést. Volt egy 14-16 fős kemény mag, akiknek annyira tetszett, hogy szerveztek egy kétnapos erdei iskolás összejövetelt még. Ők a mai napig össze szoktak jönni, segítenek egymásnak, másoknak. A képzésen megismert feladatok alapján csináltak például egészségnapot a többi iskolának a városban. Ezt nagyon jó eredménynek tartom.”

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban a droghasználat kialakulásának okait, a serdülőkori sajátosságokat, a kortárshatásokat, a kortárssegítéssel kapcsolatos alapfogalmakat és a kortárssegítés gyakorlatának témáját jártam körbe.

Több fiatalal készítettem interjút, amelyek egyikével szemléltettem a mai magyar fiatalok drogfogyasztó szokásait, a kortársak szerepét a drogfogyasztás kialakulásában.

Elmondhatjuk, hogy ma Magyarországon a drogfogyasztás a fiatalok körében egyre elterjedtebb, ennek megannyi oka lehet. A szakirodalomból és az interjúkból is kiderül, hogy alapvető okok például a vonzerő és pozitív hatás, elérhető határ, ismeretek (hiánya) a szerekre és a szerfogyasztásra vonatkozóan, a családon belüli érzelmi kapcsolatok minősége, társadalmi-és kortárshatások.

Az általam megkérdezett fiatal fiúk mindegyike 14 éves kora körül próbált ki először illegális drogot, mely a marihuána volt. Az összes fiú elmondása szerint kortársakkal – barátokkal, osztálytársakkal – használtak először cannabist. Ennek fő motiváló tényezője a csoporthoz való tartozás, a beilleszkedés volt.

Olyan fiatalokkal beszélgettem, akiknek nem az utolsó volt a kipróbálás alkalmá. Mindannyian hozzászoktak a marihuánához, és egyéb drogokat is fogyasztanak. Olyan barátokkal és ismerősökkel veszik körül magukat, akik szintén szerhasználók, ezért a leszokás esélye nem túl nagy, sőt, még jobban belevihetik egymást a drogfogyasztásba. Megfigyelhető, hogy családjuk szocializációs szerepe egyre gyengébb, és nem csak a kortársakkal való egyre erősebb viszony miatt, hanem én úgy gondolom, a drogfogyasztás is sze-

repet játszik ebben. Az állandó titkolózások, a feszültség, ami a szer beszerzésével jár nagy feszültséget kelthet a fiatalban, ami a szüleivel való érzelmi és kommunikációs viszonyt ronthatja.

A kortárssegítéssel kapcsolatos gyakorlati tapasztalatokról kérdeztem Ugró Szilviát, a Rév Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat prevenciók munkatársát. A Kortárs Klub név alatt futó projekt Szilvia szerint nagyon sikeres, az iskolákból számos gyerek jelentkezik a programba, főleg a legproblémásabb kecskeméti szakiskolából. Ez a fiatalok és a kortárssegítő tréner számára is nagy húzóerő, hiszen ezeknek a fiataloknak a legfontosabb és leghasznosabb ez a program.

Úgy gondolom, a mai magyar fiatalok számára még hatékonyabb prevenció kidolgozása lehetne a cél, illetve a kortárssegítést jó lenne minden iskolába eljuttatni, hiszen a trénernek olyan pozitív hatásokról számolnak be, melyek nagyon fontosak lehetnek a fiatalok drogfogyasztásának megelőzésében, visszaszorításában.

Arra a kérdésre, hogy mit adhatnánk fiataljaink kezébe a kábítószer helyett, talán egyszer megszületik a válasz. Erre hatékonyabb módszerek kidolgozására, társadalmi összefogásra és kitartásra lenne szükség.

Felhasznált irodalom

Bácskai Erika – Gerevich József (2000): A kortárssegítés tanári kézikönyve, Vác, Egészséges Ifjúságért Alapítvány

Dávid Tamás (2002) „Az addiktív drogfogyasztás pszichés háttere” In. Kapócs Imre és mtsai (szerk.) Ifjú-kór - Tanulmányok az ifjúságról, pedagógiai módszerekről, az ifjúságot fenyegető veszélyekről, a drogfogyasztásról, a kezelési lehetőségekről, a segítőkéről. Budapest, Okker Kiadó

Demetrovics Zsolt (2007) „Az addiktológia alapfogalmai”. In. Demetrovics Zsolt (szerk.) Az addiktológia alapjai I. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó

Demetrovics Zsolt- Balázs Hedvig (2004) „Drogosok”. In. Rác Márton és mtsai (szerk.) A láthatatlanság éve – társadalomismereti olvasókönyv. Budapest, Alapítvány a Társadalomelméleti Kollégiumért

Dr. Vikár György (2002) „A serdülőkori válság” In Kapócs Imre és mtsai (szerk.) Ifjú-kór - Tanulmányok az ifjúságról, pedagógiai mód-

szerekről, az ifjúságot fenyegető veszélyekről, a drogfogyasztásról, a kezelési lehetőségekről, a segítőkről. Okker Kiadó, Ferenczi Zoltán (2003): Drogregrencia, pedagógus, iskola. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó

Jakab Zoltán: „Altruizmus”. Elérhető az interneten: <http://www.kisle-xikon.hu/altruizmus.html> (2010-12-24)

Komáromi Éva (2001) „A droghasználat kialakulásának okai”. In. Ritter Ildikó (szerk.) (2001): Tanulmányok a kábítószer-problémáról. Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola

Nemzeti Drog Fókuszpont (2009): 2009-es éves jelentés az EMCDDA számára.

Paksi Borbála, Elekes Zsuzsanna (2004) „A 11-12. évfolyamos középiskolások alkohol-és drogfogyasztása Budapesten 2004-ben” In. Addiktológia Folyóirat 2004/3

Rácz József – Szabó Gabriella (2002) „Kortárs segítség módszere” In. Kapócs Imre és mtsai (szerk.) Ifjú-kór 2. - Tanulmányok az ifjúságról, pedagógiai módszerekről, az ifjúságot fenyegető veszélyekről, a drogfogyasztásról, a kezelési lehetőségekről, a segítőkről. Budapest, Okker Kiadó,

Szerző ismeretlen: Szörnyű salvia trip. Elérhető az interneten: http://www.metacafe.com/watch/1353955/horrible_salvia_trip (2010-12-25)

Dovigyel Barbara

Út az absztinencia felé A változás nyomon követése kábitószerfüggők körében

A döntés már cselekedet volt, és ezáltal a levegővétel is tisztább, éltetőbb motor lett számomra, ami elindított egy úton..”(Gyuri, egy interjúalany)

1. Bevezetés

Nagygyakorlatomat Budapesten az MRE Válaszút Misszió Drogkonzultációs Irodában töltöttem, ahol több leállt szenvedélybeteg is dolgozik. Egyikük véleménye szerint, a komoly kábítószerfüggők 95%-a meghal. Ő ahhoz a szerencés 5 %-hoz tartozik, akinek sikerült megszabadulni a függőségtől. Tragikusan alacsony ez az arány. Dolgozatomban arra keresem a választ, hogyan lehet - ha egyáltalán lehetséges - sikeresen megszabadulni a szerek fogságából.

Dolgozatom tárgya a változás, az absztinenciáig vezető út, illetve ezen folyamat vizsgálata. Az élet változási ciklusok láncolata, és mindennemű változás egy folyamat, mely különböző szakaszokból áll. Arra keresem a választ, hogy a kábítószerfüggők, akik úgy döntöttek, hogy megszabadulnak káros szenvedélyüktől, valóban végig mennek-e ezen út állomásain; vajon a szakirodalmakban leírt szakaszok, fázisok valóban fellelhetők-e. A kérdésem minőségi voltából adódóan a választ mélyinterjúk segítségével kerestem.

A bevezető után a kutatásomat mutatom be, mivel dolgozatom során folyamatosan idézek az elkészített mélyinterjúimból. Ezzel szeretném minél gyakorlatiasabbá tenni a munkámat. Ezek után sorra veszem a szerhasználat, illetve a drogfüggőség kialakulásában szerepet játszó tényezőket, illetve a függőséghez vezető utat, mely azért fontos, hogy áttekinthessük azt a folyamatot, amelyen járva egy fiatal eljut a kipróbálástól a függőségig. Majd röviden érintem magát a függőséget, illetve alapfogalmait. Ezt követően mutatom be először is azokat az úgynevezett változási történéseket, melyek fontos eszközei magának a változásnak. Ezek után sorra veszem, és részletesen bemutatom a változás szakaszait. A szakaszok vizsgálatakor mutatom be a Ráckeresztúri Drogterápiás Otthont, illetve

a Portage modellt, amellyel dolgoznak. A dolgozat legvégén pedig összegzem a tapasztalatokat.

2. A kutatás módszertana, az interjúalanyok és körülményeik bemutatása

Kutatásom során szenvedélybetegekkel készítettem mélyinterjút. Kiválasztásukban a legfontosabb kritérium az volt, hogy jelenleg már minimum egy éve absztinensek. Nagygyakorlatomat Budapesten az MRE Válaszút Misszió Drogkonzultációs Irodájánál töltöttem. Ez az iroda szervezi a leszokni vágyó kábítószerfüggők előgondozását elsősorban a Magyarországi Református Egyház Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió Ráckeresztúri Drogr terápiás Otthonba, de más rehabilitációs otthonokba is. A ráckeresztúri otthonról, az itt folyó terápiáról valamint a Portage modellről, mellyel dolgoznak, a későbbiekben fogok részletesebben foglalkozni. A gyakorlati időm alatt megismerkedtem jó néhány volt, és jelenleg is szenvedélybetegséggel küzdő személlyel. Közülük 5 férfival készítettem félig strukturált mélyinterjút. Az interjúimat diktafonnal rögzítettem, majd legépeltem. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy az interjúalanyaim nevét módosítottam, az alanyaikkal tegező viszonyban vagyok, így az interjú kérdéseit is e szerint készítettem el. Mind az öten voltak már Ráckeresztúron terápián. Az alanyok kiválasztásában a dolgozatom témája szempontjából a kornak nem volt jelentősége. A következő pár sorban röviden bemutatnám interjúalanyaimat.

„Főszereplők”

1. **Zsolt:** 40 éves. Iskolai végzettsége szakmunkás- képző (hentes). Teljes családban nőtt fel. Édesanyja a honvédelmi minisztériumban dolgozott, és az elmondottak alapján engedékeny szülő volt. Édesapja Bartók Béla-díjas zenész, szigorú férfi, öngyilkos lett, mikor Zsolt 20 éves volt. Az apja halála utáni nyáron kezdett szereket használni, 20-21 éves korában. Az interjú elkészítésekor már több mint egy éve tiszta volt.

2. **Rocko:** 34 éves. Legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános osztály. Nem érezte jól magát otthonában, családja körében. Úgy érezte nem törődnek vele. 13 évesen már szinte nem is lakott otthon, barátoknál, ismerősöknél töltött sok időt. A szerhasználata 13-14 éves korában kezdődött el, 15 évesen került először börtönbe. Az interjú elkészítésekor már több mint négy éve tiszta volt.

3. **Tamás:** 22 éves. Legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános osztály (érettségi folyamatban). Élete első négy évében leginkább nagyszüleiével élt. A nála idősebbek társaságát kedvelte, velük töltötte szabadideje nagy részét. Korán dohányozni kezdett, majd inni is. A szülei elváltak,

amikor ő 11 éves volt. Valamivel ez után kezdett el kábítószerelni, 14 évesen már rendszeresen csinálta. Az interjú elkészítéskor már több mint egy éve tiszta volt.

4. **Gyuri** 30 éves. Legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános osztály. Gyerekkorában apafüggő volt majd 12 éves korában szülei elváltak. Édesanyjával és testvéreivel elköltöztek. Mindebből ő csak az édesapja hiányát érezte, így elkezdte őt „keresni”. Körülbelül 14 évesen „meg is találta” egy bűnöző személyében. E férfi társaságában drogozott először. Az interjú elkészítéskor már több mint két és fél éve tiszta volt.

5. **Csaba** 32 éves. Legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános osztály (érettségi folyamatban). Emellett szociális gondozó és ápoló képezéssel rendelkezik. Édesapját nem ismerte, édesanyja 6 éves korában hunyt el tüdőrákban, 12 éves koráig a nagyapja nevelte. Nagyapja halála után nagynénje vette magához, és a kis faluból felkerült Budapestre. Kedvelte a nála idősebbek társaságát, 20-30 éves férfiakkal barátkozott. Velük kezdett el kábítószerelni 16-17 éves korában. Az interjú elkészítéskor már több mint öt éve tiszta volt.

3. A szerhasználat kialakulásában szerepet játszó tényezők

Régebben a drog szón gyógynövényeket, és az azokból készült készítményeket értették. A legtöbb növényi eredetű drog ma is használatos az egészségügyben, persze csak az ajánlott adagban. A drogok olyan anyagok, amelyek a szervezetbe kerülve a központi idegrendszerre hatnak, és tudatmódosító hatásuk van. (Lajtai, 1999)

„Az »újkori« drogozás Magyarországon az 1960-as években jelent meg. Egészen az 1980-as évek végéig a fiatalok különböző gyógyszereket szedtek eufória elérése céljából. A szerves oldószerek használata szintén elterjedt. Az 1980-as években megjelent az egyes szerek intravénás alkalmazása.” (Rácz, 2000: 43)

Az 1990-es évek elején a határok nyitottabbá válásával, a turizmus fellendülésével, valamint lényeges társadalmi-gazdasági változások hatására megjelentek az úgynevezett klasszikus drogok: például a heroin, amfetamin, LSD, marihuána. A kábítószer piaca kezdett fellendülni, pezsegni, jó jövedelemmel járt a terjesztés. A 90-es évek közepén, Magyarországon is hódított a *techno-house-acid* ifjúsági kultúra, a diszkókban, táncos rendezvényeken egyre gyakoribb volt a droghasználat. (Rácz, 2000)

Bármely probléma megoldásához, megelőzéséhez, gyógyításához szükség van az okok azonosítására. Mivel a drogfogyasztás kialakulásának háttere nagyon összetett, ezért mindegyik lehetséges kiváltó okot meg kell vizsgálni.

Ebben a fejezetben azokat a tényezőket veszem sorra, amelyek hatással lehetnek rá, befolyásolhatják a szerhasználat kialakulását. Természetesen fontos leszögeznünk azt a tényt, hogy nem minden ember válik drogfüggővé azok közül, akik életük során akár egyszer vagy többször éltek kábítószerrel.

A drogok sajátosságai

Minden drognak más és más hatása van. A hatás függ a mennyiségtől, minőségtől és magától a fogyasztó személyétől is.

A drogfogyasztás kialakulásában az első tényező, amit figyelembe kell vennünk, az maguknak a drogoknak a sajátosságai. Elsődlegesen a szerek vonzerejére, pozitív hatásaira kell figyelmet fordítani - az általuk generálódott pozitív élményekre -, hisz ebből fakad az, hogy a szerhasználók vágnak arra, hogy újra fogyasszanak. Ez pedig fontos tényező, mivel ez is hozzásegít a függőséghez. Társadalmunk fogyasztói társadalom: minden élvezeti cikk (élelmiszer, ruházat stb.), és így a kábítószer kínálata is szélesedett az idők folyamán. Ezzel összefüggésben a szerfogyasztás kialakulását nem kismértékben befolyásoló tényező, a szinte mindenki számára elérhető ár. (Komáromi, 2001/a) Ezen kívül, a szer által kiváltott pozitív tapasztalat is nagyban befolyásoló tényező. Ilyen például, hogy egyes szerek ellazítanak, másoknak hangulat-és teljesítményszerkentő hatása van. (Rác, 2000)

„Amikor lefelől ször beleszívtam, már megnyílt előttem egy világ. És már abban a világban voltam benne. Egy új dimenzióban jártam. És ez eléggé édes volt, és nagyon tetszett. Szép volt, szabadságot, önmegvalósítást biztosított számomra. Érdekes, hogy amikor anyagoztam, mintha elvették volna az érzéseimet. De közben más „szemeket” kaptam. Szóval másképp kezdtem el látni a világot, vagy az embereket anyaggal. Új szemeket kaptam, amire azt gondoltam, hogy jó. És mindenre képes vagyok, superman vagyok ezekkel a szemekkel.” (Gyuri)

A drogfogyasztó jellemzői

A fogyasztás kialakulásában nem elhanyagolható tényezők a drogfogyasztó személyi jellemzői sem. Ki kell emelnünk a biológiai, genetikai meghatározottságot (például a szervezet endorfin szintjét). Fontos szempont továbbá a tájékozottság, a különböző szerek és használatuk ismerete. Mindezek mellett kiemelkedően nagy szerepük van a pszichológiai tényezőknek is. (Komáromi, 2001/a)

A kábítószerekkel kapcsolatosan számos téves információ létezik, melyek szintén szerepet játszhatnak a droghasználat kialakulásában. Ilyen

például az a tévhit, hogy az úgynevezett lágy drogok mint a marihuána, nem okoznak függőséget.

„Pont ez a probléma a fűvel, hogy mindenki az gondolja a fűről, hogy egy lágy drog. Ezt el lehet nyugodtan szívni, megmagyarázzuk magunknak, hogy ez természetes, meg már az őseink is használták. De, hogy ha valaki két vagy három hónapig folyamatosan szívja a fűvet, reggel meg lefekvés előtt, akkor 3 hónap után, ha valamiért este nem tud fűvet szívni, igenis vannak elvonásai. Igen is feszült, frusztrált, minden baja van. Azt gondolom, minden kábítószernek, minden szenvedélybetegnek, aki elég mélyre sodródott, annak a fű a belépés a kábítószerhez. Az első lépés a fű.”(Csaba)

Az a nézet sem helytálló, mely szerint azok a szerek, amelyek nem okoznak fizikai függőséget, kevésbé veszélyesek, vagy, hogy az alkalmi szerhasználatból nem lehet gond. Továbbá a szerhasználók egy része azt gondolja, hogy akkor hagyja abba, amikor akarja. Ez az illúzió is hozzájárul a függőség kialakulásához. Hisz ez önbecsapás, tagadás. (Komáromi, 2001/a)

Családi háttér

Burgess szerint egy családot alkotnak azok a személyek, akik házasságkötés, vérségi kapcsolat vagy örökbefogadás útján tartoznak össze. A családi élet problémája pedig a szocializáció során elsajátított szerepek érvényesítése iránti küzdelem. (Albert-Leveleki, 2007)

A családnak életünk minden területére hatása van. Itt szocializálódunk, itt tanulunk meg minden olyan dolgot, mely későbbi életünk alapját képezi. Éppen ezért a legfontosabb befolyásoló, meghatározó tényezőnek a drogfogyasztás kialakulásával kapcsolatban a családi háttér tartom. Az ezen belüli tényezők is nagyon összetettek, nem választhatóak el egymástól. A szülők iskolázottsága, az egzisztenciális helyzet, a család összetétele (teljes vagy csonka) mind nagyon fontos szerepet játszanak egy gyermek fejlődésében. Lennie kell egy mintának a férfi-női kapcsolatról, amit az apától és az anyától tanul. Fontosak az érzelmi kapcsolatok is, és azok minősége: mennyire nyitottak, őszinték egymással, kapcsolatuk bizalmi viszony-e vagy sem. A devianciák jelenléte a család életében szintén meghatározó jelentőségű lehet. (Komáromi, 2001/a)

A funkcionálisan jól működő családban a szülők kiegyensúlyozottak, lelkiileg, szellemileg érettek, teljes mértékben megfelelő, pozitív az énképük. A családban vannak alapvető, közösen meghatározott értékek, rituálék, közös ünnepek, hagyományok. Továbbá fontos, hogy a családtagok közötti kommunikáció nyílt, és kétirányú legyen. Minden családtagnak meghatározott feladata van, a kapcsolat köztük erős és bizalmi. (Kály-Kullai, 2007) Ezzel

ellentétben a diszfunkcionálisan működő családokban a családtagok közötti pszichikai határok elmosódtak, merevek vagy rendezetlenek. Ezekben a családokban a családi szerepek felcserélődnek. Nem tudnak a családtagok érzéseikkel, problémáikkal azonosulni, konfliktusaikat kezelni.

„Hát anyám igazából nem foglalkozott velem [kábitószerezésem], mert azt hitte, hogy akkor nincs ez a probléma. Szóval, ha nem foglalkozunk vele, akkor az nincs. Meg hát nem tudott tenni semmit. Anyám azt mondta, akármit csinálok, akkor is a fia vagyok. Pedig aztán loptam otthonról sok mindent, eladtam. Volt egy kis balhé belőle, aztán elfelejtődött.”(Zsolt)

A családtagok egymás között nem őszinték egymással, nincs bizalom köztük, és a természetes támasz is hiányzik. Hétköznapjaikban gyakori a destruktív, kártékony vádaskodás, minősítés, címkézés. Kommunikációjuk zárt, és nem egyértelmű. Túl nagy hangsúly van a látszaton, ahelyett, hogy egymással foglalkoznának. Nagyfokú titkolózás jellemzi ezeket a családokat. (Petró, 2007.)

„Amikor apám megpróbált szigorral megfogni, az méginkább arra készítetett, hogy fedjem el a valóságot, és próbáljak akkor az adott helyzethez úgy alkalmazkodni, hogy teremtsék helyet vagy lehetőséget, az akkor is dolgozó vágyak megélésére. De szolgáljak abba az irányba is, hogy ne veszítsem el. Vagy ne sodródjak esetleg egy még mélyebb szabályozásba.”(Tamás)

„Az, hogy miért használtam, most azt gondolom, mondhatom már ilyen fejjel, hogy ugye nálunk a családban nem volt ilyen nagy családi kommunikáció, semmi (...) Úgy találtam meg a helyem, hogy én is kábitószereztem idősebbekkel, és ott jobban is éreztem magamat. Megértettük egymást, spanok lettünk, barátok.”(Rocko)

Társadalmi, környezeti hatások

A társadalmi és környezeti hatások széles és átfogó befolyásoló tényezők, éppen ezért jelentős a hatásuk a drogfogyasztásban. A társadalmi változások - mint Magyarországon a rendszerváltás - magával hozták a szabadságot, a határok megnyitását, de ezzel együtt elősegítették a drogok beáramlását is az országba. Ma a fogyasztás kultusza van jelen, s ez is a szerek malmlára hajtja a vizet. A társadalomban tapasztalható drogfogyasztási minták, szokások hatása is erős, s a kortárs csoportok hatása mindezt erősíti. A reklám, média és a törvényi, jogi szabályozások szerepe sem elenyésző. A társadalom drogfogyasztással kapcsolatos attitűdje mostanra megváltozott: egyre inkább tolerált és helyenként elfogadott. (Komáromi, 2001/a)

Modern társadalmunk egyik kiemelt problémája az értékválság. A korábbi értékek fontossága csökkent, ma már szinte minden lehet érték, akár a korábbiak ellenkezője is. Az ember ma már mindent megtehet, mi-

vel szabad, és van választási lehetősége. Túlzott szabadelvűségben élünk. (...) Úgy gondolom, hogy az értékválság is jelentős szerepet játszik a drogfogyasztás kialakulásában. (Szigeti, 2004.) A média megállás nélkül azt közvetíti, hogy a fogyasztás érték. Akkor leszünk boldogok, kiegyensúlyozottak, ha az anyagi javakat hajszoljuk. Ez a pezsgő, rohanó életstílus magával hozza az ürességet, melyben csupán a depresszió, és emberi kapcsolataink silánysága van jelen. Ennek enyhítése pedig egy újabb élvezeti cikk megvásárlására készlet. (Komáromi, 2001/a)

A kortársak befolyása szintén fontos tényező a szerhasználat kialakulásának szempontjából. A fiatalok életében rendkívül nagy szerepe van a közösségnek, a barátaikkal való kapcsolatnak. A hovatartozás elérése érdekében, és a csoportnyomás hatására sok mindenre képes egy fiatal. Felveszi a csoport értékeit, céljait, és innentől már teljes értékű tagnak számít. (Taschner, 2000)

4. A drogkarrier

„A vágy természete a csillapíthatatlanság, a legtöbb ember mégis csak azért él, hogy kielégítse vágyait.” (Arisztotelész)

A következő részben a drogfüggőség kialakulásának szakaszait, folyamatát tekintem át. A droghasználat általában a legitim szerek kipróbálásával kezdődik. Ilyenek például az alkohol, a cigaretta és a különböző nyugtatók.

„A dohányzás a bunkerban. Az volt az első ilyen csíny, amikor arra való törekvés volt bennem, hogy valaki más legyek. Mert nekem ez nagyon összekapcsolódott. Ez a szerhasználat, ez a valóság megtagadása, mert nem tesszik az, ami van, vagy bizonyos hátrányokat érzek mögöttem, a mögött, ami valójában vagyok, vagy, ami van körülöttem, vagy, ami van, ami valós. Sebben az elégedetlenségem volt. Tehát én nagy akartam lenni, nagyobb.”(Tamás)

A kipróbálás

A statisztikák azt mutatják, hogy egyre nagyobb az aránya a fiatalok és a serdülők között azoknak, akik kipróbálnak valamilyen illegitim szert. Ez legtöbbször a marihuána, ezt követi az ecstasy, speed, hasis, majd az LSD. Az interjúk készítése során feltettem a kérdést: „hogyan és mikor kezdődött el a szerhasználatod? Mit gondolsz, miért?” A válasz a kíváncsiság, a valahova tartozni akarás voltak.

„Én kíváncsiságból drogoztam. Lejártunk a lakótelepre a haverokkal. Fűveztek, meg mit tudom én, hát én is kipróbáltam. De igazából ez csak a kíváncsiság volt. Olyan 20-21 éves lehettem.”(Zsolt)

A kipróbálás szorosan kötődik bizonyos közegehez, például baráti társasághoz, szórakozóhelyhez vagy valamilyen nagy eseményhez. A drogfogyasztás jövőbeni alakulása szempontjából meghatározó az első találkozás, az illető életkora, személyisége, a drog fajtája, a fogyasztás körülményei. (Komáromi, 2001/b)

„A szüleim elváltak. Én nem tudtam, hogy mi van, nem tudtam ezt felfogni, mert én csak a hiányérzetet éltem meg. És akkor elkezdtem apukámat keresni. Emberekben, tanárokbán, iskolában, mindenhol. Aztán találtam egy olyan helyet, ahova rendszeresen lejártam. Ez egy pub volt. És ott egy bűnöző személyében egyszer csak megjelent az én ideális apukám egy társaságban, egy ember. Aki hordozta azokat a jegyeket, amik édesapámra illelenek. És mindenki hallgatott rá. És ők drogoztak. És akkor én is belekóstoltam a drogba. Szóval nem volt elég az, hogy megtaláltam egy apamintát, amire azt mondtam, hogy oké, még éreztem egy hiányérzetet, és ezt a hiányérzetet, amikor beszéltam az első porba, ez megadta.”(Gyuri)

Alkalmi fogyasztás

A kipróbálás utáni folytatásnak, kezdetben alkalmi használatnak többféle változata lehetséges. Egy-egy hétvégén, bulikon, szórakozóhelyeken való használat. Ekkor még a fogyasztásnak csupán rekreációs célja van. Az elvonási tünetek ekkor még nem észlelhetők, bár a tolerancia elkezd kialakulni. Ez azt jelenti, hogy egyre nagyobb mennyiség kell a kívánt hatás eléréséhez, mivel a szervezet már hozzászokott. Az első alkalommal kipróbált szer újjal vagy újabbakkal bővíthet. (Komáromi, 2001/b)

„A kezdeti időszakban, mikor összejöttünk a barátokkal, tekertünk egy cigit fiatal fejjel 17-18-20 évesen. Összeültünk, elszívtunk egy cigit, és akkor mentünk az utcán, röhögtünk, mentünk, filmet néztünk, meg örültünk egymásnak, hogy készen vagyunk. Így kezdődött. Ezek csak ilyen alkalmak voltak, amik egyre sűrűbbé váltak.”(Csaba)

„Hát az elején, amikor így hozzájutottunk, mert akkor nem lehetett úgy, mint most a városban, hogy minden sarkon lehet kapni. S így volt, hogy 1-2 hétig nem is csináltuk. Jó, hogy szívogattunk esténként. De valami azért kellett. És akkor egyre többször estünk bele ilyen hernyós [heroin] bulikba. Ha valakinek volt, valaki tudott szerezni, és akkor ugye miért ne.”(Zsolt)

„A hétvégi szórakozások jöttek akkor még be. Emlékszem, hogy nem vásároltam, nagyon hosszú ideig nem vásároltam anyagot. Elkezdtem discoba járni, és ott egy csíkot valahogy szereztem, vagy megkínáltak. És ez nekem bőven elég volt. És ezzel tők jól elvoltam elég sokáig. Aztán persze az egy csikból két csik lett.”(Gyuri)

Rendszeres használat

Itt már nemcsak egy-egy hétvégén vagy egy-egy buliban való használatról van szó, hanem minden hétvégén, minden buliban, minden összejövételkor. A szervezet toleranciája már kialakult a testi és a lelki függőséggel együtt. Ekkorra már minden bizonnyal több szert is kipróbált, és talált magának bázis drogot is. A személyiség, a magatartás érzékelhető változásokon megy át. A kábítószer egyre intenzívebben az egyén életének részévé válik. (Komáromi, 2001/b)

„És akkor én hónapokig vagy fél évig észre se vettem, hogy én függő vagyok. Mert ugye elmentem dolgozni, délután hazamentem, behernyóztunk a többiekkel. Akkor még nem ilyen magányos, egyedül, hanem behernyóztunk együtt, és akkor utána mentem haza. És utána vettem észre, hogy valami gond van. Mikor nem tudtunk szerezni, és akkor rossz kedvem volt.”(Zsolt)

Kényszeres fogyasztás

„Az egyén által ellenőrzött, tudatosan befolyásolható drogozás fázisát kontrollált fogyasztásnak nevezzük. Egy ponton túl, bizonyos esetekben azonban ez a forma az ún. kényszeres droghasználatba megy át, amely a kontroll elvesztésével, a drogfogyasztás öntörvényűvé válásával jellemezhető.” (Komáromi, 2001/b: 92) A szerhasználat az illető életének központi részévé válik. A fogyasztás fő célja az elvonási tünetek elkerülése, enyhítése. Kialakul egyfajta alárendelt viszony a kábítószer javára.

„Én hamar átléptem a heroinra. Közel egy év után. Körülbelül 14 évesen én már kipróbáltam fóliában, és onnantól kezdve, én másnap már szúrtam magam. Onnantól kezdve én végig heroinoztam. Az elején, ahogy kipróbáltam fóliába másnap megvettem egy grammot és azt elszúrtuk. Beszúrtuk, és akkor mi elvontunk egy ilyen kis adaggal egy-két napig. És akkor utána már a discoba is és mindenhol mi heroinosan voltunk jelen. És akkor utána megjelentek az elvonási tünetek. Amit nem is gondoltunk akkor még, hogy elvonási tünet, hanem csak később. Rutinná vált, hogy Úristen, ez elvonási tünet. Orrfolyás, hasmenés, hidegrázás... Mi azt hittük, hogy meg vagyunk fázva. És akkor benyomtuk, akkor elmúlt. És akkor minden tök jó volt. És utána már rájöttünk, mikor a régebb óta heroinosok mondták, hogy ez már elvonás. 14, 15 évesen, 15 évesen volt ez. Én úgy kerültem be a börtönbe, hogy elvonásom volt 15 évesen. Még azt se tudták az őrök, hogy mi az.”(Rocko)

„Elmentem lopni. Először elmentem lopni azért, hogy legyen pénz anyagra. Mert addig nem tettem ilyeneket. Szóval akkor is voltak ilyen seftelések, meg okosságok, de az, hogy az ember fogja magát tudatosan felöltözik és elindul, hogy na akkor most lopok valamit, mert nincs pénz. Nem tudom, hogy milyen érzés volt, fogalmam sincs. Igazából negatív érzés volt, de az ember elnyomta azt az érzést azzal, hogy egyszerűen menni kell, mert ha nem lesz

pénz, akkor otthon fogok ülni, rosszul fogom magam érezni, folyini fog az orrom és fájni fog a lábam, a kezem, és rosszul leszek.” (Zsolt)

5. A függőségről általában, alapfogalmak

A függőség meghatározása:

„Függőségnek nevezünk minden olyan kényszeres, megrögzött viselkedést, amely korlátozza az emberi vágy szabadságát. Meghatározott tárgyakkhoz való kötődés, ragaszkodás vagy vonzódás idézi elő. A viselkedés szó jelzi, hogy a cselekvés nélkülözhetetlen eleme az addiktív viselkedésnek.” (May, 2006: 39)

A függőség és a kötődés nem szétválaszthatók, összefüggnek. Mivel az agy teljesen soha nem felejt el régebbi kötődéseinek tárgyát. A tényleges függőségnek 5 alapvető vonása van.

1. Tolerancia: *„Szóval egy csík két csík, aztán utána már így ment, mert így elfolytam. Egyébként érdekes, hogy észrevettem azt, hogy most már több kell.” (Gyuri)*

2. Elvonási tünetek: kétféle fajtája van, kétféleképpen jelenhet meg. Az egyik egyfajta stresszreakció. A szervezet, amikor megfosztják valamitől, amihez már hozzászokott, adhat olyan jeleket, mintha probléma lenne. Enyhe ilyen jel például a rossz közérzet vagy ingerlékenység. Súlyosabb megjelenési formája szapora pulzus, remegés és páni félelem például. Az elvonás másik lehetséges formája az ún. visszaható reakció. Erre jó példa a serkentő szerek megvonása, mely túlzott levertséggel jár.

3. Önámítás: az agynak széles a palettája találekonyosság szempontjából, főleg ha a függőség fenntartásáról van szó. Ilyenek például a tagadás, racionalizálás, illetve a különböző védekező mechanizmusok.

4. Az akarat erő elvesztése: A függő egyének akaraterejének egyik fele, ha megpróbál megszabadulni problémát okozó viselkedésétől, a legtöbb esetben kudarcba fullad. Mivel akaraterejének másik fele azt a magatartást igyekszik fenntartani.

5. Figyelemelterelés: A függőség és a szellemi találekonyosság sikeres figyelemelterelő. Olyannyira, hogy az elme még saját maga előtt is képes elkendőzni a függőséget. A dependencia eredménye az akarat erő elvesztése, mivel két részre osztja azt. Az akarat megosztottsága az önbecsülésre romboló hatással van. (May, 2006)

A kábítószerfüggőség a szenvedélybetegség egy fajtája, így szükségesnek véltem egy-két szenvedélybetegséggel kapcsolatos fogalom tisztázását.

6. A változás

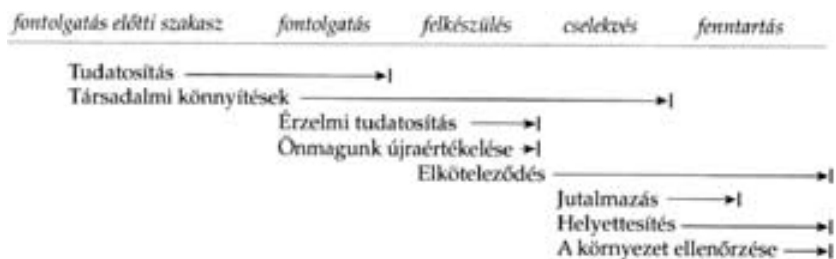
Jelen munkámban a változás, a gyógyulás folyamatát, lefolyását vizsgálom. Dolgozatomban Prochaska-Norcross-DiClemente Valódi Újrakezdés (2009) című könyvét vettem alapul. Megkülönböztethetők-e alanyaim esetében a könyvben bemutatott szakaszok és történések? melyekben a szakirodalom említi. Először is, e fejezetben a változási történéseket tekintem át részletesen.

„... amikor egy sötét szobába átjön a kulcslyukon a fény. A változás.” (Gyuri)

Számos létező terápia közül nincs egy olyan, amely pontosan meg tudná határozni azt, hogyan is megy végbe a változás. A szenvedélybetegek vagy más önpusztító problémával küzdő emberek között sajnos nagyon kevesen vannak azok, akik szakemberhez tudnak vagy akarnának fordulni. A létező több száz terápiás elmélet összegezhető néhány olyan fő alapelvben, amelyeket a „változás történéseinek” neveznek. „Változási történet minden olyan cselekvés, amelyet azért kezdeményez az ember, hogy segítsen a gondolkodása, az érzései vagy a viselkedése módosításában.” (Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009:27) Ezek a történések az összes pszichoterápiában előfordulnak, használatosak, bár egyidejűleg az összeset nem alkalmazzák.

A változás történései

A különböző szakaszokban, az ember különböző eszközöket használ a problémájával kapcsolatban. Általában hónapokig, vagy tovább is eltart a történések alkalmazása.

1. ábra: A változás szakaszai a változási történésekkel

Forrás: Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009: 54

a. Tudatosítás: Az egyik leggyakrabban alkalmazott változási törté-
nés. Manapság csaknem minden terápia és változás is a tudatosság mélyí-
tésével és az információ mennyiségének növelésével kezdődik. Az önma-
gukra vagy a probléma sajátosságaira vonatkozó ismeretek bővítése növe-
li a tudatosságot. Ilyen például a múltfeltárás.

„Az első fázis lényege, hogy magammal foglalkozzak. Magammal, mi és hogyan történt, múltfeltárás. A tanulás és a képességek felismerése stb.”(Csaba)

Mindez abban segít, hogy új vagy más megoldási módok is láthatóvá váljanak. A tervezett, direkt változáskor elsőként tudatosítani kell azokat az elhárító mechanizmusokat, melyek akadályozzák a változást.

„Igazából én abban az időben meg voltam róla győződve, hogy én akkor hagyom abba az anyagozást, amikor akarom. Csak mikor kérdezték, akkor mindig mondtam, hogy most nem akarom.”(Zsolt)

„Én törekedtem arra, hogy függő legyek. Nekem ez egy olyan cím volt, amire én mindig is vágytam. És olyan jó volt ezt kimondani, hasonló srácokkal, hogy szerintem függő vagyok. De ugyanakkor egy 5 perc múlva meg olyan jó volt kimondani, hogy én, mi nem vagyunk függők. Én akármikor abba tudom hagyni, csak nem akarom.”(Tamás)

„Én mindig úgy éreztem, hogy ura vagyok a helyzetnek. Nem érdekelt, hogy anyagos vagyok.”(Rocko)

Emellett fontos, hogy a célok pontosan meg legyenek határozva. A tudatosítás által növekszik az információmennyiség, s ez segít világosan látni a problémát. A tudatosítás technikái: olvasás a problémáról, tájékoztató filmek, műsorok megtekintése, funkcióelemzés. Ez azoknak a történéseknek a figyelemmel kísérése, melyek a problémás viselkedést kiváltják, majd követik. Ez nagyban növeli a tudatosságot, hisz rávilágít az okokra, s ezzel is csak nő az információkészlet. A tudatosítás nem eredményez gyors változást, de maga a változás mégis ezzel kezdődik.

b. Társadalmi könnyítések: Minden olyan új lehetőség, amellyel a környezet támogatni tudja a változást előmozdító törekvések megkezdését vagy folytatását. A változtatók attól függően értékelik pozitívan vagy negatívan a társadalom által kínált könnyítéseket, hogy melyik szakaszban vannak. A társadalmi könnyítések nagyobb teret nyitnak a cselekvésre és növelik az önbecsülést.

Az önsegítő csoportok az egyik legjobb példa a társadalmi könnyítésekre. Olyan segítséget adnak, amelyben megőrizhető a méltóság, s nincs megbélyegzés vagy kiközösítés. Az e fajta közösségek népszerűsége ezen kívül abban is áll, hogy azt sugározzák, hogy senki nincs egyedül a problémájával.

„Járok ide a Válaszút utógondozói csoportba. Meg van ugye ez a lány, akitvel szoktam beszélgetni. Meg lesz egy másik fickó is, aki ilyen mentorszerű benyomást tett rám. Talán lesz egy fickó, aki segít. Beszélget.” (Tamás)

„Ebből a rendszerből ki kell lépni. Azt gondolom, hogy ha az ember egyszer-kétszer elmegy, az jó. De ezek a rendszerek ugyanolyan függőséget okoznak. Nem lehet egy rendszerben leélni az életet, különben a rendszer-től fogok függeni.” (Csaba)

„Én ide szoktam lejárni. [Válaszút Misszió] Nem kimondottan az utógondozóba, hanem úgy egyébként. A környezet, maga a légkör, ahol vagyok, az nekem elég. Van itt egy-két srác, akit szeretek, vagy lány. Beszélgetünk, elbolondozunk, és akkor így jó. De lejönnék én utógondozóra is.” (Zsolt)

c. Az érzelmek felkeltése: Segít a változással kapcsolatos hárítások megismerésében. A változás korai szakaszában is fontos ez a történet. Hasonló a tudatosításhoz, csak mélyebb érzelmi szinten működik. Az érzelmek nagy erővel hatnak nemcsak a mindennapokra, hanem a változásra is. Az erős érzelmekből sok minden kinyerhető. Adhat lendületet, segíthet megerősíteni vagy előmozdítani a döntéseket. Például a változtatással kapcsolatban. Az érzelmek és a félelmek felkeltése viszont nem ugyanaz. A változás nem azonos a félelmek felkeltésével, mert az még nem jelent maradandó változást. Az érzelemű események (például haláleset) elősegíthetik a gyógyulást. Fontos, hogy az érzelmek összefüggésben legyenek azokkal a lépésekkel, melyek a változás felé vezetnek, és a haladást segítik.

„Utcára kerültem, és mindenki elment. Se nekik, se magamnak nem akartam már hazudni. Már nem is tudtam játszani senkivel. Senki nem volt ott, hogy előnyt faragjak belőle, vagy akármi, vagy feljebb lépjek rajta. Senki. Csak én voltam, meg az én kis silány valóságom. És kikerülhetlenné vált, hogy szembenézzek azzal, hogy ki vagyok, hogy viselkedek. Nem lehetett másképp. Ott sírtam, és senkit nem érdekelttem. Már nem lehetett szórakozni, már nem lehetett hazudni, már nem lehetett újabb játszmát csinálni, már nem lehetett újabbat színészkedni, már nem lehetett eret felválni kamuból, már nem lehetett mosatni nagyanyámmal, és amíg kiment kiter egetni, kilopni a pénzt. Már nem lehetett semmit tenni.” (Tamás)

„Minden olyan élmény, amin elgondolkoztam, vagy állomás, azt gondolom, hogy befolyásolta azt, hogy most itt ülök. Szóval, hogy voltak emberek, – amit ez előbb kérdeztél –, hogy volt-e olyan, akit láttam, hogy sikerült neki. Igen volt.. Vagy azok a beszélgetések, amikor megnyíltam valakinek. Vagy, amikor láttam egy halálesetet és elgondolkodtam. Ezek a kis találkozások -

azt hiszem, hogy saját magammal -, tükör volt az életben. Ezeket azért így elraktároztam magamban. És összegyűltek olyan szintre, hogy a végén tudjak dönteni. Hogy megszülessen bennem egy olyan döntés, hogy változtatok. Szóval eljött az az időszak.” (Gyuri)

„Volt, hogy már az utcán aludtam, meg ezek a GM rohamok. Félttem tőle. Tudod mi az? Elvonásban epilepsziás roham. És én annyira félek, engem annyira hazavágott. Engem kapott el úgy, hogy érszél voltam. És tudatomnál voltam, de lebénult az egész testem. Elkezdtem félni az anyagtól. Nem szabad anyaghoz nyúlni, mert már annyira gáz. Mindig nagydarab voltam és akkor már voltam 68 - 70 kilós. Akkor már igencsak szégyelltem magam. Magam előtt is már. Gyűlöltem magamat. Nem is tudom megfogalmazni. Undorodtam magamtól.”(Rocko)

d. Önmagunk újraértékelése: Fontos, hogy gondolati és érzelmi szinten átértékelődjön a probléma. Fel kell mérni, milyen lesz az élet a probléma nélkül. Ez segít meglátni, hogyan ütközik az értékrend a problémás viselkedéssel. Az önfelmérés a tudatosság fokozásából fakad. A döntést megelőzi a problémás viselkedéssel kapcsolatos pro-kontra érvek áttekintése. Például: Mit nyerek? Mit veszítek? Ésszerűen élek-e? Ehhez nagy energia-befektetés, erőfeszítés és odafigyelés szükséges.

e. Elköteleződés: Egyfajta felelősségvállalás. Egyrészt a változásért való felelősség felvállalása, másrészt felismerése annak, hogy az adott személy az egyetlen, aki reagálni és tenni tud önmagáért. Ennek segítségével nagy hatást tud gyakorolni önmagára, hogy a jó úton maradjon. Az elköteleződés nem csupán azt foglalja magába, hogy az illető kész a cselekvésre, a változásra, hanem azt is, hogy hisz is abban. Általában a felkészülés stádiumában jön létre az elköteleződés, mely a cselekvés és a fenntartás szakaszában is jelen van. Az elköteleződés egyik eleme akaraterő néven is ismert. E történés megjelenésekor már magabiztosság és tájékozottság is jellemző az egyénre. Fontos munkálkodni az akaraterő megerősítésén, hisz nehéz az a döntés, amelyet meg kell hozni.

„Már 8 hónapja voltam terápián, és akkor így meginogtam, hazamentem. És 24 órán belül visszajöttem, és akkor hoztam egy olyan döntést, hogy most már nem bohóckodok. Mert ahogy jobban lettem a rehabon, ott már elkezdtem megint a simliskedést. Mert jobban lettem, elbízta magam. Annak lett a következménye, hogy visszaestem, és visszamentem és előlről kezdtem az egészséget. Akkor éreztem, hogy na, most csináltam valamit. Befogtam fülem-farkam, és csak csináltam a dolgokat.”(Tamás)

Elköteleződés és szorongás: Elköteleződés nélkül nincs siker, de megvannak a határai. A szorongás szinte mindenkinél megjelenik, amint egyre közelebb lép a konkrét cselekvéshez, hisz a sikerre nincs biztosíték. A fejlődés fenyegetésként is értelmezhető. Mivel ott van a kérdés: mi lesz, ha nem sikerül? Szorongással jár az is, ha késleltetjük, vagy kerüljük a változást. Magát a szorongást nem lehet teljesen legyőzni, viszont megérteni igen. Ennek megértése pedig az elköteleződés része.

„Sose hittem benne igazán, hogy én meg tudok változni. Amikor a kórházban voltam, akkor is volt bennem egy olyan érzés, lehet, hogy nem fog sikerülni.” (Zsolt)

f. Helyettesítés: „A helyettesítés a problémás viselkedések egészséges alternatívákkal való felcserélése.”(Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009:181) Ez az egyik legdinamikusabb történet, amely a leállni vágyók rendelkezésére áll. Ez a történet cselekvésközpontú tevékenység. A helyettesítés lényege, hogy mindenkinél személyre szabottnak kell lennie. Helyettesítő technikák: tevőleges figyelmeztetés, relaxáció, helyettesítő gondolkodás, önérvényesítés.

„Azt mondtam, hogy megpróbálom befejezni ezt a torzítós valóságot. Gyakorlatilag, akkor otthon maradtam nagyszüleimnél, nem jártam el onnan, nem jártam fel Pestre, nem jártam ki a faluba mindenféle emberekkel lógni. Otthon voltam, kapáltam egész nap, rendet tartottam, korán keltem stb., tehát, ilyen gyakorlati dogokra törekedtem.” (Tamás)

„Megtanultam feltérképezni magam, folyamatosan figyelem magam, a reakcióimat, mások reakcióját felém. És hát megpróbálom képezni magamat. Legjobb tudásom szerint szakkönyveket, meg szakirodalmakat olvasok, én magam is írogatok.” (Gyuri)

g. Környezet ellenőrzése: Cselekvésközpontú tevékenység. Itt az egyén a környezetet akarja úgy átalakítani, hogy minél kisebb legyen az esélye annak, hogy kísértésbe essen (nem ugyanúgy, mint a helyettesítésnél, ahol az ember egy adott helyzetre adott reagálását változtatja meg). Technikái egyszerűek is lehetnek: például a kábítószer eltávolítása otthonról vagy pozitív emlékeztetők kihelyezése. Az ellenőrzés egyik kulcsa az elkerülés, ami segít ellenállni a kísértésnek. Nem gyengeségre, hanem eredményes önkontrollra utal.

„Kijöttem, és elmentem önkéntesnek. Azt mondtam, hogy Uram te akartad, hogy idejőjtek, akkor segíts, legyél velem.”(Csaba)

„Eltűntem. Eltűntem a környékről is. Elmentem Erdélybe.” (Tamás)

h. Jutalmazás: A gondot okozó viselkedésre ritkán használnak büntetést, mert az inkább elnyomja a problémás viselkedést, minthogy tartós változáshoz vezetne, mivel nem kínál helyette más választási lehetőséget. A jutalom gyakran sikerrel alkalmazható. Ilyen jutalom például önmaguk dicsérete vagy a családtagoktól érkező dicséret. Jutalmazással módosítani lehet azokat az eredményeket, amelyek a problémás viselkedést követik és megerősítik. Jutalomra mindenekelőtt azért van szükség, mert létfontosságú a megerősítés.

„Megcsináltam bármit a terápián, és ott nagyon nagyra vették, hogy de jól csinálod.” (Rocko)

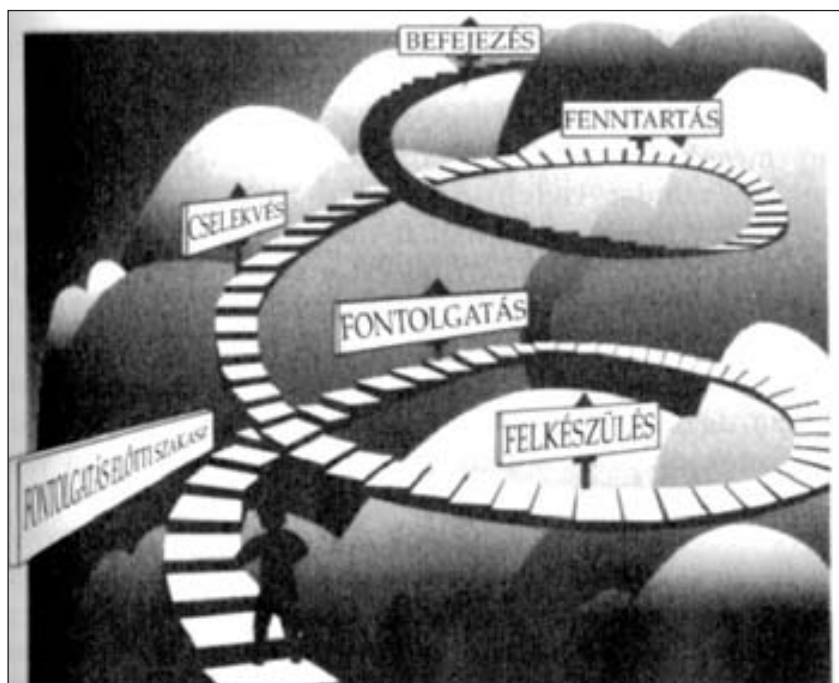
A változás szakaszai

Ebben a részben sorra veszem a különböző változási szakaszokat, a már említett Prochaska-Norcross-DiClemente könyv alapján. Ebben a szerzők hat szakaszt különböztetnek meg. Én is e szakaszok szerint haladtam. Továbbá ebben a fejezetben írok részletesebben a Válaszút Misszióról, a ráckeresztúri otthonról, a terápiáról, és a Portage modellről.

„De én most is amondó vagyok, hogy az ember, amit akar, azt meg tudja csinálni. Ha anyagozni akarok, anyagozni fogok. Ha nem akarok, akkor meg nem csinálom. Ez ilyen egyszerű egyébként. Szerintem ilyen egyszerű, csak maga a döntés megszületéséhez kell nagyon sok idő meg energia. De ha a döntés megszületett, ha az ember azt mondja, hogy én ezt nem akarom, akkor azt nem csinálja. Ez ilyen egyszerű. Szerintem. De én komolyan így gondolom.” (Zsolt)

Azok az emberek, akik változtatni szeretnének, bizonyos eszközöket használnak céljaik megvalósítására. Az eredményesen változók csak bizonyos időszakokban alkalmazzák eszközeiket (változás történései), majd később új eszközt választanak, olyat, amelyet új helyzetük igényel. Ezeket az időszakokat a változás szakaszainak nevezzük. Hat változási szakaszt különböztetünk meg: a fontolgtatás előtti szakaszt, a fontolgtatás szakaszát, a felkészülést, a cselekvést és végül a befejezés szakaszát.

A változások nagy része a fontolgtatás előtti szakasszal indul, de csak a legeredményesebb zárul a befejezés szakaszával. A különböző szakaszokat nem lehet átugrani. A fontolgtatás előtti szakaszban a szerhasználó még nem igazán foglalkozik a problémájával. A fontolgtatás szakaszában viszont már elgondolkozik azon, hogy foglalkozni kellene vele. Ezt követi a felkészülés szakasza, ahol az egyén átgondolja a lehetséges lépéseket, hogy a cselekvés szakaszába tudjon lépni. Az egyik legkeményebb feladat a következő szakasz, az elért eredmények fenntartása. Ezek után következik a végső stádium, a befejezés, ahol már nem jelent kísértést a korábbi életvitel.

2. ábra: A változás spirálfolyamata

Forrás: Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009:49

A változási szakaszok azonosításakor úgy vélték, hogy a változásra törekvők egyenesen haladnak előre egyik szakaszból a másikba (szakaszok: fontolgatás előtti szakasz – fontolgatás – felkészülés – cselekvés – fenntartás – befejezés). Általában egymás után haladnak a szakaszokon keresztül, de van, hogy visszatérnek a fontolgatás szakaszába, vagy az ez előtti szakaszba, majd újra megpróbálják. Általában többször végigmennek ezeken a szakaszokon. A visszacsúszás zavarodottságot, szégyenérzetet, büntudatot válthat ki, és emiatt fennáll a veszély, hogy az egyén lemond a változásról. A visszazokók többsége nem csúszik vissza a fontolgatás előtti szakaszig, hamar elkezdenek terveket szőni. Ez a spirálba való visszajutás.

7. 1. Első szakasz: fontolgtatás előtti szakasz

E szakasz ismertetését a szerzők Chesterton regényírót idézve kezdik: „Nem arról van szó, hogy nem látják a megoldást, hanem arról, hogy nem látják a problémát.” (Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009: 41)

Itt az emberek általában nem akarnak változtatni a viselkedésükön, sőt gyakran problémás viselkedésük létezését is tagadják, bár környezetük érzékeli azt. A legtöbben itt a fontolgtatás előtti szakaszban nem önmagukat, hanem a környezetükben lévő embereket akarják megváltoztatni. Az e szakaszban lévők ellenállnak a változásnak. Nincs birtokukban a problémájukkal kapcsolatos információ, és igyekeznek is megőrizni ezt az állapotot. A tagadás nagyon jellemző rájuk, nem érzik problémásnak a viselkedésüket. Gyakran elcsüggednek, reménytelennek érzik a helyzetüket.

„Úgy kezeltek, ahogy akartam, hogy kezeljenek sok esetben. Szétszakadt a család. Például apunál arra a malomra hajtottam a vizet, hogy anyu a szemét, anyunál apura, nagyanyáméknál meg felváltva. És ezzel a módszerrel szereztem magamnak mandátumokat bizonyos időszakokra. Hogy legyen egy időszak, amíg használni tudom a környezetemet. Az adott vágy szerint, amire törekedtem akkor.”(Tamás)

„Az a baj, hogy mikor az ember anyagozik, két féle dolog miatt nem tud gondolkodni ezeken dolgokon, a problémáin. Vagy azért mert be van állva, és nincs ideje gondolkodni, vagy azért, mert rosszul van, és akkor azért nincs ideje gondolkodni.”(Zsolt)

A tagadás szinte bármilyen problémára igaz: aki itt megakad, az a tagadása miatt teszi. E szakaszban való stagnálást az is erősíti, hogy egyfajta biztonságérzetet ad, mivel itt nem lehet csődöt mondani, s elkerülhető a kudarc. Ekkor még nem sürget az idő, hisz még számtalan lehetőség van a változtatásra, és ez egyben megszabadít a lelkiismeret furdalástól is. Beszédtémaképp pedig különösen elkerülnek, nem gyakori a tetteik felvállalása.

„Hát nem mertek nekem szólni, csak így megemlítették, hogy jaj miért nem teszed le ezt? Ha szóltak is, akkor mondtam, hogy dugulj már el.”(Rocko)

„Szép volt, szabadságot, önmegvalósítást biztosított számomra. Biztonságot adott. De hamar rá kellett jönnöm, hogy ez egy csapda. Nem hamar, hanem inkább késve jöttem rá, hogy ez börtön.”(Gyuri)

„Ezt az életformát ismertem. Tudtam, hogy kell lopni, hogy kell anyagot venni, hogy kell benyomni, hogy kell utána döglenni, folytatni a nyálamat. És akkor ezt tettem. Azért csináltam ezt, mert ezt ismeretem. Nem ismertem azt, hogy elmegyek egy szállóra, dolgozok, fizetem a számlámat, a rezsimet és talpon maradok. Ezt nem ismertem. És ettől féltem..”(Zsolt)

Nagymértékű ellenállás jellemzi az itt lévőket a változással kapcsolatban. Emellett késztetés sincs bennük, úgymond beletörődnek a „sorsukba”. Ha esetleg már történt is próbálkozás, mely sikertelenül végződött, akkor az is erős visszatartó erő, hisz a sikertelen próbálkozással együtt jár a kudarcélmény, a vereség elismerése, és a változtatás lehetőségében már nem hisznek, vagy egy jó ideig nem próbálkoznak újra.

„Tudtam, hogy egy rakás csőd vagyok, úgyhogy különösebben nem érintett mélyen, mert tisztába voltam vele, hogy egy csődtömeg voltam.” (Zsolt)

Kiemelkedően fontos jellemző a különböző háritások és védekezések állandó jelenléte. Alapvetően minden ember elhárító mechanizmusok nélkül születik, ezt a személyiségfejlődés során sajátítjuk el. A védekező reakciók segítségével átmenetileg nem kell szembesülni a negatív viselkedéssel. De a védekezések és háritások módosítják és elfedik a tapasztalatokat, benyomásokat. A háritás rövidtávon jobb közérzetet biztosít, de hosszú távon súlyos károkhoz vezethet. A tagadás, elhárítás csak elvonja a figyelmet a problémáról. (Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009)

„Én azt gondolom most, az, hogy a szüleim meghaltak, hogy édesapámat nem ismertem, hogy 12 évesen egy gyermeki, csendes megszokott Tisza parti faluból felkerültem Magyarország fővárosába, a zajos, teljesen más értékrendekkel, és más mentalitással bíró emberek közé. Ezeknek az összessége adta azt, hogy én a kábítószerben megtaláltam azt, amit esetleg egy családdal pótolni lehetett volna. Én ezekkel, az emlékekkel nem is nagyon foglalkoztam, mert ez egy védelmi mechanizmus volt bennem. (...) Ezeket valahol mélyen elraktároztam magamban.” (Csaba)

7.1.1 Háritási formák

- Bagatellizálás: tagadás és kicsinyítés
- A tagadás a leggyakoribb háritási forma. Lehetőséget ad a probléma létezésének a cáfolására, ezen kívül elfedi azokat az információkat, melyek segíthetnék a felépülést. A fontolgatás előtti szakaszban lévők hevesen tagadnak.

„Viszont szívtunk füvet meg speedeztünk minden egyes nap. Én azt hittem, még mondtam is nagy mellénnyel a többieknek, hogy tiszta vagyok. Akkor még nem tudtam mi az, hogy tiszta. Én azt hittem, hogy aki nem hernyózik, az tiszta.” (Zsolt)

- Jó kifogások; racionalizáció. A racionalizáció azt jelenti, hogy hangzatos magyarázatokkal igazolják a viselkedésüket. A racionalizáció rokona az intellektualizáció. Ennek lényege, hogy elvont elméletek révén a különböző esetekből kivonják a személyes jelleget. Az

intellektualizáció révén sikerül megakadályozni a problémára adott lelki reakciókat, vagy ezek gyötrelmes tudatosulását.

„Meg nem is gondoltam arra, hogy lerakjam. Mindig, amikor valaki azt kérdezte, miért drogozok, mindig azt mondtam, miért ne? Azt mondtam, te miért dolgozol?”(Csaba)

- Kifelé fordítás; projekció és áttolás Sokak számára nehézséget okoz kimutatni problémájuk eredetével kapcsolatos érzéseit. Ilyenkor előfordulhat ezeknek az érzéseknek az áttolása valami vagy valaki másra. Tehát a szenvedés eredetét vagy tárgyát nem önmagukon kívül találják meg. „Jellemző mottó: A legjobb védekezés a támasztás. A bűnbak keresésének is nevezett áttolás egy fajta kifelé fordítás, amelyben haragjukat, depresszióikat vagy frusztrációikat egy másik tárgyra vagy emberre viszik át. Olyanra, mely kézenfekvő számukra és veszélytelenül megtámadható. Az áttolás egy másik megjelenési formája a projekció. Ha valaki másnál észlelik a problémát, de magukban nem.”(Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009:85)

„Törekedtem rá, hogy minél több probléma legyen, hogy elismerjem magamat. Mert sok esetben úgy definiáltak. Tehát ez meg lett határozva, hogy nekem problémám kell, hogy legyen. Én vagyok maga a probléma. Nekem problémát kell okoznom, mert probléma vagyok. Ezt anyám rakta belém.”(Tamás)

- Befelé fordulás, internalizáció Elzárja érzéseit, mivel úgy érzi, fájdalmat okoz másoknak, mivel a probléma kialakulásáért egyedül ő a felelős. A befelé fordulás és a negatív érzések elfojtásának az eredménye önvád, alacsony önbecsülés, depresszió. Gyakori a reményvesztettség.

„Nem, már nem tudom, hogy miért nem hittem magamban. Lehet, hogy nem is akartam megváltozni. Még a mai napig is vannak ilyen dilemmáim.”(Rocko)

7. 2. Második szakasz: fontolgtatás

Fontos felismerni a probléma okait és tudomást szerezni a gyógyulási lehetőségekről. E szakaszban a szerhasználó már gondolkodik azon, hogyan tudja megoldani helyzetét. Ezáltal tudatossága mélyebb, ennek következtében nyitottá teszi az életét mások számára is, és nincs kétsége afelől, hogy hamarosan a tettek mezejére lép. Vannak, akik megakadnak ennél a szakasznál, krónikus fontolgtatóvá válnak. Inkább gondolkodnak mint cselekednek. Kiküszöbölik a konfliktusokat és a problémákat, a döntéseket soha nem véglegesítik, késleltetik a cselekvést. Annak ellenére,

hogy elnapolják magát a döntést, szinte egy fontolgatónak sem esik nehezeére beszélni magáról és a problémáiról. Illetve meg szeretne bizonyosodni arról, hogy gondjai érthetőek és leküzdhetőek.

„2-3 ember volt a kábítószeres időszakomban, akik előtt megnyíltam, és beszéltem a belső világomról. Arról, hogy mi van bennem. Gyakorlatilag minden más el volt fojtva, és el volt rejtve. De nem tudtam, hogy mik ezek, hisz annyira felhalmozódtak már az elejétől fogva, hogy már nem láttam meg azt, ami bennem van.”(Gyuri)

De ahhoz, hogy képesek legyenek cselekedni, létfontosságú, hogy tisztán lássák saját viselkedésüket. Itt, ebben a fázisban is nagyon fontos a tudatosítás. A fontolgatók meg akarnak változni, de még erős bennük az ellenállás is.

„Szóval voltak a drogos időszakomban azért olyan időszakok, amikor megálltam, és azt mondtam, hogy hú. Valami történik. Aztán tovább mentem. Egyszerűen nem tudtam változtatni. Mert nem értem meg még arra, hogy változtassak.”(Gyuri)

Mivel a cselekvés velejárója a kudarcból való félelem és a szorongás, nehéz feladni a megszokott életüket, valamint a változás által megteremtett „új énjükkel” való találkozás is félelmet vált ki bennük. Általában ezért rekednek meg. A változás az egész személyiséget érinti, és velejárója az érzelmi biztonság elvesztése.

„A türelmetlenség meg a kilátástalanság engem nagyon akadályoztak. A türelmetlenség, meg az, hogy nem látta az ember a dolgokat. A kilátástalanság. A biztonságérzet hiánya, vagy nem tudom, hogy mondjam ezt. Ez mind a kilátástalanság. El se tudtam képzelni, hogy mi lesz.”(Zsolt)

„Az ellentmondás tudatosítása megakadályozhatja, hogy beleessenek a számos csapda egyikébe. Ezek a csapdák: fontolgotásra adott negatív reakciók:

- Várákozás a mágiikus pillanatra: sokan áttatják magukat, hogy akkor fognak megváltozni, ha „itt lesz az ideje” „amikor jól leszek és készen állok” „amikor lelassulnak körülöttem a dolgok”.
- Abszolút bizonyosság keresése: Sokan azt hiszik, hogy egy kérdést minden oldalról meg kell vizsgálni, amíg nem biztosak eredetében. Azt remélik, elmúlik majd a probléma mialatt gondolkodnak róla, vagy magától megtörténik a változás. Sajnos talán soha nem lehet elég tudni a viselkedési problémákról ahhoz, hogy biztosak legyünk az okokban és kezelésükben. A kételkedés mindig fennáll, de ahhoz, hogy változtatni tudjon, egyszer muszáj dönteni.
- Vágyvezérelt gondolkodás: talán ez a leggyakoribb viselkedés.. Az ima a vágyakozás és a reménykedés egyik fajtája lehet. Akik reményked-

nek a személyiségüket állítják a vágyaik mögé. Így realisabb reményük van ezek elérésére.” (Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009:114)

„Valóságot akartam. Nem akartam tovább fenntartani az illúziót, amin dolgozok, amit összerakok, amin játszom, amit fenntartok, amire jeleket keresek, vagy olyan módszereket, amivel ki tudom fejezni, hogy nekem igen is ez a valóság, holott nem az. Beismerés. Tisztulásra való törekvés volt bennem. Le akartam nullázni, el akartam dobni a hazugságaimat. Kimondom, lenullázom, és nem is töreksem arra, hogy újra építsek valamit. Mert megszabadulok a büntudattól, meg a nyomástól.”(Tamás)

- **„Idő előtti cselekvés:** Idő előtt kényszerülnek cselekvésre, pedig még nem készültek fel. Lélektelenül kezdenek bele a változásba. Tudatlanul tervet követnek, mellyel megindokolhatják a változás elleni ellenállásukat, vagy egyáltalán nincs is tervük. Az idő előtti cselekvés következtében csökkenhet a büntudat és a környezet nyomása.” (Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009:115)

„Összejöttem egy lánnyal, annak volt két gyereke. Odaköltöztem hozzá, akkor én mostantól abbahagyok mindent. Elmentem dolgozni egy étterembe éjszakára, egyik napról a másikra abbahagytam a kábítószer, a gyerekeket reggel 8-ra vittem óvodába, vittem iskolába. Ez olyan két hétig ment. És azt érzetem, hogy nem bírom. Nem bírom ezt a terhet.”(Csaba)

A fontolgatás szakaszában felismeri és beismeri az ember, hogy van valami probléma, és annak megoldásán el is kezd gondolkodni. Igyekszik megérteni, átlátni a problémáját, megtalálni annak okait és a lehetséges megoldási módokat. Sokaknak vannak itt már bizonytalan cselekvési tervei. Bár még messze vannak attól, hogy biztosak legyenek magukban.

„Szóval az ember, mikor egy helyzetben van, és azt mondja, hogy jó, akkor nem akarok anyagozni, ahhoz meg kell változtatni az egész életét. Mert az, hogy csak azt mondom, hogy jó, holnaptól nem anyagozok, de az egész életem ugyanolyan marad, az úgy nem megy. Ott kevés az akarat. Szóval elég sok mindenben kell változtatni ahhoz, hogy az ember meg tudja tenni azt az egy valamit.”(Zsolt)

„Mindenféleképpen kellett azok a külső behatások, amikor tükröket kaptam az élettől. Amikor elgondolkoztam. Nem voltam képes ugyan változtatni ezeknél a pontoknál, mérföldköveknél, de raktároztam, és ez így bimbózott. És próbált nőni bennem a jó.”(Gyuri)

Az átlagos fontolgatók, amikor elkezdenek átlépni a felkészülés szakaszába, két fontos változás figyelhető meg a gondolkodásukban:

1. Többet foglalkoznak a lehetséges megoldással, mint magával a problémával.

„Nem a problémán rágódtam, hanem a megoldáson gondolkodtam. Hogy

hogy tudnám megszüntetni ezt az egész helyzetet. Szóval próbáltam úgy a problémára koncentrálni, hogy kis lépésenként. Szóval régen úgy volt, hogy na leállok az anyagról, és minden jó lesz. De van rengeteg lépés, amit az embernek meg kell tenni.”(Zsolt)

2. Elkezdene inkább a jövőre, mint a múltra gondolni. A fontolgtatás vége a várakozás, cselekvés, szorongás, izgalom.

„Mindig csak visszafelé mentem. Nem láttam a továbbit akkor. Mindig az volt, hogy vagyok valahol, és visszafelé láttam, de előre nem. Most látok visszafelé is, meg látok előre is.”(Zsolt)

7.3. Harmadik szakasz: felkészülés

A változás hosszú távú folyamat, és az alapos felkészülés létfontosságú. Az elköteleződés a legfontosabb változási történés ebben a szakaszban. A felkészülés elengedhetetlen, ahhoz, hogy eljussunk a cselekvés szakaszába. Már nem a problémán van a hangsúly, hanem a különböző megoldási lehetőségek keresésén, és szem előtt tartásán. Az önmaguk újraértékelése pedig inkább az új én felé mutat.

„Átgondoltam, hogy hol állok, milyen szinten vagyok. Mi az, amit elrontottam az életben, meg mi az, amin még változtathatok például. Nem azon keseregtem, hogy jaj, ez volt, hanem azon gondolkodtam, hogy hogyan lehetne ezt jobbra tenni.”(Zsolt)

A felkészüléshez tartoznak olyan feladatok is, amelyek a cselekvésre irányulnak, például a segélyszolgálat telefonszámának megszerzése.

„Én elhatároztam magam. Aztán egy ismerősömnnek szóltam a tűcsere programnál, és akkor ők elkezdtek intézkedni.”(Rocko)

„Én először Keresztúrra mentem, és Székely Laci pont ott volt Keresztúron, és leültünk oda a tárgyalóba, és elmondta, hogy ez így működik, és elmondta, hogy ide kell jönnöm [Válaszút] először, és nem oda.”(Tamás)

„Volt a kórházban egy nővér, akinek valami haverja egy alapítványnál dolgozott, és szociális munkás volt. Felvettem vele a kapcsolatot. Meg végig gondoltam, hogy milyen lehetőségem van.”(Zsolt)

A tervezgetés a mérvadó ebben a stádiumban. A tervek fő témája, hogy a következő hónapokban az egyén belevág a cselekvésbe, s megteszi az utolsó előkészületeket. Fontos lépése ennek a periódusnak: a változás szándékának bejelentése. Bár itt még nagyon is szükség van a megerősítésre.

„Abban a pillanatban, hogy megszületett bennem ez a döntés, egyből hívtam édesanyámat, hogy segítsen nekem. De másra nem is volt szükségem. Innentől kezdve kézen voltam vezetve. Meg volt fogva a kezem, és vezettek egészen idáig [a Válaszútba].”(Gyuri)

„A barátnőmmel, a Zsuzsival. Mikor a kórházban voltam, mindennap járt

be, és elég sokat beszélgettünk erről, hogy le kellene állni, hogy nincs jövő így.”(Zsolt)

7. 4. Negyedik szakasz: cselekvés

Az általam megkérdezettek közül mind az öten a MRE Válaszút Misszió Drogkonzultációs Irodáján keresztül kerültek a fejér megyei MRE KIMM Ráckeresztúri Drogterápiás Otthonba. Ők ezen a helyen, ebben az otthonban voltak terápián, cselekedtek úgymond. Ezért mielőtt áttérnék a cselekvés szakaszára, fontosnak tartom röviden bemutatni az otthont, illetve a Portage nevű programot, amellyel dolgoznak.

7. 4. 1. Portage program

A Válaszút Misszió a Magyarországi Református Egyház szervezte, mely budapesti székhelyén látja el szolgálatát. Tevékenységének célja a kábítószer problémával küzdő fiatalok felkutatása, informálása, közöttük prevenciók tevékenység végzése, a Misszió irodájával kapcsolatba segítése, valamint szükség és igény szerint egy terápiás otthonba való eljutás elősegítése, az otthonokból kikerülő utógondozása, valamint az utánkövetés. (MRE Válaszút Misszió, Szakmai program, 2005) Az irodában dolgozik szociális munkás, pszichológus, szociálpedagógus, lelkész és több leállt szenvedélybeteg. A kapcsolat a dolgozók és a kliensek között kimondottan jónak mondható. A légkör pedig mindentől családias, szinte baráti jellegű.

A Ráckeresztúri Drogterápiás Otthon kábítószerfüggő fiatalok gyógyítása, érdekképviselése és segítése céljából jött létre 1986-ban. Az otthon a Református Egyház tartja fenn, de maga a hit nem kötelező. Mégis a lakók túlnyomó része hívőként, Istenben bízva, s megerősödve hagyja el a házat. A stábot lelkészek, mentálhigiénés szakember, szociális munkások, volt szenvedélybetegek és segítő mentalitással rendelkező, de más végzettségű munkatársak alkotják. A szenvedélybetegséget betegségnek tekintik. Olyan betegségnek mely túlmutat a drog által kiváltott fizikai függőségen. Olyan betegségnek, mely az egész embert, s annak teljes személyiségét, egzisztenciáját egyaránt érinti. Mindez azért is kiemelkedően fontos, mivel a drogfüggőség csupán egy tünete a személyiség betegségének. Így a legfontosabb ennek a kezelése, nem elég csupán a „méregtelenítés”. A terápia fő alapelve az alapvető emberi értékek közvetítése, átadása. A legfőbb értékek az otthonban a szeretet, a tisztelet és az elfogadás. A rendszer eredményessége a dolgozók minden tudásának megosztásában, az érzések felvállalhatóságában, a személyes gondoskodásban lakó és lakó között, a különböző vállalt feladatok, azok ellenőrzése és a visszajelzések

módjában, a tisztelet a légfontosságúságában, a fejlődés nyomon követhetőségében, és a terápia egyénre szabhatóságában áll.

„A terápiás folyamat és program a következő kompetenciák elsajátítását célozza meg: objektivitást mutatni; kezdeményező készség; empátia készség; megfelelő önkifejezés; programban aktív részvétel, mások bátorítása; tervező képesség; következetesség; megbízhatóság; szavahihe-tőség; energikusság; lelkesedés; problémamegoldó; döntéshozó képesség; csapatmunka; napi tevékenység strukturálása; strukturált tevékenység végrehajtása; konfliktuskezelés képessége; segítségkérés képessége; pontos énkép; tanultak átadásának képessége; visszajelzés elfogadása, képes kezelni az érzelmeit; hatékony kommunikációs képesség; utókezeléshez reális célok kitűzése; társas érintkezés. Terápiás eszköz a pozitív, tiszteletet tükröző kömmunikáció.” (<http://www.parokia.hu/lap/mre-kimm-drogterapias-otthona/cikk/mutat/bemutakozas>)

Az otthon 2000 óa a Portage modell alapján dolgozik. A Portage-t a WHO akkreditálta, és maga a modell Kanadából származik. Hangsúlyozza az önsegítést, a kortárshatás jótékony hatását és a családiasságot. „A Portage egy hierarchikusan strukturált, de önsegítő jellegű terápiás közösség, laikusok számára kidolgozott képzési program, professzionális pszichológiai háttérrel.” A program három fázisból áll.

„Az első fázis játszótér, anyuval a játszótéren. Második játszótér anyu nélkül a játszótéren. A harmadik a játszótér, és ott van a te fiad.”(Tamás)

„Az első fázisban tanulni, a második fázisban tanulni és vezetni. A harmadikban tanulni vezetni és építeni kifele már.”(Rocko)

Maga a program hierarchikus, mivel a különböző fázisokban lévők, a kompetenciák folyamatos elsajátítás révén egyre nagyobb felelősséggel rendelkeznek, és a terápia végén már vezetik a házat. Strukturált, mivel napi-heti rend, és terápiás terv alapján van beosztva az idő, és a célul kitűzött feladatok, ezen kívül önsegítő jellegű. Nagyrészt a lakók vezetik a terápiás tevékenységet, és a ház körüli gyakorlati teendőket. A lakók egymást tanítják, törődnek egymással. A terápia során az idősebb lakók megtanítják a „fiatalabbaknak” a terápiás eszközöket, majd ők is továbbadják az utánuk következőknek. Így minden lakó aktívan részt vesz a folyamatokban. Mindez természetesen komoly szakmai háttérrel működik. A program eszközei, struktúrája, a csoportok megtartása és a kommunikáció jellege, ezek mind a szakmai tudatosságnak a jelei. (A Kanadai Portage Modell Adaptálásának és Tanításának Tapasztalatai)

„Az első fázis megérkezés egy új helyre. Az első fázis múltfeltárás, és érzések felismeréséről szól; egy közösségi életbe való beilleszkedés. A második fázis az egy nagyon, nagyon jó fázis. Akkor az ember már kap felelősséget.

Ott így hívják, hogy felelősség. A második fázisnak az a feladata, hogy átadja a fiatalabb lakóknak azt, hogy ők mit tanultak első fázisban. Szóval empátia. Harmadik fázis mondja a második fázisnak, a második fázis az első fázisnak. De hogy egyébként meg találkozik a harmadik fázis ez első fázissal is. Ez mind, úgy működik egy hierarchikus rendszerben, hogy elméletileg mindenki egyenlő. De mégis hierarchikusan, és mégis empatikusan, és itt már jönnek a kompetenciák. A második fázisban már elkezd az ember kifelé kacsintgatni. Vannak kimenők, onnan behoz élményeket. A harmadik pedig, irányítani a házat. És annak is van egy negyedik fázisa, az öregiroda. Kiléptető fázis. De hát nagyon aktívan ott kell lenni. A harmadik fázis egyébként kemény.”(Gyuri)

7. 4. 2. Negyedik szakasz: cselekvés

Az igazi, eredményes cselekvés az elköteleződéssel kezdődik.

„Ha az ember valamit tesz, ha valamiért harcol, akkor azt el lehet érní. És ezek nem anyagi dolgok, hanem a szeretet is egy olyan dolog, amiért harcolni kell. Dolgozni kell a célokért. De mindennek a lényege az, hogy az ember meg tudja tanulni azt, hogy nem fogja készen kapni a dolgokat sosem.”(Zsolt)

A cselekvés szakaszában különös figyelem fordul az ellenőrző folyamatokra, a helyettesítésre és a jutalmakra. Fokozza a siker esélyét a gyengeségek, buktatók ismerete. Egy szokás feladása nagy energiát és áldozatot kíván meg, mint ahogy az előző szakaszokban, úgy itt is nagymértékben segítik a sikert a jókor és jól alkalmazott történések. Cselekvés idején alkalmazható technikák: helyettesítés, a környezet ellenőrzése, az önjutalmazás.

„Gondolkodás fűnyírás közben, annál jobb nincs. Naplót írni nagyon jó néha. Ha nem is napi szinten, de néha leírni, hogy mi jár az embernek a fejébe. Az is onnan van, ott eszméltem rá erre. A játék öröme talán. Meg talán az is, hogy gyermeknek merj lenni. A történetek szeretete, meg ott nyílt alkalmam így rápillantani, hogy mennyi minden van, és milyen összetett ez igazából. Nem annyira végletes, ahogy én gondoltam, és hogy annyi lehetőség van, meg olyan sokszínű.”(Tamás)

Itt ebben a szakaszban a legtöbben a konkrét változásokat nemcsak tervezik, hanem meg is valósítják mind a viselkedésükben, mind a környezetükben. Megteszik azokat a lépéseket, amelyekre eddig készültek. Ez a „legsűrűbb” periódus, s éppen ezért nagy szükség van az elköteleződésre és energiára. Az itt lévő történések, változtatások kézzel foghatóbbak a környezet számára, mint az előző szakaszok lépései. Veszélyt jelenthet, hogy sokan a cselekvést a változással azonosítják, pedig ugyanolyan fontosak a megelőző és fenntartó szakaszok is. A viselkedés megváltoztatása

a változás legszembetűnőbb formája, de ezen kívül megváltozik a tudatosági szint, az érzelem, énkép, gondolkodás is.

„Hát magamat tanultam meg ott egy kicsit jobban talán. És ez a legfontosabb ahhoz, hogy más is fontos legyen. Meg egy csomó mindent, de ez a magadat tanulás.”(Tamás)

7. 5. Ötödik szakasz: fenntartás

E periódus elnevezése az előző szakaszokban is alkalmazott változási történések fenntartására is utal. Tulajdonképpen egyik szakasz sem fontosabb a másiknál, bár fenntartani az elért eredményeket sokszor talán még nehezebb. Továbbá csak az számít eredményes változásnak, amelyet sikerül sokáig fenntartani. Nem csupán hónapokig, hanem évekig, évtizedekig vagy egy életen át. A fenntartás nem egy dinamikus periódus, hanem egy újabb cselekvésközpontú szakasz. Közismert, hogy könnyű visszacsúszni. A sikeres fenntartáshoz két dolog feltétlenül nélkülözhetetlen: a sokáig megőrzött erőfeszítés és a megváltoztatott életforma. A hosszú távú fenntartásnak vannak meghatározó technikái is. Megerősítésre kerülnek az előző szakaszokban elért eredmények, ezen kívül a megingás és a visszaesés elkerülésén kell dolgozni. A fenntartás melletti elköteleződés nélkül nagy az esélye a visszaesésnek. Ha ez megtörténik, a fontolgatásig vagy a fontolgtatás előtti szakaszig vissza lehet lépni.

„Hát nem mentem olyan társaságba, ahol veszélyeztetve lettem volna, nem kerestem olyan embereket, akik tudom, hogy csinálják, vagy esetleg csak a lehetősége fennáll, hogy ők esetleg nem tiszták. Próbálok az időmet beosztani, minél többet dolgozni, olyan emberek között lenni, akik szintén tiszták.”(Zsolt)

„Eldöntöttem. Komolyan. A börtönben is csak én maradhattam józan két és fél évig, pedig ott anyagokok keltek feküdtek. Ezt csak úgy, hogy én eldöntöttem, hogy nem. Ha nekem nem lenne a Marcsi a párom, a KIMM, a Válaszút, akkor én már rég visszaestem volna.”(Rocko)

„Mindig van valami a napomban. Most már van, van mivel elfoglalom magam. Ha nincs akkor meg megtervezem, elgondolom, hogy valami legyen. Teszek azért, hogy ez sikerüljön. Ha nem sikerül, akkor meg elgondolkozom, hogy miért nem. Szóval, hogy mindig van valami, ami mozgat, és ami érdekkel.”(Gyuri)

Öt férfivel készítettem mélyinterjúkat a kutatásom során. Közülük hárman még nem jutottak el a befejezés szakaszáig - bár lehet, hogy nem is fognak -, még mindig tisztaságuk fenntartásán dolgoznak. Saját bevallásuk szerint a mai napig keményen kell munkálkodniuk azon, hogy tiszták tudjanak maradni. Ők maguk így fogalmazznak:

„Kemény munka árán kell fenntartanom. Ezt kemény munka árán kell fenntartani.”(Zsolt)

„Még mindig van benne munka. Majd akkor, ha már biztonságban tudom magam, a családom, biztos jövedelemem van, és biztos kapcsolataim. Ez még így nagyon gyenge lábakon áll. Akkor azt mondom, nagyon sokat tettem le. Ennyi, és a többit a jó Istenre bízom.”(Rocko)

7. 5. 1. A siker stratégiája

A fenntartás szakaszának első egy-két hónapja a legnehezebb időszak. Pontosán ezért felhasználásra kerül az előző szakaszok kemény munkája, mivel a fenntartási periódus erre épít. A gondot okozó viselkedést fel kell váltania egy új, megfelelő életvitelnek. Mindenkit csábítanak korábbi problémái, még a sikeres leállás után is.

„Leselkedő” veszélyek

- Társak nyomása: rendszerint azokról a társakról van szó, akik maguk is rabjai valamilyen szenvedélynek, vagy azok a társak, akik nem ismerik fel, hogy valójában milyen rossz hatással vannak a társukra.

„Egy szilveszter este volt, otthon ültünk egy barátomnál. És mit csináljunk? Hát, menjünk el bulizni! Elmentünk bulizni, és akkor 5 percen belül ott termett előttem egy tasak. És akkor elszívtam, nyomtam meg minden.”(Csaba)

- Belső változások: a lelki kihívások általában a túlzott magabiztosság és más helytelen gondolkodás miatt jönnek létre.

„A visszacsúszás miattam volt. A hitevesztettség, a felelősségvállalás elodázása, az elméleti síkon való életek. Tehát, mikor az életemet elméleti síkon kezelem, és elhiszem, hogy van fölöttem hatalmam elméleti síkon. De a gyakorlatban meg nem csinállok semmit. Hiszek az elméleteimben.”(Tamás)

- Különleges helyzetek: nehéz helyzetek akkor keletkeznek, amikor kivételes és erős a kísértés.” (Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009:211)

„Visszaestem minden egyes börtön után. Börtön előtt és után mindig visszaestem. (...) A börtönben tiszta voltam. Ott az embernek vannak ilyen gondolatai, hogy amikor kimegyek, normális élet, mit tudom én. De hát ez addig tartott, míg az ember a börtönből fölé a Nyugati-pályaudvarhoz. Á, és akkor most egyet nyomok, mert megérdemlem. Egy évig tiszta voltam, meg ízé, jó gyerek vagyok. És abból az lett, hogy szépen az ember beleesett ugyanabba.”(Zsolt)

Csábítások már a cselekvés szakaszában is előfordulhatnak, melyek természetesen csak erősödnek. Nehéz ezekre jól felkészülni, és komoly károkat okozhatnak az önbizalomban és az elkötelezettségben.

Félelem a visszaeséstől

Három olyan belső, lelki kihívás van, amelyek szorosan összefüggnek a visszacsúszással: a túlzott magabiztosság, a mindennapi csábítás és az önvád. Mindhárom pont fejben alakul ki. Olyan embereknél fordul elő, akiknek ha nem is tudatosan, de a visszaesés körül forognak a gondolatai. A végső sikerhez rendkívül fontos mindennek tudatában lenni és odafigyelni. A túlzott magabiztosság kísértéshez vezet.

7. 6. Hatodik szakasz: befejezés

Ez az a szakasz, amit mindenki el akar érni. Itt már nem lebeg egyfajta kardként a fejük felett a régi szenvedélybetegség. Megingathatatlan a bizalom abban, hogy nem kell attól tartani többé, hogy a visszaesés megtörténhet.

„Nem mondanám kemény munkának. Most már. Most úgy érzem, hogy igen, én megszabadultam. Így is gondolom.”(Gyuri)

„Optimális esetben az ember strukturáltan megy előre a változási cikluson: kilép a fontolgatás előtti szakasz tagadásából, ellenállásából a fontolgatás beismerő, elfogadó fázisában, majd később a felkészülésbe, majd tovább a cselekvés szakaszába, hogy onnan a fenntartás periódusában megerősítse az addig elért sikereket. Odaadással, kitartással, megfelelő tudással és élménnyel el lehet jutni egy pontra, ahol lehetőség van eltöprengeni, hogy végérvényesen meg lehet-e szabadulni a múltbéli problémáktól. Ezt nevezzük befejezésnek, a változási spirálból való kilépésnek.”(Prochaska-Norcross-DiClemente, 2009:280) A tényleges befejezést illetően megoszlanak a nézetek a szakemberek között. Vannak, akik szerint nem lehet eljutni a végleges befejezésig, a lehető legtöbb, amit tenni lehet, a fenntartáson való munkálkodás az egész életben. De ez persze függ a probléma típusától is. Vannak olyan gondok, amelyeket véglegesen sikerül leküzdeni, de vannak olyanok is, amelyeknek nem lehet teljesen véget vetni. A kábítószer függőséget és az alkoholizmust általában egész életen át tartó betegségnek tekintik.

„Én nem tartom magam szenvedélybetegnek, mert Isten megszabadított. És nem is érzem magam annak. Erről még sokan vitatkoznak. Ráckeresztúr is, a munkatársak, a szakma is. Valaki azt mondja, én szenvedélybeteg vagyok, csak úgy élek. De valaki meg azt mondja, hogy meggyógyultam.”(Csaba)

A befejezés meghatározása

Jelentősen meg kell változtatni fenntartáskor a hozzáállást, a szemléletet és az énképet, akkor megnő az esélye valódi befejezésnek.

„Nem érdekel az egész. Más helyezkedik előtérbe. Most nagyobb gond az,

hogyan fizetem ki a számlát, kapcsolatban vagyok-e Istennel, hogyan tudok segíteni valakinek esetleg. Más értékek kerülnek előtérbe, mint akkor. De ez egy folyamat. Én ezen a folyamaton már túl vagyok. Nem is kattogok, nem érdekel.”(Csaba)

Ha semmilyen helyzetben nem jelentkezik már a kísértés, ha minden helyzetet úgy tud kezelni, hogy nem inog meg, az egyértelmű jele a befejezésnek. Szorongás, szomorúság, depresszió esetén, ha nincs meg a kísértés a szerek használatára, akkor már kezdenek végleg eltűnni az e fajta vágyak.

„Most kinn Berlinben, egy olyan bárba jártam, ahol minden nap ott szívták előttem a hasist, a füvet, még, néha, amikor én is megéreztem a füstöt, ki kellett nyitnom az ablakot. Nem érdekel. Most már más a perspektívám, (...) másképp élem az életem, nem érdekel.”(Csaba)

A befejezésnél már önmagukon és nem a gondot okozó viselkedésen van a hangsúly. Kialakul a tényleges önbizalom.

„Nagyon jól érzem magam most. Remekül, szuperül. Hajléktalanok között dolgozom, velük vagyok. Csodálatos emberek. Nem is gondoltam volna. Sokat tanulok tőlük, nagyon sokat. Van hol laknom, van mit ennem, vannak macskáim.” (Gyuri)

Nem csak a problémán kell változtatni. Az életstílus megváltoztatása alapfeltétele a befejezésnek.

„Én azt gondolom, hogy nem gyógyultam meg, hanem Isten megszabadított. És ezt a kegyelmet minden nap megadja, de az én döntésem, hogy ezzel élek-e. De én nem tartom magam kábítószerfüggőnek. Én azt gondolom, hogy az én mentalitásom, az én személyiségem most már nem dependens, nem függő. Nem szenvedélybeteg. Nem függök a kábítószerrel, mert nincs szükségem kábítószerre. Mert a kábítószer csak egy eszköz. A problémáimat, a szeretethiányomat, meg a gyengeségemet, családnélküliségemet a kábítószerrel helyettesítettem. De most már van más eszközöm, amit kaptam Istentől, és Isten magiszabadított. És ezeket a belső dolgokat, amik hiányosságok, ezeket Isten kitöltötte nekem. Amitől pedig Isten megszabadított, nem veszem fel újra.” (Csaba)

8. Záró gondolatok

Kutatásom során azt tapasztaltam, hogy a hat változási szakasz egymástól elkülöníthető. A változási történésekkel kapcsolatban viszont azt láttam, hogy mind inkább később kerül alkalmazásra, mint ahogyan azt a szakirodalom taglalja. Az első ilyen a *tudatosítás*, mely a fontolgatás előtti szakasz és a fontolgatás határán veszi kezdetét. Interjúalanyaim válasza alapján én arra a következtetésre jutottam, hogy egyikük sem alkal-

mazta a tudatosítás eszközt, inkább csak a cselekvés szakaszában, amikor már terápián voltak. Ugyanez igaz a társadalmi könnyítésekre is, mely a hivatkozott könyv szerint a fontolgtatás szakaszában jelen van. Én azt tapasztaltam, hogy csupán a *fenntartás szakaszában* jellemző ez az eszköz. Az érzelmek felkeltése - más néven érzelmi tudatosítás -, viszont valóban a fontolgtatás szakaszában jelenik meg leginkább. A további négy változási eszköz (név szerint: elköteleződés, jutalmazás, helyettesítés, környezet ellenőrzése), valóban a felkészülés, illetve a cselekvés szakaszának jellemző történései.

Összességében elmondhatjuk, hogy azoknál, akikben megszületett a döntés arra, hogy véglegesen felhagynak drogfogyasztó életmódjukkal, mind a hat változási szakasz megfigyelhető volt. A változás, a gyógyulás elérése rengeteg nehézséget hordoz magában. Olyan, mintha folyamatosan a széllel menne szembe az illető. Ezért is olyan nehéz a változás, és sokaknak ezért nem is sikerül. Hiszen ahhoz, hogy az út nehézségeivel meg tudjon küzdeni, sziklaszilárd elkötelezettségre van szükség. Úgy gondolom, ezen kell dolgozni, ebben kell segítséget nyújtani, hogy a sikeresen változtatók aránya növekedjen.

Felhasznált irodalom

1. Albert József-Leveleki Magdolna (2008) Szociológiai alapismertetek, Budapest, Ziggy Bt.
2. Egyház, kábítószer, drogfüggőség. Pasztorációs kézikönyv lelkipásztorok és a lelkipásztori tevékenységben részt vevő segítők számára, Szigeti László (szerk.) 2004, Budapest, Új Ember Kiadó
3. Kály-Kullai Károly (2007) Utak - útkeresők - szenvedély - betegség, Budapest, Új Ember Kiadó
4. Komáromi Éva (2001/a) „A droghasználat kialakulásának okai”, in: Ritter Ildikó (szerk.) Tanulmányok a kábítószer-problémáról, Veszprém, Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, pp: 72-86.
5. Komáromi Éva (2001/b) „A droghasználat előrehaladása”, in: Ritter Ildikó (szerk.) Tanulmányok a kábítószer-problémáról, Veszprém: Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, pp: 86-107.
6. May, Gerald G. (2006) Függőség és kegyelem, Budapest, Harmatta Kiadó,
7. MRE Válaszút Misszió, Szakmai program (2005)
8. Prochaska, Norcorss, DiClemente (2009) Valódi újra kezdés, Gyál, Ursus Libris
9. Rác Zoltán (2000) A drogkérdésről őszintén, B+V (medical&technical) Lap-és Könyvkiadó Kft

10. Taschner, Karl-Ludwig (2000) *Kemény drogok, lágy drogok*, Budapest, Medicina Könyvkiadó Rt.

Internetes hivatkozások:

1. Lajtai László (1999) *Drogok a kulturális és pszichiátriai antropológia szemszögéből* In.: *Belügyi Szemle XLVII, június*, Elérhető az interneten: <http://fu.web.elte.hu/drogeria/cikk/0210bsz19990629.html> (letöltés ideje: 2010-12-16.)
2. Petró Viktória (2007) *A család szerepe a szenvedélybetegségek kialakulásában, fenntartásában és kezelésében*, Adelante Alapítvány, tanulmány. Elérhető az interneten: http://74.125.77.132/search?q=cache:jhkiC90PzmUJ:www.adelante.hu/wp-content/uploads/a_szenvedelybetegseg_kialakulasanak_rizikofaktorai-kompatibilitasi-mod.pdf+petr%C3%B3+vikt%C3%B3ria+szenved%C3%A9lybetegs%C3%A9gek+kialakul%C3%A1sa&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu&client=firefox-a (letöltés ideje: 2010. 11. 20.)
3. Victorné Erdős Eszter: *A Kanadai Portage Modell Adaptálásának és Tanításának Tapasztalatai* Elérhető az interneten: www.freeweb.hu/kimm/icca.doc (letöltés ideje: 2010.11.21.)
4. <http://www.parokia.hu/lap/mre-kimm-drogterapias-otthona/cikk/mutat/bemutatkozas/> (letöltés ideje: 2010-12-16)
5. Nemzeti Drog Fókuszpont (2008) *Éves Jelentés az EMCDDA számára*, Reitox Elérhető az interneten: http://www.otka.hu/index.php?akt_menu=1019 (letöltés ideje: 2010-12-27)

Dr. Homicskó Árpád Olivér PhD¹⁴⁴

Atipikus munkavégzési formák jelentősége a munkaerőpiac rugalmassá tétele szempontjából

A munkajogban a foglalkoztatásra irányuló jogviszonyok tipikus formái azok, amelyek a törvényben szabályozott általános elvek szerint kerülnek megkötésére a munkaviszony alanyai között. Minden olyan létrejövő munkaviszony, amely az általános munkajogi szabályoktól valamiképpen eltér atipikusnak tekintendő. Általános megfogalmazás szerint minden olyan foglalkoztatási forma atipikus, amely egy vagy több – esetleg valamennyi – elemében eltér a hagyományos munkaviszonytól. A munkajogi szabályozás tehát rögzíti azokat a szabályokat, amelyek révén a munkaviszonyt létre kell hozni, ugyanakkor a rugalmas megoldásoknak is teret enged. Ezt azonban mindig külön is jelezni szükséges a munkaszerződés megkötésekor, ezáltal lesznek alkalmazhatók. Atipikus munkavégzésnek tekinthető a jelenleg hatályos Munka Törvénykönyve (a továbbiakban: Mt.) alapján többek között a részmunkaidős munkavégzés, a határozott idejű munkaszerződéssel történő foglalkoztatás, a távmunka, vagy a munkaerő-kölcsönzés.

Az atipikus foglalkoztatási formák jelentősége, hogy csökkentik a munkaerőpiacra háruló terheket, a munkaviszony létesítése könnyebbé és egyszerűbbé válik általa, hiszen a felek a piaci környezetnek megfelelően tudják alakítani a foglalkoztatás feltételeit. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet az atipikus foglalkoztatáson a megszokott, alapvetően munkaszerződéssel megkötött és szociális jogokkal körülbástyázott munkavállalástól eltérő munkavégzést érti. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet az Európai Unióval közösen az atipikus foglalkoztatás témájában azt az álláspontot képviseli, hogy a túlságosan kiszolgáltatott, szociális jogaitól részben megfosztott dolgozó nem lehet stabil alapja egy hosszú távú fejlesztésnek. Ez az álláspont ugyanakkor nem egyeztethető össze a versenyké-

---

144 A szerző a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Munkajogi és Szociális Jogi Tanszékén egyetemi docens, a Kar Nemzetközi és Tudományos Dékánhelyettese

pesszre alapított gazdasági környezettel, amelyben a foglalkoztatási jogviszonyok létrejöttének alapvető feltétele, hogy a cégek gyorsan tudjanak reagálni a megváltozott piaci körülményekre, és ezáltal tudjanak munkahelyeket teremteni.

A továbbiakban a legfontosabb atipikus foglalkoztatás formák kerülnek bemutatásra a jelenleg hatályos Munka Törvénykönyve alapján:

1. Részmunkaidős foglalkoztatás:

Az Mt. 78/A. § (1) bekezdése kimondja, hogy „**A munkaviszony - eltérő megállapodás hiányában - teljes munkaidőben történő foglalkoztatásra jön létre.**”¹⁴⁵ E szerint a munkaszerződésben vagy annak módosításában állapodhatnak meg a felek a teljes munkaidőben történő munkavégzéstől eltérő foglalkoztatásban. Ebből következően mind a munkáltatónak, mind a munkavállalónak lehetősége van arra, hogy a munkaviszony létesítésekor kifejezzék azon szándékukat, hogy milyen munkaidő mértékben kívánnak egymással megállapodni. Ha azonban erről nem rendelkeznek, úgy a munkaviszony teljes munkaidőben történő foglalkoztatásra jön létre. Jelentősége ennek a munkabér megállapítása miatt is van, hiszen ilyenkor a teljes munkaidőben történő foglalkoztatáshoz képest arányosan a részmunkaidőnek megfelelően kell alakítani a bérézést, figyelembe véve a diszkrimináció tilalmát, valamint az egyéb munkaviszonyra vonatkozó szabályok meg nem sértését. Fontos kiemelni a 78/A. § (2) bekezdését is, amely szerint „**Részmunkaidős foglalkoztatás esetén a munkaviszony alapján közvetlenül vagy közvetve nyújtott pénzbeli vagy természetbeni munkavállalói juttatás tekintetében legalább az időarányosság elve alkalmazandó, ha a juttatásra való jogosultság a munkaidő mértékével összefügg.**”¹⁴⁶ Abban az esetben, ha a munkavállaló részére adott valamely juttatás a munkaidő mértékével összefügg, akkor a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalónak legalább a foglalkoztatása időtartamának mértékével arányosan részesülnie kell ezen juttatásból. Más esetekben, amikor a munkaidő mértékétől függetlenül kizárólag a munkaviszonyra tekintettel jár a juttatás, úgy ezt a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalónak is meg kell kapnia. Szintén fontos megemlíteni a Legfelsőbb Bíróság MK 19. számú állásfoglalását, amelyben kimondta, hogy a munkavállalónak évi rendes szabadság akkor is jár, ha a munkáltató őt nem teljes munkaidőben foglalkoztatja.

---

145 Mt. 78/A. § (1) bekezdés

146 Mt. 78/A. § (2) bekezdés

2. Határozott idejű foglalkoztatás:

Az Mt. 79. § (1) bekezdése kimondja, hogy „**A munkaviszony - eltérő megállapodás hiányában - határozatlan időtartamra jön létre.**”¹⁴⁷ Főszabályként tehát az Mt. a munkaviszony alapesetének a határozatlan időre kötött munkaszerződést tekinti. Ennek szabályait tartalmazzák teljes részletességgel a munkaviszony létesítésétől annak megszűnéséig. A munkaviszony alanyainak tehát határozott idejű munkaszerződés létrehozatalakor is egyértelműen utalniuk kell arra, ha a főszabálytól el kívánnak térni. A határozott idejű munkaviszony a munkáltató oldaláról a foglalkoztatás rugalmasságát eredményezi. A munkavállalónak ebben a foglalkoztatási formában a határozott idő lejártakor megszűnő munkaviszonya alapján nem jár sem felmondási időre járó átlagkereset, sem végkielégítés. Az Mt. 79. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „**A határozott idejű munkaviszony időtartamát naptárilag, vagy más alkalmas módon kell meghatározni. Ha a felek a munkaviszony időtartamát nem naptárilag határozták meg, a munkáltató köteles tájékoztatni a munkavállalót a munkaviszony várható időtartamáról.**”¹⁴⁸ A határozott időtartam meghatározása tehát alapvetően naptárilag történik. A feleknek lehetőségük van, hogy határozott dátumot jelöljenek meg, vagy határozott időszak megjelölésével jelöljék ki a munkaviszony végét, például úgy, hogy a szerződés aláírásától számított 60 napon belül, illetőleg „más alkalmas módon” is van rá lehetőség. Ez utóbbi akkor kerülhet elől, ha a felek előre tudják, hogy a munkaviszony egy jövőbeli esemény bekövetkezésekor meg fog szűni, de ezt az időpontot nem tudják előre naptárilag megjelölni. Ilyen eset, amikor helyettesítés céljából jön létre a határozott idejű munkaviszony. Erre a munkáltatóval jogviszonyban lévő meghatározott személy távolléte miatt kerülhet sor. A helyettesítés lejártakor a munkáltatónak nincs szerződéskötési kötelezettsége, a határozott idejű munkaviszony megszűnik.

3. Távmunkavégzés:

A távmunkavégzés szabályait az Mt. a X/A fejezete tartalmazza. Eszerint a távmunkavégzésről akkor beszélünk, ha a munkáltató működési körébe tartozó tevékenységet rendszeresen az általa választott, a munkáltató székhelyétől, telephelyétől elkülönült helyen, információtechnológiai és informatikai eszközzel végző és a munkavégzés ered-

---

147 Mt. 79. § (1) bekezdés

148 Mt. 79. § (2) bekezdés

ményét elektronikus eszközzel továbbító munkavállalót alkalmaz.¹⁴⁹ Távmunkavégzésre irányuló foglalkoztatás esetén erről a feleknek a munkaszerződésben meg kell állapodniuk. Az általános szabályokon túl a feleknek azt is rögzíteniük kell a munkaszerződésben, hogy a munkáltató és a távmunkát végző munkavállaló közötti, a munkaviszonyból származó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges kapcsolattartás milyen feltételekkel történik, valamint, hogy a távmunkavégzéssel összefüggésben a távmunkát végző munkavállalónál szükségesen és indokoltan felmerült költségek milyen módon kerülnek elszámolásra.¹⁵⁰ Eltérő megállapodás hiányában a munkavégzéshez, valamint a kapcsolattartáshoz szükséges eszközöket a munkáltató biztosítja.¹⁵¹ A távmunkát végző munkavállaló köteles a munkaszerződés megkötésével egyidejűleg tájékoztatni a munkáltatót a kapcsolattartáshoz szükséges elektronikus eszköz elérhetőségének adatairól, ha az elektronikus eszközt nem a munkáltató biztosítja.¹⁵² A munkáltató a távmunkát végző munkavállalónak a munkaviszonnyal kapcsolatos minden olyan tájékoztatást köteles megadni, amelyet más munkavállalónak is biztosít.¹⁵³

A munkáltató indokolt esetben ellenőrizheti a távmunkát végző munkavállaló munkavégzési kötelezettségének teljesítését.¹⁵⁴ Eltérő megállapodás hiányában a munkáltató állapítja meg az ellenőrzés módját és a munkavégzési helyként szolgáló ingatlan területén történő ellenőrzés esetén annak bejelentése és megkezdése közötti legrövidebb időtartamot. Az ellenőrzés nem jelenthet a távmunkát végző munkavállaló, valamint a munkavégzési helyként szolgáló ingatlant használó más személy számára indokolatlan és aránytalan terhet, tekintettel személyi, családi és egyéb körülményeire.¹⁵⁵ A munkáltató meghatározhatja, hogy a munkavégzéshez általa biztosított információtechnológiai és informatikai, illetve elektronikus eszközt a távmunkát végző munkavállaló mely tevékenységre nem használhatja.¹⁵⁶ Ha a felek eltérően nem állapodnak meg, úgy a távmunkát

---

149 Mt. 192/D. §

150 Mt. 192/E. § (1) bekezdés

151 Mt. 192/E. § (2) bekezdés

152 Mt. 192/E. § (6) bekezdés

153 Mt. 192/F. § (1) bekezdés

154 Mt 192/G. § (3) bekezdés

155 Mt. 192/G. § (4) bekezdés

156 Mt. 192/G. § (6) bekezdés

végző munkavállaló a munkaidő beosztását, felhasználását maga jogosult meghatározni.¹⁵⁷

Rövid áttekintésem alapján látható, hogy az atipikus munkavégzés szélesebb körben teszi lehetővé a munkavállalók alkalmazását, mint a hagyományos, kötött törvényi szabályozás szerinti foglalkoztatás. A világban jelenleg zajló gazdasági krízishelyzet, és az ebből következő nagyarányú munkanélküliség szükségessé teszi, hogy a munkáltatók minél nagyobb arányban alkalmazzák az atipikus foglalkoztatási formákat. Ezáltal növelni tudják az általuk alkalmazottak létszámát, hiszen nem kell attól félniük, hogy egy rossz döntéssel, vagy a gazdasági helyzet romlásával olyan kötelezettséget kellene előre magukra vállalniuk, amit később csak komoly gazdasági nehézségek árán tudnának megtenni (pl. szigorú munkaviszony megszüntetésre vonatkozó rendelkezések, vagy feles kapacitások rendszerben tartása miatt). Ugyanakkor munkavállalói oldalról is elfogadható kell legyen az atipikus foglalkoztatás, hisz a rugalmas munkavégzési feltételek számukra is nagyobb teret biztosítanak, hogy a megváltozott munkaerőpiaci viszonyoknak megfelelően hasznosítsák megszerzett szaktudásukat, szakképzettségüket.

---

157 Mt. 193. § (1) bekezdés

Szerzőink

Teológia

dr. Balázs Pál, PhD, főiskolai tanár, VHF

dr. habil. Birher Nándor, főiskolai tanár, VHF

dr. Szabó Adrienn, jogász

Dr. Monica Weis SSJ, Nazareth College, Rochester, NY, USA

Piotr Stefaniak, történész, újságíró

Sebő József, középiskolai tanár, Padányi Katolikus Gyakorlóiskola

Trosits András, főiskolai docens, VHF

Szociális munka

Bodó Gergely szociális munkás hallgató, VHF

Dovigyel Barbara, a VHF volt hallgatója, szociális munkás

Háromszéki Kitti, a VHF volt hallgatója, szociális munkás

dr. Homicskó Árpád Olivér PhD, egyetemi docens, KRE

Husztiné Farkas Katalin szociális munkás hallgató, VHF

Laczó Klaudia szociális munkás hallgató, VHF

Magvas Mária szociálpolitikus, főiskolai tanársegéd, VHF

Szabó Beáta szociális munkás hallgató, VHF

Takáts István, főiskolai adjunktus, VHF